

MEM

DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ

İrkımız Türk, Dinimiz İslam, Yurdumuz Doğu Türkistan

ISSN : 2148-3949

VEFATININ 50'NCİ YILINDA MEHMET EMİN BUĞRA'YI RAHMETLE ANIYORUZ

VATAN BİZİMDİR

*Yaşamışız binlerce yıl biz bu toprakta
Can vermişiz şan almışız biz bu toprakta
Yaradıldık hem gömüldük biz bu toprakta
Ta kıyamet hem yaşarız biz bu toprakta
Vatan bizim, vatan bizim, vatan bizimidir.*

Üç AYLIK İLMÎ VE KÜLTÜREL DERGİ

DOĞU TÜRKİSTAN VAKFI YAYINI

YIL: 2 / SAYI: 8

İÇİNDEKİLER

- 5 *Yazı Dizisi* Çin Çöküyor, Uygurlar ne yapmalı? *Ahmet Muhammet*
- 8 Dilde, Fikirde, İşte Birlik (Gaspıralı ve Türkistan) *Safer NAGAYEV*
- 16 Doğu Türkistan ve Tayland'daki Sığınmacı... *(röportaj)*
- 20 Çin'in Kürt Ayrılıkçılığına Bakışı *Yücel TANAY*
- 22 Doğu Türkistan, Sessiz Çığlığımız! *Ayşe Müzeyyen Taşçı*
- 31 Sovyet Rusya'nın Çin'in Doğu Türkistanı İşgalindeki Rolü *Yücel TANAY*
- 32 Çin'in Savaş Sanatı... *Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL*
- 34 Doğu Türkistan'da aslında ne oluyor? *İbrahim KİRAS*
- 35 Uygur Yazarlar Konseyi Başkanı Haşiri...
- 37 Dünyayı Çin Korkusu Sardı!
- 43 Doğu Türkistan Bitmeyen Gözyaşı
- 44 Çin Yönetimin "Terörist" İddiaları *Erkin ALPTEKİN*
- 48 Türkiye-Çin İlişkileri: Tanımak ve Anlamak *Doç. Dr. Erkin EKREM*
- 56 Hadıvan Hatice Hanım (1897-1963) *Dr. Ömer Kul*
- 61 Türk-Uygur İlişkileri (1861-1934) *Çağan Türker*
- 66 Çin'le Füze Anlaşması Yok *Hakan Çelik*
- 71 İsa Yusuf ALPTEKİN'İN Mücadele Hayatı *Prof. Dr. Alimcan İNAYET*
- 47 Mehmet Emin BUĞRA Sempozyumu
- 52 İsa Yusuf Alptekin ve Türkiye... *Doç. Dr. Abdülhamit AVŞAR*
- 53 Türkiye-Çin ilişkileri ve Uygur sorunu *Süleyman Seyfi ÖĞÜN*

KÜNTE

**YENİ
DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ**

Yıl: 2 Cilt: 2
Sayı: 8/2015
Baskı Tarihi : Ekim 2015

İmtiyaz Sahibi
Doğu Türkistan Vakfı Adına
Eser TÜRKİSTANLI SAKA

**Yazı İşleri ve Haber
Müdürü**
Mehmet Ömer ULU

Editör
Dr. Ömer KUL

**Reklam ve Dağıtım
Sorumlusu**
Tebet YÜCETÜRK
Alimcan KARLUK
alkarluk@gmail.com

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Nevzat YALÇINTAŞ
Prof. Dr. Abdulkadir DONUK
Prof. Dr. Mahmut KAŞGARLI
Prof. Dr. Mualla UYDU YÜCEL
Prof. Dr. Alimcan İNAYET
Doç. Dr. Erkin EKREM
Doç. Dr. Erkin EMET
Doç. Dr. Abdulhamit AVŞAR
Doç. Dr. Tilla Deniz BAYKUZU
Yrd. Doç. Dr. Mağfiret YUNUSOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Nur Ahmet KURBAN

Mizanpaj
Sevil İSMAIL

İdare Merkezi ve Yazışma Adresi

Dede Efendi Cad. No: 4
Vezneciler, Fatih, İSTANBUL
Tel: +90 212 519 46 67

WEB: <http://www.dtv.org.tr>

ISSN No :2148-3949

Çıkış Aralığı :3 Aylık

Yayın Tarihi :Ekim

Konu :Tarih, Fikir ve Kültür

Tiraj :1000 Adet

Banka Hesap Numarası

Halk Bankası Fatih Şubesi

Hesap No: 12010071

IBAN:

TR92 0001 2009 7540 0012 0100 71

Dergimiz 1000 adet basılmakta olup, 3 ayda bir yayınlanmaktadır. 100 adet İl Halk kütüphanelerine gönderilmektedir, 150 adet abonelerimize, geriye kalanı ise ilgili kişi ve kurumlara ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.

Yıllık abonelik bedeli 60 TL'dir.

Dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir.

Dergideki yazı ve resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir

Editörden 2

4 Başkandan

DİNİMİZ İSLAM 40

Doç. Dr. Ali YILMAZ

60 UYGUR KÜLTÜRÜ

Sema UYGUR BİDAK

6-70 Haberler

Dr. Ömer KUL
DTV Genel Sekreteri

Editörden...

Doğu Türkistan davası yine mazlum, yine mağdur yine sahipsiz...

Sevgili "Yeni Doğu Türkistan'ın Sesi" dergisi okuyucuları, Dergimizin 8. sayısı ile sizlerin karşısına çıkmaktan duyduğumuz mutluluğu ifade etmek isterim. Dolu dolu bu sayımızda da sizlere son gelişmeler ışığında bölgede ve Doğu Türkistan ile alakalı olmak üzere dünyanın diğer bölgelerinde yaşananları aktarmaya gayret ettik. 2015 yılının bu son sayısında Temmuz-Eylül 2015 tarihleri arasında genel durumu ortaya koymaya çalıştık.

Aslında geldiğimiz noktanın hiç de ümit verici bir durum olmadığı gözler önüne sermekte. Geçen Ramazan ayında Doğu Türkistan'da yaşananlar aslında yakın gelecekte Çin devletinin terörle mücadele adı altında Doğu Türkistan'da sürdürmekte olduğu soykırımı arttırarak devam ettireceğinin işaretlerini verdi. Aynen 1990 Barın, 1997 Gulca, 2009 Urumçi ve son olarak 2015 yılının Ramazan ayında bölgede yaşananları dilimiz döndüğünce kamuoyu ile paylaşma gayretinde olduk. Ne hazindir ki, Müslüman mahallesinde salyangoz satan ve arkalarına aldıkları Çin devleti desteği ile kamuoyunda sanki bölgede hiçbir sıkıntı yokmuş gibi bir hava oluşturuldu. Ramazan ayında olayların tırmandığı dönemde maalesef bölgeden sıcağı sıcağına anlattıklarımızı doğrulayan bilgi ve belgelere ulaşamadık. Lakin Temmuz ayının sonlarına doğru elimize ulaşan belge ve fotoğraflarda aslında kamuoyunun dikkatine sunduğumuz bilgilerin, bölgede yaşananlarla kıyaslandığında devde kulak mesabesinde kaldığını gördük. Camilere giriş için kart bastırma zorunluluğundan, bahçede veya açık alanlarda namaz kılınmasının yasaklanmasına, başörtülü veya sakallı olanların toplu taşıma araçlarını bırakın taksilere alınmasının yasaklanmasına, devlet hastanelerinden, kütüphanelerden istifade edemeyeceklerine dair yasaklara, bir mahalleden diğerine gidebilmek için mahalli idarecilerden izin alma zorunluluğuna varıncaya kadar birçok **nahos** durumun yaşandığını belgeleriyle beraber ortaya koyduk. Lakin atı alan Üsküdar'ı geçmiş,

milyonlarca defa haklı olduğumuz davamızda yine sanki olmayan hususları kamuoyu ile paylaşmış durumuna düşmüştük.

Güneş'in balçıkla sıvanamayacağı gerçeği gibi Doğu Türkistan'da yaşananlar apaçık ortada durmakta lakin ne İslam dünyasından ve Türk dünyasından ne de hür dünyanın bekçileri (!) tarafından bu mesele üzerinde ciddi adımlar atılmaktadır. Bizler yine bıkmadan, usanmadan, yorulmadan davamıza sahip çıkmaya devam edeceğiz. Dünya Doğu Türkistan meselesinde "üç maymunu" oynasa da bizler hakkı savunmaya ve zalimin karşısında olmaya devam edeceğiz.

Suriye'de iç savaşın başlamasından beri dünya, farklı bir mecrada yol almakta. Ortadoğu'nun aldığı yeni şekil aslında birçok paradoksu da beraberinde getirdi. Gerçek manada globalleşen dünya ve bu dünyanın herhangi bir noktasında bir olay, dünyanın diğer bölge ve devletlerini etkileyebilmekte. Suriye'de Uygurların DAESH saflarında savaştıkları iddiasında olan despot Çin idaresi tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar Doğu Türkistan'da devlet terörü estirmekte, sakallı, başörtülü veya dini bir materyal bulunduranı radikal dinci terörist olarak lanse etmekte ve keyfi olarak tutuklamaktadır.

Doğu Türkistan'dan binlerce insan akın akın kaçırmaya çalışmakta, canını kurtarabilenler ise soluğu insanca yaşayabilecekleri devletlerde aramaktadır. Bu vesile ile Türkiye'ye gelebilen Uygur kardeşlerimize, ırk ve dindaşlarımız her dönem olduğu gibi bu dönemde de yardım elini uzatmaktan geri durmamaktadır. İltica etmek durumunda kalan soydaşlarımıza devlet yetkililerimizin de sahip çıkmasının mutluluğunu hep beraber yaşıyoruz. Lakin yeni gelenlerin sosyal hayata adaptasyonları, ikamet, iaşe ve ibadelerinin karşılanmasına dair düşüncelerimizi hayata geçirmekte yaşanan sıkıntıların ciddi projeler üretilerek giderilmesine dair çalışmaları ivedilikle yapmak gerekmektedir. Toplu iskan mahalleri açmak, iş ve aş temininde yol gösterici olmak hususlarında, başta Doğu Türkistan teşkilatları olmak üzere, Devletimizin ilgili birimlerine büyük sorumluluklar düşmektedir.

Çekilen sıkıntılara ve sıkıntıların çözümüne dair ilgili birimlere gönderdiğimiz raporlarımızın biran evvel hayata geçirilmesini ümid eder, 2016 yılında tekrar görüşmek üzere siz değerli dava dostlarımızı saygıyla selamlarız.

Bu vesile ile 2016 senesinin başta Doğu Türkistan'ın azatlığı yolunda büyük gelişmelerin yaşandığı, İslam dünyasındaki akan kanın durmasını göreceğimiz bir yıl olmasını temenni eder, huzurlu ve sağlıklı bir yıl dileriz. Allah (c.c.)'a emanet olunuz.

Eser T. SAKA

Başkandan...

Saygıdeğer Okuyucular,

Bu yılın son sayısı ile yine sizlerle birlikteyiz. Bu sayımızda size Doğu Türkistan Vakfı olarak Ekim ayında gerçekleştirdiğimiz Uluslararası “Mehmet Emin Buğra” Sempozyumundan ve Sempozyumun konusunu teşkil eden Doğu Türkistan’ın yetiştirdiği sayılı devlet adamlarından olan **Mehmet Emin Buğra** beyden söz etmek istiyorum.

Sevgili Okuyucular İstanbul Üniversitesi ile Doğu Türkistan Vakfının ortaklaşa düzenlediği Sempozyum 7 Ekim 2015 tarihinde İstanbul Üniversitesi Kongre Kültür Merkezinde gerçekleşti. Açılış ve protokol konuşmalarından sonra, sırasıyla Prof. Dr. A. Azmi Bilgin, Prof. Dr. Abdülkadir Donuk ve Prof. Dr. Mualla Uydu Yücel çalışmalarının oturum başkanlığını üstlendiği oturum yapıldı. Bu oturumlarda Türkiye’den de dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen akademisyenler “Mehmet Emin Buğra” hakkında bildirimlerini sundular. Hocalarımızın sundukları bildiriler, çok çeşitli sıfatları üzerinde toplamış bir şahsiyet olan Buğranın tanıtımının gelecek nesillere aktarılması açısından fevkalade önemli oldu. Şahsım ve Doğu Türkistan Vakfı adına kendilerine tekrar tekrar teşekkür ediyorum.

Sevgili Okuyucular, Doğu Türkistan tarihini incelediğimizde görüyoruz ki Mehmet Emin Buğra bey, Doğu Türkistan tarihinde bir döneme damgasını vuran sayılı kişilerden biri olarak karşımıza çıkıyor. Kendisi hem devlet adamı, hem komutan olarak, hem siyasetçi, hem hukukçu olarak, hem eğitimci, hem edebiyatçı hem de sanatçı olarak tarih sayfalarında yer alıyor.

Yaşamını incelediğimizde, merhum Mehmet Emin Buğra beyin tüm yaşamını Doğu Türkistan’ın bağımsızlığı için sarfettiğini görüyoruz. Doğu Türkistan’da yıllarca verdiği siyasi mücadele sonrası 12 Kasım 1934 yılında kurdukları Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti’nin yıkılması sonrasında memleketini terkederek yine yılmadan mücadelesine devam etmiştir merhum

Buğra. Çalışmalarını Hindistan ve Afganistan’da sürdürmüş, 1951 yılında da Türkiye’ye göç etmiştir. Ebediyete uğurlandığı tarih olan 29 Nisan 1965 yılına kadar da Türkiye’de Doğu Türkistan davası için durmaksızın çalışmalar yapmıştır.

Özellikle gençlerin eğitimcinin Doğu Türkistan’ın kurtuluşunda ve sonrasında olmazsa olmazlardan olduğunun bilincinde olan Mehmet Emin Buğra, bu amacı doğrultusunda milli duygularla beslenmiş okuyan bir nesil için çeşitli teşkilatlar kurup, yayınlar yapmıştır. Türkiye’de yaşadığı yıllarda Ankara’da “Doğu Türkistan’ın Sesi” adlı dergiyi yayın hayatına kazandırmış, maddi imkansızlıklar yüzünden derginin basımında çok zorlanmasına rağmen derginin uzun süre yayın hayatında kalmasını sağlamıştır.

Sevgili Okuyucular, küçük yaşta kaybettiği babası da dini bir müderris olan Buğra da babası gibi genç yaşlarda dini bilgilerle donandı. Uygur Türkleri tarafından saygın din adamlarına verilen “Hazretim” unvanıyla anılan Mehmet Emin Buğra aydın bir din adamıydı. Genç yaşlarından itibaren sanatla içiçe olmuş, opera ve şiirle yakından ilgilenmiştir. “Kutluk Türkan” adlı operası ve Uygurca, Arapça, Farsça gibi dillerde yazdığı şiirlerinin hemen hepsinde milli duygularının derinliğini, vatan ve toprak sevdasının izlerini görmekteyiz.

İki yıldır Doğu Türkistan Vakfı yönetimi olarak yeniden hayata geçirmekten gurur duyduğumuz “Doğu Türkistan’ın Sesi” dergisinde, kendisi tarafından Türkiye Türkçesine çevirerek yayınlamış olduğu ve memleket aşkını ortaya koyan şiirlerinden biri olan “Vatan Bizimdir” şiirinden bir dördlük ile yazımı sonlandırmak istiyorum.

VATAN BİZİMDİR

*Yaşamışız binlerce yıl biz bu toprakta
Can vermişiz şan almışız biz bu toprakta
Yaradıldık hem gömüldük biz bu toprakta
Ta kıyamet hem yaşarız biz bu toprakta
Vatan bizim, vatan bizim, vatan bizimdir.*

Çin Çöküyor, Uygurlar ne yapmalı?

Ahmet Muhammet

Yazı Dizisi

Bu yüzden ÇKP'nin kendini ıslah etmesini beklememiz lazım, diye, Çin halkını yatıştırma-ya çalışıyorlar.

19 Ağustos 1991 tarihinde Boris Yeltsin Kızıl meydanda tankların üzerine çıkarak özgürlük çağırısında bulunduğu ve 8 Aralık 1991 tarihinde Sovyetler birliğinin dağıldığını, Sovyet komünist parti yasa dışı ilan edildiğini, partiye ait tüm mal-varlıklar devlet tarafından el konduğunu açıkladığı dönemde, Sovyetlerde komünist partiden başka hiçbir otorite yoktu. Yerine gelecek hazır bir yönetim kurumu yoktu. Sovyetler birliği çöktü, çöküntü içinden daha özgür, öz güvene sahip 15 bağımsız ülke çıktı. Rusların esareti altındaki milletler bir damla kan dökmeden huzur ve bağımsızlığa kavuştu. Ruslarda huzura kavuştu. Rusya'da bugün seçime katılma salahiyetine sahip 50 den fazla parti vardır. Bugün Rusya'nın refah standardı Çin'den kat-kat üstündür. Rus ordusunun caydırıcı gücü en az 5 Çin'e bedel Şuan Çin'deki 550'ye kadar dolar milyarder arasında 500'e yakın kişi ÇKP yöneticilerin ailesinden oluşmaktadır. Ama Rusya'da öyle değil.

Sovyetler dağılırken Boris Yeltsine karşı bir grup komünist Kızıl meydana çıkıp protesto edemedi bile. Çin'de komünist parti devrilirse 87 milyon ÇKP üyesi can ve mal derdine düşecek, toz-dumana karışacaktır. Çünkü ÇKP inanç üzerine değil, çıkar üzerine varlığını koruyan bir suç şebekesidir.

Çin komünist iktidarının ömrünün tamamlanmasına sayılı günler kalmıştır. Çin'in içinde bulunduğu siyasi, ekonomi, etnik, toplumsal kriz bir gün bir noktadan patlayacak ve tüm Çini saracaktır.

Çinin özgürleşmesi, demokrasileşmesi kaçınılmazdır. Ezilmiş, bastırılmış, çaresiz Çin toplumu ve yurt dışındaki Çinli muhalefet, hatta Tibetler, ÇKP hâkimiyetinin devrilmesinde Uygurları ümit kaynağı olarak görmektedir. Çin'e demokrasi geldiğinde Uygurlar ne elde edecek? Özgürlüğüne kavuşması için ne yapa bilir? ne yapmalı?

Çin'e Demokrasi gelirse ÇKP yönetimi Doğu Türkistan'dan gidecek. Ama ülkeye zorla getirilen mevcut Çin göçmenleri gitmeyecek, yöne-

tim değişecek, etnik Çinliler yönetimi yine etnik Çinilere devredecekler. Doğu Türkistan'daki Çin kurtuluş ordusunun ismi, bayrağı değişecek, ordu yerinden kımıldamayacak. Bingtuvan diye adlandırılmış, Doğu Türkistan'ın stratejik bölgelerine yerleştirilmiş Çinli silahlı sivil kurumun Uygur yerleşim bölgelerini çevreleyen ve kuşatan mevcut durum da hiç değişmeyecek.

1911'de Çin'de Mançur imparatorluğu devrilişip, yerine cumhuriyet kurulduğunda, Doğu Türkistan'daki Mançur Genel Valisi Yang Zengşing, Mançur bayrağını indirip yerine cumhuriyet bayrağını dikmiştir. Mançurlara sadakat simgesi olan uzun saçını kesmiş, üzerindeki Maçurca uzun cüppeyi çıkarmış ve Cumhuriyet kıyafeti olan kısa montu giymiştir. 1928 yılında Yang Zengşing gerçek cumhuriyetçi Gelavhuy örgütü tarafından suikast ile öldürülene kadar Doğu Türkistan'da hiçbir şey değişmedi. Cumhuriyetçiler yine Yang'ın generali Jing şurin tarafından yakalanıp idam edildi. Doğu Türkistan'daki Çin işgal yönetimi ve Hakimiyet, Jing'den, Şing Şisey'e ve onun devrilmesinden sonra Milliyetçi Çin hakimiyeti devraldı. 1949'da ise, Çin kızıl ordusu Doğu Türkistan sınırına yaklaştığında, Doğu Türkistan milli ordusu ile savaş pozisyonunda bulunan, Çin'de Japon ordusu teslim olduktan sonra, Çin'den getirilip Doğu Türkistan'ın doğu ve güney bölgelerinde konuşlandırılan 100 bin kişilik Çin ordusu mevcuttu. Çin kızıl ordusu ile savaşma emir alan General Tao Siyu "yabancı toprakta Çinli'yi Çinli'ye kırdırmam" kızıl ordusuna katılma kararı aldığını, kızıl ordu Doğu Türkistan'a gelene kadar Maozedong hâkimiyeti adına düzeni sağlamaya devam edeceğini ilan etti ve Doğu Türkistandaki milliyetçi Çin ordusunu, Mareşal jangkeyşek'in "hain" ilen etmesine aldırmadan Çin kızıl ordusunun bünyesine kattı. Bugün ki bingtuvan dediğimiz aslında o 100 bin kişilik eski Çin ordusundan kurulmuş olan bir silahlı sivil kurumdur.

Devam edecek...

Müslümanlar Bizi Unuttu

Doğu Türkistan'da Çin zulmünden kaçarak İstanbul'a sığınan Uygur Türkleri, İslam âleminin kendilerini yetim bıraktığını söyledi.

17 yıl Çin hapishanelerinde zulüm gören Adil Abdulgafur 'Türkiye haricinde hiçbir İslam devleti Uygur Türklerini barındırmıyor' şeklinde konuştu.

Çin'in baskılarından kaçarak İstanbul'a sığınan Uygur Türkleri, maruz kaldıkları tüyler ürpertici zulmü anlattı. İslam ülkelerinin kendilerini yetim bıraktığını dile getiren Uygur Türkleri, Müslümanların ilgisizliğinden ve kendilerini unutmasından dolayı mazlum ve mağdur olduklarını söyledi.

ANNEMİ GÖRMEK İÇİN 2 KİLOMETRE EMEKLEDİM

Çin'in asıl gayelerinin, Uygurların milli benliğini ve bölgede İslam dinini yok etmek olduğunu ifade eden 50 yaşındaki Adil Abdulgafur, 'Doğu Türkistan'da Uygur Türklerine İslam dinini ve Türk kültürünü tebliğ ettiğim için hapse atıldım. 17 sene boyunca değişik hapishanelerde akıl almaz zulümlere maruz kaldım. Çin polisi yıllardır göremediğim annem için ziyaret izni verdi. Annemi hapishanenin 2 kilometre uzağına getirdiler. Ben de namaz kıldığım için başım önde emekleyerek yürümek zorundaydım. Emekleyerek 2 kilometrelik yolu kat edip annemi gördüm. Bu son görüşüm oldu. Yakın zamanda annemin vefat haberini aldım' şeklinde konuştu.

YALNIZ TÜRKİYE YANIMIZDA

59'dan fazla İslam ülkesinin Doğu Türkistan halkının uğradığı zulme sessiz kaldığını söyleyen Abdulgafur, 'Çoğu İslam ve Türk devleti Çin ile işbirliği yaptı. Bizi yetim bıraktılar. Çin bizi yalnız görünce diğer devletlerle ilişkilerini artırmaya başladı. Türkiye haricinde hiçbir İ-

lam devleti Uygur Türklerini barındırmıyor. Hatta Endonezya ve Malezya bile çok zaman yanımızda olmuyor. Biz garip kalmış topluluğuz' ifadelerine yer verdi.

Ağır zulümler yapıyorlar

İslam dinine güçlü bağlarla sarılan Uygur Türklerinin Çin tarafından en ağır zulümlere uğratıldığını ifade eden Adil Abdulgafur, 'Çin ile riye yönelik proje hazırlıyor ve maalesef başarıya ulaşıyor. Doğu Türkistan'da alnı secdeye giden bir insan kalmayacak şekilde çaba harcıyor. Çin bizim aslımızı yok etmeye çalışıyor. Dini-mizi unutturmaya uğraşiyor. Buna karşı, Çin'in politikasını anlatmak zorundaydık. Biz anlattıkça öldürüldük, darbe yedik' diye konuştu.

Çinli ajanlar cirit atıyor

İstanbul'a sığınan Uygur Türklerinin çoğu yaptıkları açıklamada isim ve fotoğraf kullanmaktan çekiniyor. Uygur Türkleri, Çin'in içlerine ajan koyduklarını ve Türk medyasına yaptıkları açıklamaların Çin'e bildirildiğini söyledi. Türkiye'de Çin aleyhinde açıklamalar yapan Uygur Türklerinin de Doğu Türkistan'daki ailesinin zulme uğratıldığı bilgisi verildi. Açıklama da isim ve fotoğraf vermektan çekinmeyen Adil Abdulgafur, ailesinin ve çocuklarının güvenli bir ülkede olduklarını ifade etti.

Yeni Şafak

Doğu Türkistan'da Türk olmak

Faruk ÇELİK

Katılıma halkın yoğun ilgisiyle karşılaştıklarını dile getiren Uysal şu ifadelerle yer verdi. "Doğu Türkistanlı lider Osman Batur Han'ın şehadetinin seneyi devriyesi dolayısıyla basın bildirisi yayımlayan Antalya Alperen Ocakları Şube Başkanı Mustafa Uysal, "Tarih boyunca Çin ve Rus emperyalizmi, Doğu Türkistan'ı hep hâkimiyetleri altına almaya, işgal etmeye çalışmışlardır. Millî kimliklerini ve vatanlarını korumak için ağır bedeller ödeyen Doğu Türkistanlı kardeşlerimiz, 1933 yılının 12 Kasım'ında Hoca Niyaz Hacı önderliğinde, yeniden hürriyetlerine kavuşmuş, Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilan etmişlerdi. Ata yurdumuzda kurulan, "mavi zemin üzerine ay yıldızlı bayrağı" nı dalgalandıran ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu Gazi Mustafa Kemal'e "Gökbayrak'tan Albayrak'a selam olsun" telgrafıyla müjdelenen bu devlet, Gazi'nin gönderdiği "Albayrak'tan Gökbayrak'a selam olsun!" telgrafi ile kutlanmış ve bu kardeş devlet resmen tanınmıştı" ifadelerini kaydetti.

Ancak, 4 yıl sonra Çin ve Rus işgal kuvvetleri Doğu Türkistan'ı tekrar işgal etmişlerdi. Başta, Hoca Niyaz Hacı başta olmak üzere Doğu Türkistanlı birçok devlet, fikir sanat ve mücadele adamı şehit edildi. Doğu Türkistan Türklüğü hürriyet mücadelesinden asla vazgeçmemiş, verilen büyük bir mücadele ile 1944 yılının 12 Kasım'ında Doğu Türkistan'da Doğu Türkistan Cumhuriyeti tekrar kurulmuş ve Gök bayrak dalgalanmaya başlamıştır" diye konuştu.

Antalya Alperen Ocakları Şube Başkanı Mustafa Uysal, sözlerine şöyle devam etti.

"Sovyet emperyalizmi Doğu Türkistan'daki hürriyet dalgasının Batı Türkistan'ı etkisi altına alacağı endişesiyle harekete geçti. Rus Kızıldusu'nun desteğini alan Kızıl Çin kuvvetleri, Doğu Türkistan'a çekirge sürüsü gibi, ağır silahlarla saldırdılar ve 20 Ekim 1949'da işgal ettiler. İstiklal Hareketi'nin önderlerinden Osman Batur Han ile birlikte birçok Doğu Türkistanlı mücahit, şehir şehir dolaştırılarak işkencelere maruz bırakıldıktan sonra kurşuna dizildiler. Doğu Türkistan o günden bugüne Kızıl

Komünistlerin işgali altındadır.

Doğu Türkistan'ın yetiştirdiği en büyük kahramanlardan biri 20. yüzyılda Kızıl Emperyalist Çin'e karşı en büyük mücadeleyi vermiş bir efsane olan -adı bugün bile Komünist Pekin yönetimini titretmeye yeten tarihi bir şahsiyet- Osman Batur Han, Komünist Çinli zalimlere "Ben can verebilirim. Milletim, dünya durdukça mücadeleye devam edecektir." demişti.

Kızıl Çin askerleri, Dünya Türklüğünün büyük kahraman liderlerinden Osman Batur'u 29 Nisan 1951 tarihinde önce kulaklarını, sonra kollarını keserek Urumçi'de kurşunlanmak suretiyle şehit ettiler. Osman Batur ve diğer Doğu Türkistan davasının aziz şehitleri, kahramanları Bugün ve gelecekte kalplerimizde yaşamaya ve Doğu Türkistan Türklüğünün bağımsızlık mücadelesinde yol göstermeye devam edecektir. Büyük Türk milleti, Doğu Türkistan şehitlerini asla unutmayacaktır."

Dünyada insan hakları , özgürlük ,barış , demokrasi, aydın savunucuları ,kitle örgütleri ve uygar dünya devletleri olarak Doğu Türkistan'da akan kanı durdurmak için bir milletin tümüyle kırılıp işkencelerle yok edilmesi için ne yapıyor, yapa bileceği bir şey yok mu ?

Sözde uygar olan devletler, insan hakları savunucuları , barış ve demokrasi güçleri bu kadar mı zayıf, güçsüz ve aciz? Yoksa bu kadar mı duyarsız? Türk Milleti olarak bu duyarsızlığa çağrımız elimizdeki güç ve olanaklarla daha ivedi bir şekilde Doğu Türkistan'da olan zulme dur diyebilmek için Filistin'e Orta Doğu'ya gösterdiğimiz tepkiyi göstermeliyiz. Zaten çok geç kaldık. Yarın daha çok geç olacaktır. İş işten geçmeden , can tenden çıkmadan yetişmek, tez davranmak gerek!

<http://www.antalyahilal.com>

Dilde, Fikirde, İşte Birlik (Gaspıralı ve Türkistan)

Safter NAGAYEV

Özbek şairi Alishir Nevaî'nin 550. ve meşhur Kırım tatar eğitimcisi İsmail Gaspıralı'nın 140. doğum yıl dönümleri, 1991 yılında dünya çapında kutlandı.

Alishir Nevaî'nin 550. doğum yıldönümü arefesinde Romanya'da yaşayan soydaşlarımızdan Karadeniz gazetesini aldım. Anavatandan uzakta, muhacerette yaşayan soydaşlarımız, Romanya'da vuku bulan müsbet gelişmeler sonucu ayda bir çıkarmaya başladıkları gazetelerine Karadeniz adını vermişler ve manevî babamız İsmail Gaspıralı'nın çıkardığı "Tercüman" gazetesinin geleneklerini devam ettirmek maksadıyla, Türk dünyasının bu büyük hocasının "Dilde, fikirde, işte birlik" düsturunu gazetelerine şiar etmişler.

Gazeteyi görünce, meşhur Özbek şairi Muhammed Salih'in, 18 Ocak 1991 tarihinde "Yaş Leniçi" gazetesinde çıkan "Millî Gurur" isimli makalesinde şu satırları hatırladım :

"XIX. asrın sonlarında, Türk boyları arasında bir uzaklaşma ve bu uzaklaşmanın önünü almak için de bir hareket başladı. Bu hareketin başında, Kıımlı büyük mütefekkir İsmail Gaspıralı vardı. Onun "Dilde, fikirde, işte birlik" düsturu, bizim Münevver Kari, Mahmudhoca Beyhudî, Abdurauf Fırat, Çolpan gibi büyüklerimizin faaliyetlerini de etkilemişti."

İşte bu fikirler, bu büyük insanımızın doğum gününün resmî olarak ilk defa kutlandığı bu yılda, beni, onun Türkistan halklarına yönelik faaliyetleri konusunda yazmağa davet etti. Gaspıralı'nın, milletine, bütün Türk boylarına karşı sınırsız bir sevgisi vardı. O, bütün bilgisini, kabiliyetini ve tecrübesini milletine vakfetmişti. Bilhassa, büyük bir emek sarfettiği gazetecilik sahasında büyük bir mütefekkir. Bütün Türk boyları, özellikle emekçi kesim, onun gazetecilik sahasındaki hizmetlerine büyük bir değer vermiş ve daha sağlığında onu millet atası gibi büyük bir paye ile şereflendirmişti. Türk boyları arasından hiç kimse, o güne kadar böyle bir onur payesi kazanmamıştı.

Gaspıralı, bütün Türk boylarıyla olduğu gibi

Orta Asya'da yaşayan Türk boylarıyla da sıkı bir alaka içindeydi: zira, "Tercüman" gazetesini Türkistan'da yaygın şekilde okunmaktaydı. Gaspıralı'nın bu ülkedeki takipçileri sürekli artı. Bugün, bütün halk tarafından tanınan Sadreddin Aynî, Behbudî, Fıtrat, Hamza gibi edipler onun "yeni eğitim" (Usul-i cedit) usulünün Türkistan mekteplerinde en gayretli uygulayıcılarıydılar.

Eski okulların ağır olan "okuma sistemi"ne göre daha kolay olan "anlatma" esasına dayalı ilk okulu Bahçesaray'da açan Gaspıralı, bu metodun Kazan, Ufa, Orenburg, Taşkent, Semerkand ve Buhara gibi şehirlerde yaygınlaşmasına ve buralarda da böyle okulların açılmasına öncülük etmiştir. Gaspıralı, bu maksatla Türkistan'a gelmiş; Mahmudhoca Behbudî ve Abdulla Şekurî gibi eğitimcilerle görüşmüş, Özbek, Tacik, ve Tatar çocukları için yeni, modern okullar açılması konusunda teşvik ve destekte bulunmuştur. Bu görüşmede hazır bulunan meşhur Özbek-Tacik edibi Sadreddin Aynî, bu konuda şunları yazıyor:

"Tatar cemaatinin önderlerinden İsmail Gaspıralı Bey, 1908 yılının yazında Buhara'ya geldi. Tabiidir ki, İsmail Bey, her yerde yaptığı gibi, Buhara'da da okul meselesini ortaya attı ve bu meseleyi görüşmek üzere Buhara eğitimcilerinden birkaç kişiyi saraya çağırdı. Bu görüşmede Molla Nizam'ın evinde faaliyet gösteren okul için Çarlık idaresinden uygun bir yer istenmesi ve okulun Tatarlar ve Buharalılara da teşmil edilerek resmîleştirilmesi kararı alındı. Toplantıda bulunanlar okulun adının "İsmailiyye" olmasını teklif ettiler. Ancak, İsmail Bey bu teklifi hoş karşılamadı ve (okulun adını) "- Emir Muzafferüddin'in adına izafeten "Muzafferiyeye" koymak daha uygundur" dedi. (Onun hizmetleri) sadece bu kadar değil: Rusya'da rusça ve türkçe olarak neşredilen ilk büyük gazete olan "Tercüman" gazetesini o neşretti ve bu gazetede, Çarlık Rusyası sınırları içerisinde kalan mazlum müslüman milletlerin eski tarihleri, Birunî, İbn Sina, Farabî, Uluğ Bey, Nevaî gibi büyük ilim ve edebiyat dehaları ve onların dünya kültür tarihindeki yerleri hakkında pek çok yazılar yazdı."

Gaspıralı, gazetesinde, ortaçağlarda büyük şahsiyetler yetiştirmiş Türkistan gibi büyük bir ülkenin son asırlarda cehalet ve hurafeler kıska-

cında inkıza yuvarlanması, buralarda güçlü olan feodal ve emperyalistlerin zulümleri, ülkede yeni yeni başlayan uyanış hareketi, yeni eğitim ve edebiyat uğrunda yürütülen mücadele ve müslüman kadınların haklarını koruma konularında tesirli makaleler yazmıştır. Gaspıralı, zaten Türkistan'da defalarca bulunmuş ve burada edindiği izlenimleri "Buhara ve Bahçesaray", "Bahçesaray'dan Taşkent'e" (1893), "Türkistan'ın Yeni Tarihi" (1905), "Buhara'da Neler Gördüm" (1908), "Türkistan'dan Mektup" gibi makalelerinde okuyucularına aktarmıştır.

Türkistan'daki Usul-i Cedid okulları onun tesiri ile kurulmuştur. Mahmud Hoca Behbudî, Tevellâ, Abdulla Evlanî, Sadreddin Aynî, Hamza ve diğerleri, "Tercüman" gazetesinin Türkistan'daki ilk okuyucuları ve takipçileri idiler. Türkistan Vilayetining Gazeti, Sada-yı Türkistan, Sada-yı Fergana gazeteleri ve Ayna dergisinde, "Tercüman"dan iktibas edilen haber ve makaleler muntazam olarak basılıyordu.

Taşkent cedidçilerinin atası sayılan Münevver Kari, Sovyet Özbekistan'ı gazetesinin 7 Haziran 1927 tarihli sayısında bu akımı, devamlı yaygınlaştığı bir sırada, karalayarak şöyle yazmıştı:

"Cedid okullarını açanlar eski okul, medrese ve dindarların yetiştirdiği ediplerdi. Onlar yalnız İ. Gaspıralı'nın Bahçesaray'da çıkan gazetesini okudular ve okulu bu suretle mektebin ne olduğunu çok iyi anlayarak kitaplar getirdiler."

Rusya Müslümanlarının dünyasında yüz veren bu sosyal-manevî gelişmede Gaspıralı'nın hizmeti hakikaten gayet büyüktür. O, Rusya müslümanlarının hayatında yeni bir hadise olan, Usul-i Cedid'in temelini atıp "Tercüman" gazetesini ile Türkçe matbuatı başlatmıştır. Geçen asrın sonlarında, değil Rusya, Türkistan ve hatta Hive, Buhara emirliklerinde, Usul-i Cedid'in duyulmadığı bir köy bulmak çok zordu.

Misyoner N. P. Ostroumov'un müdürü bulunduğu Taşkent Öğretmen Okulu'nda 30 Ağustos 1882 tarihinde, "Rus olmayanların, müslümanların eğitimlerini hangi prensipler üzerine kurmak gerekir?" konulu bir toplantı oldu. Bu toplantıda, Türkistan genel valisi A. K. Abramov'un başkanlığında imparatorluk askerî idaresinin temsilcileri ve ruhbanlar da hazır bulunmuşlar-

dı. Tarih ve coğrafya öğretmeni M. A. Miropiyev toplantıda bir tebliğ sunmuş ve "Gaspıralı'nın, bu tasarının kabul etmek, yok olmak üzere olan müslümanları diriltmek, yani bağrımızda yılan beslemek olur. Müslümanların eğitimlerinin temelinde, İslamı bozmak, dinî gayreti tamamen yok etmek, dolayısıyla onları ruslaştırmak olmalıdır." (Turkestanskiy Sbornik, cilt; 361, s.; 144) mülâhazasında bulunmuştu.

Kafkas Öğretmen Okulu'nun müdürü olan Semyonov, Gaspıralı'nın tasarısını destekleyenlerden son derece rahatsız olmaktaydı. Taşkent Öğretmen Okulu, 15 yıl boyunca yerli halkı kendisine çekemediği için zor duruma düşmüş ve "Bizim vazifemiz, yerlileri, okulumuzu sevmeye, saymaya ve ona inanmaya mecbur etmektir. Bu bakımdan, İngilizlerin, bu sahada Hindistan'da yaptıkları bize örnek olmalıdır." demek zorunda kalmıştı.

Gaspıralı, 1892 yılında müslüman okulların ilyatı (?) tasarısıyla Türkistan genel va' Rozenbakh'a müracat etti. Vali, projeyi incele ve rapor yazma işini N. P. Ostroumov ile V. Nalivkin'e havale etti. Bu ikili tabii ki proje reddedip "Kabul edilemez!" raporunu verdiler. Ostroumov, Gaspıralı'nın yaptığı işleri, Avrupa medeniyetinin zenginliklerinden, kendi millî benliğini korumak için faydalanma şeklinde değerlendirmiş ve bundan hoşlanmamış; Gaspıralı'nın tesirinin Türkistan'ı da tutmasından korktuğunu söylemişti. Kısacası, Rozenbakh, tasarının "akim bırakılması" kararını verdi. (A. V. Pyaskovskiy, 'Revolyutsiya v Turkestane', 1905-1907. yıllar Moskova,. 1958, s. 99).

Gaspıralı 1893'te Taşkent'e geldi. Semerkand, Buhara gibi şehirlerde bulundu. Ancak, Türkistan askerî idaresi olsun, Buhara Emirlîği olsun onun "Usûl-i cedid"ini pek hoş karşılamadılar. İşler sarpa sardı. Taşkent'teki çalışmalarından bir netice çıkmadı. Yalnızca Semerkand'da bir okul açabildi. Ama Gaspıralı yolundan dönmedi. Türk boyları arasında "hocaların hocası" ve çocukların sevgilisi olarak kaldı.

Amma bütün bunlara rağmen Gaspıralı'nın taraftarları Türkistan'da sürekli arttı. Sadreddin Aynî meşhur Hatırat'ın da şunları yazıyor:

"Rus-Japon harbi başlamıştı. Buhara'ya arada bir gelen "Tercüman" gazetesini bu savaş sebe-

biyle daha sık ve daha çok gelmeğe başladı." (Eserler, 1963, cilt I, s. 200).

Prof. B. Velihocayev, Özbekistan Edebiyatı ve San'atı gazetesinde, 4 Kasım 1988 tarihinde basılan "Aynî Telkininde Fıtrat" isimli makalesinde şöyle ilginç bir vakayı anlatmaktadır: "Abdurauf Fıtrat 1911 yılı baharında Buhara emirinin zulmünden kaçarak, İran yoluyla İstanbul'a gider. Orada okur; ve bir eser yazar. Münakaşa isimli bu eserde cedid meselesi hakkındaki fikirlerini beyan eder. İstanbul'da "Buhara Maarif-Talim Cemiyeti" adında resmî ve legal bir cemiyet kurulur ve bu cemiyet, adına uygun olarak Buhara ve Türkistan maarifinin gelişmesinde önemli bir rol oynar. Rusya'nın muhtelif İslam memleketlerinden gelen gençler de bu cemiyetin çalışmalarına katılırlar. Abdurauf Fıtrat cemiyetin kurucularından biridir. Fıtrat burada İsmail Gaspıralı'nın "Darü'r-rahâ Müslümanları" eserini farsçaya çevirir ve bu çeviri, Buhara'da gençler tarafından kurulan "Kitabhane-i Ma'rifet" cemiyetinin sağladığı para ile neşredilir."

Burada ilginç olan, geleceğin dünyaca meşhur türkologu Kırmımlı genç Bekir Çobanzade'nin de aynı yıllarda, yani 1912-1914 yılları arasında İstanbul'da tahsilde bulunmasıdır. Çobanzade, burada Fıtrat'la tanışıp dost olmuş ve bu dostluk bir ömür boyu devam etmiştir. Kırmımlı talebelerin en genci olan Çobanzade, Fıtrat'ın dikkatini çeker. Fıtrat, sohbetlerinden birinde, İstanbul'a tahsile giden Türkistanlı gençler arasında Hamza'nın da bulunduğunu bildirmektedir. Rusya'dan gelen gençler "Dilde, fikirde, işte birlik" düsturu altında konuşmakta ve Türk boylarının birleşmesini isteyen "Millet atası" Gaspıralı'nın yolundan yürümektedirler. 1914 yılında Fıtrat Buhara'ya, Hamza Hokand'a, Çobanzade ise Kırmım'a doğru yola çıkarlar. Onlar İsmail Gaspıralı Bey' in vefat haberini yolda öğrenirler.

Gaspıralı'yı en çok ilgilendiren dahilerden biri Alishir Nevaî olup; Gaspıralı bu meşhur şairin eserlerinin Türkistan'da geniş kitlelere ulaşmasında büyük bir hizmet görmüştür.

Kırmım tatarları, bu büyük şairin eserleriyle tanışmaya bir kaç asır önceden başlamışlardı. Süreli bir yayın organı çıkarma hazırlığında bulunan İ. Gaspıralı, Nevaî'nin bazı eserlerini Kırmım

Tatarcasına aktarmıştır. Şairin en önemli eserlerinden biri sayılan Muhakemetü'l-Lugateyn bu çalışmalardan biri olarak 1882 yılında Bahçesaray'da basılmıştı. 1940'lı yıllarda Leningrad Üniversitesi'nde hoca olarak çalışan Zedla Aksakov'un, "Sovet Edebiyatı" dergisinin 1941 yılı Şubat sayısında basılan makalesinde kaydedildiği gibi Kırmım Tatarları bu eseri hüsn-i kabulle karşılamışlardır.

İ. Gaspıralı, 1895 yılında Bahçesaray şehrinde, meşhur eserlerinden biri olan "Türkistan Uleması"nı neşrettirdi. Gaspıralı, bir zamanlar elden ele dolaşmakta olan bu eserinde Orta Asya'nın meşhur simaları İbni Sina, Farabî, Birunî Nevaî ve Babür hakkındaki düşüncelerini belirtmekte ve bu şahısların dünyanın tekakkinde oynadıkları role işaret etmektedir.

Edip ve gazeteci Gaspıralı sık sık Türkistan konusunu işler. Meşhur eserlerinden biri olan Darü'r-rahâ Müslümanları romanının baş kahramanı Taşkentli Molla Abbas'tır; edip kahramanının İspanya seyahatinde onu bir Fransız turist olarak gösterir. Hacı-i Sibyan ders kitabındaki "İki Ulu Şair" başlıklı makalesinde de öğrencileri Puşkin ve Nevaî'nin eserleriyle tanıştırır.

Ortak bir edebî dil oluşturmak maksadıyla usanmadan çalışan Gaspıralı, Alishir Nevaî'nin Türk şivelerinin inkişafındaki rolüne büyük bir değer verir. Gaspıralı, "Tercüman" gazetesinin 1908 yılı 5. sayısında çıkan makalesinde edebî dil hakkında fikirlerini şöyle beyan ediyor:

"Eğitimi Denetleme Dairesi"nin tarifini yanlış buluyoruz; zira, onlar "halkın anadili milletin edebî dilidir" diyorlar. Bizim eski edebî dilimizin bir ucu Alishir Nevaî'nin dili ise, bütün şivelerin iştirakiyle oluşacak yeni dilimiz de onun ikinci bir ucudur. "Eğitimi Denetleme Dairesi" burada büyük bir yanlış yapıyor. Bu yanlışlığı, Petersburg'da dili iyi bilmeyenler yapsalar belki afvedilebilir; ama Bahçesaray, Bakû, Orenburg, Kazan vb. yerlerde böyle bir hata afvedilmek şöyle dursun tam bir cinayettir."

Tuvgan Til ve Milliy Maarif (Anadili ve Milli Eğitim) isimli makalesinde ise bu fikrini devam ettirerek şunları yazıyor :

" Tarih gösteriyor ki, daha Rusya'da eğitim öğretimin, mekteplerin olmadığı zamanlarda, Türk boyları arasında ilim ve fenn inkişaf etmiş;

Türk boyları, Alishir Nevaî, Fuzulî gibi dünya çapında büyük yazarlar, şairler, İbni Sina gibi dünyaca tanınmış filozof-alimler, bilimin muhtelif sahalarında engin bilgiye sahip, kabiliyetli uzmanlar yetiştirmişlerdi. Bunu, bundan bin yıl önce yazılmış binlerce ilmî ve edebî eser de isbat etmektedir.

İbni Sina ve Alishir Nevaî devirlerinde türk milletinde yüksek bir maneviyat, hızlı bir büyüme, bilim ve edebiyatta misilsiz bir gelişme ve bir coşku vardı. Lakin sonraları, bu millet, çeşitli düşmanlar tarafından, her yönden şiddetli hücumlara, amansız mağlubiyetlere uğratıldı; bütün gelişme ve büyümesi durdu; bilim ve edebiyatta geriledi; boyları-oymakları dört bir tarafa dağıtıldı. En fenası da bu dağılmış boylar-oymaklar güçlü milletlerin baskı ve tesiri altında kaldılar. Atalarının, büyük zorluklarla, uzun bir zaman sürecinde elde ettiği kazançları hemen hemen yok olup mazide kaldı. Millet, asırlarca devam eden bir durgunluk ve cehalet uyukusuna daldı. Türk boylarının bir kısmı arap tesirine kapılıp arap dili, ruh ve düşüncesiyle yaşadı; Azerbaycan türk leri, fars şiiri ve fars ruhuyla zevk alır oldular; Kuzey türkleri yani tatarlar ise ruslarla karışıp rus tesirine kapılarak yaşamağa mecbur oldular."

Türkistan'da faaliyet gösteren misyonerlerden biri, Tuzemnaya Gazeta (Mahalli gazeti)nin redaktörü N. P. Ostroumov Kuran ve Tekakkiyat adlı kitabında (Taşkent, 1903) Gaspıralı'nın faaliyetlerine geniş bir yer ayırır: "Gaspıralı, müslüman okullarını eski arap seviyesine yükseltmek niyetini asla gizlemez; o, tatarlar için özel hayır kurumları, halk kütüp haneleri, iş yerleri açılmasını yürekten selamlar ; tatar temsilcileri, bediî eserleri hakkında müsbet fikirler bildirir, ama tatarların ruslar tarafından asimile edilmelerine asla razı olmaz" diye yazar, Ostroumov. Bu fikirler, misyonerlerin Gaspıralı'nın Türk eğitim ve kültürü sahasındaki çalışmalarından hoşlanmadıklarını açıkça göstermektedir. Bu vakıayı, Türkistan'ın 1916-1917 yılları arasındaki genel valisi İ. Kurapatkin'in günlüğünde yer alan şu satırlar da doğrulamaktadır: "Biz elli yıl boyunca yerli halkı ilerlemelerin dışında, okullarından ve rus hayatından uzakta tuttuk."

Basın, Türk boylarının bu dahi şahsiyetinin

hayatı, eğitim faaliyetleri ve vakitsiz ölümü hakkında yazılar, mersi yeler yayımlamıştı. Bu yazılarda Gaspıralı'nın Rusya müslümanlarına, hususen Türkistan maarif ve matbuatına ettiği unutulmaz hizmetler anılmaktaydı. Gaspıralı'nın vakitsiz ölümü Türkistan aydınlarının kalbini şiddetli bir matem ateşi ile yakmıştı.

"Millet atası"nın vefatı hakkında ilk olarak Azerbaycan'ın sevilen evladı Neriman Nerimanov, Türkistanlı cedidçilerin önderi Mahmudhoca Behbudî, Özbek edebiyatının görkemli temsilcisi Hamza ve sırasıyla diğerleri duygularını beyan ettiler.

Mahmudhoca Behbudî, Ayna dergisinin 1914 yılı 49. sayısında basılmış olan "İsmail Bey Hazretlerinden Suhbet" (İsmail Bey Hazretleriyle Sohbet) isimli makalesinde, Gaspıralı ile İstanbul'da yaptığı görüşmelerden bahs ederek, onun hatırası önünde eğildiğini yazmaktaydı: "Ah! üstadımızı kaybettik... Kim bilir, belki de o uykudadır, rüya alemindedir. Bundan sonra üstadımızın ruhuyla sohbet ederiz."

Hamza'nın, 1988-89 arasında Fen neşriyatınca yayımlanan 5 ciltlik eserler toplamında onun Sada-i Fergana gazetesinin 22 Eylül 1914 tarihli sayısında Gaspıralı'nın vefatı dolayısıyla çıkan "Yevmü'l-vefat" isimli taziyesi ve gazetenin 28 Eylül 1914 tarihli sayısında yer alan "Mersiye"si dikkati çekmektedir. Taziye şu cümlelerle başlıyor:

"Bari yer yüzünde Tatarlargagine has imes belki bütün ehl-i İslamge beraber te'sir kılgen fûrkat vechideligden matemlik bir kün yetdi, desek de, merhum ve mağfur İsmail Bek atamızın yevmü'l-vefatı künüdür.

Özünü insan ikenliğini hakiki köz bile körgenden beri bütün Rusiya müsülmanları arasige maarif deñizini akuzmak ve taş-zarlarını sebze-zar etmek muradide karşudagi "sedd" bolgan ba'zı nifak, gaflet ve cehalet kebi hesapsız tizilgen eñ zor kette tağlarını yalguz özü Ferhat kebi ictihat ve gayret tişesi bile bozup tekiz kılğan zat da bu merhum ve magfur İsmail Bek hazretleri idi..."

[... Dünyada ayrılıktan kaynaklanan ve sadece Tatarları değil, bütün İslam alemi aynı şekilde etkileyen bir matem günü varsa, bu, merhum ve magfur İsmail Bey babamızın vefat

ettiği gündür.

Kendisinin bir insan olduğunu kalp gözü ile gördüğünden beri, eğitim denizini Rusya müslümanları arasına akıtmak ve onların taşlık (çorak) sahalarını bir çimenliğe çevirme arzusunun karşısındaki engelleri, gaflet ve cehalet dağlarını cesaret ve gayret balyozu ile, Ferhat gibi bir başına, dümdüz eden de magfur İsmail Bey hazretleri idi...]

Taziye şu yanık satırlarla bitiyor:

[İlahâ, illa tebarek ve teala bu atamızıñ hakına barça müsülman balalarınıñ duası hayrların kabul etüp pâk ruhunu cennetü'l-firdevsge mihman edüp evlatlarığa sabr-i cemil ve ecr-i azim ata eylesün."

[İlahi! Bu mübarek ve muhterem babamızın hatırası hürmetine bütün müslüman çocukların hayır dualarını kabul et! Pâk ruhunu cennet bahçelerinde müsafir eyle! Geride kalanlara sabır ve takat ver!]*

Şairin "Mersiye"si ise, yaklaşık 75 yıl citaplarına alınmadı. Bu mersiye, şair Rıza Fazıl ricamız üzerine ana dilimize aktardı. **

MERSİYE

Vah, kara kün tüşdü kaydan, bağ ü bostandan cüda,

Bi-sabr dilden, çare koldan, dahr-i Lokmandan cüda,

Nur közden, tab ü tenden, derd ü dermandan cüda,

Tir yaydan, sayd candan, sine kalkandan cüda,

Gonça gülden, gül tikenden, sebze reyhandan cüda,

Nişe bostandan, sedefler abr ü neysandan cüda.

Ah, millet yetdi bu dem kayguluk, gamlık zaman,

Tegdi agziñge helaket taşı, imdi tola kan,

Dad kıl, devr-i felekden, batdı hurşid-i cehan,

Matem eyle, ağlasun ahvaliñe her ins ü can,

Kök sarı uçdu Mesiha cisimler candan cüda,

Ya'ni, tekrar-i terakki murğ-i şeb-handan cüda,

Bade-i daniş töküldü, telh oldu ayş u kâm,

Keçe bitmey, kündüz ötmey, kaytadan sübh oldu şam

Gevher-i metleb uşaldı tapmayın kıymet tamam,

Söz-i hicran birle kaldı yar u dost u has u âm.

*Boldu zulmet keçes i şem-i şebistandan cüda,
Ya'ni, daniş kişti zar boldu dehkandan cüda,*

*Ey felek, çarhuñ bozulsun, dad destiñden seni
Hêç kişi olmasa abad destiñden seni,
Tapmasa hêç kes aman, feryad destiñden seni,
Barça ilm olgusu berbad destiñden seni,
Yok ilkden bolmagan maksud dermandan cüda,
Asman mah-pâresinden arzu rahşandan cüda.*

*Körmedüñ dünyada millet derdiden başka huzur,
Tapdı kible-i mevt emraziñni esrar-i zuhur,
Hidmetiñ hakkı yağsun kabr-i ecdadiñge nur,
Ecrler eylep eta cabren cemilen ol gafur,
Kılmasın hakiñda evladiñni ihsandan cüda,
Ya'ni, daim hidmetiñni neyr u irfandan cüda.*

*Ah, bolduñ tığsız milletge kurban, elveda!
Bargah-i Hakga kıldıñ tuhfeni can, elveda
Ravza-i Ahmed'ge olduñ ruh-i mihman, elveda
Ta kıyamet bahr-ı rahmet senge, tufan, elveda
Olmasundaim mezariñ nur-i Rahman'dan cüda,
Olmagıl hergiz bihiştde hur ı gilmandan cüda.*

Yukarıda verilen bu dokunaklı taziye, sonra Neriman Nerimanov'un 20 Eylül 1914 tarihinde Basiret gazetesinde neşredilen taziyesindeki şu sözler oldukça anlamlıdır: "Ancak, ben burada iki yol göstermek isterdim: Birincisi; İsmail Bey'in millete ettiği hizmetleri, mükemmel bir surette, anlamlı kelimelerle yazarak bunu her tarafa dağıtmak. İkincisi; İsmail Bey'in Bahçesaray'daki mezarına bir taş dikip, bu taşta şu sözleri yazmak: "Millet, senin gibi bir kahramanı unutacak olursa, kendi kendini yok etmeğe çalışıyor demektir."

Ancak, vefa borcunun bu şekilde ödenmesini önleyen bazı engeller ortaya çıktı. Yirminci asrın başlarında, halkı cehaletten kurtarmaya, onu aydınlık bir yola çıkarmaya çalışan ve bunun yolunu da eğitimde bulan İsmail Bey'in ideallerini benimsemiş aydınların faaliyetleri devrimden hemen sonraki yıllarda yanlış değerlendirildi. Okullardaki eğitimi Usul-i Cedid yani modern tarzda kurmak isteyenler "burjuva ideolojisinin yarıdakçıları" olmakla suçlandılar. Edebiyatta bu yolu tercih edenler "burjuva edebiyatçıları" damgasını yediler. Daha sonra da "Ceditçi" damgasını taşıyan

Edebiyatçılara "milletçi" (:ırkçı, faşist! B. Orak) suçunu isnad etmek çok kolay oldu. Böylece de "şahsı putlaştırma" devri kurbanlarının listesi tamamlandı. Gerçi, otuzlu yıllarda, hakikat ve adalet, "cedidizm" in burjuva ideolojisi manasını taşımadığı, "kapitalizmin gelişmesi için çalışanlar" ın aslında parlak bir gelecek için çalıştıklarını gösterdi, ama biraz sonra başlayan savaş İ. Gaspıralı'nın milletinin ana yurdundan sürülmesine sebep oldu. Öz evladının mezarına bir baş taşı dikmekten bile mahrum bırakılan millet, aradan yaklaşık elli yıl geçtikten sonra ancak vatanına dönmeğe başladı. Büyük milletimizin, adı yaklaşık altmış yıldır tarih kitaplarından silinen atasının mezarına inşallah, artık bir baş taşı dikilir, onun daha henüz gün yüzü görmemiş eserleri mirasçılara iade edilir.

Eminim ki, bütün Türk boyları, böyle mutlu günleri bizimle birlikte kutlarlar; öz atalarına saygı gösterirler. Gaspıralı'nın Türkistan'daki

faaliyetleri hakkında ilk çalışmaları yapan ve bu merasimde bunları bize sunan görkemli Özbek alimleri Salih Kasımov, Begali Kasımov, Şerali Turdiyev ve değerlerinin isimleri de hürmete anılır.

Ulu atamızın vasiyeti olan "Dilde, fikirde, işte birlik" düsturuyla, halklarımızı birleştirme yolunda; inşallah büyük kazançlar elde ederiz.

[1] (Kardaş Edebiyatlar, Ocak-Mart, 1994, Sayı: 26, s. 8-14'ten)

Notlar:

*) Safer Negayev Bey'in makalesinde Hamza'nın cümleleri Kırım Türkçesi'ne aktararak verilmişti, biz Özbekçe şeklini aynen alıp ayrıca Türkiye Türkçesi'ne aktarmayı daha uygun gördük. Bak. Hamza Hekimzade Niyazi, Tola Eserler Toplamı, 4. c., Dramalar (1921-1928)-Makaleler, Taşkent, Fen Neşriyyatı, 1989, s. 254 - 255 (Bayram Orak)

**) Aynı şekilde, burada Rıza Fazıl'ın Kırım Türkçesi'ne aktardığı metni değil, Hamza'nın Mersiyе'sinin Özbekçe aslını vermeyi tercih ettik. (Bayram Orak) Bak. Hamza, Tula Eserler Toplamı, Taşkent, 1988, 2. c. s. 97.

Çin'de siber operasyon; 15 bin kişi tutuklandı.

Çin'de siber suçlara yönelik düzenlenen operasyonlarda 15 bin kişi tutuklandı

Çin'de siber suç kapsamında yürütülen soruşturmada 15 binden fazla kişinin tutuklandığı bildirildi.

Şinhua haber ajansının Çin Kamu Güvenliği Bakanlığı'na dayandırarak verdiği haberde, kumar, şiddet, kişisel bilgi çalma ve müstehcenlik gibi sanal ortamda işlenen suçlara yönelik yürütülen soruşturmalarda yaklaşık 190 binden fazla içeriğin sanal ortamdan silinmesi talimatı verildiği belirtildi.

Ülkede geçtiğimiz haziran ayında 6 aylık dönemi kapsayan sanal suçlara yönelik kampanya başlatılmıştı.

Kampanya ile sanal çevrimiçi sabotaj saldırıların yanı sıra dolandırıcılık ve internet sitesi ele geçirmeye de mücadele edilirken, birçok internet ağ hizmeti sağlayıcısının da askıya alındığı ifade edildi.

Öte yandan geçen hafta meydana gelen Tiencin'deki patlama olayına ilişkin yanlış bilgilerle, halkı arasında panik oluşturan ve kışkırtıcı paylaşımlarda bulunan yaklaşık 50 internet sitesinden 18'i tamamen kapatılırken, 32'sinin de ağ hizmeti askıya alınmıştı.

<http://www.dunyabulteni.net>

ABD'DEN ÇİN'E AJAN UYARISI

ABD yönetimi, Pekin'i uyararak ülkedeki Çinlilere geri dönme baskısı yapmak için ajan kullanmamasını istedi

Washington yönetimi, ABD'de bulunan Çinliler üzerinde baskı oluşturmak için ajan kullanmaması konusunda Çin'i uyardı.

New York Times gazetesinin haberine göre, Çinli kaçakların ülkeye geri dönmesi ve ülkeden kaçırılan paraların kurtarılması için mücadele eden Pekin yönetimi, bunun için Çinli ajanları kullandı. Bunun

üzerine ABD Dışişleri Bakanlığı, Çinli yetkililere, ajanlarının ABD topraklarında bu amaçla faaliyet göstermemesi konusunda ikazda bulundu.

Gazetenin haberinde, "Tilki Avı Operasyonu" şeklinde adlandırıldığı iddia edilen operasyondaki ajanların Çin Kamu Güvenliği Bakanlığı'na bağlı olarak çalıştığı ve ülkeye turizm veya ticari vize kullanarak girdiği belirtildi.

Çin'de yolsuzluk nedeniyle aranan önde gelen kişilerin hedef alındığı operasyon kapsamında geçen yıldan beri 930'dan fazla şüphelinin Çin'e geri dönmelerinin sağlandığı bildirildi. <http://www.dunyabulteni.net>

ÇİN, UYGUR HACI ADAYLARINI KÂBE'NİN İÇİNDE BİLE TAKİP EDİYOR VE GÖZETLİYOR.

Çin işgal yönetiminin kontenjan dışı kalan Uygur hacı adaylarının çeşitli kanal ve imkânları kullanarak hac farızasını eda etmek için geldikleri kutsal topraklarda onları takip ettikleri, hatta kutsal mekân Kâbe'de bile onları ibadetleri esnasında dahi ajan ve casuslarını işe salarak onları gözetledikleri onların kutsal topraklarda bulduklarını kanıtlamak için görüntülerini çekecek Çin'e yolladıkları ve onların ailelerini tehdit ve korkutarak geri dönmelerini sağladıkları ve bu şekilde onların hac yapmalarını engelledikleri bildirildi. Özgür Asya Radyosu haber portalında yer alan bilgilere göre, Çin işgal yönetimi, ferdi olarak hac yapmak amacı ile çeşitli yol ve kanallardan, kutsal hac farzını yerine getirmek üzere bütün varını yoğunu harcayarak geldikleri kutsal topraklarda onların kutsal topraklarda olduğu belgelemek için onlar Kâbe Şerif'te ibadet ederken, resimlerini çektiler ve onları kaçak gittiklerini kanıtladıklarını, bu resimleri onların Doğu Türkistan'da bulunan ailesi ve yakınlarına göstererek onları tehdit ettikleri ve geri dönmeleri için onlara baskı yaptıkları ortaya çıktı.

İşgalci Çin, 2006 yılından itibaren ferdi haccı yasaklamış ve kendi imkânları ile hacca gidenleri yasadışı ilan etmiş ve çeşitli para ve hapis cezalarına çarptırmakta idi. Bunun ile ilgili cadde ve sokakları Müslümanları bu konuda uyaran ve tehdit eden afişlerle donatmışlardır. Çin'in çok az sayıda ve sınırlı sayıda ve çoğunu kendi seçtikleri hacı adaylarını çok fahiş miktarda ücret karşılığında kutsal topraklara götürmektedir. Hac

yapmak ve kutsal topraklara gitmek için bütün maddi ve manevi imkanlarını kullanarak Suudi Arabistan'a Çin'in tanımına göre "Kaçak ve Yasadışı Hac Yapmak İçin Gelen" Uygur hacı adayları bu ülke'de bulunan sözde ÇKP'ne direkt bağlı Çin İslam Cemiyeti'nin birer ajan ve Casusluk yapmak gizli görevi ile gelen elemanları tarafından sürekli kontrol edilmekte ve bu kişilerin resimleri çekilerek kaldıkları yerin adresleri tespit edilerek rapor edilmekte. Bunu alan Mahalli Yönetim ise, bu kaçak hacı adaylarının ailelerine baskı yaparak onların ev, işyeri ve bütün varlıklarının müsadere edileceği ve babaları gelmediği takdirde kendilerinin hapsedileceği tehdidi ile korkutarak onların hac yapmadan geri dönmelerini sağlamaktadırlar. Şimdiye kadar bu şekilde ailelerine yapılan bu tehdit ve şantajlar üzerine onlarca kişinin hac ibadetini yarıda keserek Doğu Türkistan'a döndükleri bildiriliyor.

Cidde Radyosu Türkçe Bölümünü çalışanına bu konuda başına gelenleri gözyaşları içinde anlatan bir Uygur hacı adayı Çin'in ailesini tehdit ve şantaj ile korkuttukları için onların yalvarma ve ağlamalarına dayanamayarak haccı yarıda bırakarak dönmek zorunda kaldığını ifade etmiştir.

Uzmanlar, İşgalci Çin'in hiç bir insani duygu ve kaygı duymadan Müslüman Uygur Türklerine kutsal topraklarda hatta en mübarek ve dokunulamaz mekân olan Haremi Şerif'te takip ve gözetlemesi, Çin'in insanlık dışı baskı ve işkencelerinin kutsal topraklarda sürdürmesinin Doğu Türkistan Çin Vahşetinin ve zulmünün ulaştığı boyut hakkında açık bir kanıt olduğunu ifade ediyorlar.

<http://www.uyghurnet.org>

ABD'den Uygur Türkleri tepkisi

BRÜKSEL Avrupa Birliği AB Dışişleri Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton, baskılardan kaçarak Tayland'a sığınan 115 Uygur Türkü'nün Çin'e iade edilmesine tepki gösterdi.

BRÜKSEL Avrupa Birliği AB Dışişleri Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton, baskılardan kaçarak Tayland'a sığınan 115 Uygur Türkü'nün Çin'e iade edilmesine tepki gösterdi.

Ashton, yazılı açıklamasında, aralarında kadın ve

çocukların da bulunduğu Uygur Türklerinin Çin'e iadesinin uluslararası insani hukukun temel doktrini olan geri göndermeme prensibine aykırı olduğunu vurguladı.

Ashton, "Tayland'ın 'Uluslararası Medeni ve Siya-si Haklar Sözleşmesi' uyarınca yükümlülükleri bulun-maktadır. Kalan Türk kökenlilerin, hür iradeleriyle is-tedikleri ve kendilerini kabul eden bir ülkeye gitmele-rine izin verilmelidir" ifadelerini kullandı. <http://www.bildiris.com>

GAZİ BERAT HACI'YI DİNLERKEN, KENDİMDEN UTANDIM

Tam yirmi beş yıl Çin zindanlarında işkence ve zulüm görmüştü. Kendi söylemiyle “bir ömür müstakillik mücadelesi veripti” yani ömrünü bağımsızlık mücadelesine adanmış bir yiğitti...

Cevdet SOYLU

Hayatıyla ilgili her soruya içtenlikle cevap veriyordu. “Tek arzun nedir?” dedim. Gözleri doldu geldi... O koca çınar bu soru üzerine hıçkırıklara boğulmuştu. Hem ağlıyor hem de yumruğunu sıkıp heceliyordu:

“Tek arzum... Ölmeden önce Doğu Türkistan İslam Cumhuriyetinin müstakilliğini görmek ve oradaki yakın akrabam eşim dostum, milletimle kucaklaşmaktır...”

Bu öyle bir ideal öyle bir aşkı ki, hac farızası için gittiği Arafat'ta Doğu Türkistan'dan gelen hacı adaylarının çadırında bulunan Çin bayrağına bile tahammül edemeyip oradan indirterek yanında daima taşıdığı Gökbayrak'ı çadırın orta yerine dikmekten kendini alamamıştı...

Hayatı, bu ideal uğruna çile ve zulüm içinde geçtiği hâlde, asla davasından vazgeçmemişti. Adı Gazi Berat Hacı idi ve o da insandı sonuçta. Elbette onun da insan olarak bireysel arzu ve istekleri vardı... Ama o bütün bu istekleri bir tarafa bırakıp vatani için, ülkesi için mücadele etmeyi gaye edinmişti...

Düşündüm onun huzurunda... Oran olarak bir avuç Doğu Türkistanlı, milyarlık Çin'e karşı mücadele vermekten asla vazgeçmiyordu... Çünkü onlar esarete razı değillerdi...

Peki, biz neden günübirlik zevklerimizimize, günübirlik rahatımıza aldandık da büyük hedeflerin adamı olamıyorduk?

Oysa hedeflerimiz büyük olduğu ve

başarı için mücadele ettiğimiz sürece zafere ulaşacak-tık... Ne zindanlar vardı önümüzde ne işken-ce... Ne vatandan ayrı kalmak vardı ne eşten dosttan...

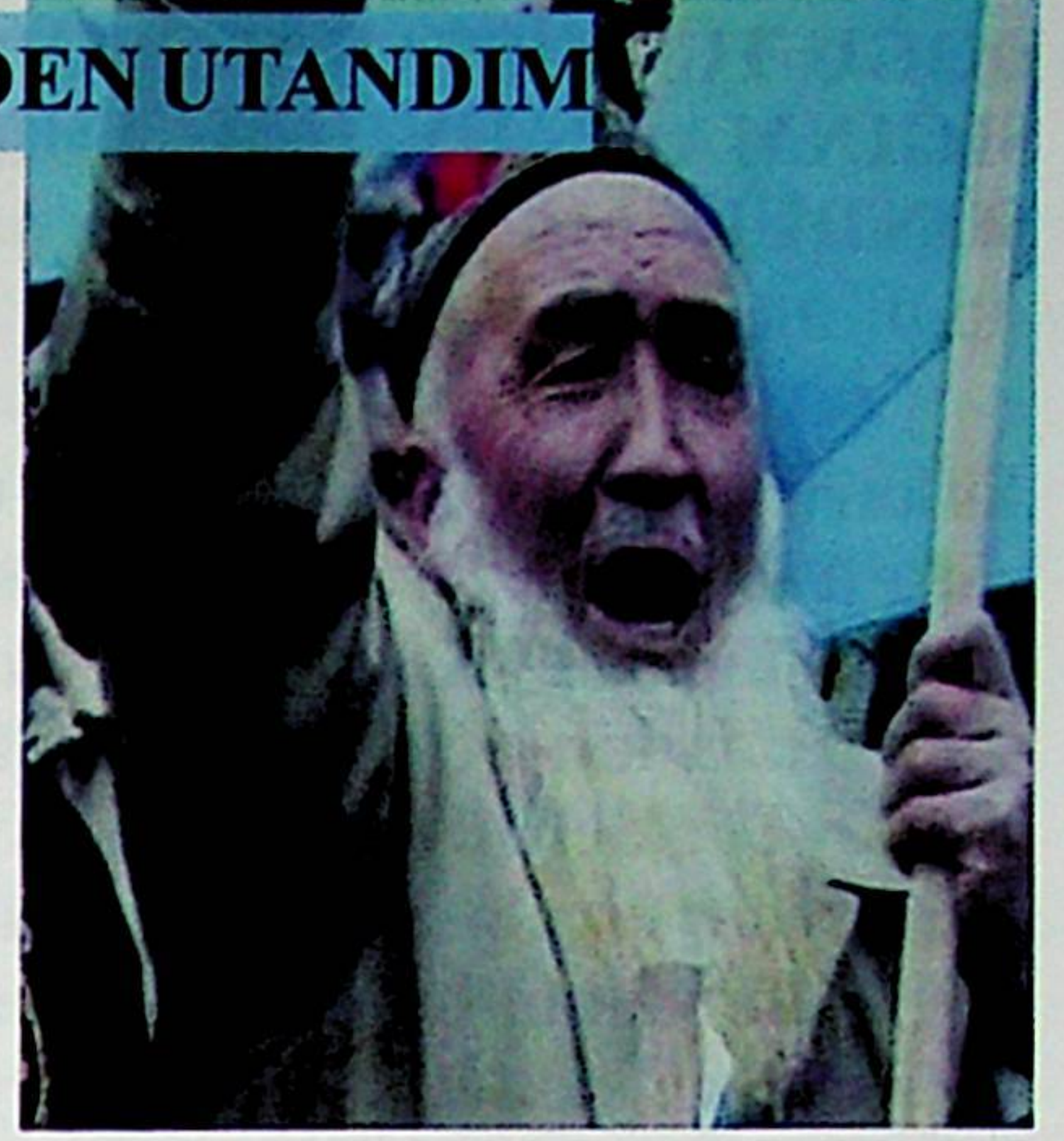
Galiba unuttuğumuz bir şey vardı... Acının ne olduğunu, yokluğun ne olduğunu esaretin ne olduğunu bilmiyorduk.

Biz “Armut piş, ağzıma düş!” kolaycılığıyla, magazinleşmiş dünyamızın rüzgârında serinliyorduk... Sordum o gün kendi kendime:

“Tek arzun nedir?”

Sonra geçtim aynanın karşısına. Baktım kendi kendime... Neydi tek arzum? Vardı elbette. Birçok şey söyleyebilirdim. Şöyle lüks bir aracımla olsa, iPhone cep telefonum olsa... Tamam da bu arzularım gözlerinizden yaş akıtacak derecede bir arzu muydu? Yoo, olsa da olurdu olmasa da... İşte o zaman fark ettim ki benim ne idealim vardı ne amacım... Sorumsuzluğumdan utandım.

<http://qoshe.com>

Uygurlar 1 Yıl Çin'e Verilmeyecek

İltica talebinde bulunan Uygurlar 1 yıl süreyle Çin'e geri gönderilmeyecek.

Hollanda'ya iltica talebinde bulunan Uygurların bir yıl boyunca Çin'e geri gönderilmeyeceği bildirildi.

Güvenlik ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı Klaas Dijkhoff, konuyla ilgili meclise verdiği bilgide, Uygurların bir yıl boyunca geri gönderilmeyeceğini açıkladı.

Söz konusu mültecilerin geçici olarak Hollanda'da barınacağını kaydeden Dijkhoff, bu 1 yıllık süre zarfında Uygurlara yönelik risklerle ilgili bilgi toplana-

cağını kaydetti. Açıklamada Uygurların barınma süresinde bilgi verilmedi.

Hollanda'ya her yıl değişik ülkelerden sığınma amaçlı gelen mültecilerin önemli bir bölümünün başvuruları reddediliyor.

Farklı nedenlerle iltica başvuruları kabul edilme-yerek geçici gözaltı merkezlerinde tutulan sığınmacılar, gerektiğinde ülkelerine geri gönderiliyor. Ülkeye aile birleşimi yoluyla gelenler ise ikamet izni alabiliyor.

<http://www.trtturk.com>

DOĞU TÜRKİSTAN VE TAYLAND'DAKİ SİĞİNMACI UYGUR TÜRKLERİNİN SON DURUMU

(RÖPORTAJ)

Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyesi ve Dünya Uygur Kongresi Yürütme Kurulu Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Erkin EMET, Doğu Türkistan'daki Uygur Türklerinin durumuna ilişkin Haber Analiz için sorularımızı cevapladı.

Doğu Türkistan'da özellikle Ramazan ayında baskı ve şiddetin ne kadar yoğun olduğu basına yansımıştı. Siz oradaki son durumu, bizlere nasıl anlatırsınız?

1949 yılında bugünkü Çin halk Cumhuriyeti Sincan Uygur Özerk Bölgesini işgal ettikten sonra adını Sincan Uygur özerk bölgesi olarak koymuş. Statü olarak özerk bölge diye geçiyor ama uygulamada Özerk bölge durumu yok. İşgal ettikten sonra buradaki Türk varlığını yavaş yavaş asimile etmek suretiyle orayı Çin toprağına katmak amacıyla çeşitli yöntemler kullanmış. Örneğin; dinini yasaklamışlar, zaman zaman dilini yasaklamış, insanları Çince öğretmeye zorlamış, aile planlaması adı altında doğumda kürtaj yaptırmış. Bu asimile politikası 1949'dan bu yana devam ediyor.

Bu uzun bir tarihi süreç. Doğu Türkistan'da son durum dediğimiz zaman 1992'de Sovyetler Birliğinin parçalanmasıyla burada Özbek, Kazak, Kırgız, Türkmen, Azerbaycan gibi Türk Cumhuriyetleri bağımsız oldular. Çinliler Uygur Türklerinin de bağımsızlık isteğinin güçleneceği korkusuyla burada baskı politikasını hızlandırdı. Çin'de anaokulundan Üniversiteye kadar herkes Uygurca anadilde eğitim görebiliyordu 1993'de genelge yayınlanıyor ve bu genelgeden sonra anadilde eğitimi yasaklıyorlar. Burada Çin resmi rakamlarına göre 9 Milyon 730 bin Uygur, ama Uygurların iddiasına göre de burada 20 milyon Uygur Türkü Kazak, Kırgız, Tatar, Özbek olmak üzere 24 milyon Türk soylunun yaşıyor. Bunların yüzde 80'i köylü muhafazakâr milliyetçi bir yapıya sahip.

11 Eylül 2001 terör olaylarından sonra Çinliler ABD'nin Uluslararası terörizme karşı mücadelesini bahane ederek buradaki çok sayıda dindar yani inançlı insanları radikal İslamcı diye

Doç. Dr. Erkin EMET

aftalayarak hapse atıldılar, idam cezası verdiler. 2011'den itibaren baskı daha da arttı. 2003'de anadilde eğitim tamamen yasaklandı. Bugün hiç bir okulda Uygur Türkçesi ile ders yapılmıyor.

Sonra da dinlerini yaşamayı yasakladılar caminin önüne 5 maddelik belge yapıştırdılar: Memurlar, üniversite öğrencileri, devlet memuru, emekli olanlar, 18 yaşından küçükler ve kadınlar camiye giremez diye... 2003'ten itibaren camiye tamamen yasakladılar bu yasak gittikçe artarak devam etti başörtüsü ile kütüphaneye girmek yasak. Hastane bahçesine girmek yasak...

Özellikle bu sene Ramazan ayında dindar Uygurları toplayıp bira içme festivali düzenleyip Komünist Partisinin yetiştirdiği imamları sahnede dans ettirdiler.

Dolayısıyla, burada sürekli bir çatışma var. Çin resmi rakamlarına göre 2014 yılında 296 defa küçük büyük çatışma ortaya çıkmış ve binlerce insan ölmüş. Ama bizim öğrendiğimize göre hemen hemen her gün Doğu Türkistan'ın çeşitli bölgelerinde etnik çatışmalar var. Bugünkü durum ise çok kötü, Çin Uluslararası platformda hem iç kamuoyuna hem dünyaya Uygurları terörist olarak göstermeye çalışıyor. Kendi topraklarında ezilen elinde bir sopa dahi olmayan Türkleri dünyaya Uygur eşittir İslami Terör olarak gösteriyor. Bunda kısmen de başarılı olmuş durumda Pakistan, Rusya Federasyonu gibi pek çok ülkeler Uygur Türklerini terörist olarak tanımlıyor. Türkiye başta olmak üzere demokratik ülkeler Uygurların bu davasını insan hakları problemi olarak, etnik bir mesele olarak görüyor. Terör olarak görmüyor.

Tayland'daki tutsak Uygur Türklerinin Çin'e iadesinden sonra herhangi yasal ya da diplomatik olarak bir gelişme yaşandı mı?

Bildiğimiz gibi 2014 yılının Mart ayında Tayland'da bir ormanlığın içinde 350-360 civarında Uygur Türkü bulunmuştu. Bunlar kaçak yollarla Tayland'a kaçan Uygur Türkleriydi. Bunlar oradaki dini baskıdan dolayı bu yola başvurmuş Türkiye'ye kaçırmaya çalışırken ormanlıkta

yakalanmışlardır. Tayland güvenlik güçlerine yakalandıklarında Türk olduklarını ve Türkiye'ye gitmek istediklerini ifade ediyorlar. Bunlarla ilgili Türkiye Büyükelçiliği ile temasa geçiliyor. Türkiye Dışişleri Bakanlığı bu insanlarla ilgilendi ve yasal yollarla onları Türkiye'ye getirmeye çalıştı. 200-250 civarında Uygur Türkü çeşitli yollarla Türkiye'ye gelebildiler ama Tayland Hükümeti kalan 109 Uygur Türkünü, Çin'e iade etti. Hepsini, başlarına siyah çuval giydirilmiş, numaralandırılmış olarak Nazi Almanya'sında Yahudileri fırına götürürken olan manzarayı anımsatan bir şekilde Çin'e götürüldüler. Şimdiye kadar Çin'in ne gazetelerinde ne televizyonlarında bu insanların akıbeti ile ilgili hiçbir haber olmadı. Bunun örnekleri var: 2009 yılında Kamboçya Hükümeti 125 civarında Uygur Türkünü Çin'e iade etmişti. Bunların çoğu idam edildi, bazıları ömür boyu hapse çarptırıldı ve hala yatanlar var.

Tayland'da hala 59 civarında kişi hapisanelerde ve bunların mahkemesi devam ediyor. Türkiye'nin Tayland'daki büyükelçiliği de bunlarla temas halinde. Çin, sahte belgelerle bunların terörist olduğunu ifade ederek iadesine çalışıyor.

Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Çin ziyaretinin Uygur Türkleri açısından önemi ve neticesi ne olmuştur? Sizce orada Uygur Türklerine ilişkin verdiği mesajları dünya kamuoyu nasıl yorumladı?

Önemli bir ziyaret. Uygur Türkleri Türkiye Cumhuriyeti'nden çok şey bekliyordu. Bunun sebebi de 5 Temmuz 2009'daki Urumçi olayında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Başbakanken bunun Çin'in yaptığı bir soykırım olduğunu ve bunu BM Avrupa Parlamentosunda dünyaya anlatacağını ilan etmişti. Rabia Kader'i istediği zaman Türkiye'ye gelebilir kapımız açıktır diye dünyaya ilan etmişti ve o zaman Uygur Türklerinin gönlünde taht kurmuştu. Daha sonraki seçim dönemlerinde de Kayseri'deki Türkistan mahallesinde ikamet eden Uygur mahallesini 2 defa ziyaret ederek Uygurların yanında olduğu mesajını vermişti. Sonraki yıllarda seçim meydanlarında Filistin, Suriye ve tüm dünyadaki mazlum milletlere sahip çıktığını söyledi. Oraya gittiğinde basın açıklaması yaptı. Burada Çin'in toprak bütünlüğüne saygılı olduğunu İslami Hareket adındaki bu teşkilatı terör lis-

tesine aldığını Çin'in toprak bütünlüğüne zarar veren içte ve dışta olan bütün şiddet olayına karşı olduğunu ilan etti. Çin medyasında özgür basın olmadığı için Recep Tayyip Erdoğan'ın bu açıklamasını ve sözlerini orada değiştirerek mesele "İçeride ve dışarıda Çin'in toprak bütünlüğüne zarar veren "şiddet" olaylarına karşıyız" cümlesinden "şiddet" kelimesini çıkarıp Doğu Türkistan ve bölücü faaliyetlere Türkiye Cumhuriyeti olarak karşıyız şeklinde cümleyi değiştirdiler. Çin iç kamuoyuna bu maalesef ki bu şekilde yansıtıldı. Burada tabii biz şunu beklerdik Çin ile konuşurken oradaki Uygur Türklerine yapılan insan hakları ihlallerinde biz görüştük çünkü Uygurlar Türkiye Türklüğü ile tarihi bağı olan, akrabalık ilişkisi olan hem dindaş hem ırktaş topluluktur sözünü eklemesini beklerdik. Sayın Ecevit Başbakanken bunu dile getirmişti, Süleyman Demirel ve Özal da bunu dile getirmişti. Kapalı kapılar arkasında Uygur Türklerine faydalı ne konuşuldu bilmiyoruz tabii, ama biz basına yansıyan açıklamaları okuduğumuz zaman orada psikolojik savaş yürütülüyor.

Çin medyası artık Türkiye Cumhuriyeti bizim yanımızda Doğu Türkistan İslami terörünü terör listesine aldılar ve Türkiye ile beraber Doğu Türkistanlı teröristlere karşı mücadele yapacağız şeklinde yansıttı. Bu da Uygur Türklerini büyük hayal kırıklığına uğrattı. Çin'in amacı da buydu: Türkiye'nin tavrını kullanarak artık siz Türkiye'ye güvenmeyin mesajı vermeye çalıştı. Dışarıya da Erdoğan'ın ticari çıkarı olduğunu, insan haklarını dile getirmediği yönünde hem Hindistan medyasında olsun hem Avrupa medyasında ve Amerika'daki gazetelere bu şekilde yansıdı. Erdoğan'ın ticari çıkarı göz önünde bulundurarak insan haklarını göz ardı ettiğini yansıttılar. Bu açıdan Doğu Türkistan meselesi orada üçüncü konu olarak orada gündeme geldi. Mesele birinci konu iki ülke arasındaki ticari ilişkiler, ikinci konu Füze kalkını ile ilgiliydi üçüncü olarak da Doğu Türkistan meselesi gündeme geldi. Daha sonra bölgesel ve dünyadaki bir takım meseleleri Ortadoğu'daki meseleler konuşuldu. Biz umut ediyoruz ki orada kapalı kapılar ardında Doğu Türkistan meselesi ile ilgili Türkiye güzel şeyler söylemiş olabilir.

Türkiye ve Çin arasındaki ikili ilişkileri de dikkate alırsanız, sizce Türkiye Cumhuriyeti Uygurlar için ne yapmalı, nasıl bir politika

izlemeli?

Türkiye ve Çin, ikisi de bölgesel güç iki ülke de arasındaki ilişkileri geliştirmeyi çok istiyor. Ama burada Çin'in önceliği Doğu Türkistan meselesini halletmektir. Türkiye ile Çin arasında ticari açık var. Dolayısıyla, Türkiye'nin ise en önemli meselesi ticareti geliştirmek. Çin'den 26 milyar dolarlık mal alıyoruz ve 2 milyar dolarlık mal satabiliyoruz. Dolayısıyla Türkiye bu açığı kapatmak için Çin ile ticaret yapmak istiyor. Bir de Türkiye gelişmekte olan bir ülke ve yeterli teknoloji üretilmiyor. Şimdi Antalya-İzmir arasında 8 tane Hızlı Tren Projesi var ve bunu Çinliler yapmak istiyor. Kars-Edirne demiryolunu zaten Çinliler şuan yapıyor. Bir de Füze kalkan savunma sistemi Çin'den transfer etmek istiyoruz.

Çin bu ticari kozunu kullanarak Türkiye'deki Doğu Türkistan meselesini yok etmeye çalışıyor. Sen Doğu Türkistanlılara destek verirsen ben PKK'lılara destek veririm diyor. Çin eskiden beri Doğu Türkistan meselesini PKK terör olayıyla yan yana getirmeye çalıştı. Bu defa bunu başarmış gibi gördüm ben, çünkü HDP Genel Başkanı Demirtaş 20 kişilik heyetle Çin'i ziyaret etti ve ondan sonra burada patlamalar yaşandı. Çin dedi ki: bak, sende de terör var bende de terör var ikimizde terör kurbanıyız gibi bir yaklaşımla bunu yan yana getirmeye çalışıyor. Çin le Kürt meselesi hem tarihsel açıdan hem de siyaseten çok farklı meselelerdir... Çin bunu siyasi olarak kullanmak istiyor. Türkiye ne yapabilir dediğimiz zaman şunu demeli: Uygurlarla

hem akraba hem kardeş, hem dindaş hem de aynı dildeniz demeli... Uygurlar iyi yaşadığı müddetçe iki ülke arası ilişkiler gelişir ve oradaki Uygurlara yapılan baskıyı insan hakları çerçevesinde dillendirebilir. Bu takdirde hem ticari çıkarlar korunur hem de Uygurlara sahip çıkmış olur. Türkiye'nin yapması gereken şey 200 tane Üniversite var o Üniversitelerde Uygur araştırmalarını güçlendirmeli, sivil toplum örgütleri insan hakları ile ilgili raporlar hazırlamalı, bölgesel ve ulusal yayın kuruluşları ve Türk medyası Doğu Türkistan meselesini gündeme getirmeli, kamuoyunu bu alanda bilgilendirmelidir. Türk halkının desteği çoğaldıkça hükümette bir takım adımlar atmak zorunda kalır. Mesela Almanya'yı düşünün. Almanya'nın bugün Çin ile olan ticari hacmi, 300 milyar Euro ticareti var. Almanlar, hem ticaretini yapıyor hem insan hakları açısından Doğu Türkistan meselesi ile ilgileniyor. Biz de bunu yapabiliriz, bu Türkiye'nin doğal hakkı. Çünkü akrabasınız sizin akrabanızı biri ezdiğinde sizin hesap sormanız doğal hakkınız. Dolayısı ile bu açıdan yaklaşılması gerekiyor ama Türkiye'de maalesef Çin'in kalemşörleri var, Çin için çalışanlar var yani o kadar zulüm olmasına rağmen Ramazan ayında sosyal medyada Doğu Türkistan'da öyle bir olay yoktur şeklinde pek çok yazan çizen yazarları gördük şaşırдық. Türk sivil toplum örgütleri Doğu Türkistan'da olup bitenleri Türk kamuoyuna doğru yansıtmalı diye düşünüyorum.

<http://www.haberaliz.com>

Çin'den bir ayda 3 askeri tatbikat...

Çin, Güney Çin Denizi'nde bir ay içinde 3 askeri tatbikat gerçekleştirdi

Çin, Doğu Çin Denizi'nde gerçek mermilerin kullanıldığı askeri bir tatbikat gerçekleştirdi.

Çin Savunma Bakanlığı, Çin ve Malezya arasında da eylül ayında bir askeri tatbikat yapılacağını ve tatbikatta yine gerçek mermilerin kullanılacağını açıkladı.

Çin'in bu son iki ay içinde gerçekleştirdiği üçüncü büyük tatbikat olurken, ağustos ayı başında Güney Çin Denizi'nde ve temmuz ayında Sarı Deniz'de olmak üzere iki tatbikat daha yapmıştı.

Son yıllarda Çin'in askeri gücünü geliştirme atağı, özellikle de deniz gücünü artırması, Asya'nın devini özellikle dünyanın en büyük deniz gücüne sahip ABD ile karşı karşıya getirdi.

Temmuz ayında ABD Genelkurmay Başkanı Orgeneral Martin Dempsey tarafından açıklanan güvenlik ve savunma stratejisinde Çin, "Asya-Pasifik bölgesinde gerilimlere neden olmakla" suçlanmıştı. Çin, Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi'ndeki bazı adaların egemenliği konusunda başta Japonya olmak üzere komşularıyla gerginlik yaşıyor. Çin, bir yandan da Güney Çin Denizi'nin belirli bölgelerinde hak iddialarını pekiştirmek için denizi doldurarak yapay adalar inşa ediyor.

<http://www.dunyabulteni.net>

4 BİN KİŞİYİ ÖLDÜRÜYOR...

Dünyanın en kalabalık ülkesi Çin'de hava kirliliğine bağlı nedenlerden her gün 4 binden fazla kişinin hayatını kaybettiği bildirildi.

ABD'nin California eyaletindeki Berkeley Üniversitesi araştırmacıları, Çin hükümetinin kısa süre önce yayımladığı hava kirliliği verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada, her yıl 1,6 milyon Çinlinin hava kirliliğinin neden olduğu kalp ve akciğer hastalıkları nedeniyle yaşamını yitirdiğini kaydetti.

HALKIN YÜZDE 38'İ KİRLİ HAVADA YAŞIYOR

Araştırmayı yöneten Robert Rohde, Çin halkının yüzde 38'inin ABD Çevre Koruma Ajansı'nın "sağlıksız" olarak nitelediği hava kirliliği koşullarında yaşamını sürdürdüğüne dikkati çekti.

Evlerde hem elektrik hem de ısınma için kömür yakılmasının hava kirliliğinin en önemli nedenlerinden biri olarak niteleyen Rohde, hava kirliliğinin özellikle başkent Pekin'in güneybatısında çok ciddi bir sorun haline geldiğini belirtti.

360 KENT HAVA KALİTESİ STANDARDINA UYMUYOR

Çin'de genç yaşta ölümlerin yüzde 16'sından hava kirliliğinin sorumlu olduğunu gösteren çalışma, "PLOS One" dergisinde yayımlanacak. Çevre örgütü Greenpeace de nisan ayında yaptığı açıklamada, Çin'deki 360 kentin, 2015'in ilk üç ayında ulusal hava kalitesi standartlarını yakalayamadıkları uyarısında bulunmuştu.

Havadaki zararlı parçacık miktarını ölçen PM 2,5 oranı geçen yıl Pekin'de birkaç kere 500'ü aşmış ve alarm seviyesi sarıdan turuncuya geçirilmişti. Bu oran, Dünya Sağlık Örgütü'nün kabul ettiği güvenilir eşik olan 25'in yaklaşık 20 katı. Çin'de hava kirliliği alarm sisteminde, mavi, sarı, turuncu ve kırmızı olmak üzere dört aşama uygulanıyor. 2022'de Pekin'de Kış Olimpiyatları'na ev sahipliği yapmaya hazırlanan Çin hükümeti, hava kirliliği sorununu çözmek için harekete geçmiş, kömür kullanımına sınırlama getirmişti.

<http://www.hurriyet.com.tr>

Çin, Tayland'ın teslim ettiği Uygurlara ceza yağdırdı

Tayland tarafından Çin'e iade edilen 45 Doğu Türkistanlı Müslüman'a çeşitli oranlarda hapis cezası verildi.

Çin'den Tayland'a kaçtıktan sonra iade edilen 45 Doğu Türkistan Müslümanları, suç işlemeye teşebbüs etmek ve 'terörist' gruplara yardım etmek suçlarından hüküm giydi.

Tayland'dan, Çin'e iade edilen 109 kişinin 45'inin arananlar listesinde olduğu belirtildi. Doğu Türkistan'daki Karamay, Aksu, Kaşgar ve Hoten adlı şehirlerinde gerçekleşen toplam 10 eylemde isimleri geçen toplam 43 kişiye 4 yıl ila 15 yıl arası hapis cezası verilirken, iki kişiye de müebbet hapis cezası verildi.

Xinjiang Daily gazetesi mahkûm edilen Uygurların 'terörist grupların eylemlerine katılmak, liderlik etmek, eylem düzenlemek, terör örgütlerini finanse etmek ve yasadışı yollarla sınır ötesine insan kaçırmak' suçlarından ceza aldıklarını belirtti.

<http://www.dunyabulteni.net>

ÇİN'DE KİMYASAL PATLAMA OLDU

Çin'in Shandong eyaletinde bulunan bir kimya deposunda patlama meydana geldi

İtfaiye ekipleri bölgeye akın etti, ilk müdahaleler başladı. Dumanlar 1 kilometre öteden görülüyor.

Olayla ilgili henüz resmi bir açıklama yapılmadı.

<http://www.dunyabulteni.net>

ÇİN'İN KÜRT AYRILIKÇILIĞINA BAKIŞI

Çin Halk cumhuriyetinin Kürtlerle ilgili siyaseti gizlilikle ve kurnazlıkla yürütülen bir siyasettir. Doğu Türkistan meselesinden dolayı Çin Kürt politikasında Türkiye'yi ürkütmemek için bu konuyu gizlilikle yürütmüştür.

Son zamanlarda Çinin Kürt politikası açıkça yürütülmeye başlandı. Çin, Irak'ın Kürt bölgesinde Erbil'de bir konsolosluk açtı, Çin Dışişleri bakan yardımcısı kukla Kürdistan'ın Başbakanıyla görüştü. Çin'in çeşitli dillerde yayınladığı Uluslararası Çin radyosu (eski adıyla Pekin radyosu) bugün Kürtçe yayını yoktur... ama yakın zamanda Kürtçe yayınlara başlayacak hatta Çin komünist partisinin yayını organı "Halkın günlüğü" gazetesinde de.. Aslında Çinin Kürtler üzerindeki çalışmaları Çin'de Bilimsel birçok dergiye de konu olmuştu. Bu dergilerden birinde PKK'nın başlangıç dönemiyle ilgili bir çalışma dikkat çekmektedir.

Wang Zhijuan'ın "Kürt Milletinin Dramı Ne Zaman Bitecektir?" konulu yazısında yer alan kaynakçalarında yabancı dillerden tercüme edilen makalelere 1984 yılında yer verilmiştir. Yalnızca Minzu Yicong (Etniklerle İlgili Tercüme Eserler Dergisi) adlı dergide, "Kürtlerin Acı Durumu" (1984), "Türkiye'nin Kürt Sorunu" (1985), "Kürdistan: Coğrafyasız Tarih" (1990), "Türkiye'nin Kürt Sorunları, 1925-1984" (1991), "Kürtler" (1994) ve "Türkiye'deki Kürtlerin Sorunları" (1995) gibi makalelere yer verilmiştir.

Wang Zhijuan, yazısında aşağıdaki gibi ifadelerle yer vermiştir: "Türkiye'deki hükümet ve siyasetçiler Kürtlerin aynı bir millet olduğunu kabul etmezler, onlara göre Kürtler Türklerin bir kavmidir, azınlık değildir, saf Türk'tür. Bu ülkede yalnızca Türklerin millet olma hakları vardır, diğerleri bu haklara sahip değildir.

Kürtler dağlı insanlar olarak tanımlanırlar, hiçbir hakları yoktur. Kürtlerin isyanları hep acımasız yöntemlerle bastırılmıştır. Türkiye'de Kürtçe yasaktır; Türkçe bilmeyenler avukat bulamazlar; Büfe açamazlar; Sosyal güvenlik gibi kamu yararından mahrumdurlar.

Kürtler 1925 yılından bu yana baskıya karşı faaliyetlerini durdurmamışlardır. Dolayısıyla Türk ordusu tarafından sürekli bastırılmıştır. Türk ordusu Kürt bölgelerindeki operasyonlarında zaman zaman temizleme siyasetini yürüterek güvenliği sağlamaktadır. Bunun dışında Kürtleri zorla Türklerin oturduğu bölgelere sürmektedir; Ancak Kürtlerin nüfusu Türklerin nüfusunun %10'unu aşmamak şartıyla ve Türkleştirme politikasını uygulamaktadır. Bu tür askerî bastırma ile asimilasyon politikası devam etmektedir. Ancak, buradaki Kürt sorununun çözümleneceği görünmemektedir." Çinlilerin gözünde Kürt sorunu, Batı Asya'daki Kürt halkının bağımsızlık mücadelesi ve etnik problemdir. Çin Komünist Partisi'nin sesi olan Renmin Ribao (Halkın Gazetesi)'da yer alan Kosova olayı hakkındaki bir yorumda da, ABD, Türkiye'nin Kürtlerin bağımsız hareketine karşı baskıcı politikasını uygulamasına göz yumarken, Kosova'da meydana gelen Arnavutların bağımsızlık hareketlerine destek vererek Yugoslavya'yı parçalamaya çalışmaktadır" denilmektedir. PKK adının Çince tercümesinde Türkiye'de özen gösterilen "bölücü" ve "terörist" terimleri hiç kullanılmamaktadır. Kasım 1998'de PKK elebaşı Öcalan'ın Suriye'den kaçtıktan sonra Çin basınına da yakından takip edilmiştir. Çin basınında yer alan Öcalan ile ilgili haberlerde genellikle "Türkiye hükümeti karşıtı Kürt İşçi Partisi Lideri Öcalan", "Hükümet karşıtı Türkiye Kürt İşçi Partisi lideri Öcalan", "Türkiye hükümeti karşıtı Kürt İşçi Partisi Lideri Öcalan" ve "Türkiye Kürt İşçi Partisi Lideri Öcalan" şeklinde yer almaktadır. Bazı Çinli uzmanlar, PKK sorununu Kosova meselesi ile paralel olarak görmektedir: "ABD ve NATO Miloseviç'in Koso-

va'daki Arnavutlar'a yaptığı soykırımdan dolayı askerî müdahalede bulunmuştur. Aynı şekilde, Türkiye'de de Kürtlere karşı soykırım uygulanmaktadır. Ancak ABD ile NATO buna müdahale etmemektedir. Bunun sebebi ise, Türkiye NATO üyesi ve ABD'nin müttefikidir. Bu nedenle Miloseviç de NATO'ya üye olsun ve hava bombardımandan kurtulsun" gibi fikirler ileri sürmektedir.

ABD'de bulunan Çinli stratejist Du Ren, "Doğu Türkistan'daki Kargaşalar ve Pantürkizm" konulu yazısında: "Batılılar Irak'taki Kürtlerin bağımsızlık hareketlerini desteklemektedirler, ancak, bu bağımsızlık hareketleri Türkiye toprağında olunca ağır bir şekilde bastırılmaktadır. Hatta, Türk ordusu sınır ötesi operasyon yaparak Kürt örgütlerini temizleme faaliyeti yürütmüşlerdir. ABD buna da göz yummaktadır. Du Ren'in "Kürtler, Türkiye ve Çin'in Stratejik Çıkarları" konulu yazısında Pekin hükümetinin Kürt meselesinde yeterince dış politika uygulayamadığını dile getirerek, "insanlar düşünürler, tek başına sığınak bulmaya çalışan Öcalan'ı koruyan Yunanistan Pekin hükümetinden destek istemiş miydi?"

Pekin nasıl cevap vermişti? Türkiye, gizlice Doğu Türkistan bölücülerini korumaya devam ederken, Çin, Öcalan olayına karışsa idi, sadece Türkiye'ye karşılık vermekle kalmayacak, aynı zamanda Türkiye'ye karşı kullanabilecek bir siyasî koz olacaktı şeklinde yorum yapmıştır" diye kaydetmektedir.

Kanada'daki entelektüellerin yayınladığı Feng Huayuan adlı web sitesinde (on günde bir sayı çıkar) yer alan, "Uluslararası Jeopolitik ve İnsan Hakları: Türkiye ve Avrupa ile ABD" konulu yazıda, "Türkiye'yi diktatör askerler yönetmektedir, sayısız siyasî mahkûmlar vardır. Nüfusun %10'unu oluşturan azınlık Kürtler aşağılanmakta ve baskı altında tutulmaktadır. Bunun dışında Türkler Kıbrıs'taki Rumları ağır

baskı altında tutmaktadır.

Türkiye'deki siyasî mahkûmların sayısı Çin'den çok daha fazladır, ancak Türkiye'nin insan haklarını çiğnemesi suçları hiçbir zaman ABD'nin uluslararası insan hakları raporunda yer almamıştır denilmektedir. Bugün Türkiye'de ABD emperyalizmine karşı bir güç olarak görülen Çin halk cumhuriyeti ABD desteğiyle Kuzey Irak'ta kurulan Kukla Kürdistan'ın Başkenti Erbil'de Konsolosluk açıp, Çin halk cumhuriyetinden Kukla Kürdistan'a heyetler gelip, Petrol anlaşmaları imzalıyor, Evet emperyalizminin sağ, solu olmaz İki emperyalist güç, ABD ve Çin kukla Kürdistan'ın en büyük destekçileri oldular.

Türkiye'de Çin'le, Rusya'ya Avrasya birliği projesini savunan Sözde Ulusalçı çevreler, şunu unutmasın, devletlerin dostluğu değil çıkarları vardır.. Çin hep kendi ulusal çıkarlarını savundu, Sizse Kendi ülkeniz yerine Çin'in ulusal çıkarlarını emperyal emellerini savundunuz.

Sözde ulusalcıların bir kısmı Çin'in Afrika ülkelerine ekonomik yardımlar yaptığını söylüyorlar..Çinin yardımları Ürettiği Çin mallarına Pazar bulmak içindir unutmayın..! Çin, dün olduğu gibi bugünde Türkiye düşman politikaların odağı olmuş bir ülkedir. Kuzey Irak'ın Kürt bölgesinde büyükelçilik açması Pan- Kürt milliyetçiliğini destekleyerek Türkiye'yi zayıf düşürüp Doğu Türkistan meselesine desteğini azaltmak içindir.

Doğu Türkistan, Sessiz Çılgılığımız!

Ayşe Müzeyyen Taşçı

Bölgede tarih boyunca süregelen direniş örneklerini çoğaltmak elbet mümkündür ancak esas olan ayrıntı değil Uygur halkının öyle sanıldığı gibi “kaderine rıza gösteren” ve Çin zulmüne boyun eğen kimseler -olmadığı - bilakis işgal ve baskılara karşı direnç gösteren, bedel ödeyen bir halk olduğu gerçeğidir.

Her gördüğümde yeniden soruyorum “evden haber var mı” diye!

Genç kız her defasında “sağlıklı bir haber yok annem sadece evden çıkmıyoruz diyor ama başka bir şey söyleyemiyor” diyor gözleri dolu dolu ve ekliyor “annem hicaplı olduğu için.. Hicap yasak olduğundan alışverişe bile çıkamıyormuş”.

Uygurlar vatansız kaldığı vatanlarında sessiz çılgınlıklar atıyorlar!.

Ne ki sesleri yetmiyor, bir türlü duyulmuyor.

Çin’in Kuzey batı bölgesinde yer alan bu topraklarda Uygurların kimlik mücadelesi yüz yıllardır bitmeyen bir çile halinde sürüp gidiyor.

D.Türkistan toprakları 1330’lu yıllarda İslam’ı kabul eden Uygur Türklerinin Anavatanı olduğu gibi, Moğolistan, Rusya Federasyonu ve Türkistan arasında yer alan Türklerin anavatanı Altay Bölgesini de içine almaktadır. .

Doğu Türkistan Geçmişte tarihi ipek yolunun merkezinde yer almış, günümüzde ise doğu-batı arasında hem ekonomik ve hem de kültürel köprü konumu görmektedir.

Dolayısı ile Doğu Türkistan hem jeopolitik konumu ve sahip olduğu yer altı kaynakları ile, hem bölgesel ve hem de küresel politikalarda önemli bir yere sahiptir. Tüm bu sebeplere bağlı olarak Çin Doğu Türkistan’ın eski çağlardan beri kendi topraklarının bir parçası olduğu propagandasını yapmaktadır. Oysa iddianın aksine Çinliler Orta Asya’da varlıklarını aralıksız sürdürmemişlerdir.

1,6 milyonluk yüzölçümüne sahip olan D.Türkistan yaklaşık 20 milyon nüfusa sahiptir. Sahip olduğu öneme binaen nüfus yapısını değiştirmek üzere bölgeye Han Çinlilerinin İskân Politikası etnik yapıyı değiştirmiş ve sonuçta bölge çatışmaların merkezi haline gelmiştir.

Çin’de Uygur kimliğine en büyük saldırı İs-

lam İnancı üzerine oturtulmuştur. Çinlilerin kaynakları Uygurların “Hunların” neslinden olduğunu iddia etmektedir.

Bölgede baskı ve buna bağlı isyanlar kendini mütemadiyen tekrar etmiştir. Doğu Türkistan’daki bağımsızlık hareketlerinin Batı Türkistan’a taşınmasından korkan Sovyetler Birliği Çine yardım etmiş ve ciddi anlamda gücünü beslemiştir.

Yakın tarihe geldiğimizde Uygurların Çin hegemonyasına karşı verdiği pek çok mücadeleden söz edebiliriz. Örneğin 1931 yılında Hoca Niyaz Efendi liderliğinde Kumulda patlak veren ve 1933 yılına gelindiğinde, Turfan, Kaşgar, Aksu, Kuça ve Hotan’daki Türklerinde katılımı ile büyük bir mücadeleye dönüşen ayaklanma neticesinde D.Türkistan İslam Cumhuriyeti kurulmuştur. Fakat ne yazık ki Sovyetler birliğinin müdahalesi ile bu devlet 1938 yılında yıkılmıştır.

Yine 1940’ta Çin Hükümeti tarafından atanan “Köktegay” kazası kaymakamının Akit Hoca Kütüphanesinde bulunan bütün dini kitapları yakamsı ve ardından kasaba halkını camiye toplayarak çizmeleri ile minbere çıkması neticesinde halk kaymakamı aşağı indirmiş beraberindeki 37 Çinliyi öldürmüştü. Çin yönetimine karşı başlayan bu yeni hareket Mücadeleye dönüşmüş 7 Kasım 1944 yılında D.Türkistan Cumhuriyeti ilan edilmiştir.

Ancak Sovyetler Birliğinin Doğu Türkistan’daki etkisi hız kesmemiş ikinci dünya savaşında daha da artmıştır. II. Dünya savaşı sırasında bölge giderek daha fazla Sovyet baskısı altına girtilmiştir. Çin Komünist Partisi 1949 yılının sonlarına doğru Doğu Türkistan’ı işgal planı için ortamı hazırlamış ve Urumçi’yi işgal etmiştir. Ardından 1951 yılında tüm Doğu Türkistan Çin’in Kontrolüne geçmiştir. Bu işgale karşı başlatılan Osman Nuri Liderliğindeki direniş bastırılmış ve on binlerce Uygur öldürülmüştür.

1955’li yıllarda Doğu Türkistan’ı işgal eden Çin, Ekim 1955 tarihinde “Doğu Türkistan otonomi Bölgesi”nin kuruluşunu ilan etmiş ve soğuk savaş dönemi boyunca Moskova’nın Müttefik veya düşman olmasına göre bu bölge ya tampon bölge ya da bağlantı görevi görmüştür. Çin bölgeyi dünyadan izole etmiştir. Ancak tüm bu işgal ve katliamlar tarih boyunca tekrar ettiği

halde dünyanın gündeminde yer almamıştır.

Bölgede tarih boyunca süregelen direniş örneklerini çoğaltmak elbet mümkündür ancak esas olan ayrıntı değil Uygur halkının öyle sanıldığı gibi “kaderine rıza gösteren” ve Çin zulmüne boyun eğen kimseler -olmadığı – bilakis işgal ve baskılara karşı direnç gösteren, bedel ödeyen bir halk olduğu gerçeğidir.

Nitekim Çin’in bütün gizlilik politikası ve ağır yaptırımına rağmen 1980’lerden itibaren artık D.Türkistanlılar uğradıkları tüm baskı ve asimilasyonu haykırmaya başlamış, uluslararası medyada içerisinde buldukları insan hakları ihlallerinin yer almasını bir şekilde başarmışlardır.

Ancak, dış dünyaya Doğu Türkistan’da yaşananları sızdıran veya sızdırma ihtimali olan hemen her kes keyfi tutuklamalar, işkence ve ciddi mağduriyetlere maruz bırakılırlar.

Sonuç olarak bedeli ağır da olsa Doğu Türkistan meselesinin dünya kamuoyuna duyurulması başarılmış, Uluslararası af örgütü 2002’de bölgeye ilişkin bir rapor hazırlamıştı..

Raporda; Pekin yönetiminin bölgede “ ayrılıkçılar, teröristler ve aşırı dincilerden” oluşan sözde üç güce karşı siyasal ve güvenlikle ilgili önlemler bağlamında baskılarını devam ettirdiğini ve “terörizmle mücadeleyi” bölgedeki her türlü siyasi ya da dini hoşnutsuzluk biçimlerini bastırmakta bahane olarak kullanmaya devam ettiğini açıklamıştır.

Fakat ne yazık ki 11 Eylül olayları sonrası kullanılan “terörizm” kavramaları Uygurların sorunlarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Zira Çin, Sorunu küresel bir boyutta “Doğu Türkistan Terörist Grupların Yaptıkları yanlarına kar kalamayacaktır” şeklinde bir rapor ile-sözde-açıklamaya çalışmıştır..

Çin’in Uygurlara yönelik öteden beri devam ettirdiği tutuklamalar, ölümler, kayıp ve işkenceler artarak devam ederken, Uygurların hareket alanlarını daraltacak tüm karşı argümanlar da sahnedeki yerlerini almıştır.

Küresel İslam Düşmanları ile eş zamanlı olarak “Terörizmle mücadele” ifadelerine oturtulan “Çin zulmü” yeni söylemelerle kuvvetli ve daha baskıcı bir dönem başlatmıştır.

Çin yönetimi özellikle soğuk savaş sonrası hız verdiği Uygur nüfusuna yönelik asimilasyon

politikası ve baskıcı tutumunu daha bir şiddetlendirmiş, uluslararası kamuoyunun tepkilerine dahi aldırmadığı gibi Müslümanlar üzerindeki baskılarını bu kez küresel baskılara paralel olarak devam ettirmiş, ettirmektedir.

Keza 25 Haziran’da Guandonk’ta bir fabrikada çalışan Uygurlara saldıran ve hunharca katleden Çinlileri 5 Temmuz 2009’ büyük bir gösteri ile protesto etmek isteyen Uygurların üzerlerine mermi yağdırılmış ve bunun dünya’ya duyurulmaması için tüm iletişim araçları kullanıma kapatılmıştır.

Son günlerde bilgi karartılmasının rağmen Uygurlara yönelik baskı ve işkencelerin daha da artırıldığını biliyoruz. Pek çok kişinin evlerinden alınıp götürüldüğünü ve kendilerinden bir daha haber alınmadığını da bilmekteyiz. Ramazan boyunca Uygurlar evlerinde gizlice ve mum ışığında sahur yapmışlardır. Kadınlar evlerden çıkmamaya “tesettürlü” olmaları sebebi ile özen gösterirken, evlerinden alınan erkeklerin akıbetlerinin ne olduğu bilinememektedir.

Özellikle ramazan ayında evlerde bir araya gelip ibadet etmeleri ihtimaline karşı Çin istihbaratı tarafından takibe alınan ve en ufak bir harekette “ispiyonlanan” Uygurların kadın erkek dememden katledildikleri, infaz edildikleri haberlerini almaktayız. Bilgi karartması ile yaptığı eşkıyalığı gizli tutmaya çalışan Çin ve diğer bütün zalimler bilmelidir ki hiç bir kötülük gizli kalmaz ve sonunda açığa çıkar.

Öte yandan Müslüman Uygurlara yapılan zulme tamamen “milliyetçi” bir bakış açısıyla yaklaşan ve yaşananları ” yok sayan” Müslüman Çinlilerin tavrı ise ayrıca dikkat çekicidir!

İslam’ın insanlar arasındaki tesis edilmiş en birleştirici unsur olduğunu başta Çinli Müslümanlara sonra da tüm İslam dünyasına haykırmak isterim.

Avrasya’nın tam ortasında yer alan topraklarda, yaşadıkları tüm baskı ve asimilasyon faaliyetlerine rağmen kimliklerini devam ettirmeye çalışan Uygur kardeşlerimizin sessiz çığlıklarını artık duymalı değil miyiz?

İlk olarak boykot listemize “made in cayna” yazan tüm tüketim mallarını eklemeliyiz. Ce-bimizden Siyonist ve emperyalist güçlerin

ekonomisini besleyip büyüdüğümüz yeter artık!
Adeta birer Çin çöplüğü olan mağaza ve dük-
kânları terk etmeli hatta mübarek Kabe'nin göl-
gesinden büyüyen Çin ekonomisine en büyük
darbeyi sadece "hurma ve zezem" tüketimi ile
sıfırlamalıyız.

Ticari menfaatlerimiz,siyasi ilişkilerimiz v.
her ne ise; yer yüzünde adalet sağlanmadıkça
bize artı olarak dönmez, dönmeyecektir!
Artık tüm dünyadan Uygurların sessiz
çıgıllıklarına ses verme zamanıdır.

TÜRK-İSLAM SEVDALISI VE DOĞU TÜRKİSTAN DAVASININ YILMAZ SAVUNUCUSU, TÜRK EDEBİYATI VAKFI BAŞKANI SÜLEYMAN SERVET KABAKLI EBEDİYETE UĞURLANDI

28 Ağustos 2015 Cuma günü akşam
saatlerinde aniden fenalaşan ve kaldırıldığı
Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesinde
hayatını kaybeden Türk-İslam sevdalısı
mazlum ve mağdur Doğu Türkistan Türklerinin
ve onun şerefli davasının yılmaz savunucusu,
Doğu Türkistan Lideri İsa Yusuf Alptekin'in
manevi oğlu ve sırdaşı, Uygur Türklerinin derin,
içten ve samimi dostu, onların bitmez tükenmez
sorunlarının çözüm ortağı, gönül adamı,
gazeteci-yazar Türk Edebiyatı Vakfı Başkanı
SÜLEYMAN SERVET KABAKLI 30 Ağustos
2015 Pazar günü belirlenen bir program ile
ebediyete uğurlandı.

Kabaklı Ailesi ve Başkanı olduğu Türk
Edebiyatı Vakfı'ndan yapılan duyuru aynen
şöyle;

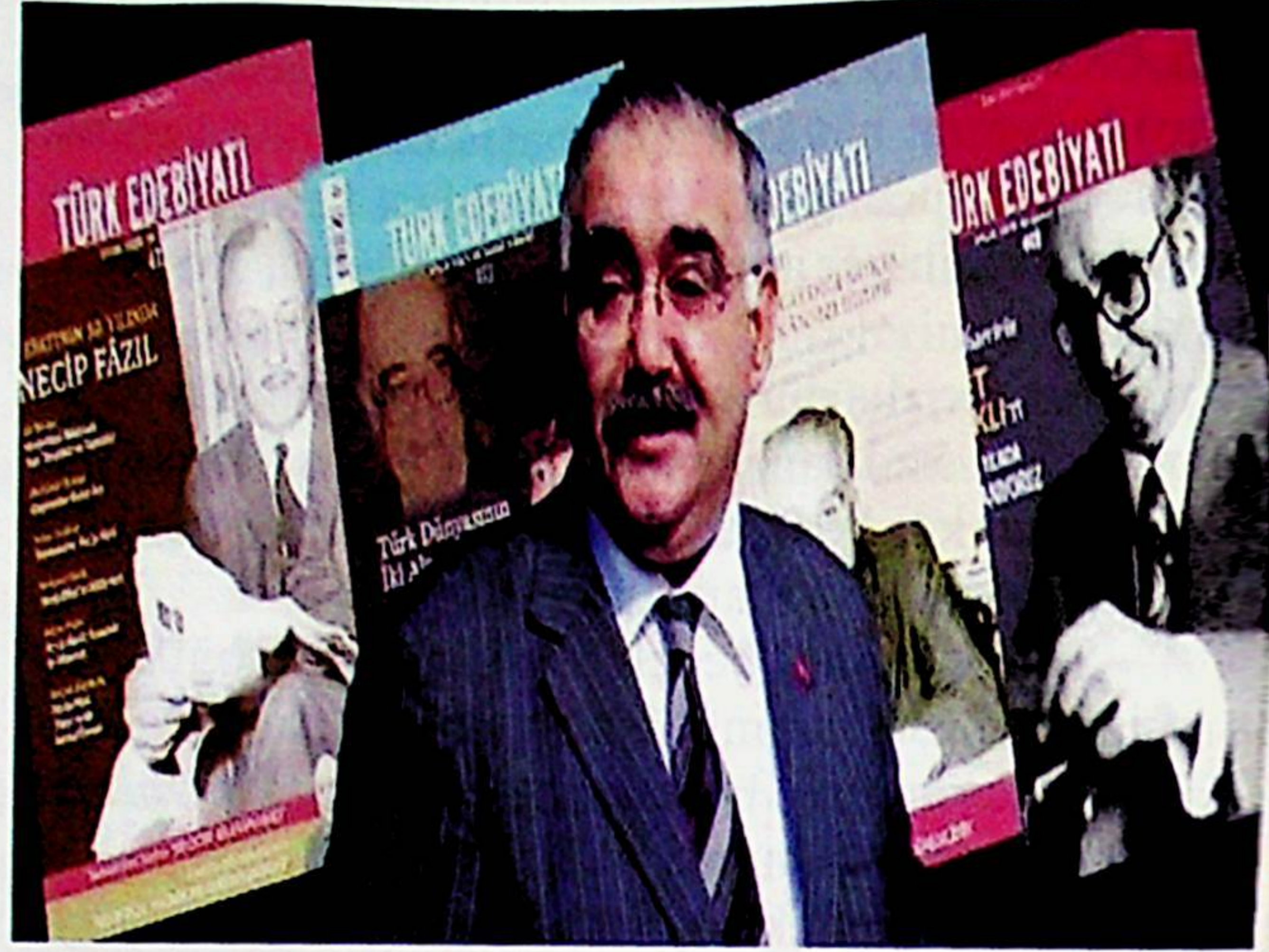
**MERHUM SERVET KABAKLI'NIN
DOST VE GÖNÜLDAŞLARINA
DUYURULUR;**

Merhumun naaşı saat 11:30'da Başkanı
bulduğu Sultanahmet'teki Türk Edebiyatı
Vakfı Merkezi'ne getirilecek ve burada bir
tören düzenlenecek ve dualar edilecektir.

Cenaze Türkistan aşevi yakınında bulunan
evinin önüne getirilecek, ziyaret ve helallik
alınacaktır.

Buradan ise, cenaze namazının kılınacağı
Sultanahmet Camii'ne getirilecektir.

Öğle namazını müteakip kılınacak cenaze
namazından sonra Eyüp Sultan Mezarlığı Piyer
Loti tepesi yakınında metfun merhum amcası

Ahmet Kabaklı hocanın kabrinin yanına
defnedilecektir.

Buradan ise, tekrar Sultanahmet meydanında
bulunan Türkistan aşevine avdet ve burada aziz
ruhuna ve Kur'an-ı Kerim tilaveti ve Mevlidi
Şerif okunacaktır.

Gönüldaşları buradan uğurlanacaklardır.

Merhumun bütün dostları, gönüldaşları ve
bütün din kardeşlerimiz bu programa davetlidir.

"Emmim oğlu servet bize gelirdi
Dilinde şiirler dize gelirdi
Sazımda türküler söze gelirdi
Biz söyledük sarı kaya dinlerdi
Eğlenceler sabaha dek sürerdi"

Bir yiğit ülkücü daha iyi atlara binip göç
eyledi bu diyardan.

Biz onu hep iyi bildik ve razı olduk.
Rabbimde razı olsun inşallah...

(Berat ASA)

<http://www.uyghurnet.org>

Çin'deki patlamanın bilançosu büyüyor

Çin'de önceki gün meydana gelen patlamada ölü sayısı 112'ye yükselirken 85'i itfaiye eri 95 kişi ise kayıp

Çin'in kuzeyinde bulunan Tiencin kentindeki liman bölgesinde çarşamba günü meydana gelen patlamada ölü sayısı 112'ye yükseldi.

Çin basınında patlamaya ilişkin çıkan haberlerde, şu ana kadar hayatını kaybeden 112 kişiden 24'ünün kimliğinin tespit edildiği ve patlama bölgesinde 85'i itfaiye eri olmak üzere 95 kişinin kayıp olduğu belirtildi.

Kimyasal gaz tehlikesine karşı patlamanın meydana geldi yerde 3 kilometre çapındaki alanda bulunanlar tahliye edildi. Yakın bölgede oturan vatandaşlara da evde kalmaları, kimyasal gaza karşı kapı ve pencerelerini kapalı tutmaları uyarısı yapıldı.

Öte yandan, kimyasal maddelere karşı özel kıyafetli askeri ekiplerin arama-kurtarma çalışmaları devam ederken patlamadan 62 saat sonra olayın merkezinden 50 metre uzaklıktaki konteynırların bulunduğu alanda bir kişi askeri ekipler tarafından sağ olarak bulundu.

Çinli yetkililer, patlamada yaralanan 722 kişinin tedavisinin hastanede sürdüğü, 58'nin ise durumunun kritik olduğunu açıkladı.

Tiencin'in Binhay bölgesinde, çarşamba akşamı tehlikeli maddelerin tutulduğu lojistik deposunda çok şiddetli bir patlama meydana gelmişti.

<http://www.dunyabulteni.net>

ÇİN'İN İRAN VE SURİYE'YE SATTIĞI SİLAHLAR PATLADI

Çin'de İran ve Suriye'ye gidecek 23 adet güdümlü füze ve Sodium Siyanid gibi keskin zehirli kimyasal maddelerin patlaması sonucu 10 bine yakın Çin vatandaşı hayatını kaybetti.

Çin'in Tianjin kentinde 12 Ağustos'ta yaşanan patlamada ölenlerin sayısını Komünist Çin yönetimi 112 olarak verse de, Gümrük ve Liman çalışanlarının yanında güvenlik ve çevredeki halk olmak üzere 10 Bine yakın Çinli hayatını kaybetti.

Patlama da sadece güvenlik görevlisi olarak çalışan 1000 Çinli hayatını kaybetti. Patlamadan sonra olay yerine giden itfaiye ekibinden 300 Çinli itfaiyeci sonraki patlamada yanarak öldü.

Suriye'de Esad'a karşı savaşan Doğu Türkistanlı Uygur mücahitlerden oluşan Türkistan İslam Cemaati, geçtiğimiz günlerde Suriye'de Esad'ın elindeki Muhembil denen beldeyi almış ve binlerce mühimmat ganimet olarak ele geçirmişti.

Türkistan İslam Cemaati yayınladığı bir videoda ele geçirdiği ganimetlerin Çin malı olduğunu ve komünist Çin'in Suriye'de Esad rejimine açıktan açığa destek verdiğini belirtmişti.

İran'ın ve Suriye'nin başı çektiği yurt dışına satılan 23 adet güdümlü füze ve roket gibi silahların yanında, altın aramak için kullanılan Sodium Siyanid gibi keskin zehirli kimyasal maddelerin tonlarcası patlamış ve patlama uzaydan da görüntülenmişti.

Çin basınında çok büyük aldatmacayla 112 olarak gösterilen patlamada füzelerden hiç bahsedilmedi ve dünya basınından gizlendi.

Patlamada 10 bin araç yanmış ve sadece bu araçlarda 220 milyon dolarlık hasar meydana gelmişti.

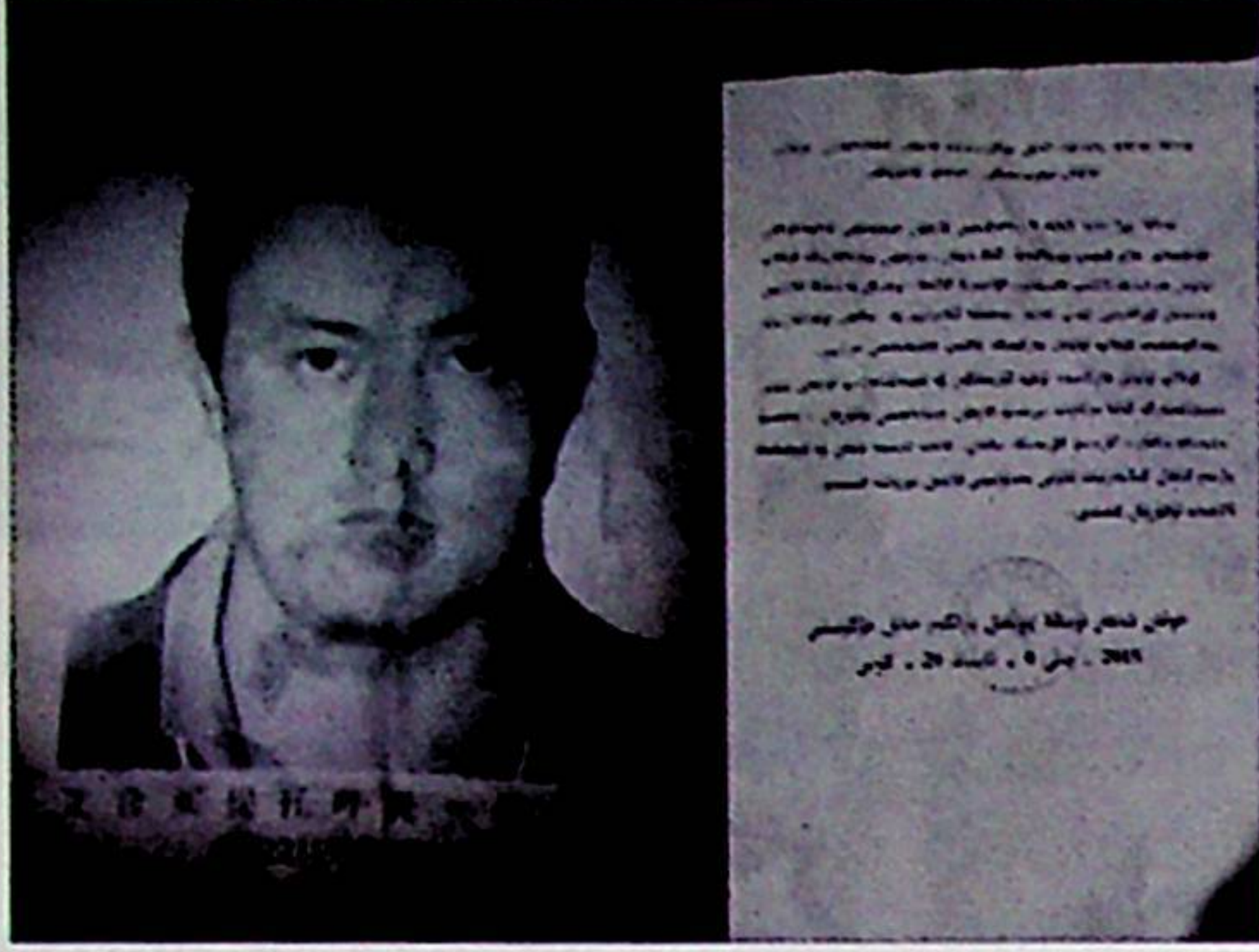
<http://www.islahhaber.net>

ÇİN'DE SURİYE VE İRAN'A GİDECEK OLAN 23 FÜZE PATLADI 10 BİNE YAKIN ÇİN'Lİ HAYATINI KAYBETTİ.

KAÇAN UYGUR FEDAI AHMET HÜDABERDİ'NİN YAKALNDIĞI BİLDİRİLİYOR

Doğu Türkistan'ın Hoten şehrine bağlı Tosalla kenti Maca köyünde meydana gelen ve 8 Çin işgal polisinin ölümü ile sonuçlanan olayın faili olduğu ve aynı zamanda polis olduğu ileri sürülen Müslüman Uygur Türkü Fedai Ahmet Hüdaberdi'nin yakalandığı açıklandı. Özgür Asya radyosu Uygurca haber portalında yer alan bilgilere göre Uygur Fedai Ahmet'in yakalanma operasyonuna katılan bir güvenlik elemanının Fedai Ahmet'in yakalandığı bilgisi yer aldı.

Adı geçen radyonun olay bölgesi sakinlerine telefonla ulaşarak elde ettiği bilgilere göre Fedai Ahmet 26 Ağustos 2015 Çarşamba günü saat 11:00 sıralarında Tosalla Kenti'nin 2-3 Km. uzağındaki 26. Dadü olarak adlandırılan yerleşim bölgesi sınırları için ele geçirildiğini belirtti.

Özgür Asya radyosuna konuşan Tosalla kenti sakinlerinin bu konuda anlattıkları şöyle; Tosalla kenti sakini Uygur Hanım: Suçu açıklanmayan ancak, yakalama emri çıkarılan Ahmet Hüdaberdi'nin dün itibariyle yakalandığını alışveriş için geldiğim kent pazarında duydum. Tosalla Kenti'ne bağlı 26.Dadü olarak bilinen Çaza Mevkii'nde yakalanmış. Kendisini kalabalık Çinli polis gurubunun kendisini kuşattığı ve daha sonra çemberi daraltarak ele geçirdiğini söylediler. Ben bunu Kent ÇKP. Yerel Sekreteri'nden bizzat duydum. Ayrıntılarını sormamız mümkün değil

tabii. Ancak, kardeşim de bir kaç gecedir eve gelmiyor ve bu yakalama operasyonuna katılıyor. O da pek bir şey söylemiyor. Konuşmaları kesin olarak menedilmiş anlattığına göre. Ancak, Kardeşim akşam geç saatlerde eve geldi ve hemen de yorgun olduğunu belirterek yattı. Biliyorsunuz, bu tür hadiselerin burada fazla kurcalanması ve sorulması yasak ve tehlikeli.

Çigili kentinin bir erkek sakini:

Ben de bu yakalama seferberliğine katıldım. Ancak dün itibari ortalık sakinleşti. Zaten ben 3 gün önce rahatsızlandığım için evime dönmüştüm. Şimdi durum sakin görünüyor. Bizim köy ile olayın meydana geldiği Maca Köyünün arası 5 km. başka bir şey pek bilmiyorum.

Bilindiği gibi, 20 Ağustos'ta Tosalla kenti Maca köyünde sorgulanmak üzere Polis Merkezi'ne katılan 25 yaşındaki Uygur Fedai Ahmet Hüdaberdi'nin sorgu esnasında Çinli işgal polislerin silahını kaparak 7-8 arasında olduğu bildirilen Çinli polisleri öldürüp bir kaç adet silah ve bu silahlara ait mühimmatı birlikte alarak kaçtığı bildirilmişti. Daha sonra Tosalla kenti yönetimi bir tutuklama emri yayınlayarak civar köylerin sakinlerini de yakalama kampanyasına zorla katılmaya mecbur etmişti. Bölgede yaşayan bir etnik Çinli ise, bu kişinin polis memuru olmasının güçlü bir ihtimal olduğunu, normal bir vatandaşın böyle bir profesyonel eylemi yapmayacağını ileri sürmüştü. Çin işgal yönetimi Fedai Ahmet'in yakalanmasına yardım edecekleri 14-50 bin \$ arasında ödül vaat etmişti.

Çinli işgalciler bu konuda şimdiye kadar herhangi açıklama yapmış değil. Bu tür tepki ve protesto eylemlerinde ölen etnik Çinli olduğunda bu tür haberleri sansürlüyor. Ancak, ölenlerin Uygur olması halinde faşist duygularla olayı ballandırarak kamuoyu ile paylaşıyorlar.

<http://www.uyghumet.org>

ÇİN MALİ KIRTASIYE ALMAYIN!

Tüketici Sorunları Derneği (TÜSODER) Genel Başkanı Aydın Ağaoğlu, aileleri okul alışverişi konusunda uyardı.

Ağaoğlu, "Veliler, kırtasiye ve okul kıyafetlerinde kaliteyi araştırınlar, satın alacakları ürünün üzerindeki üretim menşesine dikkat ederek Uzak Doğu'dan gelen kalitesiz ürünlerden uzak dursunlar" dedi.

Velilerinin okul alışverişlerinde dikkatli olması gerektiğine işaret eden Ağaoğlu, bu dönemde bazı fırsatçıların standartlara uymayan okul malzemelerini piyasaya sürdüğünü savundu.

"Satın alınacak ürünün üzerindeki üretim menşesine dikkat edilmeli"

Ağaoğlu, öğrencilerin sadece kırtasiye değil, kıyafet ihtiyaçlarının da bu dönemde arttığını dile getirerek "Veliler, kırtasiye ve okul kıyafetlerinde kaliteyi araştırınlar, satın alacakları ürünün üzerindeki üretim menşesine dikkat ederek Uzak Doğu'dan gelen kalitesiz ürünlerden uzak dursunlar. Buralardan gelen zararlı ürünlerin piyasada olduğu tespit edildi" dedi.

Ailelerin okul alışverişine çıktığında çocuklarına tasarrufu öğretmesi gerektiğini vurgulayan Ağaoğlu, şöyle devam etti:

"Veliler, kalitesiz ürünleri çocuklarına giydirmemek ve kullandırmamak için dikkatli davranınlar. Özellikle kokulu, renkli ürünlerden uzak dursunlar. Bu ürünlerde ucuz, koku ve renk verici maddeler kullanılıyor. Şüpheye düştükleri

takdirde Gümrük ve Ticaret Bakanlığı birimlerine o işletmeyi şikâyet etsinler. Kalitesiz ürün almanın ayrıca çocuklara da kötü örnek olduğu unutulmamalıdır."

"Sağlığı tehdit ediyor"

Ağaoğlu, beslenme çantalarından kalem kutularına, ayakkabılardan çeşitli oyuncaklara kadar bütün okul malzemelerinin çocukların sağlığını tehdit edebildiğine dikkati çekerek "Yapılan araştırmalarda kalitesiz ürünlerde böbrek, karaciğer ve safra kesesi gibi iç organlara zarar veren maddeler test edilmiş, hatta kırtasiye ürünlerinde ve giysilerde bulunan bazı maddelerin kısırlığa da sebep olduğu saptanmıştır" diye konuştu.

Alışveriş sırasında çocukların her isteğinin alınmamasının önemine değinen Ağaoğlu, şunları kaydetti:

"Zararlı kimyasallarla üretilmiş kırtasiye ürünlerinin piyasada olduğuna yönelik duyularımız var. Alınacak ürünlerde TSE ve CE işaretlerinden en az birinin bulunmasına veya ürünlerin AB tarafından güvenlik göstergesi kabul edilmiş normlara uygun olmasına dikkat edilmeli. Bu anlamda şüpheye düşen veliler, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı temsilciliklerine başvurmalı, inceledikleri ürünlerin toplatılmalarını sağlayabilirler. Alınan kalitesiz bir kalemi çocuğun yazı yazarken kullanması, okula yeni başlayan öğrencilerin bunları ağızlarına sokmaları gelecekte ciddi hasarlar ortaya çıkarabiliyor."

<http://www.bursadabugun.com>

Çin'de yeni bir gaz faciası; yedi işçi öldü

Çin'de bir fabrikada zehirli gazlara maruz kalan yedi işçi öldü

Çin'deki bir kâğıt fabrikasında zehirli gaza maruz kalan 7 işçi hayatını kaybetti.

Hunan eyaletine bağlı Anxiang kent hükümeti tarafından yapılan açıklamada, dün 7 işçinin gaz zehirlenmesinden dolayı hayatını kaybettiği duyuruldu.

Açıklamada, bir işçinin zehirli gaz

yoğunluğuna sahip atık kâğıt hamuru havuzuna düştüğü, diğer işçilerin de onu kurtarmak isterken zehirlendiği kaydedildi.

Çin, tarihindeki en ağır sanayi kazalarından birini geçen haftalarda Tianjin limanındaki bir antreпода depolanan yüzlerce ton kimyasal maddenin infilak etmesi nedeniyle yaşamıştı. Uzaydan görülebilen patlamalar sonucunda dün itibariyle ölü sayısı 146, kayıp sayısı 24 olarak bildirildi.

<http://www.dunyabulteni.net>

DOĞU TÜRKİSTAN SORUNU ALMAN PARLAMENTOSUNDA GÖRÜŞÜLECEK

İşgalci Çin'in Doğu Türkistan'daki baskı, zulüm, ırkı ayrımcılık ve etnik soykırım uygulamaları, insan hakları ihlalleri ile Uygur sığınmacıların güncel meseleleri Almanya'nın Bremen Eyalet Parlamentosu'nda gündeme getirilip görüşülecek,

TRT Uygurca internet sitesinde yer alan habere göre, Uygur Türklerinin durumu ile ilgili olarak Bremen Eyalet Parlamentosu'nda genel görüşme önergesi, Bremen Eyaleti'nde Koalisyon ortağı de olan Yeşiller Partisi'nin Türk asıllı üyesi Mustafa Kemal Öztürk ve arkadaşları tarafından hazırlandığı açıklandı.

Önergenin hazırlanmasında öncülük eden Yeşiller Partisi Üyesi M. Kemal Öztürk hazırladıkları önerge ile ilgili olarak Bremen Parlamentosu'nda düzenlediği basın toplantısında açıklamalarda bulundu.

Hükümet ortağı da olan Yeşiller Partisi Milletvekili Öztürk konuşmasında, Çin'in bağımsız Doğu Türkistan Cumhuriyeti'ni askeri güç kullanarak yıkarak işgal ettiğini belirterek şöyle devam etti, "Çin yönetimi Uygur Bölgesi'nde Müslüman Uygur Türklerine karşı ağır insan hakları ihlalleri yapmaktadır. Müslüman Uygur Türkü sığınmacıların Uluslararası toplum nezdinde ki genel durumu ve karşılaştığı muamele de son derece kötüdür. Uygur Türkleri ayrımcılığa maruz kalmakta ve Uluslararası yasaların sığınmacılara tanıdığı haklardan yeterince yararlandırılmamaktadır. Bu durum ise, eşitlik, adalet ve insan hakları anlayışına tamamen ay-

kırı bir tutumdur. "dedi.

Milletvekili Öztürk diasporada yaşayan Uygur Türklerinin ve onların kurdukları Sivil Toplum Kuruluşlarının ülkelerindeki Çin baskı ve zulmü ile insan hakları ihlallerini Uluslararası topluma duyurmak ve onların ilgi ve yardımlarını sağlamak için sık sık imdat çılgınlıkları ve canhıraş nidalar ile dile getiren gösteriler tertip ettiklerini belirterek sözlerini şöyle sürdürdü, "Uygur Türkü kardeşlerimizin bütün bu kamuoyunu uyarıcı ve destek talep edici faaliyet ve eylemleri yeterli derecede maalesef akis bulmamaktadır. Ben Türk asıllı bir Alman Parlamenti olarak, bu nedenlerden dolayı, Uygur Kardeşlerimizin bu dramatik durumunu Bremen eyalet Parlamentosu'na getirmeye karar vermiş bulunmaktayım. Uygur Türklerinin ülkelerindeki insan hakları ihlalleri ile sığınmacı Uygurların Almanya başta diğer AB ülkelerindeki son durumunu bir kez daha gündeme taşımak suretiyle, siyasetçilerin ve kamuoyunun bilgisine sunmak amacı ile bir araştırma önergesi hazırlamış bulunuyoruz. Hazırladığımız bu önerge koalisyon ortağımız Sosyal Demokrat Partisi yetkililerine de imzalamaları için sunulmuştur. Koalisyon Ortağımız SDP tarafından imzalandıktan sonra, önergemizi Parlamento'ya sunacağız.

Uygur Türklerinin son durumu Eyalet Parlamentosu'nda geniş şekilde ele alınacaktır. Hazırlanacak Parlamento raporu diğer Eyalet ve Federal Parlamento'ya da sunulacak ve Uygur Kardeşlerimizin genel durumunun ülkemiz ve AB ülkeleri genelinde bir kez daha ciddi olarak ele alınmasını sağlayacağız." şeklinde konuştu.

<http://www.uyghumct.org>

Çin'de siber operasyon; 15 bin kişi tutuklandı.

Çin'de siber suçlara yönelik düzenlenen operasyonlarda 15 bin kişi tutuklandı

Çin'de siber suç kapsamında yürütülen soruşturmada 15 binden fazla kişinin tutuklandığı bildirildi.

Şinhua haber ajansının Çin Kamu Güvenliği Bakanlığı'na dayandırarak verdiği haberde, kumar, şiddet, kişisel bilgi çalma ve müstehcenlik gibi sanal ortamda işlenen suçlara yönelik yürütülen soruşturmalarda yaklaşık 190 binden fazla içeriğin sanal ortamdan silinmesi talimatı verildiği belirtildi.

Ülkede geçtiğimiz haziran ayında 6 aylık dönem kapsayan sanal suçlara yönelik kampanya başlatılmıştı.

Kampanya ile sanal çevrimiçi sabotaj saldırıların yanı sıra dolandırıcılık ve internet sitesi ele geçirmeyle de mücadele edilirken, birçok internet ağ hizmeti sağlayıcısının da askıya alındığı ifade edildi.

Öte yandan geçen hafta meydana gelen Tien-cin'deki patlama olayına ilişkin yanlış bilgilerle, halkı arasında panik oluşturan ve kışkırtıcı paylaşımlarda bulunan yaklaşık 50 internet sitesinden 18'i tamamen kapatılırken, 32'sinin de ağ hizmeti askıya alınmıştı.

<http://www.dunyabulteni.net/>

AKSU-BAY'DAKİ ÇATIŞMALARDA ÖLENLERİN ENAZ 70 KİŞİ OLDUĞU AÇIKLANDI

18 Eylül 2015'de Komünist Çin'in işgalindeki Doğu Türkistan'ın Aksu vilayeti, Bay ilçesine bağlı Tirekbazar Sogan Kömür İşletmelerinde Uygur fedailerce gerçekleştirilen baskın ve sonrasında çıkan çatışmalarda ölenlerin sayısının 70 olduğu açıklandı.

İsveç merkezli Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi haber sitesinde (UYHEWER'da) yer alan ve bu merkezin özel kaynaklarınca elde edildiği belirtilen bilgilere göre 18 Eylül'deki çatışmalarda ölen veya yaralananların 70 ve eylemi gerçekleştiren müslüman Uygur Türkü fedailerin sayılarının ise 20-30 civarında olduğu belirtildi.

Özgür Asya Radyosu'nun bölgedeki işgal yetkililerinden telefonla elde ettiği bilgiler ise, adı geçen radyonun haber sitesinde (rfa.org/uyghur.com) şöyle yer aldı: Tirekbazar Polis Merkezi'nde görevli bir nöbetçi yetkili, çatışmalar hakkında üst makamların şimdiye kadar hiçbir açıklama yapmadıklarını bu nedenle de çatışmalarda ölen veya yaralananların sayısının bilinmediğini söyledi. Polis merkezi nöbetçisi amirlerinin "bu olay benzer olaylara göre, sonuç itibari ile daha ağır zayıatlı ve daha geniş boyutlu olmuştur. Bu qitimki vakaning salmıqı iğir boldu." ifadesini kullandığını yazdı.

Nöbetçi işgal polisi ayrıca olay günü Kömür Madeni İşletmesi'ne ait 6 katlı işçi yatakhane-sinde kalan ve ocağa inmek üzere hazırlık yapmakta olan etnik Çinli göçmen işçilerin tamamının çatışmalarda öldükleri veya yaralandıkları-

DOĞU TÜRKİSTAN SORUNU ALMAN PARLAMENTOSUNDA GÖRÜŞÜLECEK

İşgalci Çin'in Doğu Türkistan'daki baskı, zulüm, ırkı ayrımcılık ve etnik soykırım uygulamaları, insan hakları ihlalleri ile Uygur sığınmacıların güncel meseleleri Almanya'nın Bremen Eyalet Parlamentosu'nda gündeme getirilip görüşülecek,

TRT Uygurca internet sitesinde yer alan habere göre, Uygur Türklerinin durumu ile ilgili olarak Bremen Eyalet Parlamentosu'nda genel

nı, ancak madende çalışmakta olan Çinli işçilerin kurtulup hayatta kaldıklarını açıkladı. Sokakta dolaşan haberlere göre çatışmalarda en az 50 Çinli işçinin hayatını kaybettiğini, baskın olayının gerçekleştiren Uygur fedailerin sayısının ise, 20-30 civarında olduklarını duyduğunu ifade ettiğini bildirdi.

Uzmanlar, Uygur fedailerin Aksu-Bay'daki kömür madeninde gerçekleştirdikleri bu eylemin yeni bir boyut ve başlangıç olduğunu belirtiyorlar. Çinli işgalciler bölgenin binlerce yıllık sakini ve sahibi Uygur Türklerini ekonomik olarak yok etmek için etnik Çinlilere bölgenin madenlerini ve doğal zenginliklerini peşkeş çekmekte ve madenlerde çalıştırmak için etnik Çinlileri bölgeye ekonomik ayrıcalıklar sağlayarak göç ettirmektedirler. Bölgede yaşayan Uygur Türkleri ise, ekonomik ayrımcılığa tabi tutularak işsizliğe ve açlığa mahkûm edilmektedir.

Uygur Fedailerin bu eylemini şu 3 nedenle yapmış olabilecekleri tahmin ediliyor:

1.- Kömür madeninde kullanılmak üzere getirilip depolanan kapsül, dinamit ve benzeri patlayıcı malzemeleri elde ederek bu patlayıcılarla işgal güçlerine karşı daha büyük çapta eylemler yapmak

2.- Bölgeyi etnik ve demografik yapı olarak Çinlilerle doldurmak isteyen ve bölgeye göç ettirilen etnik Çinli göçmenlere Doğu Türkistan'ın kendileri için güvenli bir bölge olmadığını ve canlarının her an tehlikede olduğunu göstermek.

3.- Onlar bölgeye gelerek Uygur Türklerinin iş, aş ve doğal zenginliklerine işgal yönetiminin teşviki ve yardımı ile el koyarlarsa canlarından olacağı mesajını vermek. Çinli işgal güçlerinin kendilerini korumaktan aciz ve yetersiz olduklarını göstermek.

<http://www.uyghurnet.org>

görüşme önergesi, Bremen Eyaleti'nde Koalisyon ortağı de olan Yeşiller Partisi'nin Türk asıllı üyesi Mustafa Kemal Öztürk ve arkadaşları tarafından hazırlandığı açıklandı.

Önergenin hazırlanmasında öncülük eden Yeşiller Partisi Üyesi M. Kemal Öztürk hazırladıkları önerge ile ilgili olarak Bremen Parlamentosu'nda düzenlediği basın toplantısında açıklamalarda bulundu.

Hükümet ortağı da olan Yeşiller Partisi Milletvekili Öztürk konuşmasında, Çin'in bağımsız Doğu Türkistan Cumhuriyeti'ni askeri güç kul-

lanarak yıkarak işgal ettiğini belirterek şöyle devam etti, "Çin yönetimi Uygur Bölgesi'nde Müslüman Uygur Türklerine karşı ağır insan hakları ihlalleri yapmaktadır. Müslüman Uygur Türkü sığınmacıların Uluslararası toplum nezdinde ki genel durumu ve karşılaştığı muamele de son derece kötüdür. Uygur Türkleri ayrımcılığa maruz kalmakta ve Uluslararası yasaların sığınmacılara tanıdığı haklardan yeterince yararlandırılmamaktadır. Bu durum ise, eşitlik, adalet ve insan hakları anlayışına tamamen aykırı bir tutumdur." dedi.

Milletvekili Öztürk diasporada yaşayan Uygur Türklerinin ve onların kurdukları Sivil Toplum Kuruluşlarının ülkelerindeki Çin baskı ve zulmü ile insan hakları ihlallerini Uluslararası topluma duyurmak ve onların ilgi ve yardımlarını sağlamak için sık sık imdat çığıkları ve canhıraş nidalar ile dile getiren gösteriler tertip ettiklerini belirterek sözlerini şöyle sürdürdü," Uygur Türkü kardeşlerimizin bütün bu kamuoyunu uyarıcı ve destek talep edici faaliyet ve eylemleri yeterli derecede maalesef akis bulmamaktadır. Ben Türk asıllı bir Alman Parlamen-

teri olarak, bu nedenlerden dolayı, Uygur Kardeşlerimizin bu dramatik durumunu Bremen eyalet Parlamentosu'na getirmeye karar vermiş bulunmaktayım. Uygur Türklerinin ülkelerinde ki insan hakları ihlalleri ile sığınmacı Uygurların Almanya başta diğer AB ülkelerindeki son durumunu bir kez daha gündeme taşımak suretiyle, siyasetçilerin ve kamuoyunun bilgisine sunmak amacı ile bir araştırma önergesi hazırlamış bulunuyoruz. Hazırladığımız bu önerge koalisyon ortağımız Sosyal Demokrat Partisi yetkililerine de imzalamaları için sunulmuştur. Koalisyon Ortağımız SDP tarafından imzalandıktan sonra, önergemizi Parlamento'ya sunacağız.

Uygur Türklerinin son durumu Eyalet Parlamentosu'nda geniş şekilde ele alınacaktır. Hazırlanacak Parlamento raporu diğer Eyalet ve Federal Parlamento'ya da sunulacak ve Uygur Kardeşlerimizin genel durumunun ülkemiz ve AB ülkeleri genelinde bir kez daha ciddi olarak ele alınmasını sağlayacağız." şeklinde konuştu. <http://www.uyghurnet.org>

Avrupa Merkez Bankası'ndan Çin Uyarısı

Avrupa Merkez Bankası tutanaklarında Çin'in beklenenden daha büyük bir ters etki yaratabileceği uyarısına yer verildi.

Avrupa Merkez Bankası'ndan Çin uyarısı Avrupa Merkez Bankası (ECB) tutanaklarında, Çin'in beklenenden daha büyük bir ters etki yaratabileceğine dikkat çekildi.

Avrupa Merkez Bankası, Yunanistan kaynaklı ekonomik ve finansal risklerin büyük ölçüde kontrol altına alındığını, Çin'deki gelişmeler ve FED'in faiz artırımını olasılığının gelişmekte olan piyasalara etkilerinin büyüme için risk oluşturduğunu bildirdi.

Avrupa Merkez Bankası'nın 15-16 Temmuz tarihlerinde yapılan para politikası toplantısının bugün yayınlana tutanaklarına göre üyeler, finansal piyasalardaki oynaklığın Euro Bölgesi'nin kırılgan ekonomik toparlanması üzerinde beklenenden daha büyük etki yapabileceğini,

ABD'nin faiz artırımına gitmesi halinde ters rüzgârların artacağını ifade ettiler. Euro Bölgesi ekonomisinde toparlanmanın yavaş ve kademeli olmakla birlikte önceki tahminlere paralel ilerlediğini dile getiren ECB üyeleri, bununla birlikte reel GDP'nin hala 2008 seviyelerine yakın seyretmesinin hayal kırıklığı yarattığını da vurguladılar.

ÇİN'DEN ÜÇÜNCÜ DEVALÜSYON

ECB, Yunan krizinin bulaşıcılığına yönelik bir işaret görünmediğinin altını çizdi.

<http://www.milliyet.com.tr>

SOVYET RUSYA'NIN ÇİN'İN DOĞU TÜRKİSTANI İŞGALİNDEKİ ROLÜ

1863 yılında Yakup Han başkanlığında kurulan "Doğu Türkistan İslam Devleti", Osmanlı, İngiltere ve Rusya tarafından resmen tanınmıştı. Fakat Rusya'nın Doğu Türkistan politikası ilişkilerle dolu ve güvenilmezdir.

1876 yılında Çin-Mançu Devleti'nce işgal edilen Doğu Türkistan, 1884'te Şinciang (Sincan); yani "Yeni Toprak/Kazanılmış Topraklar" adıyla Çin İmparatorluğu'na bağlanmıştı. Doğu Türkistan halkının mücadelesi sonucu, Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti 1933 yılında Kaşgar'da kurulmuştu. Ancak çok geçmeden komünist Çin kuvvetleri ve Stalin'in ortak hamlesi ile ortadan kaldırılmıştır. 1949 yılında komünist Rus yönetiminin askeri yardımları ile Doğu Türkistan'ın kaderi Çin yönetimine terk edilmiştir.

Doğu Türkistan'da Kızıl Rus emperyalistlerinin temsilcileri olan komünistler vardı. Amaçları vatanı Rusya'ya bağlamak olan güçlü bir akımın savunucularıydı. Almatı'da çıkarılıp, Doğu Türkistan'a gizlice gönderilen Şark Hakikati Mecmuası o dönemin yukarı teknolojisinden istifade ederek basılmış, Rusperestlerin güçlü propaganda aletiydi. Bu mecmuada Uygurların Türk oldukları inkâr ettiler... Bunların tipik örnekleri Seyfuddin Azizî, Abdülkerim Abbasuf, Abdukerimhan Mahdum, Zahir Savdanof, gene Rusya'dan Doğu Türkistan'a gizlice sokulan casus Kasım Efendi, General İshakbek başlarında olmak üzere Rusya'da tahsil gören Rusperestler, Almatı ve Taşkent'lerde Vatanoğlu Mansur, Şair Çsti, Y. Şirvanî ve başkaları olup, Doğu Türkistan fikir hayatında en güçlü siyasi bir kuvvet idi. Çünkü bunların arkasında Stalin Rusya'sı vardı. Fakat güvendikleri Stalin Doğu Türkistan'ı Çin egemenliğine bırakan bir komünisti.

Doğu Türkistan'daki Rusperestlerin hamisi Stalin, Yalta konferansında, Milliyetçi Çin hükümetiyle 'sorunlu' bölgelerin paylaşımı konusunda bir dizi anlaşma yaptı, Ağustos 1945'de imzalanan bir dizi belge ile Sovyetler bir plebisit sonucunda bağımsızlığını ilan eden Dış Moğolistan'ın Milliyetçi Çin tarafından tanınmasını sağladılar.

Yalta Konferansı ve Çin-Sovyet anlaşması

sadece Dış Moğolistan ve Mançurya ile ilgili değil, aynı zamanda 'Doğu Türkistan Sorunu' ile yakından bağlantılıdır. Ama bu anlaşmaların içeriği günümüze kadar açıklanmış değildir. Çinliler 1950'lere kadar önce Çarlık Rusya'sı sonra Sovyetlerin desteğini almadan Doğu Türkistan'ı idaresi altında tutamamışlardır. (1950'deki Çin Sovyet anlaşması ve Doğu Türkistan'da kurulan Çin-Sovyet anonim şirketi bunun ispatıdır.) ÇKP'nin hizmetindeki Çinli tarihçilerin araştırmalarına dayanan batılı Çin uzmanları, Çin'in iki bin yıllık tarihi boyunca Doğu Türkistan'ı kısmi olsa da dönem dönem olarak 425 yıl civarında idare ettiğiz tezi saçmalıklarla doludur...

Bu mantık ve zihniyeti dikkate aldığımız zaman Qing Mançu imparatorluğu 1759'dan itibaren bu bölgeye işgal girişiminde bulunmuş. Ancak, 1884'e kadar kendi idaresini pekiştirememiştir. Fakat Çinliler ilk defa 1958'de ortaya çıkan Çin-Sovyet anlaşmazlığından sonra bölgeyi fiili olarak tek başına kendi idaresi altına alabilmişlerdir. Bu zamana kadar bölgede Ruslar'ın etkisi yoğun olarak hissedilmiştir.

Ruslar Sovyet komünizmi döneminde Çinin Doğu Türkistan'ı işgalini ve Çin tarafından sözde kurulan Uygur Özerk bölgesinin pratikte özerk bir yapı olmadığını biliyorlardı, Nitekim Sovyet liderlerinden Krusçev, Pravda gazetesine verdiği demeçte, "Doğu Türkistan ve İç Moğolistan'daki Çinli olmayan halka (self-determination) hakkının tanınması" nı istemesi de sadece, politik karşılıkları suçlama için söylenmiş söz değildir. Sovyetler 1980'lerin ortasına kadar bölgedeki bağımsızlık hareketlerinin pek çoğunu gizli olarak desteklemişlerdir.

Sovyetler birliği Kazakistan Cumhuriyetinin başkanı olarak bir Uygur'u atamış ve böylece Doğu Türkistan'daki Uygurların bağımsızlık isteklerini güçlendirmeyi amaçlamıştır. Rusların Doğu Türkistan politikası tutarsızlıklarla doludur. Bazen Doğu Türkistanlı bağımsızlık yanlılarını desteklemişler, bazen de çıkarları İçin Doğu Türkistanlıları bir çırpıda satarak işgalci Çinin tarafına geçmişlerdir.

Yücel TANAY

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin
EROL

ÇİN'İN SAVAŞ SANATI...

Gündem her ne kadar yakın çevremiz ağırlıklı görünse de, dünya elbette sadece Ortadoğu'dan ibaret değil. Bilakis, bize şu an için uzak gibi görünen dünyada yaşanan gelişmeler, önümüzdeki süreçte

Türk-İslam dünyasını çok yakından ilgilendiren gelişmelere gebe görünüyor. Bir diğer ifadeyle, uluslararası sistemde güç dengesinde Batı'dan Doğu'ya doğru yaşanan kayış ve Çin'in önlenemeyen "sessiz ve derinden yükselişi", tarihsel kodlarına hızlı bir şekilde dönüş yaşayan Türkiye'yi de tarihsel misyonu ve "uzaktaki yakın çıkarları" itibarıyla etkileyebilecek tehlikeli bir seyir izliyor. Bu bağlamda, Çin merkezli son üç haber, tahminim sizin de dikkatlerinizi Çin'in Batı karşısında izlediği o ince savaş sanatına ve onun arka planındaki büyük stratejik dehaya çekecektir.

Çin bugünlerde önemli ziyaretlere sahne oluyor. Bunlardan bir tanesi özellikle Afganistan 2014 sonrası itibarıyla stratejik önemi daha da artan ve bu bağlamda Çin'in bölgedeki önemli rakiplerinden biri olan Hindistan'ın da ilgi alanında olan Tacikistan. Şanghay İşbirliği Örgütü üzerinden bölgedeki nüfuz alanını genişletmeye çalışan Pekin'in "Batı'ya Doğru Politikası"nda önemli bir yere sahip olan Orta Asya devletlerine ve Afganistan'a yönelik gerçekleştirdiği "stratejik atırımları" kendisine Tacikistan'da da fazlasıyla yer bulmuş vaziyette. Bu noktada Tacik-Çin zirvesinde iki ülke arasında çok sayıda anlaşmanın imzalandığına şahit oluyoruz. Duşanbe-Kurgan-Tabe demiryolu ikinci aşamasının yapımı, devlet kuruluşu olan "Tacik Alüminyum Şirketi" modernizasyonu ve Duşanbe elektrik istasyonunun ikinci bölümü inşaatı için Çin hükümetinin kredi vermesini öngören bu anlaşmaların yanında, taraflar arasındaki ticaret ve ekonomik işbirliği hacminin 3 milyar dolara çıkartılmasının hedeflendiğini görüyoruz. 2020 yılına kadar iki ülke arasındaki ekonomik işbirliği programının uygulanması konusunun da gözden geçirildiği bu ziyarette Çin'in en önemli havucunu hiç kuşkusuz "kolay krediler" oluşturuyor.

İkinci önemli ziyaret ise, Pakistan Başbakanı Navaz Şerif tarafından gerçekleştiriliyor. Pakis-

tan deyip geçmemek lazım. Pakistan, Orta Asya-Güney Asya arasındaki iki önemli köprü ülkeden biri ve Çin'in "savaş nedeni" olarak kabul ettiği stratejik ortağı. Nitekim, son olarak Mayıs 2014'te Çin yönetimi ABD'ye çok net bir şekilde "Pakistan'ın arkasındayız" mesajını vermiş bulunuyor. Aynı şekilde iki ülke arasında kurulması planlanan ticaret koridoru için üst düzey güvenlik konusunda teminat veren Pakistan da, 20 Ekim'de "terörle mücadele" konusunda Çin'le tam işbirliği içinde olacakları ve Çin'in düşmanlarını kendi düşmanları olarak görececeklerini açıkladı. Pakistan ile Çin arasında kurulan ticaret yolunun Doğu Türkistan'dan geçiyor olmasını da göz ardı etmemek gerekiyor. Nitekim, Başbakan Şerif de Çin'in Doğu Türkistan'da Uygur Türklerine karşı verdiği mücadelede kendilerine yardımcı olacaklarını bu ziyarette açıkladı.

Son bir haber ise, Çin Devlet Başkanı Şi Cinqing'in "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı" ile "Deniz İpek Yolu" projelerinde ilgili ülkelerle işbirliğini güçlendireceklerini açıklaması. Çin'in "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı" ve "21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu"nun inşasını hızlandıracağını söyleyen ve "Tek yol, tek kuşak projesi için zaman çizelgelerini ve yol haritalarını hazırlamalıyız" diyen Şi'nin söz konusu projenin hayata geçmesi için büyük projelere odaklanılması gerektiğini belirtmesi oldukça dikkat çekici. Bu kuşak üzerindeki ülkelerin ulaşım, enerji ve elektrik gibi altyapı inşalarına yardım edeceklerini ifade eden Çin, "ben sadece işimi yaparım" diyor ve ABD'nin izlediği düşmanca politikalar ise, sadece ve sadece Çin'in elini daha da kuvvetlendiriyor!

"İşbirliği" çağrıları üzerinden bölgede sessiz ve derinden bir rekabet/nüfuz alanı stratejisi izleyen Çin, çok hızlı bir mesafe kaydediyor ve şu an için önünde bir engel yok. Buna işbirliği yaptığı ve zoraki bir ittifak ilişkisi içinde bulunduğu Rusya da dahil. Nitekim arka bahçesinde izlediği bu politikaya Rusya'nın şu an için cevap verebilmesi mümkün değil. Çünkü gündemini önemli ölçüde ABD ve AB ile yaşadığı Ukrayna-Kırım krizi oluşturuyor. Çin'in ABD-AB ikilisi karşısında yürüttüğü bu savaş stratejisinin gizli kahramanı ise bir Çinli general. Adı ise Sun Tzu. 2500 yıl önce yazdığı "Savaş Sanatı" adlı çalışmasında Çinli general aynen şu öğütte bulunuyor: "Aç iken tok gibi, tok iken aç gibi; uzaktayken yakın gibi, yakındayken uzak gibi; zayıfken güçlü gibi,

ABD GÜVENLİK DANIŞMANI RİCE: ÇİN, Dr. TOHTI VE DİĞER TUTUKLULARI DERHAL BIRAKMALI

Çin devlet başkanı Xi'nin 23 Eylül 2015'te başlayacak ABD resmi gezisi öncesinde, ABD yönetimi ile ABD Parlamentosu başta olmak üzere, Uluslararası İnsan Hakları ve Hukuk Kuruluşları, çeşitli Üniversiteler, Sivil toplum örgütleri "Özgürlük Haftası" adını verdikleri bir dizi etkinlikler düzenleyerek Çin'deki insan hakları ve hukuk ihlallerini gündeme taşımayı sürdürüyor. Bu etkinliklerle ikili görüşmelerde ABD başkanı Obama'ya bu konuları görüşmelerde gündeme getirmesi için baskı yapmayı amaçlıyor. Ayrıca Çin işgali altındaki Doğu Türkistan, Tibet, İç Moğolistan ve Mançurya ve diğer azınlık uluslar ile Falung Gung dini inancına sahip Çinlilere yapılan baskı, zulüm ve dini ve etnik ayrımcılıkları gündeme getiriyorlar.

Özgür Asya Radyosu Haber sitesinde yer alan bilgilere göre; 21 Eylül'de George Washington Üniversitesi'nde gerçekleştirilen ABD - Çin ilişkilerinin ele alındığı bir toplantıda konuşan Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Danışmanı Susan Rice, iki ülke ilişkilerinde İnsan hakları sorunu-

nun çok önemli olduğunu söyledi ve Çin'de tutuklu insan hakları aktivistleri Uygurların vicdanı olarak anılan Dr. İlham Tohti başta Çinli insan hakları aktivistleri, gazeteciler ve fikir adamları Liyu Şavyu, Şu Ciyong, Gav Yu ve Yu Ciçiyang başta olmak üzere bütün düşünce ve siyasi tutuklularının bir an önce serbest bırakılması gerektiğini bildirdi.

Beyaz Saray resmi internet sitesinde yayınlanan 13 sayfalık bir raporda da Çin yönetiminin Doğu Türkistan ve Tibet'te uyguladığı milli politikalar ve bu bölgelerde yaşayan halkın dini ve milli ve sosyal hayatına konulan, engel, kısıtlama ve yasaklamalar ele alınıyor ve bu uygulamalara bir an önce son verilmesi talep ediliyor. Raporda ayrıca, Tayvan'ın durumu ve Kıt'a Çin'i - Tayvan ilişkilerine de ayrıntılı olarak yer veriliyor.

<http://www.uyghurnet.org>

BANGLADEŞ: BANGKOK SALDIRISININ BAŞ ŞÜPHELİSİ ŞAHİS, UÇAKLA ÇİN'E KAÇTI

Bangladeş polis yetkilileri geçen ay Tayland'ın başkenti Bangkok'taki bir tapınakta gerçekleşen bombalı saldırının baş sorumlusu olduğu bildirilen bir kişinin 09 Eylül 2015 (Perşembe) 'de başkent Dakka'ya geldiği buradan uçak ile Çin'e gittiğini açıkladı.

Bangladeş polis sözcüsü "Biz bu zanlı hakkında Tayland polisini bilgilendirdik. Bangkok bombalı saldırının baş zanlısı olduğu iddia edilen kişinin adının İzan (Çin pasaportundaki ismi İzan) olduğunu da ilettilik." dedi.

Bangladeş polis Sözcüsü şöyle devam etti, "Çin pasaportu taşıyan ve pasaportunda isim olarak İzan adını taşıyan şahıs, "Biman Bangladesh Airlines" hava yollarının BG0089 no'lu sefer sayılı uçağı ile 16 Ağustos Dakka'ya gel-

miş olup, 30 Ağustos'ta Dakka Uluslar arası Hava limanından Jet Airways uçağı ile Pekine doğru uçmuştur.. "

Ancak, Bangladeş polis sözcüsü, Çin pasaportu taşıyan Bangkok saldırısının baş sanığı İzan'ın Dakka'da kaldığı adres ve kaldığı iki hafta içerisinde neler yaptığı konusunda herhangi bir açıklama yapmamıştır. Ancak Uygur Türklerinde "İzan" ismine pek rastlanmıyor ve böyle bir isim de çocuklara verilmiyor. BBC

Doğu Türkistan'da aslında ne oluyor?

İbrahim KİRAS

Çin'in uzun yıllardır Doğu Türkistan'da uygulaya geldiği baskı ve zulüm politikalarına karşı Türkiye'de yeni yeni uyanmaya başlayan hassasiyet memnuniyet verici. Ama son zamanlarda düzenlenen protestolar sırasında kontrolsüz grupların yaptığı taşkınlıklar Doğu Türkistan davasına gönül verenleri mahcup edecek türden...

Çin lokantalarını basıp buradaki insanları tartaklamalar... Sultanahmet'te Çinli (zannedilen) turist gruplarına yapılan saldırılar... Medyada ise sanki saldırıya uğrayan turistler Çinli olsa mesele olmayacakmış gibi verilen "Çinli diye Koreli dövüldü" haberleri... Bütün bunlar başımızı öne eğdirecek türden şuarsuzluklar. Açıkçası "haklı olduğun bir konuda haksız duruma düşmek" diye özetlenebilecek bir tablo bu Doğu Türkistan davası adına...

Öbür tarafta ise Çin devletinin kendi Müslüman vatandaşlarına yönelik zulüm ve baskılarını dert etmeyen birileri için sadece bu protestolarda sergilenen taşkınlıkların haber değeri var. Özellikle sol yayın organlarında bu konuda kaleme alınan yazı ve haberlerde Çin devletinin resmi açıklamaları dışında hiçbir bilgi kaynağına itibar edilmiyor. Dahası mesele "Türkiye ile Çin'in arasını açmak isteyen güçlerin asılsız iddiaları" olarak tanımlanıyor.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Doğu Türkistan davasını gündeme getirenleri "haklı olduğu konuda haksız duruma düşüren" bir başka problem de özellikle sosyal medyada "Doğu Türkistan'da Çin zulmü" diye ilgisiz fotoğrafların, videoların vs. paylaşılıp yayılması... Doğu Türkistan diye Nepal fotoğrafları kullandığınızda sanki konu hakkında söylenen her şey asılsızmış gibi bir algıya yol açabiliyorsunuz.

Özellikle bizim bazı solcularımız kendilerini Uygurlardan veya Hui Müslümanlarından ziyade Çin devletine yakın hissettikleri için olsa gerek sahte fotoğraf konusuna karşı çok duyarlılar! Oysa aynı duyarlılığı Çin'in bunca yıldır Doğu Türkistan'da yürüttüğü sistemli

asimilasyon politikası konusunda da göstermeleri gerekir. Sorun sadece ramazanda oruç tutulmasının yasaklanmasından ibaret değil. Çin burada tam anlamıyla bir etnik temizlik yapıyor. Bölge halkının İslami kimliğini silmeye yönelik politikaların yanında fiziksel imha anlamına gelen uygulamalarla bir etnik arındırma siyaseti sürdürüyor. Bölgedeki demografik yapıyı dönüştürmek üzere Uygurlar ve Kazaklar çeşitli bahanelerle Çin'in başka bölgelerine sürülürken çok sayıda Çinli göçmen bu topraklara getirilip yerleştiriliyor.

Aslında Çin rejiminin dinî görünörlüklere yönelik baskıcı politikaları sadece Doğu Türkistan'daki Uygurları veya Kazakları hedef alıyor değil. Başta Huiler olmak üzere diğer Müslüman topluluklar da özellikle ramazan aylarında şiddetlenen baskılardan nasipleiyorlar ama Doğu Türkistan'daki uygulama yarım asırdan bu yana yürütülen asimilasyon politikaları bağlamında doğrudan İslami kimliğin silinmesini hedefler nitelikte.

İnsan Hakları İzleme Komitesi (Human Rights Watch) tarafından hazırlanan bir rapor şu bilgileri veriyor: "Uygulanan dini kontroller, örgütlü dini faaliyetlere, ibadet edenlere, okullara, kültürel kurumlara, yayınevlerine ve hatta Uygur bireylerin şahsi görünüm ve davranışlarına müdahale etmeye kadar varabiliyor. (...) Camiler üzerinde denetleme uyguluyor, okullardan dindar öğretmenler ve öğrenciler ihraç ediyor, edebiyat ve şiirler siyasi renkleri açısından kontrol ediliyor. Beijing uygulamalarına karşı herhangi bir hoşnutsuzluğu 'ayrılıkçılık'la eş tutuyor ki Çin kanunlarına göre bu ölüm cezasıyla cezalandırılacak bir devlet güvenlik suçu."

Doğu Türkistan meselesi çok ciddi bir mesele... Ama biz burada "Çinli diye Koreli dövüldü" haberleri yapıyoruz maalesef.

<http://www.gazetevatan.com>

UYGUR YAZARLAR KONSEYİ BAŞKANI HAŞİRİ: UYGUR EDEBİYAT VE SANATINA DA GEREKEN ÖNEM VERİLMELİ

Kazakistan'da yaşayan Uygur edebiyat ve sanatı ile yazar ve sanatçıların toplumsal ve ekonomik durumu ile devlet desteğinin günden güne azalarak geriye gittiği ve kötü durumda olduğu belirtildi.

Özgür Asya Radyosu kurumsal portalında yer alan bilgilere göre, bu ifadeler Kazakistan Yazarlar Birliği'ne bağlı Uygur Edebiyat Konseyi Başkanı ve Kazak Yazarlar Birliği üyesi ve Uluslar arası "ALAŞ" ödülü sahibi Uygur Yazar Ahmetcan Haşiri tarafından dile getirildi. Radyoya konuşan Uygur Yazarlar Konseyi Başkanı Haşiri kendisinin 14 Ağustos'ta Kazakistan Devlet Başkanlığı Devlet İşleri Sekreteri Gülşara Abdihalikova tarafından başkent Astana'daki Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda (Akorda'da) kabul edildiğini bu kabul sırasında Devlet İşleri Sekreteri Abdihalikova'ya Kazakistan Uygur edebiyat ve sanatı ile bu ülkede yaşayan Uygur Yazar ve Sanatçıların durumu ve taleplerini içeren bir rapor sunduğunu ifade ederek, şöyle konuştu ; "Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'e takdim edilmek üzere bir rapor sundum ve Kazakistan'da yaşayan Uygur Türklerinin edebiyat ve sanatı ile şair, yazar ve edebiyat adamları ile Uygur sanatçıları ve sinemacıları ve Dramaturglar hakkında hazırladığımız bir raporu takdim ettim. Bilindiği üzere Uygur Yazarlar ve Sanatçıları Konseyi 1960 yılında kurulmuş olup, Kazakistan Yazarlar Birliği'ne bağlı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Ben ünlü Uygur yazarlarımız Hizmet Abdullin, Ziya Samedi ve onların haleflerinden sonra 7. başkan olarak 2005 yılından beri bu görevi sürdürmekteyim.

Uygur Yazarlar ve Edebiyatçıları Konseyi'ne 20'den fazla Uygur yazar ve edebiyatçı üye olarak Kazakistan Uygur edebiyat ve sanatı üzerinde çalışmakta ve Uygur Türklerinin kültür ve sanatına önemli katkılar sağlamakta ve bu uğurda yeni eserler vermektedir." dedi. Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Ofisi Devlet işleri sekreteri ile bu yılın Şubat ayında Alma-Ata'daki Dostluk Evi'nde Kazakistan devlet Başkanlığı edebiyat ve Yazarlarına tevdi törenine katıldığını, ödül töreninde kendisine de söz verildiğini belirterek

konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Devlet İşleri Sekreteri Gülşara Abdihalikova ile bu toplantı esnasında

bir araya geldim. Bana de toplantıda söz verildi. Ben konuşmamda Kazakistanlı Uygur Edebiyatçı ve sanatçıların sorunları hakkında özet bilgiler sundum. Toplantı sonrasında Sayın Devlet İşleri Sekreteri Gulşara Abdihalikova ile görüşme fırsatım oldu. Kendisi bana 'sizi Akorda'ya davet edeceğim ve bu konuları etraflı olarak görüşmek istiyorum, geçen hafta beni Astana'ya davet etti.' dedi.

Astana'da Başkanlık Sarayı'ndaki (Akorda'daki) ofisinde kendisini kabul eden Devlet İşleri Sekreteri ile uzun ve ayrıntılı olarak Kazakistan'da yaşayan Uygur Edip ve Sanatçıların sorunları ile Kazakistan Uygur Sanat Edebiyatı hakkındaki düşüncelerini aktardığı belirten Ahmetcan Haşiri, kendisinin daha önce Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in katıldığı bir törende konuşma yaptığını ve Elbaşı hakkında kaleme aldığı bir inceleme yazısını Kazak Edebiyatı gazetesinde yayımlandığını ve Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in otobiyografisi olan "Hayatın Zirveleri = Hayatning Davanları" adlı eser ile Kazakistan Anayasasının Uygur Türkçesine tercüme edilip yayınlanmasının çok önemli olduğunu dile getirdiğini anlatan Haşiri, talep olarak şu hususlarını kendisine ilettiğini ifade etti,"

• Kazakistan Cumhuriyeti bağımsız olduktan sonra diğer etnik Uluslar gibi Uygurlar da çok büyük yapısal değişim ve dönüşümleri bu arada zorlukları baştan geçirdi. Ekonomik imkânsızlıklar yüzünden yazılan eserler yayınlanamadı.

• Buna rağmen Uygur Türkü edip ve sanatçıları küresel değişim ve gelişmelere uygun şekilde birçok önemli eserler ürettikleri ve üretmeye devam ediyorlar.

• Buna rağmen, bağımsızlıktan sonra bir tek Uygur Türkü edebiyat ve sanat adamı Kazakis-

tan devlet ödülüne erişemedi. Kazakistan Cumhuriyetine hizmet eden Sanatkâr= Devlet Sanatçısı unvanı alamadı.

- Jaşuçi =Yazuçi Yayınevi bünyesindeki Uygur bölümü 40 yıldan beri faaliyet göstermekte iken, Bağımsız Kazakistan devrinde maalesef kapatılmıştır. Uygur bölümünün tekrar açılarak Uygur edebiyat ve sanatının devamı ve gelişmesi için eskiden olduğu gibi devlet tarafından desteklenmesi.

- Kazakistan devlet radyo ve televizyonu ile medyasında Uygurca yayınlarına eskiden olduğu gibi yeniden başlatılması ve yer verilmesi

- 80 yıldan beri Alma-Ata'da faaliyet yürüten Kuddus Hocamyarov adındaki Devlet Uygur Müzik ve Tiyatro Topluluğu sanatçıları ile eserler kaleme alan yazar ve dramaturglara da Kazak, Rus, Özbek, Tatar ve Kırgız Halklarının

edip ve sanatçılarına olduğu gibi eşit şekilde muamele ve onlara ödenen miktarlarda eşit oranda ücret ödenmesi.

- Uygur Müzik ve Tiyatro Topluluğu'nda da diğer Ulusların özel Topluluklarına tanınan hakların tanınması ve bu topluluklara olduğu gibi, sanat ve edebiyat yönetmenleri ile danışman kadrolarının yeniden ihdas edilmesi.

Uygur Yazarlar Konseyi Başkanı Ahmetcan Haşiri Devlet Sekreteri Gulşara Abduhalkova'ya yazılı olarak takdim ettiği bu rapor ve talepler manzumesinin büyük bir ilgi ile karşılandığını ve bu taleplerinin ciddi şekilde incelenerek sonuca bağlanacağını ifade ettiğini ve bu görüşmenin çok verimli ve yararlı geçtiğini ve bundan da büyük memnuniyet duyduğunu da sözlerine ekledi.

<http://www.uyghurnet.org>

“TERÖRE LANET” MİTINGİ'NDE DOĞU TÜRKİSTAN VE UYGUR TÜRKLERİ UNUTULMADI

Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı, Akdağmadeni Ülkü Ocakları Şubesi'nin çağrısı ve öncülüğünde Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesindeki Siyasi Parti İlçe Başkanlıkları ile bu ilçede faaliyet gösteren bütün Sivil Toplum Kuruluşlarının katılımı ile 09 Eylül 2015 Çarşamba günü akşamı yapılan 'Teröre Lanet' Mitinginde mazlum Doğu Türkistan unutulmadı ve Gökbayrak, Albayrağımız ile birlikte Akdağmadeni semalarında dalgalandı.

İlçe Mülki Erkanı ile İlçe Belediyesi mensupları ve daire yetkililerinin birlikte katıldığı “Teröre Lanet” yürüyüşüne kendisi de aslen bu şirin İlçemizden olan Ankara merkezli ”Doğu Türkistan İnisiyatifi” Koordinatörü Öğretmen Aytekin Çetin'in organizesi ile bu inisiyatif üyesi gençler ellerindeki Al Bayrağımızın yanında onun ikizi, ay yıldızlı Gök bayrağımızı da taşıdı ve mazlum Doğu Türkistan'ı bir kez daha Akdağmadenli kardeşlerimize hatırlatarak unutmadıklarını gösterdiler. Yürüyüş öncesi şehitlerimiz için Ya-sin-i Şerif ve Mevlidi Nebevi okunarak şehitlerimiz için dua edildi. Daha sonra ise, bütün şehitlerimiz için binlerce kişinin katıldığı gıyabi ce-

naze namazı kılındı. Yaklaşık 10 bin kişilik yürüyüş korteji, devletimize asker ve polisimize bağlılık, destek ve minnet duygularını ifade etmek

için kaymakamlık, İlçe Jandarma Komutanlığı karargâhı ile İlçe Emniyet Müdürlüğü önünden geçerek ilçe merkezini bir baştan diğer başa kadar Tekbir ve sloganlar söyleyerek yürüyüşe geçti. Doğu Türkistan inisiyatifi üyeleri de Uygur Türkü kardeşlerini unutmadıklarını ve desteğini göstermek için hazırladıkları basın açıklamasını Al ve Gök bayraklarımızın gölgesinde okudular. Basın açıklaması okunurken, katılımcılar PKK Terör Örgütü ve onun destekçisi İşgalci Çin'i sloganlarla tepki gösterdi ve lanetler yağdırdılar. Akdağmadeni ilçemizde yapılan “Teröre Lanet” miting ve yürüyüşü daha sonra olaysız ve sakin bir şekilde sona erdi.

<http://www.uyghurnet.org>

DÜNYAYI ÇİN KORKUSU SARDI!

4 milyon Çinli zengin parasını yurtdışına çıkarmadığına pişman. Ülkede devalüasyon sonrası milyarlarca dolar çıkış oldu. Türkiye'nin en büyük rakiplerinden Çin'in kendi para birimi Yuanda devalüasyona gitmesi Türkiye'deki ihracatçıları endişelendirirken ithalatçıları ise ucuz hammadde ve yatırım fırsatı nedeniyle umutlandırdı. Sabah'ın haberine göre, İstanbul Hazır giyim İhracatçı Birlikleri Başkanı Hikmet Tanrıverdi, üretimini Türkiye'ye kaydırmayı düşünen firmaların rotasını Çin'e kaydıracağını belirterek, "Tam Çin ile rekabette eşit duruma gelmiştik ki devalüasyon oldu. Artık rekabet çok daha zor" dedi.

SİPARİŞLER ÇİN'E KAYACAK

İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon Hammaddeleri İhracatçı Birliği Başkanı İsmail Güllü ise, Türkiye'nin bütün pazarlarda ikinci tedarikçi olduğunu, Yuan hamlesinin Çin'i ön plana çıkaracağını söyledi. Güllü, "Türkiye'de de yılbaşından beri TL'de yüzde 20 devalüasyon var ancak Yuan hamlesi Çin'i daha avantajlı hale getirdi" diye konuştu. Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Başkanı Şeref Fayat ise, "Şu anda sıkıntı yok ama agresifleşirlerse durum aleyhimize döner" dedi. Türkiye Plastik Sanayicileri Araştırma, Geliştirme ve Eğitim Vakfı Başkanı Yavuz Eroğlu da Çin'in dünyanın en büyük petrokimya ithalatçısı olması sebebiyle hammadde fiyatlarında bir gevşeme yaratacağını söyledi. Buna paralel Türk üreticilerin daha uygun fiyatlı plastik hammadde kaynaklarına ulaşabileceklerini dile getiren Eroğlu, "Dövizle ithal ettikleri hammaddeleri Çin iç piyasasına Yuan ile satan Çinli plastik üreticileri zor durumda kalabilir. Çin, 350 doları bulan asgari ücretiyle artık ucuz işçilik merkezi değil. Şu anda sektör için iyi bir yatırım üssü durumunda. Uzakdoğu bölgesine Çin merkezli yatırım yapmak isteyen firmalarımız için fırsat" dedi. Ayakkabı Sanayicileri Derneği Başkanı Hüseyin Çetin ise "Uygun fiyatlı üretim yaptığımız için Çinliler, İtalyanlar yerine bizi tercih etmeye başlamıştı. İtalya yerine bizden alacaklar. 1 yılda Çin'e satışlarımız yüzde 100 artar. Çin'de iş yapmak isteyen ayakkabı firmaları için Yuanın değer kaybetmesi büyük bir avantaj" dedi.

TÜRKİYE'Yİ AR-GE KURTARIR

Türkiye İhracatçıları Meclisi Başkanı Mehmet Büyükekşi, kararın Türkiye ile Çin arasında 22 milyar doları aşan dış ticaret açığını daha da artırabileceğini söyledi. Türkiye'nin bu süreçten Ar-Ge, inovasyon, tasarım ve markalaşmaya yönelerek çıkabileceğini belirten Büyükekşi, "Türkiye kur savaşlarının olumsuz etkisinden ancak katma değerli ihracata yönelerek kurtulur" dedi.

ÇİNLİ ZENGİN GÜVENLİ LİMAN ARIYOR

Serveti 1 milyon doların üzerinde olan 4 milyon Çinli geçtiğimiz hafta büyük bir pişmanlık yaşadı. Birçok zengin Çinli parasını offshore hesaplara aktarmadığı için dertli. Çinli zenginler, son dönemde para yatıracakları güvenli bir liman arıyor. Bunlara bir örnek de Çinli işadamı Tang Wei. Tang, devalüasyon sonrası için "Birkaç yüz bin Yuan kaybettim" yorumunu yapıyor. Parasının önemli bir bölümünü Kanada'ya aktaracağını çünkü çocuğunu orada okutmak istediğini söyleyen Tang, "Döviz ihtiyacı var. Çok geç olmadan paramı yurtdışına aktaracağım. Çünkü Çin ekonomisi de çok iyi gözüküyor" diyor.

235 MİLYAR DOLAR ÇIKTI

Boston Consulting Group'un araştırmalarına göre, son bir ayda Çinliler yatırım bankacıları aracılığıyla servetlerini deniz aşırı ülkelere aktarmaya başladı bile. JP Morgan analistleri de ülkeden ne kadar para çıktığına ilişkin bir hesaplama yaptı. 2014'ün üçüncü çeyreği ile 2015'in ikinci çeyreği arasında bu miktar 235 milyar doları bulmuş durumda. Analistler, faiz artırımlarıyla sermaye akımlarının devam etmesini bekliyor.

DÜNYA EKONOMİSİ BUZ DEVRİ'NE GİRİYOR

Çin'in devalüasyon adımının dünyayı deflasyon kıyameti senaryolarına bir adım daha yaklaştırdığı belirtiliyor. Societe Generale'in stratejisti Albert Edwards'ın senaryosuna göre; Çin'in kararı Asya'dan Avrupa'ya ve ABD'ye tüm dünyada deflasyonun yayılmasına ve ekonomilerin çökmesine sebep olacak. Deflasyonun tüm dünyayı kapladığı senaryoyu 'Buz Devri' olarak tanımlayan Edwards, önümüzdeki süreçte gelişen piyasa para birimlerindeki düşüşün hızlanarak gelişmiş ülkelerdeki ithalat maliyetlerini kısacağını ve fiyatları düşürerek ekonomik büyü-

meye ket vuracağını söyledi. “Bu adım büyük, çirkin bir şeyin başlangıcı” diyen Edwards’a göre, karar Lehman Brothers’ın çöküşüne benzer büyüklükte bir krizi tetikleyecek. Raporda, “Gelişmekte olan piyasalarda devalüasyonların hız-

lanmasının batıda deflasyon dalgaları yaratmasını ve zor durumda olan şirket kârlılıklarını etkileyerek bizi resesyona götürmesini bekliyoruz” ifadelerine yer verildi. <http://www.ulkehaber.com>

TÜRK HACK TIME ÜYESİ HACKERLER ÇİN RESMİ SİTELERİNİ ÇÖKERTTİLER

Doğu Türkistan’daki Çin zulmünü protesto eden Türk Hack Team üyesi hackerler, aralarında NATO ve Çin Halk Cumhuriyeti Bakanlıklarının da bulunduğu bin 400 web sitesini hackledi. Ele geçirdikleri internet sitelerinin ana sayfasına Gök Bayrak fotoğrafı yerleştiren hackerlar, “Zalimi alkışlayan dünya utansın. Zafer çok yakında, görüyoruz biz” mesajı bıraktı. Doğu Türkistan’daki Müslüman Uygur Türklerine uzun süredir ağır baskı ve şiddet gösteren Çin yönetimine tepkiler büyüyor. Dünyanın birçok bölgesinde Çin zulmü nedeniyle protestolar sürerken bir tepki de internet dünyasında meydana geldi. Türk Hack Team üyesi siber savaşçılar, aralarında NATO, Çin Silahlı Kuvvetleri, Adalet, Dışişleri, Sosyal Güvenlik Bakanlıkları ile

katliama ses çıkarmayan İnsan Hakları Örgütü’nün web sitelerine gece saatlerinde saldırarak erişimi kapattı.

Eylemlerini, kutsal Ramazan ayında Doğu Türkistan’da işkencelere maruz kalan Müslüman Uygur Türklerine ithaf eden hackerler, dünyanın çeşitli ülkelerinden ele geçirdikleri bin 400 internet sitesinin ana sayfasına da mavi Gök Bayrak fotoğrafı ile “Zalimi alkışlayan dünya utansın.

Zafer çok yakında, görüyoruz biz #DoğuTürkistanYalnızDeğil #ÖzgürDoğuTürkistan” metni yerleştirdi. Eyleme ilişkin açıklama yapan Türk Hack Team Lideri ZoRRoKiN, asimilasyon tehdidiyle neredeyse soykırıma uğrayan Uygur Türklerine destek olmak için diplomatik çalışmalara ağırlık verilmesi ve tüm dünyanın dikkatinin Doğu Türkistan’a çekilmesi gerektiğini vurguladı. <http://www.uyghurnet.org>

ABD DIŞ İŞLERİ BAKANI KERRY TOHTI’NİN KIZI CEVHER İLHAM’I KABUL ETTİ

ABD Dış İşleri Bakanı John Kerry, Çin devlet başkanı Xi’nin ABD ziyareti öncesinde işgalci Çin’in 23 Eylül 2014’de ömür boyu hapis cezasına çarptırdığı Uygur bilim adamı, Uygur demokrasi ve Hukuk Hareketi Lideri Doç. Dr. İlham Tohti’nin ABD’de üniversite öğrenimi gören kızı Cevher ilham’ı kabul ederek görüştüğü bildirildi. Görüşmede Bakan Kerry’nin Cevher İlham’dan babası Dr. Tohti hakkında bilgi aldığı ve Dr. Tohti’nin güvenliği ve bir an önce serbest bırakılması hususunun sürekli gündemde tutulduğu ve ABD yönetimi olarak süreci ciddi olarak takip etmekte olduklarını da belirttiği açıklandı.

Özgür Asya radyosuna konuşan Pekin merkezli «Yirenping Merkezi» adındaki bir Çin sivil

toplum kuruluşunun yetkilisi Lu Jün, görüşmede kendisinin de hazır bulunduğunu, görüşmede ABD Dış İşleri Bakanı Kerry ile Bakan Yardımcıları Anthony Blenkin ile Team Molinovski’nin de hazır bulunduğunu bildirdi.

ABD Dış İşleri Bakanı Kerry ayrıca Dr. Tohti’nin kızı Cevher Tohti’nin yanında yine Çin’de hapiste tutulan Guanodong’lu insan hakları savunucusu ve aktivisti Gou Fei Shong’un ABD’de bulunan eşi ve kızı ile Çinli Hristiyan din adamı ve Rahip Jang Shavyang’ın kızı olmak üzere Çin’de siyasi tutuklu olan 6 Çinli aydının yakınlarını da kabul ettiği belirtildi. Öte yandan, ABD dış işleri Bakanı Kerry’nin kabulünden önce, ABD Uluslar arası Bağımsız Gazeteciler Örgütü (PEN) de bir basın toplantısı düzenleyerek ABD’ye resmi bir ziyaret için gelecek Çin Lideri Xi’den Dr. Tohti başta tutuklu diğer vicdan mahpuslarının derhal serbest bırakılmasını talep etti. <http://www.uyghurnet.org>

AKSU-BAY'DAKİ ÇATIŞMALARDA ÖLENLERİN ENAZ 70 KİŞİ OLDUĞU AÇIKLANDI

18 Eylül 2015'de Komünist Çin'in işgalindeki Doğu Türkistan'ın Aksu vilayeti, Bay ilçesine bağlı Tirekbazar Sogan Kömür İşletmelerinde Uygur fedailerce gerçekleştirilen baskın ve sonrasında çıkan çatışmalarda ölenlerin sayısının 70 olduğu açıklandı.

İsveç merkezli Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi haber sitesinde (UYHEWER'da) yer alan ve bu merkezin özel kaynaklarınınca elde edildiği belirtilen bilgilere göre 18 Eylül'deki çatışmalarda ölen veya yaralananların 70 ve eylemi gerçekleştiren müslüman Uygur Türkü fedailerin sayılarının ise 20-30 civarında olduğu belirtildi.

Özgür Asya Radyosu'nun bölgedeki işgal yetkililerinden telefonla elde ettiği bilgiler ise, adı geçen radyonun haber sitesinde (rfa.org/uyghur.com) şöyle yer aldı: Tirekbazar Polis Merkezi'nde görevli bir nöbetçi yetkili, çatışmalar hakkında üst makamların şimdiye kadar hiçbir açıklama yapmadıklarını bu nedenle de çatışmalarda ölen veya yaralananların sayısının bilinmediğini söyledi. Polis merkezi nöbetçisi amirlerinin "bu olay benzer olaylara göre, sonuç itibari ile daha ağır zayıatlı ve daha geniş boyutlu olmuştur. Bu qitimki vakaning salmıqı iğir boldu." ifadesini kullandığını yazdı.

Nöbetçi işgal polisi ayrıca olay günü Kömür Madeni İşletmesi'ne ait 6 katlı işçi yatakhane-sinde kalan ve ocağa inmek üzere hazırlık yapmakta olan etnik Çinli göçmen işçilerin tamamının çatışmalarda öldükleri veya yaralandıklarını, ancak madende çalışmakta olan Çinli işçilerin kurtulup hayatta kaldıklarını açıkladı. Sokakta dolaşan haberlere göre çatışmalarda en az 50 Çinli işçinin hayatını kaybettiğini, baskın olayının gerçekleştiren Uygur fedailerin sayısının ise, 20-30 civarında olduklarını duyduğunu

ifade ettiğini bildirdi.

Uzmanlar, Uygur fedailerin Aksu-Bay'daki kömür madeninde gerçekleştirdikleri bu eylemin yeni bir boyut ve başlangıç olduğunu belirtiyorlar. Çinli işgalciler bölgenin binlerce yıllık sakini ve sahibi Uygur Türklerini ekonomik olarak yok etmek için etnik Çinlilere bölgenin madenlerini ve doğal zenginliklerini

madenlerde çalıştırmak için etnik Çinlileri bölgeye ekonomik ayrıcalıklar sağlayarak göç ettirmektedirler. Bölgede yaşayan Uygur Türkleri ise, ekonomik ayrımcılığa tabi tutularak işsizliğe ve açlığa mahkûm edilmektedir.

Uygur Fedailerin bu eylemini şu 3 nedenle yapmış olabilecekleri tahmin ediliyor:

1.- Kömür madeninde kullanılmak üzere getirilip depolanan kapsül, dinamit ve benzeri patlayıcı malzemeleri elde ederek bu patlayıcılarla işgal güçlerine karşı daha büyük çapta eylemler yapmak

2.- Bölgeyi etnik ve demografik yapı olarak Çinlilerle doldurmak isteyen ve bölgeye göç ettirilen etnik Çinli göçmenlere Doğu Türkistan'ın kendileri için güvenli bir bölge olmadığını ve canlarının her an tehlikede olduğunu göstermek.

3.- Onlar bölgeye gelerek Uygur Türklerinin iş, aş ve doğal zenginliklerine işgal yönetiminin teşviki ve yardımı ile el koyarlarsa canlarından olacağı mesajını vermek. Çinli işgal güçlerinin kendilerini korumaktan aciz ve yetersiz olduklarını göstermek.

<http://www.uyghurnet.org>

Resulullah sevgisinin önemi

Müslüman, Resulullahı, Allah'ın emri olduğu için sever. Biz, Allahü teâlâyı sevdiğimiz için, Resulünü seviyoruz. Müslüman, niye haramlardan kaçır? Niye namaz kılar, niye oruç tutar? Peygamberi sevdiği için mi, yoksa Allah'ı sevdiği için mi? Elbette Allah'ı sevdiği için. Allahü teâlâ, Resulü için **habibim** diyor, Onu çok seviyor, bizim de sevmemizi ve Ona uymamızı istiyor. Bir âyet meali şöyledir: **“Resulüm de ki; Allah'ı seviyorsanız, bana uyun. Bana uyanları Allah sever!”** [Âl-i İmran 31]

Allah'ın sevgisi ile Peygamberin sevgisi farklı olmadığı gibi, Allah'ın emri ile, Peygamberin emri de ayrı değildir. Bunu ayrı gösterenler kâfirdir. Bir âyet meali şöyledir:

“Allah'ın emirleri ile, peygamberlerinin emirlerini birbirinden ayırmak isteyenler kâfirdir.” [Nisa 150-151]

Salevat getirmemizi de emreden Allahü teâlâdır. Bir âyet meali şöyledir: **“Allah ve melekleri, Nebiye salevat getiriyor, iman edenler, siz de salevat getirin.”** [Ahzab 56]

Müslüman, sadece Allah'ın resulünü değil, diğer Müslümanları da sevmesi gerekir. Bir hadis-i şerif meali şöyledir: **“Müminleri Allah için seven ve kâfirleri Allah için düşman bilen, ancak o zaman Allahü teâlânın sevgisine kavuşur.”** [Mektubat-1 Masum Faruki 3/58]

İmam-ı Rabbani hazretleri buyuruyor ki:

Cenab-ı Hak, Kur'an-ı kerimde Resulüne itaat etmenin kendisine itaat etmek olduğunu bildiriyor. O halde, Resulüne itaat edilmedikçe, Ona itaat edilmiş olmaz. Bunun pek kesin ve çok kuvvetli olduğunu bildirmek için de **“Muhakkak böyledir”** buyurdu. Bazı doğru düşünmeyenlerin bu iki itaati birbirinden ayrı göstermelerine meydan vermedi. (Mektubât 1/152)

Sultan Mahmud-i Gaznevi, birkaç adamını, Şeyh Ebül-Hasen-i Harkani hazretlerine gönderip onu yanına çağırmişti. “Eğer gelmek istemezse, **“Allah'a, Resulüne ve sizden [Müslümanlardan] olan âmirlere itaat edin”** mealin-

deki âyeti okuyun” demişti. Şeyh hazretleri de gelmek istemeyince, kendisine bu âyeti okudular. O ise, **“Allah'ın itaatine o kadar çok dalmış bulunuyorum ki, Resule itaat etmekten haya ediyorum. Âmire itaate vakit nerede?”** dedi. Şeyh hazretlerinin [sekr halindeki] bu sözü, Allahü Teâlâ'nın itaatini, Resulünün itaatin-den ayrı bildiğini göstermektedir. Şeriatın, tari-katın ve hakikatin bütün basamaklarında, Resulullah'a itaat, Allahü Teâlâ'ya itaattir. Resulullah'a itaat ile olmayan Allah'a itaat, dalalettir, sapıklıktır. Mehene şehrinin şeyhi, üstad Ebu Saîd-i Ebül Hayr ile otururken, Horasan'daki seyyidlerin büyüklerinden Seyyid Ecel de yanlarında idi. Bir meczup içeri girdi. Şeyh hazretleri, onu, Seyyidin üst yanına oturttu. Sonra seyyide dönerek, **“Size olan saygımız, Resulullahı sevdiğimiz içindir. Bu meczubu ise, Allahü teâlâyı sevdiğimiz için yüksek tutuyoruz”** dedi. Allahü teâlânın sevgisi ile, Resulullahın sevgisini ayıran böyle sözleri doğru yolun büyüklere uygun görmez. Allah sevgisinin, Resulullah'a olan sevgiden çok olmasının, tarikat sarhoşluğundan ileri geldiğini bilirler. Böyle sözlere izin vermezler. (Mektubât: 1/153)

“Allah ismi ile peygamberin ismini ayırmaz, yan yana söylersiniz” demesi de yanlıştır. Çünkü Habibinin ismini kendi isminin yanından ayırmayan Allahü Teâlâ'dır. İmanda da, itaatte de kendi isminin yanında bildirmiştir. Bu husus-taki bazı âyet-i kerime mealleri şöyledir:

“Allah'a ve ümmi nebi olan Resulüne iman edin ve uyun ki doğru yolu bulun.” [Araf 158]

“Allah ve Resulüne itaat edin.” [Enfal 1,20, 46, Ahzab 33, Maide 92, Tegabün 12, Mücadele 13, Nur 54]

“Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin. İşlerinizi boşa çıkarmayın.” [Muhammed 33]

“Allah ve Resulüne itaat eden, en büyük kurtuluşa ermiştir.” [Ahzab 71]

“Resule itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur.” [Nisa 80] **“Allah ve Resulüne itaat eden Cennete, isyan eden Cehenneme gider.”** [Nisa 13,14]

“Allah’a ve Resulüne karşı gelen, bilsin ki, Allah’ın azabı çok şiddetlidir.” [Enfal 13]

“Allah’a ve Resulüne itaat edin ki rahmete kavuşturulasınız.” [Al-i İmran 132]

“Allah’a ve resulüne itaat ederseniz, işlediklerinizden bir şey eksilmez.” [Hucurat 14]

“Allah’a ve Resulüne itaat edenler, Allah’ın kendilerine lütuflarda bulunduğu nebiler, siddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdir.” [Nisa 69]

Ayrıca, Allah ve Resulüne itaat etmenin müslümanlık, karşı gelmenin sapıklık, kâfirlik olduğu, iman ve itaat edenlere Cennet nimetlerinin olduğu, inkâr ve karşı gelenlere Cehennem azaplarının olduğu, bunların Cehennemde **“keşke Allah’a ve Resulüne itaat etseydik”** diyecekleri başka âyetlerde de bildirilmiştir. [Ahzab 31, 36, 6, Nur 1, 52, Feth 17, Tevbe 71]

Sadece Habibine uymayı da bildiriyor:

“Resulüme uyun ki, doğru yolu bulun!” [Araf 158, Nur 54]

“Resulümün verdiği alın, yasakladığından da sakının!” [Haşr 7]

“O, kendiliğinden konuşmaz. Onun [din ile ilgili] her sözü vahiy iledir.” [Necm 3-4]

“İhtilafa düştükleri şeyi insanlara açıklamak için ve iman eden bir kavme de hidayet ve rahmet olsun diye bu kitabı sana indirdik.” [Nahl 64]

“Namaz kılın, zekat verin, Resule itaat edin ki size merhamet edilsin.” [Nur 56]

“Kimi, ona [Resulüme] iman etti, kimi de, ondan yüz çevirdi. Bunlara da çılgın ateşli Cehennem yetti. Âyetlerimizi inkâr ederek kâfir olanları elbette ateşe atacağız.” [Nisa 55-56]

Habibini övüyor:

“Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik.” [Enbiya 107]

“Rabbinin sana verdiği nimetlerle mecnun değilsin. Senin için bitmez, tükenmez, sonsuz mükafat vardır. Elbette sen en büyük ahlak üzeresin.” [Kalem 2-4]

“Resulullahta sizin için [uyulması gereken] güzel örnekler vardır.” [Ahzab 21]

“Sen razı oldum diyene kadar Rabbim sana [çok nimet] verecek!” [Duha 5]

“Senin şânını, şöhretini yücelttik.” [İnşirah

4] Bu âyetin tefsirinde deniyor ki:

Ezan, ikamet, teşehhüd, hutbe gibi birçok yerde benimle beraber adını andırmak suretiyle şânını yücelttik. **(Celâleyn Tefsiri)**

Senin ismini doğuda, batıda, yeryüzünün her yerinde yükselttim. **(Savi tefsiri)** [Batıya doğru, bir tul derecesi gidilince, namaz vakitleri 4 dakika gecikiyor. Her 28 km gidişte, aynı vaktin ezanı birer dakika sonra tekrar okunuyor. Böylece, yeryüzünün her yerinde, her an ezan okunmakta, Muhammed aleyhisselamın ismi, Allahü teâlânın ismi ile beraber her an, her yerde işitilmektedir.]

Öyle bir yükseltme, yüceltme ki kendi ismini Habibinin ismi ile birlikte andırdı, Ona itaati kendisine itaat olarak gösterdi, melekler Ona salât etti, müminlere de Ona salevât getirmeyi emretti, Onu ismiyle değil, hep Resulüm, Habibim gibi güzel sıfatlarla andı. **(Beydavi Tefsiri)**

Cenab-ı Hak Resulünün nâmını dünya ve ahirette de yükseltti. Hiçbir şehadet getiren, hiçbir namaz kılan yoktur ki şehadet kelimesini ve Resulullahın mübarek adını zikretmiş olmasın. **(Katâde)**

“Allahü tealâ buyurdu ki: “Ben anıldıkça habibim sen de benimle birlikte anılmak suretiyle şânını yükselttim.” [Ebu Ya’la, İbni Hibban]

<http://dinimizislam.com/resulullah-sevgisinin-onemi/>

ETME!

Vatan sevmek imandan, ona hıyanet etme!

Gaye sahibi ol sen, hedefini yok etme!

Emanete sahip ol, sakın ihanet etme!

Varı boşa harcamak, haramdır, israf etme!

Tevekkül kıl daima, hâlden şikâyet etme!

Doğru yoldan ayrılp, haddi tecavüz etme!

Vazifeni kendin yap, na-ehile devretme!

Göz nuru devlet sana, haram şeyi seyretme!

Kötü vesvese verir, şeytanı dostun etme!

Kötülükten uzak dur, iyiliği nehyetme!

Edep başa altın taç, büyüğüne emretme!

Adın ahmağa çıkar, boş şeyde ısrar etme!

Cahil zaten bilmez ki, sakın meşveret etme!

Kara günde ararsın, dostlarını terk etme!

Kalbini kırar senin, nadanla sohbet etme!

Leş yemekle müsavi, kimseyi gıybet etme!

Sayılı nefesini, sakın boşa tüketme!

En büyük sermayendir, ömrü yoka sarf etme!

Sen sana düşman olup, hayatını mahvetme!

Temizlik imandandır, etrafını kirletme!
Yersizse sana döner, kimseye lânet etme!
Elbette müminim de, imanda şüphe etme!
Canı veren Yaradan, insanları katletme!
Memleketin ziyneti, ormanları yok etme!
Onların da canı var, hayvanlara zulmetme!
Gül yerine diken tak, kimseye minnet etme!
Duracağın yeri bil, yasak yere park etme!
Uçuruma düşersen, doğru yoldan çark etme!
Sonu felâket olan, kötü işi huy etme!
Asaletini sakla, kötülüğe meyletme!
Beklemek ateşten zor, kimseleri bekletme!
Yaltaklanma kimseye, yüze karşı methetme!
Hoş gör yaratılanı, kimselere küfretme!
Lâzım olur ararsın, malı boşa sarf etme!

Ağzını hayırla aç, asla beddua etme!
Sana zarar getirir, sırrını ifşâ etme!
Başa çok iş getirir, her şeyi merak etme!
Zulüm payidar olmaz, hiç kimseye zulmetme!
Söyleyip özür dile, suçunu inkâr etme!
Küfür yollara sapıp, imanını yok etme!
Malı kaybetesen kaybet, şerefini kaybetme!
Darda kalsan da bile, haram puldan kâr etme!
Geçmişini unutma, geleceği yok etme!
Atalardan yadigâr, vatanını terk etme!

Kervancıoğlu Garip Mustafa Kıbrıslının Ter-tibi Hak Teâlâ onu, ebeveynini, akrabalarını ve okuyanları mağfiret eyleye. <http://www.mustafakibrisli.com>

CANIM KURBAN OLSUN SENİN YOLUNA

Canım kurban olsun senin yoluna,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed.
Şefaate eyle bu kemter kuluna,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed.

Mümin olanların çoktur cefası,
Ahirette olur zevk ü sefası.
On sekiz bin âlemin Mustafa'sı,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed.

Yedi gökleri seyran eyleyen,
Kürsi'nin üstünde cevlan eyleyen,
Mi'racda ümmetini dileyen,
Adı güzel kendi güzel Muhammed.

Dört car yâr O'nun gökçek yâridir,
O'nu seven günahlardan beridir.
On sekiz bin âlemin sultanıdır,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed.

Âşık Yunus n'ider dünyayı sensiz,
Sen hak Peygambersin şeksiz şüphesiz.
Sana uymayanlar gider imansız,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed
Aleyhisselam.

Yunus Emre

DOĞU TÜRKİSTAN BİTMİYEN GÖZYAŞI

Yine Doğu Türkistan'dan yürek yakan haberler geldi. Yine ölenler yine işkence görenler söz konusu. Yine masum çocuklar yine kadınlar yine yaşlılar gözyaşlarına boğuldu. Hep yinelerle doludur Doğu Türkistan'ın kaderi.

Çin'in baskıcı uygulamaları durmayana kadar Uygurlara gün ışığı haramdır sanki.

Ne istiyor Çin Doğu Türkistanlılardan.

İslami hayat tarzı yasak.

Din kültürü yasak.

Milli kültürel özgürlükler yasak.

Erkeklerin sakal bırakması bile yasak.

Uygurlara yönelik bir etnik temizliktir söz konusu olan. Sadece bu çağda bunu açıktan yapamıyor. Müslüman Uygurların feryadını duyan uluslararası sistem yok gibi.

Seslerini duyuramıyorlar Uygurlar. Çünkü baskı altında inliyorlar. Uluslararası insan hak ve özgürlüklerini savunan kurumların çalışması için Çin müsaade etmiyor. Hep farklı yollar denemeye gayret ediliyor. Telefonla bile konuşurken tedirgin oluyor ve korkuyor Doğu Türkistanlılar. Bu ciddi bir vakadır bence. Elbette Çin ciddiye alınacak kadar önemli bir devlettir. Bir takım gelişmeleri konjonktür el olarak değerlendirmeye alalım diyenleri anlıyorum. Ama insanların katledilmesi, insani taleplerinin kale alınmaması, Müslüman gelenekleriyle yaşama isteklerine engel teşkil edilmesi insanlık suçuna girmektedir. Ve uluslararası sistemin bu suça seyirci kalmasını aslında anlıyorum. Çünkü çifte standartlarla olaylara bakan bir sistem vardır önümüzde. İnsan hak ve özgürlüklerinden bahseden batılı merciler işlerine yarayan konularda ortaya çıkarlar.

İslam alemi bir başka zaten. Kimsenin gıkı çıkmıyor.

Orta Asya'daki Türk devletlerin olayı görmezden gelmesi başka bir hüsrana boyutudur.

Doğu Türkistan kan ağlıyor kan. Her gün çeşitli bahanelerle bir olay patlayıyor. Sebep ne olursa olsun hedefin hep UYGURLAR olduğu aşikar.

Komünist Çin'in her fırsatta Uygurları akıl almaz işkencelere tabi tutması normal olarak algılanıyor.

Bu olaylarda sadece Türkiye'den özellikle her şeyi hükümetten beklentilerin olmasını da anla-

mış değilim. Türkiye ilk kez Doğu Türkistan'ı siyasi taraf olarak belirleyen adımlarıyla zaten tavırını ortaya koymuştur. İlk kez Çin ziyaretini Urumçi'den başlayan bir Türk başbakanı, cumhurbaşkanı gördü tarih. Sosyal medyada özellikle her fotoları Türkiye hükümeti görsün diye sunanları algılamakta zorlanıyorum açıkcası.

Elbette Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden beklentiler vardır. Doğu Türkistanlılar anlıyorki Erdoğan liderliğindeki bir hükümet elinden gelen her şeyi yapıyor. Ayrıca dünyada insan hak ve özgürlüklerine özellikle zalim elinde esir kalmış Müslüman toplum olan Uygurların zaten Türkiye dışında pek sırtını dayayabileceği başka yeri bile yoktur. Her ne kadar bu nedenlerle, beklenti odağı olduğunu gördükleri için, sevginin arttığını bildikleri için, Türkiye'yi zayıflatmaya gayretler olsa bile, Türkiye dünyada mazlumun yanında duran Tek Yıldız'dır. Her fırsatta Doğu Türkistan'ın haklarını savunan Türkiye Devleti'nin harekete geçmesi, oradaki insanların kaderi açısından önem arz ediyor. Çin bilmeli ki, her şeyi gönlü istediği gibi yapamaz, yapamamalıdır. Bunun için Türkiye başta olmak üzere Müslüman Türk devlet ve topluluklarının bu insanlık dışı suçta dur demesi hayat memmat meselesi olmuştur.

Müslüman İran'ın hiç umurunda olmadığı belli. Sözde İslam kavramı taşıdığından olmalı ki ÇİN zulmünde bu kadar mazlum insan inliyor ama Müslüman kimliği harekete geçmiyor İran'ın. Ne Müslümanmış bu İran, pek örneği yok gibi. Bu arada Müslüman olmayan Japonya'nın Çin'e verdiği sert tepkiyle Uygurlara anlamlı destekte bulunması nedeniyle sanırım bizden de teşekkürü hak etmiştir.

Her fırsatta milli değerlerden bahseden kurum ve kuruluşlar Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan gibi ülkelerin insan hak ve özgürlüklerini savunan bireyleri, partileri, aydınları neredesiniz? Türk-İslam dünyası neredesiniz?

Doğu Türkistan kan ağlıyor, lütfen yardıma koşalım yardıma. Medya, sivil toplum, aydınlar, siyasi partiler ve elbette devletlerimizle yardıma koşalım. Allah rızası için orada ağlayan, badem gözlü küçük balaların gözünün yaşını, sevgimizle varlığımızla silelim.

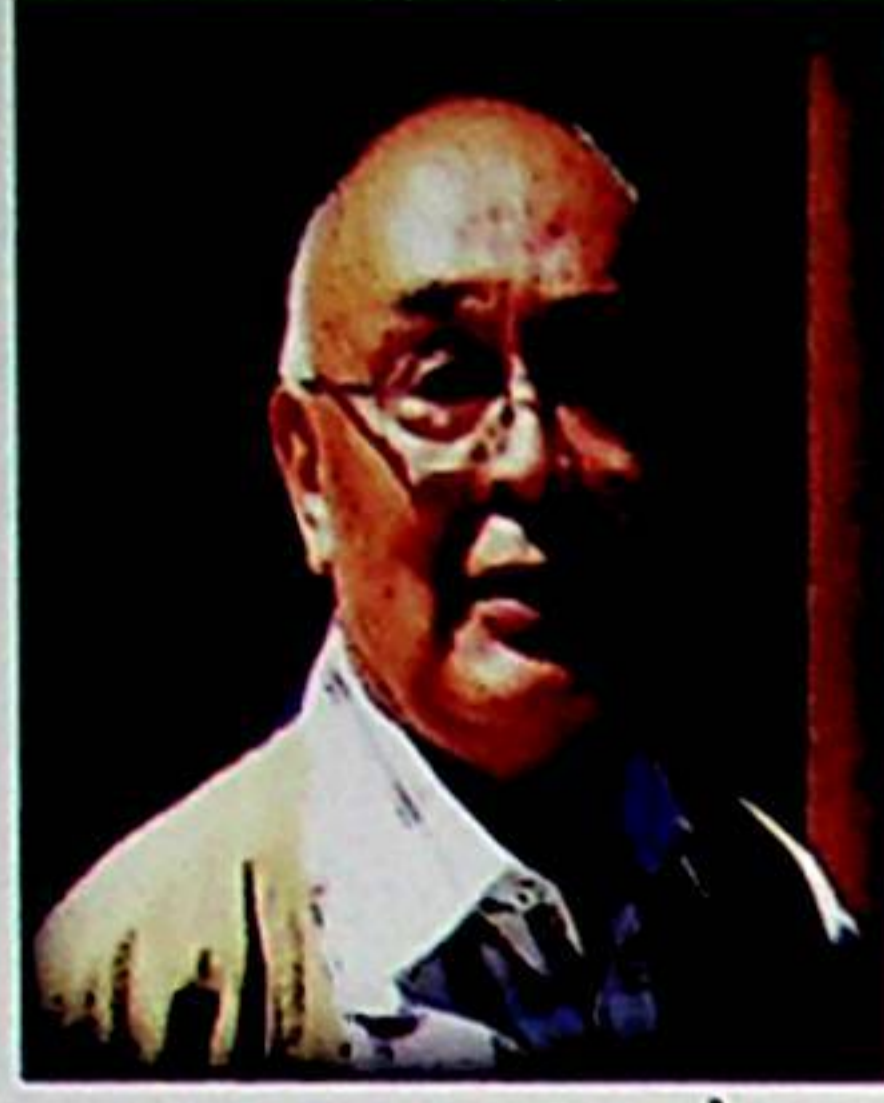
<http://haber.stargazete.com>

ÇİN YÖNETİMİN "TERÖRİST" İDDİALARI

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yapılan terör saldırısından sonra Çin yönetimi, Uygurları "İslami Terörist (!)" olarak teşhir edebilmek için dünya çapında bir kampanya başlatmıştı. Meselenin tahliline geçmeden önce, hafızalarımızı tazelemek adına süreci ifade etmenin faydalı olduğunu düşünüyorum. Şöyle ki; Çin yönetimi bu iddiasını kanıtlayabilmek için 1992'de Doğu Türkistan'ın çeşitli yerleşim yerlerinde gerçekleştirilen üç bombalı saldırı olayının "Uygur teröristleri" tarafından yapıldığını ileri sürmüştür. Halbuki, Doğu Türkistan'da patlatılan bu üç bomba, rejim aleyhtarı Çinliler tarafından gerçekleştirilmişti. Nitekim Ajans France Press, 27 Ocak 2001 tarihinde konuyla ilgili olarak yayınladığı araştırmasında özetle şunları belirtmektedir: "...Xinjiang'daki güvenlik birimleri, çeşitli terör olaylarına adı karışan 318 Çinliyi yakalamıştır. Yakalanan bu Çinli teröristler Xingjiang'ın çeşitli bölgelerinde bombalı saldırı olayları gerçekleştirmekle kalmayarak, Çin'in iç eyaletlerinde de bombalı saldırı olayları gerçekleştirmişlerdir..."

Gerçekten de 2001 ile 2002 yılları arasında Çin'in iç eyaletlerinde 2.000'in üzerinde bombalı saldırı olayı gerçekleştirilmiş, bu saldırılar sırasında 200 Çinli ölmüş ve 1.000 kadar Çinli de yaralanmıştır. Mesela; 6 Mart 2001 tarihinde Çin'in Jiangsu eyaletinde bir okula yapılan bombalı saldırı sırasında 47 talebe hayatını kaybetmiştir. 10 gün sonra Çin'in Xi Jia bölgesinde ki Juang şehrinde yapılan bir bombalı saldırıda 108 kişi ölmüştür. Yine Mart 2001'de Çin'in endüstri şehirlerinden biri olan Shijiazhuang'da yapılan bir bombalı saldırı sırasında 100 kişi hayatını kaybetmiştir. 15 Aralık 2001 tarihinde bir Çinli, canlı bomba saldırısı ile, Xian şehrindeki McDonalds binasını yerle bir etmiştir. Bu olaydan 10 gün sonra Çin'in Guandong eyaletinde 23 bombalı saldırı olayı gerçekleştirilmiştir. Ama Çin yönetimi, Çinliler tarafından gerçekleştirilen bu bombalı saldırı olaylarını bir "adi suç" olarak telakki ederek dünya kamuoyunun gözünden saklamaya çalışmıştır. Ama hiç bir

Erkin ALPTEKİN

Uygur tarafından sahiplenilmeyen Doğu Türkistan'daki bombalı saldırı olaylarını zaman kaybetmeden "Uygur teröristlerinin" üzerine yıkmaya çalışmıştır. Çin yönetimine göre "terörist olma" vasfı sadece ve sadece Müslüman Uygurlara yakışırdı.

Hongkong'da yayınlanan Singtao gazetesi, o dönemlerde Doğu Türkistan Çin Komünist Partisi'nin Genel Sekreteri olan Wang Lucuen'in 7 Eylül 2001 tarihinde Urumçi'de yabancı basın mensuplarıyla yaptığı bir basın toplantısı sırasında; "...Xinjiang'da terörizm yok, bu ülke yabancı iş adamlarının yatırım yapabileceği istikrarlı bir ülkedir..." demecini yayınlamıştı. Wang Lucuen'in bu sözlerinden 4 gün sonra Çin yönetiminin Doğu Türkistan'da "Uygur terörizmi"ni keşfetmesi ise son derece manidardır.

Çin yönetimi, Doğu Türkistan'daki sözde "Uygur terörizmi"ne uluslararası bir boyut kazandırabilmek maksadıyla 11 Eylül 2001 tarihinden hemen sonra, ABD hükümetine 4 Uygur teşkilatının "terörist" listesine alınması ve çoğu dış ülkelerde yaşayan 11 Uygur'un da "terörist" olarak ilan edilmesi talebinde bulunmuştur. Uluslararası terörizme karşı başlattığı savaşta BM'de veto hakkına sahip olan Çin'in talebini tamamen reddetmemek için ABD hükümeti sunulan bu listeden sadece "Doğu Türkistan İslam Partisi"ni terörizm listesine almış ve Çin'in diğer tekliflerini reddetmiştir. Buna rağmen Çin yönetimi Uygurların topluca yasadıkları ülke hükümetlerine baskı yaparak "Uygur teröristlerine(!)" göz açtırmama ve onların faaliyetlerini yasaklama konusunda baskı yapmaya başlamıştır. Ne var ki, Batı ülkelerinin tamamı; "Biz demokratik bir devletiz. Bu nedenle ülkemizde yaşayan Uygurların kanunlarımızın tanıdığı çerçevede faaliyet yapma özgürlüğü vardır, Bizim bunu engellemeye çalışmamız söz konusu olamaz" şeklinde Çin yönetiminin baskılarını reddetmiştir. Maalesef Müslüman ülkelere herhangi bir ses çıkmamıştır. Aksine pek çok soydaş ve dindaş ülkeler, Çin'in baskılarına boyun eğerek, ülkelerinde yaşamakta olan Uygurları Çin'e iade etmiş, onların kanına girmiş ve onların faaliyetlerini tamamen yasaklamıştır. Mesela, Pakistan güvenlik birimleri ülke çapında Uygur avına çıkmış, pek çok Uygur'u Çin'e iade etmiş ve pek çok Uygur'u da "direndi" bahanesiyle öldürmüştür. Bunların arasında "Doğu

Türkistan İslam Partisi'nin Reisi" olduğu ifade edilen Hasan Mahdum adında bir genç Uygur din alimi de vardı.

Çin yönetimi "*Yüzlerce Uygur'un Afganistan'daki El-Kaide terör kamplarında eğitim görmekte olduğunu, bunların Usame bin Laden'den maddi yardım aldığını ve Afganistan'daki NATO güçlerine karşı savaşmakta olduğunu*" ileri sürmüştür.

Bilindiği üzere 1950'lerden sonra, çeşitli nedenlerle Afganistan'a gelip yerleşen Uygurlar vardı. Ama bunlar her zaman Afganistan'ın içişlerine karışmamayı tercih etmişlerdi. ABD öncülüğündeki NATO güçleri Afganistan'a girdiği zaman, iki ateş arasında kalmamak adına bir kısım Uygurlar, buradan Pakistan'a geçmeye çalışmışlardı. Maalesef Pakistan güvenlik birimleri bu kişilerden 22'sini "*terörist*" diye tutuklayarak, para mukabilinde, Amerikan askerlerine satmıştı. Yapılan uzun soruşturmalardan sonra bunların "*terörist*" olmadıklarına, bir tehlike arz etmediklerine ve yanlış zamanda yanlış yerde olduklarına kanaat getirilerek hepsi serbest bırakılmışlardı.

Gerçek bu minvalde iken Çin yönetimi, halen milyonlarca dolar sarf ederek, Uygurları dünya kamuoyuna "*terörist*" olarak lanse etmeye devam etmektedir. Çok şükür ki, dünya kamuoyu, Çin yönetiminin bu propagandalarına asla inanmamıştır. Tam aksine dünya kamuoyu Çin yönetimini, "*Uluslararası terörizme karşı başlatılan savaş bahane ederek, Uygurlara karşı imha siyaseti yürüttüğünü*" görmüştür.

Aslında Çin yönetiminin "*terörizm*" iddiası, Uygurlara karşı yönelttiği ilk suçlama değildir. Çin yönetimi, 1950'lerden itibaren siyasi baskı, kültürel asimilasyon, ekonomik sömürü, ekolojik yıkım, ırkî aşağılama, keyfi tutuklama, işkence ve yargısız infaz siyasetlerine karşı direnen Uygurları, o dönemlerde hangi yakıştırma gündemde ise ona uygun olarak "*Devrim Aleyhtarı*", "*Amerikan Kağıt Aslanlarının Ajanı*", "*Sovyet Hegemonistlerinin Kuklaları*", "*Pan-Türkistler*", "*Pan-İslamistler*", "*Kökten Dinciler*", "*İslamcı Militanlar*", "*Bölücü*" vs. olarak damgalamaya çalışmıştır. 11 Eylül 2001 tarihinden sonra ise "*İslami Terörizm*" gündeme gelince, Çin yönetimi de gündemdeki bu tabirden istifade ile Uygurları "*Uygur Teröristler*" olarak damgalamaya başlamıştır.

Çin yönetimi, kendisini haklı çıkarabilmek

için acaba neden devamlı olarak bu tür yalan, dolan ve dezenformasyonlara başvurmak zorunda kalıyor? Bu sorunun cevabını bulabilmek için M.Ö. 206 ile M.S. 200'de hüküm süren Han Sülalesinin ünlü tarihçisi Pan Ku'un yazdıklarına kısaca bir göz atmak yeterli olacaktır kanaatindeyim. Pan Ku özetle şunları yazmaktadır:

"... Zorla sınırlarımızı ihlal edenleri cezalandır. Çekildikten sonra sınırlarımızı daha da tahkim et. Dürüstlüğümüze hayranlık duyup bize haraç vermek isteyenleri kabul et. Onları devamlı olarak baskı altında tut. Bütün suçu onların üzerine yık. Akıllı idarecilerin barbarlara karşı uygulaması gereken siyaseti böyle olmalıdır..." (Pan Ku, Accounts of Hsing-nu, Han shu, No. 94, bölüm 4, sayfa 32)

17. yüzyılda yaşayan Çinli ünlü filozof Wang Fuzi ise özetle şunları yazmaktadır: "...Barbarların ülkesini fethetmek adaletsizlik değildir. Barbarları öldürmek insanlık dışı bir tutum değildir. Barbarlara dürüst davranmamak namussuzluk değildir..." (S-P-Gurevich, China and the Peoples of Central Asia, Voprosi Istori, 1974).

Nitekim, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi, Mart 1996 tarihinde yayınladığı "*Xinjiang'da İstikrarı Sağlamak*" başlıklı gizli tamiminde özetle şunları belirtilmektedir:

"... Her türlü dezenformasyonlarla, bölücü güçlerin sözde Doğu Türkistan konusunu uluslararası bir meseleye dönüştürmeleri mutlaka önlenmelidir..."

Çin yönetiminin en büyük korkusu, Tibet davası gibi Doğu Türkistan davasının da uluslararası bir boyut kazanması olmuştur. Çin yönetimine göre bunu önlemek için her yol, her yalandolan ve dezenformasyon mubah idi. lakin Çin yönetiminin geldiği noktayı kaş yapayım derken göz çıkarmak olarak değerlendirmek mümkündür. Şöyle ki; amacının aksine, "*Uygurları terörist olarak damgalayayım*" derken Doğu Türkistan davasının uluslararası bir boyut kazanmasına bizzat kendisi sebebiyet vermiştir.

İşin daha da garibi, Çin yönetimi bir taraftan Uygurları "*İslami Terörist (!)*" olarak dünya kamuoyuna lanse ederken, diğer taraftan da kendisi "*İslamist Teröristlerle (!)*" yakın işbirliği yapmayı, onlara silah ve para yardımında bulunmayı da hiç ihmal etmemiştir.

Nitekim 25 Ağustos 1992 tarihinde, Afganistan Milli İstihbarat Teşkilatının başkanı olan Mühemdis Ali, resmi bir açıklama yaparak, Çin

yönetiminin Taliban ve El-Kaide'ye büyük çapta silah yardımında bulunmakta olduğunu belirtmiştir. Bilahare, Afganistan'ın Tora Bora dağ eteklerindeki mağaralarda bulunan silahların tamamının Çin markası taşıdığı kanıtlanmıştır.

BM'nin Taliban rejimine karşı uyguladığı ekonomik ambargoya rağmen, 2000 yılında yayınlanan "Xinjiang Yıllığı" adlı eserin 319. sayfasında; "Xinjiang yerel hükümetinin 1999 yılında Taliban yönetimindeki Afganistan hükümetine 40 milyon Yuan maddi yardımda bulunduğu ve bu yardımın ileriki yıllarda da devam ettirileceği" belirtilmektedir.

Bir kısım Orta Asya uzmanının ifadesine göre; Çin yönetiminin Taliban'a verdiği bu maddi yardımların büyük bir kısmı "Özbek Teröristlerinin" eğitilebilmesi için El-Kaide'ye aktarılmıştır. Nitekim, NATO'nun "Anakonda" adı verilen hava operasyonu sırasında Kuzeydoğu Afganistan'da ölen 800 kişinin çoğunluğunu Özbekler teşkil ediyordu. Orta Asya uzmanlarının fikrine göre, Çin yönetimi Taliban ve El-Kaide'yi kullanıp, "İslami Terörizm(!)" korkusunu yaratıp yeraltı kaynaklarıyla zengin olan Orta Asya Cumhuriyetlerini istikrarsızlığa sürüklemek istiyordu. Böylece Orta Asya Cumhuriyetlerini ülen bir "arka bahçesi" olarak telakki eden Rusya ile herhangi bir çatışmaya sebebiyet vermeden Çin'e bağlamak istiyordu. Neticede, 2000 yılında "İslami Terörizm (!)" tehlikesiyle karşı karşıya kalan Özbekistan, Rusya'dan değil Çin'den acil askeri yardım talebinde bulunmuştur. Özbekistan'dan iki ay sonra ise Kırgızistan, Çin ile yakın askeri işbirliği anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır.

22 Ağustos 2001 tarihinde Çin ile Taliban rejimi arasındaki ilişkileri değerlendiren Usame bin Ladin, Çin yardımının Afganistan halkının ABD'ye olan bağımlılığını ortadan kaldıracığını ifade etmiştir.

Gazeteci Gregg Walton, Hong Kong'da yayınlanan Singtao gazetesinin 26 Ağustos 2001 tarihli sayısındaki makalesinde; "...11 Eylül 2001 saldırısından çok önce Çin yönetimi Afganistan'a binlerce asker göndermişti. Bu askerler gerektiğinde Taliban ve El-Kaide güçlerini destekleyecekti..." şeklindeki görüşlerine yer vermişti.

Bill Gertz ise Wahington Times gazetesinin 28 Eylül 2001 tarihli sayısında özetle şunları belirtmektedir: "... Çin yönetimi 1998 yılından beri

Taliban ve El-Kaide'yi destekliyordu..." .

Hindistan Haber Ajansı Indian Press Trust, 23 Ekim 2003 tarihinde yayınladığı bir haberde ise şunları kaydetmektedir: "...Taliban Genel Kurmay Başkanı Celaleddin Hakkani'nin bir beyanatında; "Çin yönetimi bizim ABD'ye karşı yürütmekte olduğumuz savaşı bütün gücüyle desteklemektedir..." demiş olduğunu nakletmiştir...

Shannon Tiezi'nin "The Diplomat" dergisinin 7 Şubat 2015 tarihli sayısında yayınlanan araştırmaya göre; "... Çin yönetimi uzun yıllar Afganistan'da NATO birliklerine karşı savaşmakta olan Talibanları gizlice desteklemiştir. Geçen Haziran ayında Taliban ile gizli bir stratejik anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmanın amacı Taliban'ın Xinjiang'daki tesirini azaltmak ve Uygurlara destek vermesini önlemekten ibarettir. Çin yönetimi bu arada Xinjiang ile komşu Afganistan ve Pakistan sınırlarını da tahkim etmiştir. Çin yönetimi Pakistan'ın Gilgit şehrinde 25.000 Çin askeri yerleştirmiştir. Son zamanlarda Afganistan hükümetiyle Taliban arasında arabuluculuk yapmak için büyük cabalar sarf etmektedir. Bu meyanda 31 Ekim 2014 tarihinde Taliban temsilcisi Din Muhammed ile Çin yetkilileri arasında Pekin'de bir gizli görüşme de yapılmıştır..."

Çin yönetiminin Uygurları dünya kamuoyuna bir "terörist" olarak lanse etme gayretlerinin son örneğini ise, Bangkok'da gerçekleştirilen bombalı saldırının baş sorumlusu olarak aranan "İşan" adındaki bir kişinin Bangkok'dan uçakla Bangladeş'in başkenti Daka'ya ve oradan da Pekin'e kaçmış olması göstermektedir. Bu da Bangkok'taki bomba saldırısının Çin yönetimi tarafından planlanmış olduğunun en bariz delilidir. Aksi takdirde bomba saldırısının baş sorumlusunun başka bir ülkeye değil de, ölüm cezası olan Çin'e kaçması, olayın Çin tarafından organize edildiğini ortaya koymakta, dahası birçok şüpheyi de beraberinde getirmektedir.

Hakikat şudur ki; yıllardan beri "uluslararası teröristleri" destekleyen, onlara maddi ve askeri yardım veren, onları kendi çıkarları doğrultusunda kullanan ve onlarla gizli anlaşmalar yapan Çin yönetiminin kalkıp şimdi Uygurları dünya kamuoyuna "terörist" ilan edeceğim diye sarf ettiği çabalarına kendisinden başka kimseyi inandıramamıştır.

Sonuç olarak şu hususu kati bir dille ifade etmek gerekir ki, Çin ne gibi iddiaları ileri sürerse

sürsün, dünya basını ne yazarsa yazsın, dünya kamuoyu ne derse desin; Orta Asya'da büyük bir medeniyet meydana getiren Uygurlar hiç bir zaman "terörist" olmamıştır, bundan sonra da olmayacaktır. Ama Uygurlar, Çin yönetiminin siyasi baskı, kültürel asimilasyon, ekonomik sömürü, ekolojik yıkım, ırki aşağılama, keyfi tutuklama, işkence ve yargısız infaz siyasetlerine de asla boyun eğmeyecektir. Uygurlar şiddetin şiddeti çağrıştıracaklarını da çok iyi bilen bir millettir. Bu nedenle de uzun yıllardan beri Çin yönetimini itidale davet etmeye, anlaşmazlıkları her iki tarafın çıkarlarına uygun olarak barışçıl yollarla çözümlenmeye davet ede gelmiştir. Ama Çin yönetimi bu çağrılarını hiç birine olumlu bir cevap vermemiştir. Bırakın Uygurları, pek çok

Çinli bilim adamının çağrılarına rağmen, Çin yönetimi Uygurlara karşı sindirme siyasetini devam ettirmektedir. Çin bilim adamlarının fikrine göre; eğer Çin yönetimi bu siyasetini devam ettirirse, Doğu Türkistan'da bir halk ayaklanmasına yol açacaktır. Bu ayaklanma, karşılıklı olarak Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, Pakistan, Keşmir, Tibet ve İç Moğolistan'a da kolayca sirayet edebilecektir. O zaman Orta Asya'da bugünkü Orta Doğu'ya dönüşecektir. Bunun tek sorumlusu Çin yönetimi olacaktır. Çünkü, adaletin olmadığı yerde şiddet her zaman olağan bir durum olmuştur. Şiddetin sorumluluğu bu sebeple adaleti inkar edenlerin ve insanları baskı altında tutmak ve boyun eğdirmek için şiddet kullananların ayakları altında olacaktır.

ABD'DEN ÇİN'E İNŞAATI DURDUR ÇAĞRISI....

ABD Dışişleri Bakanı Kerry, Çin'e Güney Çin Denizi'nde toprak kazanma faaliyetlerine son vermesi çağrısında bulundu

ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Çin yönetimine çağrı yaparak, Güney Çin Denizi'ndeki toprak kazanma projelerine son vermesi gerektiğini söyledi.

Kerry, Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'da Güney Doğu Asya Ülkeleri İşbirliği Örgütü'nün (ASEAN) 48. Dışişleri Bakanları Toplantısı kapsamında düzenlenen bölgesel güvenlik forumunda konuştu.

Güney Çin Denizi'ndeki toprak tartışmaları konusunda etkin çözümler bulunması gerektiğini ifade eden Kerry, ABD'nin ASEAN üyelerinin sık sık dile getirdiği barışı ve istikrarı muhafaza etme isteklerine katıldığını kaydetti.

Kerry, bölgedeki deniz yolu ve balıkçılık alanının güvenliğinin sağlanmasını ve bölgedeki anlaşmazlıkların uluslararası hukuk temelinde barışçıl şekilde çözülmesini istediklerini dile getirdi.

KERRY, ÇİNLİ MEVKİDAŞI İLE BASINA KAPALI GÖRÜŞTÜ

Öte yandan, Amerikalı bir yetkili, Kerry'nin Çin Dışişleri Bakanı Vang Yi ile basına kapalı bir

görüşme yaptığını söyledi. Yetkilinin verdiği bilgiye göre, ABD Dışişleri Bakanı Kerry, toplantıda ABD'nin bölgedeki gerilimle ve Çin'in toprak kazanma faaliyetleriyle ilgili endişelerin aktardı. Kerry, ayrıca konunun diplomatik yollardan çözülmesi gerektiğini dile getirdi.

Çin Dışişleri Bakanı Vang Yi, gazetecilere dün yaptığı açıklamada, ASEAN'ın Güney Çin Denizi'ndeki toprak tartışmaları konusunda çifte standart izlememesi gerektiğini söylemişti. Vang, ASEAN'ın Güney Çin Denizi'ndeki toprak tartışmaları konusunda yapıcı bir tutum izlemesini beklediklerini belirtmişti.

Çin, geçen hafta Güney Çin Denizi'nde gerçek mermi kullanılan bugüne kadarki en büyük tatbikatını düzenlemişti. China Daily gazetesi, askeri kaynaklara dayandırarak verdiği haberinde, geçen hafta yapılan tatbikata donanmaya ait 100'den fazla gemi, onlarca uçak ve çok sayıda elektronik savaş unsurunun katıldığını yazmıştı.

Pekin yönetimi, Güney Çin Denizi'nde başta Filipinler olmak üzere Vietnam, Brunei ve Malezya'nın da aralarında bulunduğu bölge ülkeleriyle egemenlik tartışmaları yaşıyor. Filipinler, Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki faaliyetleri konusunda Birleşmiş Milletler Daimi Tahkim Mahkemesine şikâyette bulunmuş, Vietnam'da ise Çin karşıtı gösteriler düzenlenmişti.

<http://www.dunyabulteni.net>

Doç. Dr. Erkin EKREM

Türkiye-Çin İlişkileri: Tanımak ve Anlamak

Çin Ticaret Bakanı Chen Deming'in 6-17 Ocak 2009 tarihleri arasında Türkiye, Suudi Arabistan, Etiyopya, Mozambik ve Tanzania kapsayan turunun, 7-9 Ocak tarihleri arası Türkiye'ye ayrıl-

mıştır. Bakan Chen Deming, Türkiye'yi ziyareti sırasında birkaç ilke imza atmıştır. İlk olarak Bakan Chen Deming Türkiye'ye gelmeden önce aynı anda iki Türk gazetesinde kendi imzasını taşıyan bir makale yayınlamıştır. "Çin-Türkiye Ekonomi-ticaret İlişkilerinin Geleceği Parlaktır" başlıklı söz konusu yazının Türkçesinde bazı tercüme hataları bulunmakla birlikte, bazı paragraflar da tercüme edilmemiştir. Bakan Chen Deming bu yöntemle Türk kamuoyunda olumlu bir atmosfer yaratmayı ve Çin-Türkiye arasındaki ticaret ilişkileri bağlamında da bazı mesajlar vermeyi hedeflemiş olmalıdır.

Çin Ticaret Bakanı Chen Deming, Türkiye ziyaretinin amacını yazısında açıklamıştır: "Çin-Türkiye ikili ekonomi-ticaret işbirliği ilişkilerini genişletme gayesiyle ve iki ülkenin dostluk ilişkilerini sağlamlaştırmaya ve ilerletmeye dönük iyi niyetle, Çin Hükümeti Ekonomi ve Ticaret Heye ti ile birlikte yüzden fazla iş adamından oluşan Çin Ticaret-Yatırım Geliştirme Heyeti ile birlikte Türkiye'ye ziyarette bulunacaktır." Çin Ticaret Bakanı Chen Deming, Çin-Türkiye ilişkilerinin bin yıl önce İpek yolu vasıtasıyla, kökleri iki eski uygarlığa dayalı ülkeyi birbirine bağladığını dile getirmiş, örnek olarak Topkapı Sarayı Müzesi'nde saklanan on binlerce Çin porselenini göstermiştir. Yeni yüzyılla birlikte Çin-Türkiye ikili ekonomik-ticari işbirliği ilişkileri hız kazanmış ve 2000 yılında ikili ticaret hacmi 1 milyar dolara, 2008 yılında ise 12,57 milyar dolara ulaşarak, 8 yılın içinde 12 kat artış olmuştur. Çin, üç yıldan beri Türkiye'nin dördüncü ticaret ortağı konumunu sürdürmektedir. Çin ve Türkiye karşılıklı yatırım ilişkileri de gelişmiştir. Eylül 2009'a kadar Çin'in Türkiye'ye yönelik yatırımının toplam miktarı 313 milyon dolara ulaşmış ve Ekim 2009'a kadar Türkiye'nin Çin'e yönelik yatırımının toplamı 100 milyon doları aşmıştır. Çinli girişimciler Türkiye'de ulaşım, deniz nakliyatı, enerji, telekomünikasyon, madencilik, motosiklet

montajı ve turizm sektörlerine yatırım yaparken, Türk girişimciler ise ürün imalatı ve işleminin den, finans, perakende, otel ve müteahhitlik gibi hizmet sektörlerinde yatırım yapmaktadır.

Türkiye-Çin Ticaret Dengesizliği

Çinli Bakan Chen Deming, makul maliyet, üstün kalite ve uygun finansman koşullarına sahip Çin şirketlerinin, Türkiye'de telekomünikasyon ve ulaşım gibi altyapı inşasına olumlu katkılarda bulunduğunu ifade ederek, ikili ticaret ilişkilerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olduğu tespitinde bulunmuştur. Bu gelişmelerin her iki ülkenin ortak çıkarına uygun olduğunu ileri süren Bakan Chen Deming, mevcut ikili ekonomi-ticaret ilişkileri daha ileri götürmek için dört maddelik teklif sunmuştur:

1. Çin-Türkiye ticaret dengesinin eşit gelişimi sağlanmalıdır. Bakan Chen Deming'e göre, Çin-Türkiye arasındaki ticaret dengesizliğini gidermek için Çin tarafı 2007'den itibaren dört kez satın alma grubunu Türkiye'ye göndermiş ve toplam 800 milyon doları aşan mal almıştır. Ayrıca, Türk mallarının Urumçi Dış Ekonomi ve Ticaret Fuarı'nda sergilemesine de imkân verilmiştir. Bakan Chen Deming, Çin tarafının bu yönde alınan tedbirlerle, Türkiye'nin Çin'e yönelik ihracatının olumlu yönde ivme kazandığını belirtmektedir.

2. Sürekli ikili işbirliği alanı genişletmelidir. Bakan Chen Deming'e göre, her iki tarafa bağlı sektörlerin karşılıklı yatırım faaliyetlerinin artırılmasına ve teşvikine devam edilmelidir. Ulaşım, telekomünikasyon ve elektrik santrali inşası alanlarındaki işbirliğinin güçlendirilmesi ve rüzgâr enerjisi, güneş enerjisi ve nükleer enerji gibi diğer yeni enerji alanlarına yönelik işbirliği çerçevesinde, fizibilite çalışmaları yapılmalıdır. Çin ve Türkiye bankaları, iki tarafa bağlı sektörlerin işbirliğini daha iyi finansal hizmetlerle desteklemelidir. Bakan Chen Deming'in vurguladığı diğer bir konu ise, Türkiye'nin stratejik konumundan istifade ederek, iki ülke sektörlerinin ortaklaşa üçüncü bir pazara yönelik işbirliğine destek verilmesidir.

3. Türk işletmelerinin Çin'in Batı Bölgelerini Kalkındırma Projesi'ne aktif iştirak etmesi memnuniyetle karşılanacaktır. 10 yıl önce başlatılan bu stratejik kalkınma projesinin dışa açık olduğunu vurgulayan Bakan Chen Deming, tarihte İpek yolu'nun, Çin'in kuzeybatısındaki Xinjiang (Doğu Türkistan), Gan-su ve Shan-xi gibi özerk bölgelerini ve eyaletlerini Orta Asya ile Batı Asya'yı

sıkıca bağlamış olduğunu dile getirerek, Xinji ang gibi özek bölgelerin ve eyaletlerin sınır ötesi bölgelere açılmasını, sınır ötesi ülkeleri ve hatta Batı Asya ülkeleri ile ekonomik-ticari işbirliğini desteklediğinin altını çizmiştir. Proje ile hedeflenen; tarihî İpekyolu'nun tekrar canlandırılmasıdır. Devlet Bakanı Zafer Çağlayan'ın Eylül 2009'da Urumçi Dış Ekonomi ve Ticaret Fuarı'na iştirak etmesini örnek veren Bakan Chen Deming, sayıları artan Türk sektörlerin, Xinjiang gibi Çin'in batı bölgelerinde yer alan eyaletlerinde yatırım ve ticaret yapmasını memnuniyetle karşıladıklarını ifade etmiştir.

4. Her iki ülke çok taraflı işbirliği alanındaki koordinasyonu güçlendirmelidir. Bakan Chen Deming'e göre, Çin ve Türkiye gelişmekte olan büyük ülkelerdir ve G20'nin üyeleridir, bu nedenle iki ülkenin yeni uluslararası konjonktürde ortak çıkarları ve ilgi duyduğu konular gidererek artmaktadır.

Ayrıca Türkiye-Çin Ticari, Ekonomik ve Yatırım İşbirliği Forumu'nda konuşan Çin Ticaret Bakanı Chen Deming, iki ülke arasındaki ticari dengesizliğin bir süre devam edebileceğini dile getirerek, Çin tarafının özellikle bu dengesiz ticari oranları sürdürme peşinde olmadığını da altını çizmişti.

Çin Ticaret Bakanı Chen Deming'in ikili ticarete yaşanan dengesizliğin azaltılması için önerdiği dört maddeli çözümün, daha önceki Çin liderlerinin Türkiye ziyareti sırasında sarf ettiği ifadelerle arasında büyük benzerlikler vardır.

Nisan 1999 yılında Çin Ulusal Halk Kongresi Başkanı Li Peng, Türkiye ziyareti sırasında öncelikle İstanbul'da Türk işadamları ile görüşmüş ve Türkiye aleyhine gelişen ikili ticari ilişkileri konu alan bazı önerileri olmuştu. İkili ticari ilişkilerin gelişmesine önem verdiğini ifade eden Başkan Li Peng, karşılıklı eşit çıkarları sağlayan, birbirinin ihtiyaçlarını karşılayan ve avantajları ile birbirini tamamlayan bir zemin üzerinde, Çin-Türkiye ekonomik-ticari ilişkilerini geliştirileceğini beyan etmişti. Somut olarak; işbirliği yolları genişletilmeli, Türkiye'ye özgü ve Çin pazarında ihtiyaçlı duyulan ürünler Çin'e ihraç edilmeli ve iki taraf uluslararası pazarlarda geleceği olan ürünleri birlikte üreterek üçüncü bir ülke pazarına sürmelidir. Ayrıca iki ülkeye bağlı sektörler temaslarını arttırmalıdır. Çin de Türk işadamlarının Çin'i ziyaret etmesini ve araştırmasını memnuniyetle karşılamaktadır. 2000 Nisanında Çin Devlet Başkanı Jiang Ze-

min'in Türkiye ziyaret sırasında imzalanan bildiri de benzer ifadeler bulunmaktadır. Bildiriye göre, iki taraf ekonomik ve ticari ilişkilerinin ilerlemesi için gayretle çalışacaktır; ticari dengesizlik durumunun giderilmesi için, ikili ticaretin çeşitlendirmesi ve ikili ticari ilişkilerin sürekli arttırılması arayışı içine girilecektir; ekonomik ve teknik işbirliği alanlarında yeni yol ve yöntemler keşfedilmeye çalışılacaktır; karşılıklı yatırım faaliyetleri teşvik edilecektir ve karşı tarafın pazarındaki payını arttırmak için gerekli tedbirlerle, fırsatlar yaratılacaktır; işbirliğinin sağlam bir zeminde genişletmesi için iki taraf ekonomi, teknoloji, teknik, çevre ve diğer alanlardaki bilgi ve tecrübeler paylaşılacaktır. Nisan 2002'de Çin Başbakanı Zhu Rongji, Türkiye ziyareti sırasında da benzer ifadeler kullanmıştı. Başbakan Zhu Rongji, iki ülkenin yeni yüzyıla yönelik ekonomik-ticari işbirliği ilişkisinin ivme kazanması için üç maddeli öneri sunmuştu:

1. İki taraf, ticareti büyütme ve yeni ürünleri geliştirmek için çabalamalıdır. Çinli Başbakan'a göre, Türkiye'nin maden ürünleri, kimyasal hammadde, yün ve deri gibi ürünlerde ihracat avantajı vardır. Çin'de ise yüksek teknoloji ve sanayi belli bir düzeye ulaşabilmiştir; özellikle sanayi ürünleri ve elektronik ürünlerinin, uluslararası pazarlarda önemli bir rekabet gücü vardır, iki taraf bu ürünler üzerinden ikili ticareti genişletebilir. 2. İki taraf işbirliği alanlarını genişletmelidir. Çinli Başbakan'a göre, iki taraf sulama sistemleri, tarım teknolojisi, tarımsal ürünleri işleme teknolojisi ve turizm gibi alanlarda işbirliğini güçlendirmeye devam etmelidir. 3. İki tarafa bağlı sektörlerin karşılıklı yatırım ve işbirliği teşvik edilmelidir. Başbakan Zhu Rongji'ye göre, Türkiye'nin hem stratejik konumu önemlidir, hem de Avrupa Gümrük Birliği'ne üye olmuştur. Bu durum Çin işletmelerinin Türkiye'de ki yatırımlarını genişletebilmesine olanak sağlamaktadır. Böylece üretilen elektrikli ev aletleri ve tekstil ürünleri komşu ülkelere ve çevre bölgelere ihraç edilebilir. Başbakan Zhu Rongji, Çin tarafının, Türk girişimcilerin Çin'de yatırım yapmasını memnuniyetle karşıladığını ve gerekli kolaylık ve yardımı sağlamaya istekli olduğunu belirtmişti. Çin Başbakanı Zhu Rongji şunu da vurgulamıştı: "Çin ve Türkiye'nin dostluğunu daha da ilerletmesi için ekonomik-ticari işbirliği platformu olmazsa olmaz".

Çinli liderlere ikili ticaret ve işbirliği konusunda sunulan teklifler, kapsamlı bir dış ticaret

politikasının bir parçasına benzemediyse de, pratik bakımında olumludur. Ancak Çin Ulusal Halk Kongresi Başkanı Li Peng'ten Çin Ticaret Bakanı Bakan Chen Deming'e kadar Türkiye'nin aleyhine gelişen ikili ticaret dengesi düzelmemiştir. Hatta ikili ilişkiler için önemli olan, iki ülkenin Dışişleri Bakanı İsmail Cem ve Tang Jiaxuan arasında Ocak 2001'de imzalanan eylem planı da uygulanmamıştır. Yani ikili ticareti geliştirme amacını taşıyan politikaların çoğu kâğıt üzerinde kalmıştır.

Türkiye-Çin İlişkileri: Tarihî İpekyolu'nun Yeniden Canlandırması

Çin Ticaret Bakanı Chen Deming'in Türkiye ziyaretinde ortaya çıkan diğer bir ilk ise, Türkiye ile işbirliği yapılarak, İpekyolu'nun yeniden canlandırılması ifadesi olmuştur. Bakan Chen Deming yazısında, bin yıl önce İpekyolu'nun iki ülkeyi birbirine bağladığını ve Xinjiang'dan (Doğu Türkistan) Orta Asya'ya hatta Batı Asya'ya uzanan işbirliğininin, İpekyolu'nun yeniden canlandırılması ile gerçekleştirileceğini ifade etmişti. Devlet Bakanı Zafer Çağlayan da, meslektaşısı Bakan Chen Deming ile görüşmesi sonrasında 'tarihî İpekyolu'nun canlandırılması çerçevesinde, demiryolu altyapısının aynı standarda getirilmesiyle, Çin'den Türkiye'ye ve Türkiye'den dünyanın her yerine mal satma imkânının oluşacağını' söylemişti. Çinli bakan, Çin ile Türkiye'nin, Asya'nın doğu ve batı ucunda bulunduğunu ve Çin-Türkiye arasındaki ulaşımın sağlanmasına katkıda bulunacağını ifade ederek, yeni İpekyolu'nun gerekliliği yönünde görüşlerini beyan etmişti. Çin medyası da, İpekyolu'nun yeniden canlandırılması konusunun Türkiye-Çin Ticari, Ekonomik ve Yatırım İşbirliği Forumu'nun esas hedefi olduğunu belirtmektedir. İpekyolu'na atıfta bulunularak, Türkiye-Çin ilişkilerini eski tarihlere dayandırma gayretlerine sıkça rastlanmaktadır. Bu atıflar tarih gerçeklerden uzak olmasına rağmen, her iki taraf da bu pragmatik olmayan söylemi benimsemiştir.

Nisan 1999'da Çin Ulusal Halk Kongresi Başkanı Li Peng, Türkiye ziyareti sırasında, İpekyolu'nu ikili ilişkilerin tarihî delili olarak belirtmişti. Nisan 2000'de Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin, Türkiye'ye yaptığı ziyarette, İpekyolu'nu, iki milletin dostluk ilişkilerininin köprüsünü oluşturduğunu ifade etmişti. Jiang Zemin-Süleyman Demirel görüşmesi esnasında, Jiang Zemin, "İki tarafın birlikte modern İpekyolu'nu

canlandırmaya çaba göstereceğini" açıklamıştı. Jiang Zemin-Süleyman Demirel arasında imzalanan ortak bildiri de, "iki ülke halkının dostluğunu pekiştiren ve Doğu-Batı uygarlığını birbirine bağlayan İpekyolu, bundan sonra da, bu ticaret yolu üzerindeki ülkelerin dostluk ilişkilerini ve ticari, siyasî, kültür gibi alanlardaki işbirliğini pekiştirecektir" ibaresi yer alacaktır. Ocak 2001'de Çin'i ziyaret eden Çin Dışişleri Bakanı Tang Jiaxuan, "21. yüzyılın İpekyolu, Türkiye ile Çin arasında inşa edilecek ve daha parlak olacak" diye konuşmuştu. Çin Başbakanı Zhu Rongji, Nisan 2002'deki Türkiye ziyareti sırasında İpekyolu'nun iki milletin dostluğunu gösteren tarihî bir delil olduğunu ifade etmişti. En son Çin Ticaret Bakanı Chen Deming'in sunduğu "İpekyolu"; Doğu Türkistan'dan Batı Asya'ya kadar uzanan işbirliği hattından oluşmaktadır. Daha önce Çin Hükümeti benzer bir ifadeyi Orta Asya ülkeleri için sarfetmişti. Çin'in eski Başbakanı Li Peng, Nisan 1994'teki Orta Asya ziyaretinde, bölge ülkelerle birlikte modern İpekyolu'nu inşa etme çağrısında bulunmuştu. Bu tarihten itibaren Çin'in Orta Asya açılımı başlamıştı.

Soğuk Savaş sonrasında Çin Hükümeti, tarihî İpekyolu'nu canlandırma projesini ortaya koymuştu. Çin tarafı, 16. yüzyıldan sonra fonksiyonunu yitiren İpekyolu'dan bazı önemli sonuçları çıkarmıştı. Tarihte İpekyolu vasıtasıyla Çin dünyaya tanıtılmıştı; Çin, güçlü olduğu dönemde İpekyolu üzerindeki birçok ülkeyi ve toplulukları kendine bağlamıştı. Güvenlik ve ekonomik çıkarları için göçebe topluluklarla Orta Asya'da mücadele etmişti, Çin'in tarihî başkenti Changan'dan İstanbul'a kadar olan bölge, Çin ürünlerinin pazarı haline gelmiş ve söz konusu bölgeden Çin'in ihtiyaç duyduğu mallar da getirilmişti. Çin'de kurulan en güçlü Han Sülâlesi (M.Ö. 206-M.S. 220), Tang Sülâlesi (618-906), Yüan Sülâlesi (1279-1368) ve hatta Qing İmparatorluğu (1644-1911) kendi ekonomik ve güvenlik çıkarları nedeniyle dört kez Orta Asya'ya girmiş ve bir dönem bölgeyi yönetmişti. Bu çıkarları sağlayabilmek için siyasî etkisini de tesis etmişti. Yani yükselmeye başlamış olan Çin'in hem güvenlik hem de ekonomik çıkarları için Orta Asya ve daha geniş anlamda, Avrasya'ya açılması gerekmektedir. Bu çerçevede Çin'in Avrasya politikası da oluşmaya başlamıştı.

Çin Hükümeti'nin Doğu-Batı bölgelerini bağlayan ve Trans-Sibirya Demiryolu'na alterna

natif olarak Asya-Avrupa Demiryolu'nu, yani Çin'in doğu deniz kıyısındaki Lianyun Gang limanından Hollanda'nın Rotterdam limanına kadar uzanan demiryolu sunmaktadır. İstanbul'un iki yakasını bağlayan demiryolunun inşa edilmesi ile birlikte Çin'in Asya-Avrupa Demiryolu Projesi'nin hayat bulacağı bir gerçektir. Avrasya kıtasının ortasından geçen Asya-Avrupa Demiryolu'na diğer bir alternatif yol ise Avrasya kıtasının güneyinden geçmektedir. Henüz plan aşamasında kalmış bu projenin Çin'in güney kıyı şehri Shenzhen'den, Bangladeş'in başkenti Dakka, Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi, İran'ın başkenti Tahran, Türkiye'nin başkenti Ankara ve Hollanda'nın başkenti Rotterdam'a doğru uzanması düşünülmektedir. Ayrıca Çin Hükümeti, daha karmaşık bir proje olan Asya Karayolu Ağı ve Pan-Asya Otoyolu peşindedir. Bu bağlamda Çin'in Türkiye'de demiryollarına yatırım yapması ve 3. Köprü Projesi'ne önem vermesi kolayca anlaşılmaktadır. Ayrıca Hazar Denizi'nden Çin'e uzanan doğalgaz boru hattı (Türkmenistan-Çin) ve petrol boru hattı (Kazakistan-Çin) da Çin'in Avrasya politikasının bir parçasını oluşturmaktadır. Bütün bu yollar, Doğu Türkistan'dan geçmektedir ve bölgenin istikrarının sağlanması da zaruri bir görev olacaktır. Çin'in bütün bu politik girişimlerinin gerçekleşmesi için bölgede güvenilir ve potansiyel güce sahip Türkiye ile işbirliği yapmasını gerektirmektedir.

Çin'in ihtirasla sürdürmeye çalıştığı bu projeler artık Orta Asya'yı aşarak Türkiye'ye uzanmış olabilir. Çin'in ortaya koyduğu "tarihî İpek yolu'nu canlandırma" teklifi Türkiye'nin çıkarlarına da uygun görünmektedir. Türk iş dünyasının "tarihî İpekyolu'nu canlandırma"nın mevcut içeriğiyle yetinmediği de görünmektedir. Türkiye, Çin ile stratejik ortaklık kurmanın peşindedir. Haziran 2009'da Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile birlikte Çin'e ziyarette bulunan TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu, Çinli işadamlarına "Gelin stratejik ortak olalım, ortak yatırımlar için konuşalım" diyeseslenmişti. Urumçi olayları sonrası ikili ilişkiler normalleşmeye doğru yol alırken, Eylül 2009'da Çin'i ziyaret eden Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, Türkiye'nin Çin'i "stratejik bir işbirliği pozisyonuna getirmek istediğini" belirtmişti. Bakan Çağlayan, "Çin'i sadece bir ticari ortak olarak değil, stratejik ortak, işbirliği yapılacak, ekonomik entegrasyon sağlanacak ülke olarak görüyoruz" diye-

rek, stratejik işbirliğini anlamlandırmıştır. Maliye Bakanı Şimşek, Eylül 2009'daki Çin ziyareti sırasında, Çin'in Türkiye için önemli bir ülke ve önemli bir pazar olduğunu belirtmişti. Bakan Şimşek, "Çin'le bir stratejik ortaklık kurma peşindeyiz" diyerek Türkiye-Çin ilişkilerinin hedefini de ortaya koymuştu.

Ekim 2009'da Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev arasında Türkiye-Kazakistan Stratejik Ortaklık Anlaşması imzalanmıştı. Bu bağlamda, Ankara artık "stratejik ortaklık" dış politikasını başlatmış olabilir ancak Çin ile "stratejik ortaklık" olabilmek için pragmatik bir dış politika izlenmesi gerekmektedir ve "stratejik ortaklığın" içerisinin dolu olması ve uygulanabilirliği koşulu önem kazanmaktadır.

Uygur Köprüsü: Türkiye-Çin İlişkilerinin Yeni Zemini

Çin Ticaret Bakanı Chen Deming'in ziyaretiyle yaşanan üçüncü bir ilk ise, 1995 yılından beri ifade edilen, Türkiye'nin "Uygurlar iki ülkenin dostluk köprüsüdür" politikasını kabul etmesidir. 7 Ocak günü Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Çinli Bakan Chen Deming'i kabul etmiş ve Uygur meselesi her zaman olduğu gibi gündeme gelmişti. Görüşme sırasında Uygur bölgesinde yaşanan olaylardan büyük üzüntü duyduğunu belirten Başbakan Erdoğan, "Çin'in toprak bütünlüğüne ve tek Çin'e saygı duyuyoruz. Toplumsal bütünlüğüne büyük önem veriyoruz" demişti. Uygurlar'ın Türkiye'de yaşayan akrabaları olduğunu belirten Başbakan Erdoğan, bu nedenle Uygurların huzur ve refahının önemli olduğunu, Uygurları iki ülke arasında dostluk köprüsü olarak gördüklerini ifade etmişti. Türkiye'nin Uygurlarla bağlarını saygıyla karşıladıklarını belirten Çin Ticaret Bakanı Chen Deming, kendilerinin de Uygurları dostluk köprüsü olarak gördüklerini belirtmişti.

Uygurlar, Sultan Alâeddin Eretna (1336-1352) ile Anadolu'ya yerleşmeye başlamıştır ve bugünde sayılarının az olmasına rağmen, Türkiye'ye göç etmeye devam etmektedirler. Urumçi olayları sonrası, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç ve Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, Türkiye'de 300 binden fazla Uygur vatanında bulunduğu dikkat çekmişti. Uygurların Türkiye halkı ile akrabalık bağları bulunmakla kalmamaktadır, aynı zamanda Türkiye'deki nüfus üzerinden belli bir kamuoyuna sahiptir. Türk

siyasetçiler Çin Hükümeti'ne bu hassasiyeti anlatmaya çalışmıştır. Çinli Bakan Chen Deming'in bu hassasiyeti ne derecede anladığı ilerdeki zaman dilimi içerisinde anlaşılacaktır ancak Bakan Chen Deming'in şahsı adına gösterdiği anlayışın, ikili ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Uygur meselesi üzerinde Çin Hükümeti'nin de hassasiyeti vardır. Doğu Türkistan'ın asli halklardan biri olan Uygurlar, topraklarının işgal edilmesi ve 1884 yılında Çin yönetiminin idaresi altına alınmasının ardından bağımsız hareketini başlatmıştı. İrili ufaklı birçok ayaklanmanın sonucunda, 1933 ve 1944'te Doğu Türkistan'da kısa ömürlü bağımsız cumhuriyetler kurulmuştu. Doğu Türkistan adı bu iki cumhuriyet ile özdeşleşerek siyasî anlam kazanmıştı. Uygurların siyasî, ekonomik ve kültürel baskılara karşı bütün ayaklamaları da bölücülük ve terör hareketi olarak suçlanmıştı. Çin Hükümeti'nin gözünde etnik Uygur meselesi ile siyasî Doğu Türkistan meselesi özdeşleşmiş ve bu anlamda çözüm yolu çıkmaza girmiştir. Türkiye bu iki meseleyi birbirinden ayrı olarak ele almaktadır ve Doğu Türkistan'ın bağımsızlığına değil, Uygurların karşı karşıya kaldığı sorunlara ilgi göstermektedir. Çin Hükümeti ise henüz farkı görememiştir ya da görmezden gelmektedir. Çin Hükümeti'nin bu görüşünün dış politikadaki yansıması ise Uygurların durumu ile ilgilenenlerin, Doğu Türkistan bağımsızlığına destek verdiği algılamasıdır. Çin Hükümeti'ni bu algılamaya düşüren nedenlerden biri, Doğu Türkistan'ın jeostratejik önemidir.

Doğu Türkistan, Çin'in Batı'ya açılan bir kapısıdır ve köprü rolü üstlenmektedir. Çin Hükümeti, tarihi İpekyolu'nu yeniden canlandırma projesi çerçevesinde Çin'den Batı'ya uzanan karayolları ve demiryolları oluşturmasının peşindedir. Çin'den Hazar denizine uzanan doğalgaz ve petrol boruhatları enerji pompalamaya başlamıştır. Çin Hükümeti, Urumçi Havaalanı'nı Batı Avrupa ile Doğu Asya arasındaki havayolu transit istasyonu yapma hazırlığındadır. Urumçi Havaalanı 2006 yılından itibaren uluslararası havaalanına dönüştürülmüştü. Son on yıldan beri Çin Hükümeti Urumçi'yi, Orta ve Güney Asya'nın ekonomik ve dolayısıyla siyasî çekim merkezi haline getirmeye çalışmaktadır. Bu durumda Urumçi aynı zamanda Orta ve Güney Asya'ya stratejik derinlik yapabilecek ileri üs vazifesi görecektir. Doğu Türkistan'ın yer üstü ve yer altı

zenginlikleriyle birlikte bölgenin Çin açısından stratejik önemi ortaya çıkmaktadır. Doğu Türkistan aynı zamanda Çin'in sınır bölge güvenliğinin teminatıdır. Bu bağlamda Doğu Türkistan, yükselmekte olan Çin'in güvenlik ve kalkınma gibi ulusal çıkarlarını ciddi ölçüde etkilemektedir. Yani Doğu Türkistan, Çin'in geleceğini etkileyen en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir. Bu nedenle, Türkiye-Çin ilişkilerinin hassas noktasını oluşturan Doğu Türkistan sorununun da gündemden düşmeyeceği açıktır.

Çinli uzmanlar, Doğu Türkistan sorununun ideolojisini Pan-İslâmizm ve Pan-Türkizm akımına bağlamakta ve Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit'ten (1842-1918) itibaren Doğu Türkistan ayrılıkçı hareketinin arkasında Türkiye'nin olduğu kanaatine varmaktadır. Çinli uzmanlar bu saptamaya göre, önce Türkiye'deki Türklerin Göktürk soyundan geldiğini ve tarihte Göktürkler'in Uygurlara zulüm yaptığını iddia ederek Uygurları Türkiye'den uzaklaştırmaya çalışmış, sonra da Türkiye'nin sürdürdüğü dış politikanın aslında Pan-İslâmizm ve Pan-Türkizm akımını benimsemekle büyük Turan devleti kurma olduğu tespitini yaparak, Türkiye'nin Uygurlara olan ilgisinin altında gayri niyet yattığı sonucuna varmaktadır. Bu tür görüşlerin son örneğini ise; Türkiye'nin 5 Temmuz Urumçi olaylarına üzerindeki tepkiye karşılık Çin toplumundan gelen ağır ithamlardır. Ayrıca, tarihte Göktürk-Çin mücadelesinin her iki toplumda derin etki bıraktığı gibi, tarihi olaylardan ibret ve tecrübe edinme geleneği olan Çinlilerin, Göktürk soyundan gelen Türkiye'deki Türkler üzerindeki düşünceleri ve imajı olumlu değildir. Çinli uzmanların bu tespiti doğal olarak devletin karar alma sürecini etkilemektedir ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana Pekin Hükümeti'nin Ankara'ya kuşkuyla bakmasına yol açmıştır. Ankara, 1971'ten beri Çin'in toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı ilkesini ve 1998-1999 yılından itibaren de Türkiye'de Çin'i bölecek hiçbir faaliyete destek vermeyeceğini vurgulamış olmasına rağmen, Çin'in güvenini kazanamamıştır. Örneğin Çin Hükümeti, Türkiye'de Urumçi olayları üzerine gösterilen tepkiyi, Çin'in içişlerine karışma olarak algılamıştır.

Türkiye-Çin ilişkilerinin gelişmesi birçok dış ve iç etkene bağlıdır fakat birbirlerini tanımakla ve anlamakla; işbirliği ya da Türkiye tarafından ifade edilen "stratejik ortaklık" ilişkilerine gidilebilir. Uygur meselesi bir problem değil,

bir dostluk köprüsü olarak görüldüğü andan itibaren ikili ilişkiler pekiştirilebilir. Ancak “dostluk köprüsü” politikasının içeriğinin dolu olması gerekmektedir.

Sonuç: Türkiye-Çin İlişkileri Yeniden Değerlendirilmeli

Batılılar, Marco Polo'nun (1254-1324) seyahati ile Çin'i tanımaya başlamış ve devamındaki Hristiyan misyonerlerin Çin'e yönelmesi sonucunda, Çin'i köklü tarihe ve zengin kültüre sahip ancak farklı düşünceleri olan hantal bir ülke olarak tanımışlardı. Batılıların Çin'i yarı sömürge bölgeye dönüştürmesiyle birlikte, Çinliler de Batı'yı tanımaya başlamıştı. Ancak Çin bugün de hala iyi tanınmıyor. Çin'i “tuhaf bir devlet” (erratic state) olarak tanımlayan siyaset bilimci Lucian Pye, Çin'in diğer ulus devletler gibi uluslararası camiaya ait olmadığını ve bir medeniyet (kültür) olduğu halde, bir devlet gibi davrandığını belirtmişti. (Lucian W. Pye, “China: Erratic State, Frustrated Society”, Foreign Affairs, Vol. 69, No. 4, 1990:58) Çin devleti kavramını Çin kültürü ile eşit gören sinolog John K. Fairbank da, tarihteki Çin devletleri için “kültürelizm” (culturalism) kavramını kullanarak, Çin devleti ile eşdeğer bir kavram olarak kültürelizmi tercih etmiş ve Çin'in kültürelizmi ile diğer ülke ve topluluklardan temelde farklı olduğunu tespit etmişti. (John King Fairbank, East Asia, the great tradition, Boston: Houghton Mifflin Company, 1962: 293; John K. Fairbank, China: A New History, Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press, 1992:25, 53) Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Haziran 2009'daki Çin ziyareti sırasında benzer ifadeler kullanmış ve Çin'i “dünya içinde ayrı bir dünya” olarak tanımlamıştı.

Clinton Hükümeti döneminde Dışişleri Bakanı olan Madeleine Albright'ın anılarında, Çin ile ilgili önemli bir tespit vardır. Albright; Alexis de Tocqueville'in 150 yıl öncesindeki Amerika ile Rusya'nın ilişkileri gelecek dünyanın kaderini belirleyecektir öngörüne yer vererek, “Tocqueville bugün yaşasaydı, Rusya'yı da göz ardı etmeden ilk olarak Çin'den söz ederdi” demektedir. Albright bunun nedenini, “Çin fazlasıyla büyüktür ve göz ardı edilemez; Çin çok müstebit, kucaklanmaz. Çin'i etkilemek çok zordur üstelik çok hem de çok gururludur” biçiminde açıklamaktadır. (Madeleine K. Albright, Madame Secretary: A Memoir of Madeleine Albright, New York: Miramax Books, 2005:554) ABD es-

ki Başkanı Richard M. Nixon da, 1967'de Foreign Affairs dergisinde yazdığı makalesinde dev bir Çin'i uluslararası aileden uzaklaştırmanın yanlış olduğunu belirtmişti. Başkan Nixon'a göre Çin'in uluslararası camiaya dahil edilmesi, ABD'nin Çin politikası olmalıdır. ABD'nin bu politikası bugüne kadar devam ediyor. Washington 1951'den beri Çin Halk Cumhuriyeti ile meşgul olmuş ve şimdiye kadar etkili bir Çin politikasını ortaya koymuş değildir, sadece gelişmelere göre dönemsel bir Çin politikası üretmektedir. Köklü tarihsel birikimi ve zengin kültüre sahip olan Çin bir başka dünyadır, onu anlaması da kolay değildir. Yükselmekte olan Çin'in ekonomik büyümesi ile askerî modernizasyonu da dikkat çekmektedir; Çin artık bir bölgesel güçtür ve mevcut uluslararası siyasal ve ekonomik sistem üzerindeki etkisi de giderek artmaktadır. Yükselen Çin'in gelecekte ne yapacağı da ciddi bir merak konusuna dönüşmüş durumdadır.

Dünyanın önde gelen güçleri, yükselmekte olan Çin'i yeniden tanımaya çalışmakta ve Çin'in gelecekte uluslararası arenada nasıl bir rol üstleneceği konusunda da ciddi araştırmalar yapılmaktadır. İnsanlık tarihinin son 500 yıllık dilimi içerisinde Osmanlı Devleti ile birlikte sırasıyla Portekiz, İspanya, Hollanda, Almanya, Fransa, İngiltere, Japonya, ABD ve Sovyetler Birliği gibi büyük güçler yükselmişti ve mevcut hegemon güç ile yeni yükselen güçler arasındaki kanlı mücadelelerle beraber yeni uluslararası düzende şekillenmişti. Çin'in yükselişinin de bazı yerleşik düzenleri değiştirebileceği görüşünde olan ülkeler, bu gelişmeye göre geleceğe yönelik Çin politikasını şimdiden biçimlendirmeye çalışmaktadır.

Türkiye de kendi bölgesinde yükselmeye başlamış bir güç olarak, belirlediği hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin yükselişiyle orantılı olarak, dışarıdan birtakım olumlu ya da olumsuz tepkiler de gelebilir. Türkiye'nin menfaat alanlarında Çin gibi bazı bölgesel güçler de etkilidir ve Türkiye kendi menfaat alanındaki çıkarlarını koruyabilmek için söz konusu bölgesel güçlerle gereken ilişkileri kurmak zorundadır. İlk yapılacak iş ise bu bölgesel güçleri her yönü ile tanımak, anlamak ve işbirliğine gitmek olacaktır. Bu güçleri tanımak aynı zamanda bir güce sahip olmayı gerektirir, dostane ilişkiler olduğu sürece bu güç dostluğu pekiştirebilir, rekabetin olduğu durumda bu güç mücadele etmenin bir aracına dönüştürebilir. Ancak Türkiye de Çin'i sadece ekonomik ve-

rilerle ve rakamsal bilgilerle tanımaktadır.

Çin Ticaret Bakanı Chen Deming, Devlet Bakanı Zafer Çağlayan'ı ziyaretinde, fındığı çok sevdiğini belirterek, "Gazetede okudum. Günde 10 tane fındık yenmesi iyiymiş. Çin'de 1.3 milyar insan var. Bu kadar kişi fındık yemeye başlar sa herhalde Türkiye'deki fındıklar yetmez" de mişti. Benzer bir ifade Ocak 2000'de Çin Dışişleri Bakanı Tang Jiaxuan'ın Türkiye ziyareti sıra sında da yaşanmıştı. Türk Dışişleri Konutu'nda yapılan heyetler arası görüşmeler sonrası, Çin'den dünyaya her yıl 180 milyon turist geldiğine dikkati çeken Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Çinli turistlerin Türkiye'ye yönelmesi için bazı değişiklikler yapılması ve adımlar atılmasını kararlaştır dıklarını belirtmişti. Çin tarafının da bu konuya olumlu yaklaştığı da öğrenilmişti. Görüşmelere katılan bir Türk diplomat, "İlk etapta 180 milyonun yüzde 10'u gelse, Türk turizmi şaha kalkar" diye konuşmuştu. '2 milyon Çinli turist Türkiye'ye gelecek' efsanesi de bundan sonra yayılmaya başlamıştır. Varyag Gemisi'ni İstanbul Boğazı'ndan geçirme peşinde olan Çin Dışişleri Bakanı Tang Jiaxuan, Türkiye'de bulunmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirerek, iki ülke arasında ortak bir dil ve ortak çıkarlar bulunduğunu belirtmişti. Tang Jiaxuan, yeni yüzyılda Türkiye ile Çin arasında ortaklık ilişkisi kurulması gerektiğini de söylemişti. Ancak eylem planında ifade edilen konular beklendiği gibi gerçekleşmemişti. Eylül 2004'te Birleşmiş Milletler toplantısı için Abdullah Gül, New York'ta Çinli meslektaş Li Zhaoxing ile görüşürken Çinli turist meselesini de gündeme getirmişti. Çinli Bakan "Nüfusu-muz bir milyarın üstünde, nasıl konuk edeceksiniz turist lerimizi ?" diye espri yapmıştı. Bakan Gül ise "Kalbimizde misafir ederiz" yanıtını vermişti. Çin'in eski ABD Büyükelçisi olan Bakan Li Zhaoxing, ABD yönetimine meydan okuması ve o dönemde Çin toplumun kahramanı olarak tanınmış bir kişidir. Yaptığı espri de Türkiye'de tepki yarat mıştı. İki ülke arasında yaşanan bu olay, iki tara fın henüz

birbirini tanımadığını da göstermektedir.

Diğer bir örnek ise Urumçi olayları yaşandıktan sonra Türkiye Hükümeti ve kamuoyunun Çin tepkisidir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Çin'e yönelik eleştirilerinin Çin medyasında yer almasıyla birlikte, Çin kamuoyunda Türkiye'yi cezalandırma seslerinin yükseldiği görülmüştü. Özellikle Çinli "internet vatandaşlar" (netciti zens), PKK terör örgütüne ve Ermeni soykırım iddiasına destek verilmesi ve hatta Türkiye'nin uluslararası terörün destekçisi olarak ilan edilmesi yönünde yazılar yazmaya başlamışlardı. Türkiye'deki bazı yorumcular, Çin'in Türkiye'ye duyduğu "öfkeyle", cezalandırma yoluna gidebileceğini de dile getirmişti. Ancak bunların hiçbiri gerçekleşmedi, aksine ikili ilişkiler olumlu yön de gelişmeye başlamıştı. Türkiye-Çin ilişkilerinin normalleşmesinde Devlet Bakanı Zafer Çağlayan ve Türkiye'nin Pekin Büyükelçisi Murat Salim Esenli'nin büyük katkıları vardır. Bu olay aslında Çin'in "kavga etmeden, dost olunmaz" atasözüne uygun gelmiştir. Pekin Hükümeti söz konusu ihtilafı unutmuş değildir, bu durum, Çin'in Türkiye'ye yönelik stratejik çıkarlarının ve politik uygulama tarzının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. "Savaşmadan savaşı başarmak" ilkesine dayanan Sun-Tzu Savaş Sanatı'nın ilk bölümünde, "Askerî işler hile gerektirir; güçlüyken zayıf görün, etkiliyken etkisiz görün" ve üçüncü bölümde ise "Üstün kimseler akıl mücadelesi yapar" sözleri yer almaktadır. Ancak Mevlana Celaleddin Rumi, bunun tersini söylemektedir: "Ya olduğun gibi görün, ya görüldüğün gibi ol." Çin ile Türkiye arasındaki farkı bu bağlamda görmek mümkündür.

Çin Ticaret Bakanı Chen Deming'in Türkiye'de verdiği ekonomik işbirliği sözleri Çin'in "akıllı güç" (smart power) kullandığı izlenimi vermektedir. Bu ziyaretin devamında, Çin Başbakanı'nın Türkiye'ye geldiğinde yeni politikaları da beraberinde getirebilir. Ankara'nın böyle bir duruma hazır olması gerekmektedir.

<http://www.sdc.org.tr>

Uygur Özerk Bölgesi" hakkında medyada çıkan haberlerin gerçeği yansıtmadığını iddia eden Özer bu iddiaya kanıt olarak Çin'de bulunan cami ve din görevlileri sayısının oransal olarak Türkiye'den fazla olduğunu gösterdi. Özer, yine de Çin'in son zamanlarda oluşturulmaya çalışılan olumsuz İslam imajından etkilendiğini; zaten komünizmin yıkılma korkusunu yaşayan yönetimin Müslümanlara karşı mesafesini koruduğunu aktardı.

Çin yönetiminin yaşadığı Komünizmin yıkılması ve ülkenin bölünmesi korkusundan doğan baskıdan ve baskının getirdiği ayrılıkçı eğilimler karşısında daha fazla uygulanan baskıdan Uygur Türkleri ve ülkedeki diğer Müslümanlar da nasibini almış görünüyor.

Hürriyet'in yayın politikası etkisinin hissedildiği yazıdaki üstü kapalı aktarılan bazı anekdotların açıklığa kavuşturulmaya ihtiyacı devam ediyor.

Özer'in Çin gezisinden aktardığı bazı Anekdotlar şöyle:

Çin'in nüfusu 1.4 milyar. Çin'de Müslüman nüfus 19 milyon. Yani neredeyse nüfusun yüzde biri. Resmi rakamlara göre bunun 9,5 milyonu Uygurlar. Ancak Uygurlulara sorarsanız bu rakam 15 milyon.

1955'ten beri de Uygurlar kendilerinin "Doğu Türkistan" dediği, Çin'in ise "Sincan Uygur Özerk Bölgesi" diye tanıdığı özerk bölgede yaşıyorlar.

Pekin "Doğu Türkistan" ismine şiddetle karşı çıkıyor. Bunu Türkiye'nin Güneydoğu bölgesine "Kürdistan" denilmesiyle karşılaştırıyor.

PEKİ, SINCAN NEDEN ÖNEMLİ?

Çin'de en çok doğalgaz ve petrol bu bölgeden çıkıyor. Ve Sincan, tarihi İpek Yolu'nun en önemli geçiş noktası.

İPEK YOLU NEDEN HÂLÂ ÖNEMLİ?

Çünkü İpek Yolu tekrar canlanıyor.

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, bu projesini ilk 2013'te açıkladı. Buna göre, Çin'den başlayıp Anadolu ve Akdeniz'den geçerek Avrupa'ya

ulaşan eski İpek Yolu'nu yeniden küresel bir ticaret hattı haline getirecek. Ve bu hat tam 65 ülkeyi kapsayacak.

ÇİN UYGURLARA BASKI UYGULUYOR MU?

Çin yönetimi tüm komünist rejimler gibi sadece İslam değil, tüm dinlere karşı mesafeli. Özellikle Müslümanlara karşı bir tutum olmadığına dair de birçok gösterge var. Her şeyden önce, oransal olarak Çin'de Türkiye'den daha fazla camii var.

Hakeza Cumhurbaşkanı Erdoğan da Çin ziyareti dönüşünde uçakta sorumuz üzerine bunu vurguladı.

Pekin'de Çin İslam Cemiyeti temsilcileriyle görüşüğünü, ülkede 35 bin camii ve 40 bin din görevlisi olduğunu ve ibadetler konusunda rahat olduklarını söylediklerini paylaştı.

Bu bölünme korkusu, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla iyice depresmiş. Buna bir de komünizmin yıkılacağı korkusu eklenmiş.

Tüm bunların üstüne, son yıllarda dünyada radikal İslam'ın yükselmesi de Pekin'i iyice tedirgin etmiş.

Ve Pekin içeride baskıyı iyice arttırmış. Baskı arttıkça da ayrılıkçı eğilimler artmış. Bu da daha fazla baskıyı beraberinde getirmiş.

İşte Sincan meselesi de, Çin'in tüm bu hassasiyetlerini içinde barındırıyor.

<http://www.risalehaber.com>

Doğu Türkistan Kazak Türkleri Arasında İlk ve Tek Kadın Vali: Hadıvan Hatice Hanım (1897-1963)

Dr. Ömer Kul

II. Dünya Harbi öncesi ve sonrasında mazlum Doğu Türkistan halkının özgürlük mücadelesi de hat safhaya ulaşmıştı. Ülkelik hükümeti adı

Mamirbek kızı Hatice

altında başa getirilenler tamamen keyfi idarelerini sürdürmekte, halk ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi anlamda bir darboğazın içine sürüklenmekteydi. Cenazesini defnetmek için kefen dahi alamayan halk, aynı zamanda değil büyük toplantılar tertip etmeyi, iki kişinin bir araya geldiğinde “gizli teşkilat kurmuşlar, bölücü, terörist veya falan devlete satılmışlar şeklinde hor görüldükleri, hapse atıldıkları, işkenceye maruz bırakıldıkları ve akla hayale gelmedik şekilde zulüm ve işkencelere tabi tutuldukları bir dönem yaşamışlardı. İşte böyle sıkıntılı bir dönemde sorumluluk almaktan çekinmeyen, Çinli memurları eleştirebilen, bir kadın olarak dönemin şartlarında birçok erkeğin yapmaya cesaret dahi edemeyeceğini bir görevde bulunmuştu.

Hadıvan Hatice Hanım, 1897 yılının Temmuz ayında Targıbatay vilayetindeki Tolu nahiyesinin Kongırabasaz yaylasında Kazakların varlıklı ve soylu ailelerinin birinde dünyaya geldi. Mamirbek Töre'nin kızı olan Hadıvan Hatice Hanım'a 7 yaşına kadar iyi bir aile eğitimi ve terbiyesi verildi. 9 yaşına kadar 2 yıl babasının açmış olduğu medresede din hocası Kegenbay tarafından dinî ve kültürel bilgileri alarak yetiştirildi. Kısa zamanda üstün zekâsı sayesinde kendini geliştirerek din eğitiminde başarılı oldu ve Kur'an'ı okuyup anlayabilecek duruma geldi. Daha sonra oyu ve keste (el sanatları), giyim, biçki-dikiş gibi ev işleri yanında, çocuk yetiştirme bilgilerini de annesi Beyçiçek Hanım'dan en ince teferruatlarına kadar öğrendi. Ayrıca konar-göçer hayatın icabı ata eğer ve koşum takımlarının takılması, at kullanımı ... gibi konulardaki bilgilerini de annesinden öğrendi. Bu sayede bir

Türk kadınında bulunması gereken bütün hasletleri annesinden öğrenmiş oldu.

1917 yılında henüz 15 yaşında iken 21 yaşındaki Alen Al-Muhammed Cengizhanoglu ile evlendi ve Savur yaylasına yerleşti. 1940 yılına kadar annesinden öğrendiği bilgilerle iyi bir ev hanımı olduğunu herkese kabul ettirdi ve takdir topladı. Ayrıca bu dönemde yaz aylarında yaylanın bin bir renk ve eşsiz güzellikteki doğasından etkilenerek, iç dünyasına yansıyan ilhamla dokuma sanatında maharetlerini gösterdi. Bu maharetliliği öylesine ileri götürdü ki kış mevsimlerinde donmuş buz şekillerinden değişik güzel desenler çizdi ve bu çizimleri kendisine kaynak oluşturduğu defterine çizerek yeni desenler yaptı. Bu figürleri de yaptığı el emeği göz nuru eserlerine işledi. Yaptığı bu el işi motifli eserler onun çevresinde ününün gün geçtikçe artmasına vesile oldu.

1917 yılında evlenen Hadıvan Hanım, Delilhan (oğlu), Nurzâde (kızı), Nurzağı (kızı), Zekihan (oğlu), Millethan (oğlu), Nurzile (kızı), Meshude (kızı) ve Batuhan (oğlu) olmak üzere 4 kız ve 4 erkek evlat dünyaya getirmiştir. Çocuklarından sadece Meshude hayatta olup Alma-Ata'da yaşamaktadır. Diğer evlatlarının ise çocukları veya torunları hayatta olup, Urumçi, İstanbul ve Alma-Ata'da hayatlarını idame ettirmektedirler.

Hadıvan Hatice Hanım bununla da iktifa etmedi aynı zamanda bu el işi ve çizimlerini Kazak 12 Abakkerey kabilesinin komşu akraba ve kızlarına bizzat öğretti. Düzenlemiş olduğu kurslarda genç kızlara verdiği dersleri her gün müteadiyen takip ve kontrol etti. Kurslarını sıkı takip ve disiplin altında devam ettirerek genç kızların bu el sanatlarını en ziyadesiyle öğrenmelerini sağladı. At üzerine konulan koşum takımları yanında yüzük-bilezik gibi altın ve gümüş ile yapılan süslemeleri geliştirmek suretiyle halkının beğeni ve istifadesine sundu. Bu altın ve gümüş işlemeli el sanatlarını aynı zamanda genç Kazak erkeklerine de öğretti. Bu suretle eskiden Savur'da erkeklerin yapması ayıplanan bu el emeği ürünler bundan sonra erkekler tarafından da yapılmaya başlandı. Hadıvan Hanım'ın kendisi için hazırlamış olduğu çeyize zamanında herkes hayranlık duymuştur ki, bu çeyiz hâlen dillere destan bir şekilde yaşlılar arasında anlatılmaktadır.

Hadıvan Hanım'ın ikinci kızı Nurzağı için hazırlanmış olduğu "Sırlı Üy/Ev", 1955 yılında Nurzağı'nın oğlu Tilewkan Tilevberdin tarafından Kazakistan'a göç ederken beraberinde götürülmüş ve Alma-Ata'daki Devlet müzesine hediye edilmiştir. Kazakistan Devlet yetkilileri bunu "Kerey tayfasının el sanatı" adı altında sergilenmekte ve ziyarete açık bir şekilde hâlen görülebilmektedir. Yine Hadıvan Hanım'ın inci ve pahalı taşlardan el emeği olarak yaptığı Tüskeygiz'ye (Süslü Duvar Kili mi) Çin'deki Kültür Devrimi'nde Kızıl Çin hükümeti yetkilileri tarafından el koyulmuş ve en nihayetinde o güzelim eserin kimde olduğunu meçhul bir hale getirerek ortadan kaybetmişlerdir. Hadıvan Hatice Hanım bunun üzüntüsünü uzun süre üzerinden atamamıştır.

Hadıvan Hatice Hanım, Doğu Türkistan'da ilk defa valilik makamına getirilen bir kişidir. Onun ikinci özelliği de ilk defa Doğu Türkistan'ın merkezi Urumçi'nin Türk valisi olmasıdır. Hadıvan Hanım, Kazak Türkü aristokratlarından Kocası da Kazak Türklerinin beylerinden Alen Beg'dir. Hadıvan Hanım koyu bir milliyetçi idi. Bu yüzden

19 Şubat 1947 tarihinde Urumçi'de olan nümayiş sırasında bazı kişiler Canımhan, Salis ve Hadıvan Hanım'ın istifalarını istemişlerdi. Hadıvan Hanım'ın mal varlığına 1947 yılının Ekim ayında yapılan Altay ayaklanması sırasında el konulmuş ve çocuklarına hiçbir miras bırakılmamıştır. El konulan bu mallar Çinli askerler tarafından yağmalanmıştır. Hadıvan Hanım, Komünist Çin kuvvetleri Urumçi'ye geldikten sonra valilik makamından indirilmiştir.

Yine büyük uğraşlar vererek yapmış olduğu Kazak evini 1964 yılında Çin Hükümetinin Xian Film şirketi film çekmek bahanesiyle, yoğun baskılar sonucu çok cüzi bir rakama Hadıvan Hanım'ın çocuklarından satın almıştır. Hadıvan Hanım'ın el emeği göz nuru bu çok değerli koleksiyonlarına lakabı "Hong Weibin/Mao'nun

Kırmızı Askerleri" tarafından 1966 yılında zorla el konulmuştur. Bu dönemde sadece Hadıvan Hanım'ın değil çocuklarının da bütün mal ve mülkleri talan edilmiştir.

1940 yılında Şın Şı-sey, Hatice hanımın eşi Alen Wang'ı "Japon İmparatorluğu'nun casusu" şeklinde bir iftira ile hapse atar. Hadıvan Hanım'a "silahlarınızı teslim edin" şeklinde baskı yaparlar. Sarsümbe'de Hadıvan Hanım altı ay sorguya çekilir. Urumçi'de Alen Wang'ı, Şın'ın kayın babası Que Si-ling bizzat kendisi sorgular. Lakin hiçbir netice alamaz. Bu durum üzerine Hadıvan Hanım'ı "eşinle görüştürelim" şeklinde kandırarak 1942 yılında 5 çocuğuyla birlikte Altay'dan Urumçi'ye gönderirler. Burada 13 Kasım tarihinde hepsini hapse atarlar. Güdülen amaç Alen Wang'dan sonra Hadıvan Hanım'ı da Kazak halkından uzaklaştırmaktır.

Hatice Hanım, Nanjin'de Song Meiling Hanımla birlikte

Hadıvan Hanım, hapiste Kur'an-ı Kerim, Sarf, Nahiv, Kıssa-i İslâmiye ve Tecvid gibi kitapları okuyarak dini bilgisini zenginleştirmiştir. Hapiste kaldığı dönemde eskiden annesinden öğrendiği ve daha sonra da diğer komşu Kazak gençlerine öğrettiği el sanatlarını, yenileyip geliştirerek desenlerini bir deftere kaydet-

miştir. Eylül 1944'te suçsuzluğuna karar verilen Alen ailesi hapisten çıkarılmıştır. Urumçi'ye dönen aile burada hayatlarına devam etmiştir.

Bu tarihten sonra halkının refahı, huzuru, birlik ve beraberliği ile Doğu Türkistan'ın içinde bulunduğu ızdıraplı günlerde birbirlerinden kopmaması için elinden gelen gayreti göstermiştir. Üstün zekâsı ve engin siyasî görüşleri ile halkının başvurduğu liderler arasında yerini almıştır. Bu suretle tekrar

Alen Wang, Küçük oğlu Batuhan ile

Hatice Hanım, Nan Shan Gültekşe Yaylası'nda yaz tatilinde. Arka soldaki iki kişi Hatice Hanım'ın koruması. Ortada uzun boylu olan oğlu Millethan. Onun yanındaki yengesi Ravşan Hanım. Soldan itibaren: Nimet Mingjani, Alen Bey, Hatice Hanım, oğlu Zekihan ve küçük oğlu Batuhan.

Kazak halkının başına geçmiştir ki kendisi de son Kazak Wangı'dır.

Hadıvan Hanım 1946 yılında Urumçi valisi ve şehrin asayişinden sorumlu askeri komutan olarak görev yapmaya başlamıştır. Doğu Türkistan'daki "ilk ve son Türk soylu kadın vali ve askeri komutan" olarak Türk Tarihi kayıtlarına geçmiştir. Hadıvan Hanım bilhassa 1944 yılından sonra Doğu Türkistan coğrafyasında yaşayanların birbirleri ile olan mücadelelerinde ve tek yumruk olamamalarının sıkıntılarını görebilmiş, kimin ne yaptığı ve ne olacağı meçhul olan bu dönemde Kazak halkını nasıl bir arada ve dağılmadan birlik ve beraberlik içerisinde tutabilmenin yollarını aramıştır. Bunun için de baskı ve zulümler neticesinde Çin'in iç bölgelerine göç etmek zorunda kalmış kişileri tekrar geri getirmek düşüncesiyle hareket etmiş ve bu düşüncesinde de başarılı olmuştur. Bu yaptığı "birlikten kuvvet doğar" esasına en güzel örneği teşkil etmiştir.

Hadıvan Hanım ve eşi Alen Wang'ın Kazak halkının eğitimi anlamında yaptıklarına örnek olarak kardeşi Şerif Han Töre'yi desteklemelerini gösterebiliriz. Şerif Han Töre, Alen Wang'ın babadan bir anadan ayrı kardeşidir. Hadıvan hanım ve Alen Wang'ın desteğini alarak Altay'da "Moğol-Kazak Okul"larını açmıştır. Açılan okulların sayısı 67'dir. Bu okullardan mezun olan öğrencilerin sayısı ise 10.000'den fazladır.

Hadıvan Hanım Kazak gençlerinin eğitimlerine katkıda bulunması için Tatar asıllı, Rusya'da okumuş, birkaç dil bilen ve aydın bir kişi olan Tatar asıllı Anurdin Bey'i Urumçi'ye davet ederek, yanında görev vermiş ve gençlerin bilgilenemesine vesile olmuştur. Aynı zamanda Altay'da

tarım alanlarının daha verimli bir şekilde kullanılabilmesi için Rusya'dan tarım uzmanları getirmiş ve halkın tarım bilgilerini artırmak için kurslara katılmalarını sağlamıştır. Hayvanların nasıl beslenip, kesileceği, derilerinin önemi, tarım ve hayvancılığın ekonomik hayattaki faydaları konusunda halkını bilgilendirmiştir.

Hadıvan Hanım'ın yakın dostluk kurduğu kişilerden biri de Song Meiling'dir. Song Meiling, Çin'in Guomintang Hükümeti döneminde Cumhurbaşkanlığı vazifesi yapan Jiang Jie Shi'nin eşidir.

Hadıvan Hanım 1963 yılının sonbahar aylarında rahatsızlanması üzerine hastaneye kaldırılmış ve doktorlar kendisine "evine gitmesini ve bir hekim göndereceklerini" söylemişlerdir.

Hatice Hanım Nanjin'de Buğra Hanım'la.

Bundan sonrası hakkındaki bilgiler muhtelif olmakla beraber ölümü üzerindeki sis perdesi aydınlatılamamıştır. Gelini Hafure Hanım gelen bu Çinli doktorlar tarafından verilen ilaçlar yüzünden kaynanasının vefat ettiğini düşünmektedir. Hadıvan Hanım'ın ölümü hakkındaki bir diğer düşünce ise Urumçi Emniyet Müdürü'nün kendisini evinde ziyaret ettiği esnada yaptıkları bir münakaşa neticesinde Hadıvan Hanım'ın hiddetlenerek aniden rahatsızlanması üzerine vefat ettiğidir. Hadıvan Hanım'ın ölümü için diğer bir düşünce kahraman Türk büyükleri gibi şehit edildiği yönündedir. Her üç düşünce de Hadıvan Hanım'ın vefat sebebini tam olarak ortaya koymamaktadır. Bu konuda yapılacak olan çalışmalar ve ortaya çıkarılacak olan yeni belgeler bu durumu teferruatıyla ortaya koyacaktır düşüncesindeyiz.

Son olarak şunu ifade etmek gerekirse; Doğu Türkistan'da ilk olarak soylu bir Türk kadınının vali olmasının tarihî açıdan da çok önemli bir yerinin olduğu kanaatindeyiz.

Yararlanılan Kaynaklar

Altay, Halife; **Anayurt'tan Anadolu'ya**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1982.

Asgaroğlu, Köben; **Kazak Tarihindeki Ünlü Simalar**, Ulttar Basbası, Pekin 2002.

Hadıvan Hanım'ın oğlu Millethan Alen Al Muham-

medoğlu'nun hususu notları.

Hafure Hacıbek Hanım ve çocukları Gülina Millethan Hanım ve Evzat Millethan Bey'in verdiği malumatlar.

Hamzaoğlu, Çaymurat; **Ordu'nun Son Göçü**, Xinjiang Halk Basımevi, Urumçi 2003.

History of Migration of Xinjiang Kazak People, Xinjiang Üniversitesi Yayını, Urumçi 5 Temmuz 1993

Kadiri, Polat; **Baturlar, Doğu Türkistan Milli Mücadele Tarihi (1930-1949)**, (Yay. Haz. Ömer Kul), BKY Yayınları, İstanbul 2006.

ATOM BOMBASI GİBİ PATLADI...

Çin'de kimyasal maddelerin saklandığı bir depoda art arda meydana gelen dev patlamalarda en az 50 kişi hayatını kaybederken, 700 kişi yaralandı. İlk patlamaya kısa bir sürede giden itfaiye ekipleri 7 kat büyük ikinci patlamanın kurbanı oldular

Çin'in en önemli liman kentleri arasında yer alan Tianjin'de önceki akşam uzaydan bile görülebilen dev bir patlama ile dünyanın yüreğini ağzına getirdi.

Kimyasal maddeyle dolu depoda meydana gelen patlamada ilk belirlemelere göre 50 kişi hayatını kaybederken, en az 700 kişi de yaralandı. Acil müdahale için hastanelere kaldırılan yaralılardan 77'sinin durumunun kritik olduğu belirtildi. Atom bombası şiddetindeki patlamada bölgede bulunan binaların camları kırıldı, binlerce yeni Otomobil kullanılamaz hale geldi. Patlamaların, depolardan patlayıcı sevkiyatı yapıldığı sırada meydana geldiği belirtilse de bu bilgi henüz doğrulanmadı.

Çin merkezli Şinhua haber ajansı, ilk patlamadan 30 saniye sonra ikinci bir patlamanın meydana geldiğini, bunları da başka patlamaların izlediğini açıkladı. İlk patlamanın ardından müdahale etmek için depoya giren itfaiye görevlilerinin bu sırada ikinci patlamayı yaşadıkları belirtildi. Yetkililer, kayıplara ulaşmaya çalışırken, ölü sayısının artmasından endişe ettiklerini dile getirdi.

Patlamaların yarattığı 2,9 şiddetindeki yer sarsıntısı kentin kilometrelerce uzağında da hissedildi. Bölgedeki patlamanın etkilediği 4 kilometrekarelik bir alanda yaşayan her canlı zarar gördü.

Patlama anının görgü tanığı Çinli Zhang Zha-

obo, "Patlamayı duyduğum anda deprem oluyor sandım. O sırada gökyüzünün tamamen kırmızı olduğunu fark ettim. Bütün camlar kırılmış ve etrafa saçılmıştı" sözleriyle olayın şiddetini anlattı. Patlamanın meydana geldiği deponun yakınında oturan bir başka görgü tanığı Huang Shiting ise "Patlamanın meydana geldiği sırada gökyüzü aydınlandı. Depodan yaklaşık 100 metre uzunluğunda bir alev topu yükseldi" dedi.

21 ton TNT'ye denk

İlk patlamanın şiddeti 3 ton TNT'nin patlamasına eşit olarak nitelendirilirken, ikincinin ise 21 ton TNT patlamasına eşdeğer olduğu vurgulandı. Bölgede meydana gelen patlamalar yüzünden kentte uzun süreli elektrik kesintileri yaşanırken, metro seferlerine de geçici olarak ara verildi. Çin medyası, patlamanın yaşandığı deponun sahibi olan 'Ruihai Logistics' şirketinin üst düzey yöneticilerinin sorgulandığını duyurdu. Çin Devlet Başkanı Şi Cinping de yaralıların kurtarılması ve yangının söndürülmesi için her türlü çabayı göstereceklerini ifade etti. Tianjin 14 milyon nüfusuyla Çin'in en büyük ticaret merkezleri arasında.

HERŞEY YOK OLDU

Patlamada otomobil markası Renault'un deposu da zarar gördü. Yaklaşık bin 500 otomobilin kullanılamaz hale geldiği, zararın 33 milyon dolar olduğu aktarıldı.

Bölgede Volkswagen deposundaki birçok aracın da hasar gördüğü belirtildi. Firma sözcüsü Larissa Braun, 'Hasarın tespiti için çalışma yürüteceklerini' vurguladı. Tianjin, Çin'in en büyük otomobil nakliye limanlarından biri olmasının yanı sıra ülkenin kuzey bölgelerinde açılan bir kapı olarak da büyük öneme sahip.

<http://www.milliyet.com.tr>

UYGUR KÜLTÜRÜ

Sema UYGUR BIDAK

DOĞU TÜRKİSTAN KÜLTÜRÜNDE MİSAFİRPERVERLİK ve BAYRAMLAR

Bizi biz yapan birçok özelliğimiz vardır. Bunlardan birisi de misafirperverliktir.

Diğer toplumlardan ayırır bizi bu özelliklerimiz. Doğu Türkistan halkının temel değerlerinden birisi olan misafirperverlik; konuğa verilen önem, değer ve yaklaşımdır.

Doğu Türkistanlılarda misafir ağırlamak, misafire verilen değer ve ona yüklenen anlam oldukça önemlidir. Zor olan hayat koşulları karşısında insanların misafirperverlikleri sayesinde yaşamlar kolaylaşır, ilişkileri gelişir ve kendilerini güvende hissederler, bağlar daha da kuvvetlenir.

Doğu Türkistanlılar misafir ağırlarken her şeyin eksiksiz olmasına özen gösterirler. Hizmette kusur asla affedilmez. Aksi bir durumda mahcup olacaklarını düşünürler. Her evin mutlaka bir misafir odası vardır ve sürekli olarak hizmete hazırdır. Misafir her zaman el üstünde tutulur.

Misafir odaya girdiği zaman büyük küçük herkes ayağa kalkar. Evin büyüğü, misafire yer gösterir ve oturması için teklifinde bulunur. Misafir, karşısındaki kendisinden büyük ise önce ona oturmasını teklif eder ama bu teklif sunma faslını ev sahibi kazanır. Misafir oturmadan kimse oturmaz. Misafirin geleceği önceden biliniyorsa, evde hazırlıklar yapılır. Evde misafire özel saklanan terlik kapının girişinde hazır bekletilir. Yemekte günlük kullanılan çatal, kaşık, tabak ve çininin (kâseler) yerine, hanımların özel sakladıkları takımlar kullanılır.

Türk dünyasının birçok bölgesinde de kullanılan "*Misafir Bereketi İle Gelir*" sözü Doğu Türkistanlılar için de geçerlidir. Misafir sıkıntı getirmez. Misafir ev halkını zor duruma sokmaz. Çünkü o kendi bereketi ile gelir düşüncesi misafire verilen değeri daha da artırmaktadır.

Netice olarak misafirperverlik insan sevgisi ve kendine güvenin ortak bileşkesi olarak değerlendirilebilir ve her zaman Özü Türk olan yaklaşımda tok gözlülükle ifade edilebilir.

"**Bayram**" kelimesi birçok kaynaktaki ortak

anlamı "sevinç, neşe, eğlence"dir. Kaşgarlı Mahmud'un *Diva-nü Lüğati*'t Türk adlı eserinde de; bayram kelimesi aynı anlam ile verilmiştir.

Doğu Türkistan kültüründe bayram öncesi yiyecek, giyecek ve temizlik gibi hazırlıklar yapılır. Bayram günlerinde herkes temiz giyinir. Çocuklara yeni elbiseler alınır. Fakir öksüz ve yetimler sevindirilir. Bayram namazından sonra kabirler ziyaret edilir; geçmişlerin akraba ve din büyüklerinin ruhu için Kur'ân-ı Kerîm okunur dua edilir ve sadakalar verilir. Daha sonra da aile büyükleri dost akraba arkadaş ve tanıdıklar ziyaret edilir. Çocuklar babalarının ve aile büyüklerinin, gençler de yaşlıların ellerini öperler.

Doğu Türkistan kültüründe bayramlaşmanın yeri ve önemi çok büyüktür. Dedelerimizin mirası kültürümüz genç kuşaklarda da halen devam etmektedir. Ve bu kültürün kalbi kurulan bayram sofralarında atmaktadır. Bu sofralarda hanımların hazırlamış olduğu birçok çeşit vardır. Tatlılar, tuzlular, nan (evde yapılan ekmek), kuru yemişler, meyveler...

Bayram sofralarının vazgeçilmezi, el emeği, göz nuru yapımı zahmetli bir o kadar da lezzetli çubuk şeklinde bir tür galeta olan 'Sangza' gö-

rüntüsüyle de dikkat çekmektedir. Sangza bayramlarda ve düğünlerde özel yapılan bir yiyecektir. Yapımında en iyi un kullanılmaktadır. Sangzaların rutubetsiz bir ortamda bir yıl boyunca bozulmadan durabilme özelliği vardır.

Sangza Tarifi:

Malzemeler: 500 Gr un, 1 yumurta, 1 adet kuru soğan, 2 su bardağı su, bir tutam tuz, 1 litre sı-

vı yağ. (Malzemeler isteğe göre artırılabilir)

Hazırlanışı:

Öncelikle 2 su bardağı kaynamakta olan suya küçük şekilde doğranmış soğanı ilave edip bir taşım kaynadıktan sonra kısık ateşte 10 dakika kaynatmaya devam ediyoruz. Soğuduktan sonra suyu süzuyoruz.

Hamur yoğurma kabına unu koyduktan, ortasını havuz şeklinde açıyoruz, süzülen suyu, bir çay bardağı sıvı yağı, yumurtayı, tuzu ilave edip kulak memesi yumuşaklığında hamur elde ediyoruz.

İşlemler bitince üzerini nemli bir bez ile örtüp 20 dakika dinlendirmeye alıyoruz. Uygun bir tencerede ısınmakta olan yağı ayarladıktan sonra hamuru yumruk büyüklüğünde bezelere ayı-

rıyoruz. Teker teker aynı şekilde tahta üzerine alıp, hamurun ortasından delik açıp, deliği büyüterek, hamuru kopartmadan avuçlar içerisinde ovalayıp incelterek çubuk şekline getiriyoruz.

Hamur hazır olduktan sonra, bir elimize 20 cm uzunlukta sarıyoruz. Hamuru iki tane uzun çubuğa alıp, çubuğu iki tarafa çekip hamuru biraz uzatıyoruz.

Tencereye koymuş olduğumuz iyice kızdırılmış sıvı yağda sangzayı kızartıyoruz. Önce çubuğu iki tarafa çekerek, sonra iki çubuğu bir tarafa alarak şekillendiriyoruz. Kızartma sırasında çubukları çıkartıyoruz, sangza altın sarısı rengine döndüğünde servis yapabilirsiniz. Afiyet olsun.

<http://www.forumlordum.net>

OSMANLIVE CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK-UYGUR İLİŞKİLERİ (1861-1934)

Çağan Türker

İzmir, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü

Anadolu Türkleri ile Uygur Türkleri'nin siyaset ve kültür ilişkileri cumhuriyet döneminin öncesine kadar gider. Uygur'ların Moğol'larla birlikte Anadolu'ya gelip umumi vali gibi önemli görevlerde buldukları, hattâ Kayseri, Konya ve Karaman gibi şehirlere yerleştikleri, Osmanlı döneminde Fatih Sultan Mehmed'in fermanlarını Uygurca yazdırdığı, Fatih'in sarayında Uygurcanın da öğrenildiği bilinmektedir (1). Burada o kadar eskiye gitmeden, mevcut belgeler ışığında 19. ve 20. yüzyıllarda devam eden bu ilişkiler üzerinde duracağız.

Osmanlı Döneminde Türk-Uygur İlişkileri

Osmanlı'ların Orta Asya'dan daha ziyade batıya özen gösterdikleri bir gerçektir. Ancak bu Osmanlı'ların Orta Asya ile hiç ilgilenmedikleri anlamına gelmez. Prof. Dr. Halil İnalcık'a göre, Osmanlı'ların iki büyük ideali vardır. Birisi Türklüğü dünyaya hâkim millet olarak yaşatmak, diğeri de hak tanıdığı din olan İslâm için savaşıp Allah'ın gaza' vazifesini yerine getirmektir (2). Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulduğu ilk dönemlerde Orta Asya'da Timur Bey'in kurduğu güçlü bir devlet bulunuyordu. Doğu

Türkistan da Müslümanlığı kabul ederek Türkleşmiş olan Moğol kökenli hükümdarlar tarafından idare ediliyordu. 18. Ve 19. yüzyıllarda ise Seyit olarak kabul edilen hocalar işbaşında idiler. Yani 19. yüzyılda Batı Türkistan Rus'lar Doğu Türkistan da Çinliler tarafından işgal edilmeye kadar Orta Asya Türkleri kendi kendilerini idare ediyorlardı.

Bu nedenlerle Orta Asya Osmanlı'ların öncelikli hedefi olmamıştır. Orta Asya Türk'leri Rus ve Çin tehdidine maruz kaldıklarında ise Osmanlı'lar soydaş ve dindaşlarına ellerinden gelen yardımı esirgememişlerdir. Osmanlı'ların Kaşgar hükümdarı Atalık Gazi Yakup Bey Bedevlet'e gösterdikleri ilgi bunun en güzel örneğidir. Bilindiği üzere 1864-1869 yılları arasında Yakup Bey Hoten, Kuça, Urumçı ve Turfan'daki yerel beylikleri ortadan kaldırıp merkezi Kaşgar olmak üzere bağımsız bir devlet kurmaya muvaffak olmuştu. Yakup Bey kurmuş olduğu bu devletin tanınması için 1870 de Osmanlı sultanı ve dönemin İslâm halifesi Sultan Abdülaziz Han'a bir heyet göndererek kendisinin İslâm halifesine tâbi olduğunu bildirmiş ve Doğu Türkistan'ın bağımsız İslâm devleti olarak tanınmasını istemiştir (3). Bundan çok memnun olan Sultan Abdülaziz Han Yakup Bey'e "Emir-ül Müslimin" unvanını lütfetmiştir. Bunun üzerine Yakup Bey camilerde halife Sultan Abdülaziz Han adına hutbe okutmuş ve parayı da Sultan Abdülaziz Han'ın adı ile bastırmıştır(4). Osmanlı Devleti ayrıca Yakup Bey'e Hindistan üzerinden

top. tüfek ve askerî eğitim için piyâde, süvârî ve topçu muallimleri Yusuf, İsmail Hakkı Efendi ve Zaman Bey'i göndermiştir (5).

Bu olaydan önce de Osmanlı'lar İranlıların Doğu Türkistan Müslümanlarını etkileri altına almaya yönelik çalışmalarına kayıtsız kalmamışlardı. Bununla ilgili şöyle bir kayıt bulunmaktadır. 18. yüzyıldan önce Doğu Türkistan'da ki Çinli Müslümanlar (Tunganlar) Sünnî (imam-ı şafi) mezhebine mensup idiler. 1780 yılında İranlı Magruf Şah adında bir şahıs Yarkent'e gelip şehirden beş kilometre uzaklıktaki Mıyşa köyüne yerleşmiş ve burada beş dönümlük bir arâzî satın alarak bir tekke, bir medrese ve bir câmî yaptırmıştır. Bu zat burada çok sayıda Çinli Müslüman'ı mürit olarak kabul etmiş ve onları gizli olarak Şiî mezhebine yönlendirmiştir (6). Bunun üzerine 1861 yılında Osmanlı'lardan da Gulam Mesum (Mahsum) Han adında bir zat Yarkent'e gelerek şehrin güney batısındaki Tirebağ Güze denen yerde tekke yaptırıp Çinli Müslümanları müritliğe kabul etmiş ve onların tamamının tekrar Sünnî mezhebine dönmelerini sağlamıştır. O dönemde bu kişinin etki alanı o kadar genişlemiştir ki Doğu Türkistan'ın Urumçı, Sançı. Pokang gibi şehirlerinden hatta Ningsia'dan pek çok Çinli Müslüman bu zat'a gelip mürit olmuşlardır. Gulam Mesum Han Hoca 1911 yılında vefat etmiş onun faaliyetlerini oğlu Ömer Han Hoca devam ettirmiştir. Bugün de Çinli Müslümanlar bu zatın mezarını ziyaret etmektedirler (7).

Osmanlı'ların Doğu Türkistan Türklerine olan ilgisi bununla kalmamış, 1914 yılında Osmanlı paşalarından Tal'at Paşa Rodoslu Habîbzâde İlkul'u Uygur Türklerinin eğitimi için Doğu Türkistan'a göndermiştir. Öğretmen olarak Kaşgar'a gelen İlkul, burada Dâr-ül Muallim-il ihtihat adında bir öğretmen okulu açmış, bundan dolayı hapse atılmış ve 1920'de Türkiye'ye dönebilmıştır (8). Ahmet Kemal İlkul'un Doğu Türkistan'da gerçekleştirmiş olduğu eğitim reformu Uygur milli eğitim târihinde yeni sayfalar açmıştır. Ahmet Kemal İlkul Doğu Türkistan'a gönderilmeden önce de orada şuurlu Uygur Türklerinin Osmanlı devletinden davet ettikleri öğretmenler görev yapmışlardı. 1880 ve 1910 yıllarında iki defâ Artuş'ta Hüseyin Bay, Bavudun Bay gibi kişilerin Osmanlı devletinden davet edip getirdikleri öğretmenler okul açmış ve bu okulda dil, edebîyat, matematik, târih ve coğ-

rafya gibi dersleri okutmuşlardır. Ayrıca okulda jimnastik, foottop (futbol) spor faaliyetlerinin yanı sıra askerî eğitim de verilmiştir (9).

Uygur Türkleri bir taraftan Osmanlı'lardan öğretmen isterlerken bir taraftan da çocuklarını eğitim için İstanbul'a göndermekteydiler. Mese-lâ 1900'lü yılların başlangıcında Gulça'da bazı zengin kimseler kendi çocuklarını ve yakınlarını tahsil için İstanbul'a göndermişlerdir. Bu gençler İstanbul'da eğitimini tamamladıktan sonra Kulça'da okul açıp 100 kişiyi yetiştirmişlerdir (10). Dr. İktil Kurban'ın naklettiği Burhan Şehîdî'ye ait bir bilgiye göre, Yang Zengx'in döneminde İli'de Türkiyeliler çoktu. Mesut Sabri Baykuzu bu kişilerle birlikte okul açmış, öğrencilerine Türkiye şarkısı söyletmiştir (11). Bilindiği gibi Mesut Sabri Baykuzu 1904-1915 yılları arasında İstanbul'da eğitim görmüş ve 1947'de Doğu Türkistan'ın cumhurbaşkanı olmuştur (12). Yani Osmanlı'ların Doğu Türkistan'da eğitimin geliştirilmesinde çok önemli rolü olmuştur.

Osmanlı paşalarından Enver Paşa tarafından kurulan Umûr-ı Şarkîye (Doğu işleri) teşkilâtının 1914 târihinde Adil Hikmet Bey, Kuşçubaşı Selim Sâmi Bey, Hüseyin Emrullah (Barkan) Bey, Hüseyin Bey ve İbrahim (Hakker) Bey olmak üzere beş kişiyi Orta Asya Türklerini eğitime ve örgütleme amacıyla bölgeye göndermesi daha da dikkat çekicidir. Bu kişiler Hindistan üzerinden Doğu Türkistan'a ve diğer Orta Asya ülkelerine ulaşmış ve oralarda faaliyet göstermişlerdir (13).

Osmanlı'ların çok yakından ilgilendikleri Doğu Türkistan Türkleri de bunca ilgiye duyar-sız kalmamışlardır. Osmanlı devleti balkan savaşından yenik çıkınca İstanbul, yaralı askerler ve Balkanlar'dan göç eden insanlarla dolmuştu. Osmanlı devletinin bu ağır günlerinde Doğu Türkistan Türkleri de işgâl altında bulunmalarına rağmen İstanbul'a yardım göndermişlerdir. Tatar gazeteci yazar Fâtih Kerîmî'nin 1913'te Orenburg'da basılan "İstanbul Mektupları" adlı kitabına göre, Kulca'lı Çin Müslüman'ı, Mekteb-i Sultânî binâsındaki Alman "Salîb-i Ahmer" Kızılhaç hastanesinde yaralılara hizmet etmiştir (14). Yine aynı kitaba göre Kaşgar Müslümanlarından "Hilâl-i Ahmer" Kızılay yararına beş bin sum para gelmiştir (15).

Bunlar Osmanlı'ların Doğu Türkistan Türklerinin de Osmanlı'lara olan mânevî bağlarını gös-

teren belgelerdir.

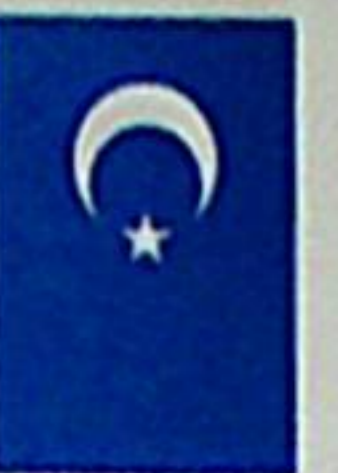
Cumhuriyet Döneminde Türk-Uygur İlişkileri

Anadolu Türkleri ile Doğu Türkistan Türkleri arasındaki ilişkiler cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Bilindiği gibi Doğu Türkistan'da Çin yönetimine karşı başlayan ayaklanmalar sonucunda 12 Kasım 1933 tarihinde Kaşgar'da "Şarkî Türkistan İslâm Cumhuriyeti" adı altında bir devlet kurulmuştur. Bu devletin hükümet ve ordu teşkilâtının oluşturulmasında Türkiye'den gelen İzmirli Dr. Mustafa Kentli, Ali ve Harbiye'den Mahmut Nedim beylerin büyük rolü vardır. Adı geçen şahıslar Kasım 1933'te Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'ne müsteşar olarak Kaşgar'a gönderilmişlerdir (16). Bu kişiler Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nde Sâbit Damolla ile birlikte iş gördüler ve Şarkî Türkistan hareketine bir şekil vermek istediler (17). Ayrıca Sovyetler Birliği'nden gelen Setivaldican, Sultanbek, Behram Efendi ve Sofizâde gibi kişilerle birlikte Doğu Türkistan Türk İslâm Cumhuriyeti'nin hükümet ve ordu teşkilâtının düzenlenmesine yardım etmişlerdir (18). Yeni kurulan bağımsız Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti hükümeti dış işleri bakanı Kasım Hacı'yı devlet mektubu ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti başta olmak üzere Afganistan, İran, Amerika, İngiltere, Japonya, Almanya, Fransa ve İtalya gibi ülkelere göndermiş ve bu ülkelerden Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'ni tanımalarını ve yardım etmelerini istemiştir (19). Doğu Türkistan'da kurulmuş olan bu yeni devletle ilgili haberler Türk basınında sevgiyle karşılanmış ve geniş yer almıştır (20). Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nin dönemin Ankara hükümetine gönderdiği bir mesajında "Yeni bağımsızlığa kavuşmuş Doğu Türkistan'ın mâvi bayrağından sevgili Türkiye'nin al bayrağına selâm olsun" ifâdesi kullanılmıştır (21). Ancak Rus engeli nedeniyle Türkiye Doğu Türkistan'a maddî yardımda bulunamamıştır.

Daha da ilginç olan odur ki; İzmirli Dr. Mustafa Kentli, Mahmut Nedim Beyler Doğu Türkistan'a gitmeden önce de Urumçî'de iki İstanbullu Türk bulunuyordu. Bu kişiler 1931 yılında Kansu'ya giderek Çinli Müslüman komutan Ma Zhongying ile tanışmış ve bunlardan Kemal Kaya Efendi Ma Zhongying'in genelkurmay başkanı olmuştu. Ma Zhongying Kemal Kaya Efendi'nin tavsiyesi ile Doğu Türkistan'a girmiştir

(22). Kemal Kaya Efendi'nin Ma'yı Doğu Türkistan'a girmeye teşebbüs etmesinin asıl amacı, büyük ihtimalle Doğu Türkistan'da bağımsız bir Müslüman Türk devletini kurulma süresine hız kazandırmaktı. Ancak böyle bir amaçla Doğu Türkistan'a sokulan Ma Zhongying ordusu Uygur Türklerinin bağımsızlık mücadelesinde büyük bir baş belâsı olmuştur. Uygur Türkleri diktatör Şeng Şisey ordusuyla savaşacak yerde Ma'nın ordusu ile savaşmak zorunda kalmışlardır. Kemal Kaya Efendi'nin kimliği hakkında farklı görüşler mevcuttur. Andrew D. W. Forbes'in anılan kitabına göre Kemal Kaya Efendi'nin Sovyet Ajanı olduğu hakkında söylentiler bulunmaktadır. Ancak onun 1934'te Sovyet taraftarı birlikler tarafından Urumçî'ye gönderildiği hakkında bilgi yukarıdaki söylentiye yalanlamaktadır. Seyfettin Azîzî'nin hâtîrâlarındaki bilgiye göre Kemal Kaya Efendi Türkiye'deki devrimden sonra Japonya'ya kaçmış. Japonya onu Ma Zhongying'e askerî müsteşar olarak göndermiştir (23). Yâni Azîzî'ye göre Kemal Kaya Efendi Japonya'nın câsusudur (24). Daha sonra o Şeng Şisey'in eline geçmiş ve hapisanede vefat etmiştir (25). Kemal Kaya Efendi'nin Ma Zhongying'in Doğu Türkistan'da gerçekleştirdiği ka-liamlarda yer alıp almadığı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Cumhuriyet döneminde Türk-Uygur ilişkileri eğitim alanında devam etmiştir. 1934 yılında Şeng Şisey hükümetinin başkan yardımcısı olan Hoca Niyaz Hacı'nın meşhûr komutanı Albay Mahmut Şicang başta olmak üzere Mavidin Efendi Türkiye'den 12 kişi ile eğitim seferberliğini başlatmıştır (26). Bu kişilerin Çağdaş Uygur eğitiminde oynadıkları rol, bugün de Uygur Türkleri tarafından şükranla anılmaktadır. Onların içerisinde yer alan Mehmet Emin Tefvik Efendi'nin ilginç bir hikâyesi bulunmaktadır. O aslen Uygur olup gençliğinde bilim aşkı ile önce Taşkent'e gelip çalışarak okur. Orada orta tahsilini bitirdikten sonra yüksek tahsil görmeye çalışır. Ancak geçim sıkıntısı nedeni ile eğitimini devam ettiremez. Sonra Karadeniz'e gelip bir Türk gemiciyle tanışarak onunla birlikte Türkiye'ye gelir. Türkiye'de epey zorlanır. Ancak sonra bir lokanta sahibi onun tambur çaldığını görünce lokantasında tambur çalmasını ister. Böylece Mehmet Emin Tefvik Efendi bir lokantada Kaşgar'dan beraberinde getirdiği tamburu çalıp şarkı söyleyerek geçimini sağlar. Bu sırada ya-

vaş yavaş Türk sanatçılarıyla da tanışır. Bir yıl sonra lokanta sahibi onu bir yönetici ile tanıştır. O yöneticinin yardımıyla bir okula girer. Mehmet Emin Tevfik Efendi okulda çok iyi okur. Sonra gençler birliği teşkilâtına ve faaliyetlerine aktif biçimde katılır ve belirli bir çevre edinir. Bir gün bir toplantıda konuşmaya davet edilir. Fakat Mehmet Emin Efendi konuşma yerine tamburunu çalıp şarkı söyler. Kalabalık onu coşkulu bir şekilde alkışlar. Ondan sonra Mehmet Emîn Tevfik Efendi Uygur sanatçısı diye tanınır. Doğu Türkistan'da ayaklanmalar başladıktan sonra o memleketine dönmek ister. Gençler birliği teşkilâtı onu birkaç kişi ile Doğu Türkistan'a gönderir (27). Mehmet Emin Efendi Doğu Türkistan'a döndükten sonra yukarıda sözünü ettiğimiz gibi, çağdaş Uygur eğitiminin başlatılmasına öncülük etmiştir. O altı ay içerisinde dönemin ihtiyacı için almış öğretmen yetiştirmiş, 24 köyde 24 okul açmıştır. O ayrıca öğrencilerden oluşan bir izci grubu kurmuştur (28). Bu izci grubunun yapısı Türkiye'deki ile aynıdır.

Sonuç itibarî ile bütün bunlar Türk-Uygur ilişkilerinin Osmanlı döneminde olduğu gibi. Cumhuriyet döneminde de sıcak bir şekilde devam ettiğini gösterir. Üstelik söz konusu ilişkiler büyük Atatürk'ün dönemine rastlamaktadır. Dr. Mustafa Kenti Bey, Ali Bey ve Harbiye'den Mahmut Nedîm Bey'in Doğu Türkistan'a Atatürk'ün bilgisi hâricinde gitmiş olmaları mümkün değildir. Bu da aynı zamanda Atatürk'ün nedenli ileri görüşlü büyük önder olduğunu göstermektedir.

Kaynaklar:

1. A. Zeki Velîdî Togan, Umumî Türk Tarihine Giriş. Enderun Kitabevi. İstanbul. 1981, s:381
2. Prof Dr. Halil İnalçık, Osmanlı Devrinde Türk Ordusu. Türk Kültürü. Sayı 375. 1994, s:385
3. Mehmet Emin Buğra, Şarki Türkistan Tarihi. s:336
4. a.g.e. s:336
5. Mehmet Âtîf, Kaşgar Târîhi. Hazırlayanlar:Prof.Dr. İsmail Aka, Vehbi Günay, Cahit Telci. Kırıkkale. 1998, s:296
6. Şincang Tarih Materyalleri (25). Şincang Halk Neşriyatı, 1988, Urumçî. s:417
7. Şincang Tarih Materyalleri (25). s:418-419
8. Ahmet Kemal İlkul, Çin-Türkistan Hatıraları. Hazırlayan: Dr. Yusuf Gedikli. Ötüken. 1997
9. Seyfeddîn Azizi, Ömür Destanları. (Hatıralar-1), Milletler Neşriyatı. Pekin. 1990, s:144 145
10. Şincang Tarih Meteryalleri (25). s:372-373

11. Dr. İklil Kurban, Şarkî Türkistan Cumhuriyeti. (1944 1949). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara. 1992. s:82
12. Andrew D. W. Forbes, a.g.e, s:460
13. Adil Hikmet Bey, Asya'da beş Türk. Hazırlayan: Dr. Yusuf Gedikli. Ötüken. 1998, s:13-24
14. Fatih Kerimi, İstanbul Mektupları. Orenburg. 1913. s: 55
15. a.g.e. s:113
16. Andrew D. W. Forbes, Doğu Türkistan Harb Beyleri. Çeviren: Enver Can. Bayrak Yayıncılık, İstanbul. 1991, s: 202
17. A. Zeki Velîdî Togan, 1929-1940 Seneleri Arasında Türkistan Vaziyeti. İstanbul. Türkiye Basımevi. 1940, s:24
18. Seyfeddîn Azîzî, a.g.e. s:305-306
19. Seyfeddîn Azizi, a.g.e. s:306
20. Andrew D. W. Forbes, a.g.e, s:203
21. Andrew D. W. Forbes, a.g.e, s:203
22. Andrew D. W. Forbes, a.g.e, s:95-98
23. Seyfeddîn Azizi, a.g.e. s:330
24. Seyfeddîn Azizi, a.g.e. s:341
25. Seyfeddîn Azizi, a.g.e. s:330
26. Seyfeddîn Azîzî, a.g.e. s:396-397
27. Seyfeddîn Azîzî, a.g.e. s:397-399
28. Seyfeddîn Azizi, a.g.e. s:404

Açıklamalar:

1. Kaşgar hükümdarı Atalık Gâzi Yakup Bey Be-devlet İslâm halîfesi Sultan Abdülaziz Hân'a tebâiyetini bildirmiştir. Bu isteğin Han tarafından uygun karşılandığı Atalık Gâzi Yakup Bey Be-devlet'e bildirilince, Yakup Bey, Sultân adına hutbe okutmak ve onun adına para basmak sûretiyle resmen Osmanlı İmparatorluk hükümetinin himâyesine girmiştir.

2. Osmanlı Hükümeti 1922'de yerini cumhuriyet hükümetlerine bırakmıştır. Cumhuriyet hükümetleri günahıyla, sevabıyla Osmanlı hükümetinin resmî vârisidir. Gazi Yakup Bey'in kurduğu hükümet de tevarüs edilen mirasın bir parçasıdır.

3. Gazi Yakup Bey'in kurduğu bağımsız Türk hükümeti, Uluğ Türkistan'ın bir parçası olan Doğu Türkistan toprakları üzerinde kurulmuştur. Bu toprakların mülkiyeti bugün dahi, Türkiye Cumhuriyeti'ne aittir. Ayrıca bugün bu topraklar üzerinde yaşayan Uygur Türklerinin hakları, hukukları, ırzları, namusları, hürriyetleri de Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinden sorulur. Türkiye Cumhuriyeti malına sahip çıkmak mecburiyetindedir.

4. Numarası kaç olursa olsun, hiçbir cumhuriyet hükümeti millî mirasını, hükümet ettiği millete danışmadan bir başka devlete hibe veyâ devredemez, öz yurdunu işgâl altında tutan bir başka milletin devlet başkanına Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet nişânını kendi malıymışçasına veremez.

5. Kendisinden önceki bir hükümetin Uygur Türeleri'nin aleyhindeki bir genelgesini hâlâ yürürlükten kaldıramamış olan bir hükümet ortağının "Milliyetçilik" gibi kutsal bir kavramı kullanmaya hakkı olamaz.

6. Mustafa Kemal ATATÜRK'ün 29 Ekim 1933 günü

akşamı yaptığı tarihî konuşma aşağıdadır:

“Bugün Sovyetler Birliği, dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını kimse bugünden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalanabilir. Bugün elinde sınımsız tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir... Bizim bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprülerini sağlam tutarak. Dil bir köprüdür... İnanç bir köprüdür... Tarih bir köprüdür... Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz. Onların (Dış Türkler'in) bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli...”

Atatürk'ün bu konuşmasından 2 hafta sonra, 12 Kasım 1933 tarihinde Kaşgar'da “Şarkî Türkistan İslâm Cumhuriyeti” adıyla

bağımsız bir Türk Cumhuriyeti'nin kurulması bir tesadüf müdür?

7. 12 Kasım 1933 tarihinde Kaşgar'da kurulan bağımsız “Şarkî Türkistan İslâm Cumhuriyeti” üyeleri şu zevattır:

Cumhurbaşkanı: Hoca Niyaz Hacı

Başvekil: Sabit Damolla Hacı

Erkan-ı harb Reisi: Mahmut Muhiti

İç işleri Bakanı: Yunusbek Seyidi

Dış işleri Bakanı: Kasımcı Hacı

Eğitim Bakanı: Abdulkerimhan Mehsum

Harbiye Bakanı: Oraz Bek

Evkaf Bakanı: Semseddin Damolla Hacı

Adalet Bakanı: Zarif Kari Hacı

Ziraat Bakanı: Obulhasan Hacı

Maliye Bakanı: Ali Hacı Kurbanı

Sağlık Bakanı: Abdullah Hani Baş Müfettiş: Hacı Âlem

Ahunum

<http://caganturker.blogcu.com>

İRAN, ÇİN ARASINDA YENİ NÜKLEER İŞBİRLİĞİ

Tarafların İran'da inşa edilecek küçük santraller için yapılan görüşmelerde son aşamaya geldiği bildirildi.

İran Atom Enerjisi Kurumu Başkanı Ali Ekber Salihi, ülkesinin Çin ile nükleer konuda işbirliğini geliştirmek istediğini söyledi.

İran resmi ajansı IRNA'nın haberine göre, nükleer konuda görüşmeler yapmak için Çin'in başkenti Pekin'e giden Salihi, ülkesinin 5+1 ülkeleri ile vardığı nükleer anlaşma sonrasında iki ülke ilişkilerinin yeni bir aşamaya girdiğini ve ilişkilerin geleceğinin aydınlık olduğunu belirtti.

Salihi, İran'da inşa edilecek 100 megavatlık küçük santraller için Çinli yetkililerle görüşmeler yaptıklarını, bu ziyarette görüşmelerin son aşamasını gerçekleştireceklerini ve reaktörlerin inşası konusunda Çinli tarafla bir işbirliği anlaşması imzalanmasını umduğunu dile getirdi.

Çin ile Arak ağır su reaktörü konusundaki müzakerelerin Çin temaslarının önemli bir başlığı olacağını belirten Salihi, nükleer anlaşmada reaktörün yeniden tasarlanmasının öngörüldüğünü hatırlattı.

Konuyla ilgili bir çalışma grubu oluşturulacağını ve asli rolü Çin'in üstleneceğini belirten

Salihi, "Çin'in yanı sıra bu çalışma grubuna ABD'

nin de katılımı var. Aynı şekilde diğer 5+1 ülkeleri ve Güney Kore gibi ülkeler de bu gruba katılabilir" dedi.

İran ile 5+1 ülkeleri arasındaki müzakerelerde Avusturya'nın başkenti Viyana'da 14 Temmuz'da anlaşmaya varılmıştı. BMGK da nükleer müzakerelerde varılan nihai anlaşmayı onaylayan ve İran'a yönelik BM yaptırımlarının kademeli olarak kaldırılmasını düzenleyen karar tasarısını oy birliği ile kabul etmişti.

Arak'taki ağır su reaktörü, nükleer görüşmelerde temel anlaşmazlık noktalarından birini oluşturuyordu. BM Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesi ve Almanya'nın oluşturduğu 5+1 ülkeleri, atom bombası yapımında kullanılabilecek ölçüde plütonyum üretebileceği endişesiyle reaktörün kapatılmasını veya hafif su reaktörüne dönüştürülmesini talep ediyordu.

<http://www.dunyabulteni.net>

ÇİN'LE FÜZE ANLAŞMASI YOK

Hakan Çelik

CNN TÜRK - Parametre

Türkiye'nin milyar dolarlık silah projelerini yöneten Savunma Sanayi Müsteşarı Prof. Dr. İsmail Demir, CNN Türk program yapımcısı ve Posta Gazetesi Ankara Temsilcisi Hakan Çelik'in sorularını yanıtladı. Prof. Dr. İsmail Demir, kamuoyunda çok yakından takip edilen füze projesi konusunda Çin ile şu ana kadar anlaşma sağlanamadığını ilk kez açıkladı. Prof. Demir, Türkiye'nin savunma alanında birinci önceliğinin giderek yükselen bir tehdit olan siber savaş ile mücadele olduğunu söyledi. Demir, ayrıca bir sonraki nesilde insansız savaş uçakları olabileceğini belirterek, F-16'ların da insansız olarak uçuşunun teknik olarak mümkün olduğunu ve Hava Kuvvetleri'nin deneme amaçlı insansız uçuş planladığını ifade etti.

Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı bir kurum olan Savunma Sanayi Müsteşarlığı (SSM) füze, saldırı helikopteri, savaş uçakları, denizaltılar, korvetler gibi dev sistemlerin yenilenmesi ve satın alınmasından da sorumlu. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yanı sıra ASELSAN, TAI ve TÜBİTAK gibi kurumlarla çok yakın çalışan SSM Türkiye'nin teknoloji ve ARGE geliştirerek kendi sistemlerini üretmesini de sağlamaya çalışıyor. Kısa süre önce müsteşarlık görevine getirilen Prof. Dr. İsmail Demir, daha önce Türk Hava Yolları'nın uçak bakım ve onarımlarını yapan Teknik A.Ş.'nin Genel Müdürü olarak çalışıyordu.

Uzun süredir tartışılan en güncel konuyla başlamak istiyorum. Çin'den füze alımı konusunda anlaşmaya vardık mı, ne aşamadaysınız?

"Anlaşma imzalandı" haberleri nerden çıktı bilmiyorum. Süreç şu, 2013'teki İcra Kurulu'nda dört ülke arasında bir sıralama yapıldı. Dördüncüsü çok pahalı olduğu için bir kenara konuldu. Kurul, verilen teklif değeri açısından birinci olan ülke ve şirketle görüşme talimatı verdi. Bu da Çin firmasıydı. Görüşmeler belli aşamaya gelmişti ancak ben teknoloji transferinin ve ortak teknoloji geliştirme kriteri bakımından Çin ile

önemli bir yere gelinemediğini gördüm. Kritik teknoloji kalemlerinde yeterince ilerleme sağlanamadı. Bunun üzerine görüşmelerimizi yoğunlaştırdık. Çünkü biz bir ürün alacaksak sürekli dışa bağımlılık istemiyorum. Bu sadece bir füze değil, radar, yazılım, ateşleme vb gibi unsurları olan bir paketten bahsediyoruz. Bu süreçten geçeceksek bu teknolojide belli bir yere gelmem gerekiyor.

O zaman Çin füzesine karar verilmedi

Kesin karar çıkmadı. Çeşitli taraflarla görüşmelere devam ediyor. Çinle de görüşmeleri kesmedik ancak Çin tarafından taleplerimize istediğimiz oranda yanıt gelmedi. Süreç devam ediyor. Çin füzesine karar verildi demek için sözleşme imzalanması gerekirdi. Biz anlaşma imzalamadık!

Bu karar siyasi mi, teknik mi olacak?

Karar teknik olacaktır. Ülkemize en çok katkı sağlanabilecek sistemi seçmek zorundayız.

Çin füzesi görüşmeleri nedeniyle Batı'nın Türkiye'yi bu kadar sert eleştirmesi önemli değil mi, bunu dikkate alıyor muyuz?

Evet önemli. Ben şunu düşünüyorum, attığımız taş ürküttüğümüz kurbağaya değmeli. Şu ana kadar attığımız taş ürküttüğümüz kurbağa değmedi. (Batılı ülkeleri kastediyor) Diğer taraflarla da görüşmelerimiz sürüyor.

Görüşüğümüz Çin şirketi Amerika'nın kara listesinde mi?

Çin şirketi Şubat 2015'e kadar Amerika'nın boykot listesindeydi. Türkiye durup dururken şartlar iyiyken kalkıp da Batı sistemine gitmez. Batı bu sistemi değiştirme yönünde çekici bir alternatif ortaya koyarsa (kendi yetkinliklerimizin geliştirilmesi) durum farklı olur.

Bu sene füze konusunda kesin karar çıkar mı?

Evet çıkması gerekir. Nihai karar İcra Komitesi tarafından veriliyor. Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve Milli Savunma Bakanı'ndan oluşuyor.

Siber savaşa hazır mı Türkiye?

Benim gündemimdeki en önemli konu. Çok

da konuşuluyor. Türkiye risk ve tehdit altında. Biz de siber savaşa hazırlanıyoruz.

Yerli uçak Hürkuş dururken niye Güney Kore uçağı alıyoruz?

Bu konuda bir yanlış anlaşılma var. Türk Silahlı Kuvvetleri 40 tane KT1 uçağı aldı ve eğitimlerde kullanmaya başladı. Fakat diğer taraftan da 15 tane Hürkuş sipariş etti. TSK bu uçak varken gidip göz göre KT1 uçağını almak durumunda değil. TSK ihtiyaç önceliklerine göre karar verecek.

Teknolojik olarak Hürkuş, KT1'den daha mı iyi?

Daha yeni teknolojilere sahip diyebilirim.

Avrupa'ya yüksek teknoloji ürünleri satabilir miyiz?

Onlarca alanlardan öyle alan seçmeliyiz ki bizi öne çıkarmalı. Bizi öne çıkaran niş alanlar bulmalıyız. Bunun örneği halk arasında İHA olarak bilinen insansız hava araçlarıdır. Normalde uçak endüstrisinde yokken insansız hava araçlarına belli bir yerden başlayabildik. Bazı teknolojilerde ciddi fark yaratabiliriz. Dünyada bu işin sadece devleri var biz araya giremeyiz dersek hata ederiz. İrili ufaklı şirketleri uzmanlık alanlarına göre harekete geçirmek zorundayız. Gençleri ve sanayicimizi teşvik ederek savunma sanayimize entegre edip, eko sistem yaratmalıyız. Türk insanı çok dinamik, bu insanları girişimci hale getirmek çok kolay.

Savunma alanında en gelişmiş şirketler hangileri?

Ciro bakımından Türkiye'de ilk 100'e giren şirketler arasında ASELSAN ve TAI var. Fakat sadece böyle sınırlı bakmayalım. TÜBİTAK'tan Tarım Bakanlığı'na kadar birçok kurum ve kuruluşla savunma konusunu entegre etmeliyiz. Askerlerin nasıl beslenecekleri konusu çok stratejiktir.

Altay tankında ne durumdayız? Yerlilik oranımız ne kadar?

Bu tankların prototip bitti yoğun şekilde testlere başladık. Şu anda motor ve şanzımda dışa bağımlıyız. Fakat bunları yerli kaynaklarla karşılamak için çalışma başlattık. Bu sene tankların

seri üretimini başlatmayı düşünüyoruz. Savunma sanayi projelerinin genelinde yerlilik oranımız yüzde 50- 60'lar seviyesinde.

Bizim Altay, Alman Leopard tankları kadar iyi mi?

Evet kesinlikle.

Savunma sanayiinde en pahalı projeler hangileri şu an?

Füze sistemi, denizaltılar ve F- 35 en pahalılar arasında.

Silah sistemleri ihracatında iyi bir yerde miyiz?

2023'te 25 milyar dolarlık savunma sanayi ihracatı hedefliyoruz. Şu an 1.8 milyar dolardayız.

Peki bu hedefe nasıl ulaşacağız? Çok zor değil mi bunu yakalamak?

Hayır durum sanıldığı gibi umutsuz değil. Şöyle düşünün, bugün bir saldırı helikopteri 50 milyon dolar civarında. 100 helikopter ihraç ederseniz zaten 5 milyar dolarlık hedefe ulaşıyorsunuz.

İsrail ile teknolojik işbirliğimiz var mı şu anda?

Hayır yok. Sadece daha önce temin ettiğimiz sistemlerle ilgili zorunlu bir parça temini vb gerekirse bu süreçler yürüyor. Onun dışında İsrail ile ortak projemiz yok.

Türkiye bir nükleer güç olmalı mı?

Nükleer silah sahibi olmak açısından değerlendirilirse bu belli açılardan tehlikeli bir alan. Lüzumsuz hassasiyetlerle başbaşa kalıyorsunuz, sizi mercek altına alıyorlar. Konvansiyonel caydırıcı gücünüzün bir yerde olması sizi belli bir yere taşıyor. Fakat enerji üretimi açısından sorarsanız nükleere ihtiyacımız olduğunu söyleyebilirim. 2023 üretim ve ihracat hedeflerimize bakın. Bunları mevcut veya geleneksel kaynaklarla karşılayabilir miyiz? Enerji üretimimizi üçe katlamamız lazım, elimizde ne var?

Fakat nükleerin çok kaygılandığımız yönleri var...

Ben de yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmekten yanayım ama nükleerin de parametreleri olumlu yönde değişebilir. Daha güvenli

teknolojiler geliştirildi. Toryum gibi yakıtlar konusunda ilerlemeler sağlandı.

F4 uçaklarıyla ilgili ciddi bir tereddüt ve korku oluştu. Siz bu işlerin uzmanısınız, ne diyorsunuz?

Uçaklarda sorun olduğunu düşünmüyorum. Olayların arka arkaya gelmesinden ötürü yanlış bir algı oluştu. Uçan tabut sözleri çok yanlış. Bunlar 70'lerden beri uçuyor. Çok haksız bir ifade. Uçakları uçuş saatiyle kaza kırım oranlarını değerlendirmek gerekir.

Uzay konusunda Türkiye önemli bir proje geliştirebilir mi?

Sadece uydu üretmek değil bizim bir uydu fırlatma sistemi projemiz var. En iyi uyduyu bile yaparsanız fırlatamadıktan sonra işe yaramayacak. Bu alanı stratejik görüyoruz.

Teknik olarak Türkiye'den uydu fırlatılabilir mi?

Evet bazı sınırlamalar olsa da bazı yerler tespit ettik. Birçok parametre var bunun için. Uyduyu attığınız zaman hangi ülkelerin üzerinden geçeceği, devrelerin nereye düşeceği önemli. Sanıldığı kadar basit bir olay değil.

Sizin temel hedefiniz nedir?

Amacımız teknolojik bağımlılığımızı azaltmak. En basitinden çiplerden (yongalar) başlamak zorundayız. Siz şu an çip bile tasarlamıyoruz, kullandığımız bütün ürünlerin çipleri dışardan geliyor. Biz istediğimiz kadar görünür platformlar yapalım bu alt kırılımlarda ilerleme sağlayamazsak hedeflere ulaşamayız. Optik ve malzeme bilgisi için de aynı şeyi söyleyebilirim. Buralarda ilerleyemezsek başka ülkelerin birkaç nesil önce eskittiği teknolojileri kullanmak zorunda kalırız. Bu nedenle üniversitelerin ve araştırma kuruluşlarımızın performansı çok önemli.

Savunmaya ayrılan kaynaklarımız yetersiz mi? Bu işe ayırdığımız para yeterli mi?

Hayır şu anda bir kaynak sorunumuz yok.

Türkiye hangi alanlarda öne çıkabilir?

İnsansız sistemler önemli biz bu nedenle Akıllı Sistemler Daire Başkanlığı kurduk. Malzeme, yazılım ve elektronik alanı da böyle. Yazı-

lım dediğiniz şey makinayı akıllı hale getirmek. Bu alanda koşmaya başlamamız lazım. Şu an kullanılmaya başlanan ATAK dışında bir milli helikopter projemiz var.

Fırkateyn projemiz devam ediyor mu?

TF2000 serisi adıyla yeni bir proje yürütüyoruz. Tasarımıyla ilgili çalışmalar devam ediyor. İnsansız denizaraçları projemiz var. Hem denizaltı hem denizüstü platformları kastediyorum. Prototip ve ARGE (araştırma - geliştirme) bazlı projeler başlatıyoruz.

Üst üste yaşanan uçak kazalarından sonra uçuş korkusu yaşayanlar iyice tedirgin olmaya başladı.

Endişe edilecek bir şey yok. Son derece ileri teknoloji ürünü sistemlerden bahsediyoruz. Bakım ve onarım işlemleri mükemmel seviyede. Ayrıca endişe duyanların yapabileceği en basit işlem, istatistiklere bakmaktır. Diğer ulaşım formlarıyla havacılığı karşılaştırırsanız uçakların çok güvenli olduğunu görebilirsiniz.

Türkiye kendi yolcu uçağını yapabilecek durumda mı?

Bu projeyi SSM olarak biz yürütmüyoruz. Belli bir olgunluğa ulaştı bu proje. Patronajı da Ulaştırma Bakanlığı. Bölgesel jet tanımına giren bir başlangıç uçağımızın olmasını istiyoruz. Burada imal edip, bütün haklarını alabileceğimiz bir uçak planlıyoruz. Bu sayede uçak üzerinde mühendislerimizi de yetiştirebileceğiz. 35 kişilikten 100 kişilik uçaklara kadar olan kategoriyi kastediyorum. Bu alanda dünyada üretici konumunda olan 6 ülke var. 70- 100 uçak arasına baktığımızda Rusya, Çin, Japonya, Kanada, Brezilya ve Ukrayna. Yani oldukça kalabalık bir pazardan söz ediyoruz. Bu uçakların dünya yolcu taşımacılığındaki pazar payı ise yüzde 15'lerde.

Şansımız var mı bu alanda?

Havacılık bir itici güçtür. Çarpan etkisi çok fazla. Karlılık ve pazar payı kadar sanayimizi nereye götüreceği de çok önemli. Mümkün oldukça pazar şansı olan, içerde kullanılabilecek özellikleri olmalı. Hatta gerekiyorsa askeri amaçlarla kullanılabilmeli. Geçen yıl Brezilya sırf bölgesel yolcu uçağı geliştirilmesi için 500 milyon dolar sübvansiyon kararı verdi.

Ne kadar yerli olabilir bu uçağın?

Başlangıç aşamasında en az yüzde 50'lik hedefleniyor. Bu uçağı en geç 5 senede ortaya çıkarmamız lazım. Sertifikasyon aşamasında takılmamak ve hızlanmak için dünyada rüşdünü ispatlamış bazı parçaları monte etmemiz gerekir. Bu uçak 2020'de uçmalı. Bundan beş sene sonra da bütünüyle kendi özgün uçağımızı uçarmalıyız. Bu hedeflere ulaşmak için uçak (Jet) motoru çalışmamızı başlattık. İlk hedefimiz en geç dört yıl içinde helikopterlerde kullanılan motoru yapmak. General Electric, Rolls Royce, Honeywell, Pratt and Whitney gibi oyuncular var. Bunlardan biriyle ortak bir geliştirme yapabiliriz.

Üretim açısından savaş uçağı mı yolcu uçağı mı geliştirmek daha zor?

Savaş uçağının daha zor olduğunu düşünüyorum. Artık beşinci ve altıncı nesil uçaklardan bahsediyoruz. Her şeyden önce süpersonik olacak, radara görünmez olacak, aerodinamiği çok gelişmiş olacak vb. Yolcu uçağının geliştirilmesinde en önemli konu güvenlik seviyesi alanındaki detaylardan kaynaklanıyor.

Geleceğin savaş uçakları nasıl olacak?

Teknoloji o kadar gelişti ki kokpitte bir insanın bulunması bazı güçlükler doğuruyor. Çünkü bir insanın dayanabileceği bazı şartlar var. Bunları geçmek mümkün değil. Bir sonraki nesilde insanlı savaş uçağı olmama ihtimali var.

Biz de bir F- 16'yı insansız olarak uçurabilir miyiz?

Teknik olarak mümkün. Hava Kuvvetlerimiz deneme amaçlı insansız uçuş planları yapıyor.

F- 16'ların yerini alacak yeni nesil F- 35 uçaklarından kaç tane alacağız? Hangi tipte olacaklar?

100 adet uçak alınması söz konusu. Bunlar büyük oranda klasik pistlere yani karaya inip karadan kalkan uçaklar. Ancak bir miktar uçağın uçak gemilerine inen versiyonlar olma ihtimali var. Şu an bu opsiyonlar tartışılıyor.

Gözleme ve istihbarat amaçlı insansız hava araçları (IHA) konusunda kapasitemiz nedir?

Omuzdan atılan Bayrak mini IHA'mız var. Daha büyük model olan ANKA'nın ilk prototip kabul edildi. Seri üretim siparişi verildi. Fakat bu model üzerinde ciddi teknolojik iyileştirmeler yapıldı. Bu süreç devam ediyor. TAI, Baykar Makine ve Vestel farklı IHA'lar üzerinde çalışmaya devam ediyor. Taktik IHA'ların 6 tanesi TSK'da uçabilir. 24 saat havada kalabilen sistemlerden bahsediyoruz. Gece gündüz görüntü alabiliyorlar. 28 bin feet yüksekliğe ulaştı. Bizim beklentimizin bile üzerine çıktı. Zamanla 40-50 hatta 60 bin feete kadar çıkabilen IHA'ları geliştirebileceğimize de inanıyorum.

ANKA'nın motorunu biz mi yapıyoruz?

Hayır Rotax isimli motor yurt dışından geliyor. Fakat biz IHA motoru geliştirmek için de çalışıyoruz. Müsteşar olarak benim önceliğim bütün platformlarda bağımsız hale gelmek. Çok daha iyi motorları özgün olarak ortaya çıkarmamız lazım. Batılı ülkelerle aramızda 100 yıllık teknoloji farkı var.

Mühendislik ve insan gücü açısından ne durumdayız?

Evet çok zeki ve parlak arkadaşlarımız var ama tasarım süreci ve iş yapma bilgisi konusunda noksanlarımız var. Tecrübe dediğimiz süreci hızlandırmamız lazım. Eli işe geçmiş insan sayımız çok az.

Uçak gemisine ihtiyacımız var mı, bu alanda çalışıyor muyuz?

Havuzlu çıkartma gemisi projemiz var. Fakat süreç biraz uzun sürdü. Proje bu yıl başlıyor. Üzerine helikopter inebilecek tipte bir gemi bu. Gerekirse belli tipte uçaklar da inebilir buraya.

İnsan hatasını ortadan kaldırmak için insansız yolcu uçağında ne durumdayız?

Teknolojik olarak garanti bile verseniz yolcuları rahat ettiremezsiniz. Bugün teknik olarak makinalar kendi başlarına iniş ve kalkış yapabiliyor fakat ben kokpitte bir insan olmasını destekliyorum.

Star Wars gibi filmlerde görüyorduk robot uçak filoları ne kadar zaman içinde mümkün olacak?

Bugün bile teknolojik olarak mümkün. Yazı-

limınız neyi tarif ederse makina onu yapar.

Bir yolcu uçağında kaç parça var?

Eğer civatalara kadar gideceksek 6- 7 milyon denebilir. Fakat eğer daha büyük ve somut parçalardan söz ediyorsak birkaç binle ifade edilebilir. Bunlar o kadar titiz işler ki bir hataya yol açmamak için kural olarak bir uçağın iki motorunu farklı teknisyenler bakım onarımdan geçirir. Sivil havacılık kuruluşları teknisyenlerini çok titiz denetler. Ciddi bir kuruluştaki laubaliliğe yer yoktur. Vahim bir hatanın neye yol açacağını çok iyi bilirler. Eski uçak yoktur, bakımsız uçak

vardı. İnsanlar türbülanslardan, ciddi sarsıntılardan korkmasınlar. Emniyet kemerlerinin takılı olmasına dikkat etsinler bu yeterli. Türbülansa girdiği için düşmüş uçak sayısı tek elin parmaklarını geçmez. Uçaklar bunlara dayanacak şekilde imal ediliyor. Pilotun önünde zaten hava radarı var, aşağı yukarı her şeyi önceden görebiliyorlar.

Sizin daha önce başında bulunduğunuz THY Teknik dünya sıralamasında nerede?

En iyilerden biridir. Dünyanın bütün ciddi havayollarına hizmet verdik.

ABD VE ÇİN CİBUTİ'DE KARŞI KARŞIYA GELDİ.

Çin'in sınırları dışında ilk askeri üssünü Cibuti'de kuracağını ortaya çıkmasının ardından, ABD ile Çin Cibuti'de askeri üs konusunda karşı karşıya geldi.

Dünyanın askeri ve ekonomi alanında iki dev ülkesi ABD ve Çin karşı karşıya geldi. Çin'in sınırları dışında ilk askeri üssünü Cibuti'de kuracağını ortaya çıkmasının ardından, ABD ile Çin Halk Cumhuriyeti Cibuti'de askeri üs konusunda tekrar karşı karşıya geldi.

ABD BOŞALTACAK ÇİN YERLEŞECEK

Çin basını, Cibuti'nin, ABD'ye Obok Askeri Üssü'nü boşaltması talimatını resmen ilettiğini iddia etti. İddialara göre, ABD askerlerinin Obok'taki kampı boşaltması halinde buraya Çin ordusu yerleştirilecek.

AĞIZLARI BIÇAK AÇMIYOR

Cibuti'nin Obok bölgesinde bulunan ABD askeri üssü, ülkedeki ikinci Amerikan üssü olarak faaliyet gösteriyor. Cibuti ve ABD'li yetkililer ise konu ile ilgili açıklama yapmaktan ve görüş belirtmekten kaçınıyor. Çin'in bölgedeki çıkarlarını korumak üzere Cibuti'de kuracağı üste 10 bin askerin görev yapacağı ifade ediliyor.

ÇİN LİMANA PARA AKITIYOR

Sudan'daki petrol çıkarma çalışmalarının yanı sıra Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'dan Cibuti'ye kadar uzanan 3 milyar dolarlık demiryolu hattını yapan Çin, aynı zamanda Cibuti'de 400 milyon dolarlık yatırım ile Obok Limanı'nı

modernize ediyor.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Cibuti'de askeri üs kurması, hem bölgedeki ekonomik çıkarlarını korumak hem de Kızıldeniz, Hint Okyanusu ve Doğu Afrika'da stratejik bir bölgede mevzi kazanmak istemesi şeklinde değerlendiriliyor.

ABD'İN VARLIĞI TEHLİKEYE GİRDİ

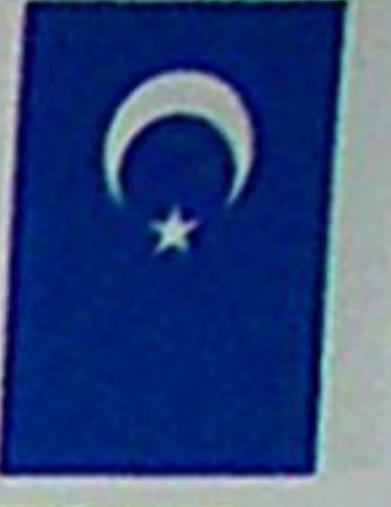
Cibuti Devlet Başkanı İsmail Guelleh, geçen Mayıs ayında basına verdiği beyanatta, "Çin'in kararından memnuniyet duyuyoruz" şeklindeki ifadesiyle, Çin'in ülkesinde askeri üs kuracağını kabul ettiklerini açıklamıştı.

Diplomatik kaynaklara göre ABD, Çin ile Cibuti yakınlaşmasını dikkatle takip ediyor. ABD donanmasının Hint Okyanusu ile Kızıldeniz'deki varlığının Çin'den dolayı tehlikeye girebileceği belirtiliyor.

ABD'nin Cibuti'deki 2 askeri üssünde 4 bin asker bulunuyor ve bu üsler anti terör operasyonlarında kullanılıyor. Üslerde büyük bir insansız hava aracı filosunun yanı sıra uçak ve helikopter filoları bulunuyor.

<http://www.sabah.com.tr>

İSA YUSUF ALPTEKİN'İN MÜCADELE HAYATI

İsa Yusuf Alptekin milli davamızın en karizmatik liderlerinden birisidir. Adı Doğu Türkistan ve Doğu Türkistan davası ile özdeşleşmiştir. Bu sembol ismin arkasında koca bir mücadele hayatı söz konusudur.

İsa Bey'i anlamak için önce Çin siyasal çevrelerinin ve Çin kaynaklarının ona yönelttiği suçlara bakmakta yarar vardır. Çünkü bu "suçlar" İsa Bey'in asil niyeti, hedefi ve yöntemlerini gayet açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Çinliler İsa Bey ve arkadaşlarını şu suçlarla itham ederler: "Bir, onlar Muhammed Emin'in "Şarkiy Türkistan Tarihi"ne sarılarak bazı bölücüleri topladılar, anti devrimci kitap yazarak tarihi saptırıp vatani parçalamak istediler. İki, Altay neşriyatını kurup Panislamizm, Pantürkizm'i kuvvetle teşvik ettiler. Üç, Uygurca "Erk"(Özgürlük) gazetesi, "Meş'el" (Kıvılcım) gazetesini çıkarıp her günkü sayısının başına "Milletimiz Türk, dinimiz İslam, yurdumuz Şarki Türkistan şeklindeki sözleri bastılar. Dört, Muhammed Emin ile İsa bir kütüphane açıp Türkiye'den Panislamizm, Pantürkizm'i teşvik eden pek çok kitabı getirttiler. Beş, Panislamizm, Pantürkizm teşkilatlarını organize ettiler. Altı, sözde "Alfabe Birliği hareketi"ni kuvvetle teşvik ettiler, gerçekte Uygur dilini Türkleştirdiler. Bunun için onlar, Türk dilinin birliğini sağlayan araştırma sınıfları organize ederek Uygur dilini Türkleştirme tasarısını düzenlediler". Bu "suçlar"dan anlıyoruz ki, İsa Bey büyük bir Türk milliyetçisidir. Onun bütün eylemlerine yön veren işte bu ideoloji olmuştur. Çünkü hepimiz biliriz ki, ameli belirleyen ve amele yön veren iman (inanç, ideoloji)dir.

İsa Bey bu ideolojiyi ne zaman, nerede ve nasıl benimsemiştir.? Bu sorunun cevabı onun çocukluk ve gençlik yıllarında saklıdır. İsa Yusuf Alptekin 1901 yılında Kaşgar'ın Yenihisar kasabasında doğmuştur. Babası Yusuf, annesi Ayşe'dir. İsa Bey ailenin 12 çocuğundan birisidir. İlk tahsilini kendi kasabasındaki Yakup Ahund Molla'nın okulunda almıştır. Görmüş olduğu dini eğitim onun sağlam bir inanç yapısına sahip olmasına vesile olmuş, komünist fikir akımlarının, komünist propagandalarının etkisine karşı direnebilmesinde bir kalkan vazifesi görmüştür. İsa Bey sonradan tahsiline Çince eğitim veren

okulda devam etmiştir. Çünkü o dönemde Çin yönetimi Türk çocuklarını zorla Çince okullarda okutmaya çalışıyordu. İsa Bey'in Çince öğrenmiş olması onun politik hayata adım atmasına vesile olmuştur. Çünkü o bu okuldan mezun olunca

Prof. Dr. Alimcan İNAYET

Çinli kaymakama tercüman olmuş, bu sayede siyasal çevreyi, Çin yönetim sistemini tanıma fırsatı bulmuştur. 1926 yılında Çinli Kaymakam hükümet tarafından Andican'a konsolos olarak tayin edilince, İsa Beyi de yanında götürmüş, böylece İsa Bey Andican'da üç yıl, Taşkent'te üç yıl olmak üzere Batı Türkistan'da 6 yıl kalmıştır. Bu altı yıl İsa Bey'in hayatında belirleyici olmuştur. O Batı Türkistan'da bulunduğu sürede Özbek, Kazak, Tatar, Rus entelektüelleriyle temasta bulunmuş, farklı ideolojileri, siyasi akımları inceleme imkanı elde etmiştir. Orta Asya ve Rusya'nın bir çok şehrine seyahat gerçekleştirmiş, bu seyahatler ona komünistlerin ve komünist rejimin hakiki mahiyetini anlama imkanı sağlamıştır. Özellikle Batı Türkistan'daki Türkçüler, milliyetçiler ve ceditcilerin İsa Bey üzerindeki etkisi çok derin olmuştur. Onun Türkçü ve milliyetçi kişiliğini işte o dönemde kazandığını söylemek mümkündür.

İsa Bey Batı Türkistan'da bulunduğu sırada kendi inancı ve ideolojisine uygun bir politik hedef ve bunun için gerekli yöntem ve yol haritası belirlemeye çalışmıştır. Bunun için uzun bir arayış içerisine girmiştir. Hatıralarında şöyle der: "Beni Çin esaretine alışmak, esaretini benimsemek, Çinlilere alet olmak, komünizm tuzağına düşmekten alıkoyacak, ışık tutucu, yol gösterici bilgiler öğrendim. Memleketimin şanlı geçmişini, Doğu Türkistan'ın hür, müstakil yaşadığı devreler, Doğu Türkistan'ın uğradığı Çin istilaları, Çin imha politikasına karşı patlak veren milli ayaklanmalar, milli ayaklanmaların verdiği neticeler, milli ayaklanmalardan sonra Çinlilerin yaptığı katliamlar hakkında bilgi edindim." İsa Bey dönemin küresel ve bölgesel konjonktürünü, Uygur toplumunun sosyolojik yapısını, etno-psikolojisini, Doğu Türkistan'ın politik, ekonomik, kültürel koşul ve imkanlarını, Çin siyasi çevresinin mekanizasyonunu çok iyi analiz etmiştir. Hatıralarından anladığımız

kadarıyla, İsa Bey Rusların Doğu Türkistan'a girmelerini, burayı da batı Türkistan gibi Rusya'ya ilhak edeceklerini öngörüyordu. Ayrıca Doğu Türkistanlı komünistler de Rusları kurtarıcı olarak görüyor, Rusların yardımıyla Doğu Türkistan'da bir komünist yönetim kurmayı planlıyorlardı. Rusların Doğu Türkistan'ı işgal etmeleri kuvvetle mümkündü. Rusların işgal planlarına karşı Doğu Türkistan'ı koruyabilecek jeopolitik güç ise Çin'di. Yüksek muhtariyet statüsüyle Çin'e bağlı kalmak Doğu Türkistan'ın Ruslar tarafından yutulmasını önleyecekti. İsa Bey'in stratejisi Çin sayesinde Doğu Türkistan'ı Ruslardan korumak, ancak Çinlileri de bu bölgeden uzak tutmaktı. İsa Bey bunun için en uygun yöntemin politik mücadele olduğuna karar vermiş, silahlı mücadele yöntemini dönemin koşullarında uygun bulmamıştır.

Almış olduğu karar üzerine, 1932 yılında Çin'e gitmiş, Pekin, Tianjin ve Nankin'de Çin siyasal çevreleriyle temasa geçmiş, 1936 yılında Milliyetçi Çin parlamentosunda Doğu Türkistan milletvekili olarak görev yapmaya başlamıştır. O bu hususta şöyle diyor: "Ben Çin'e gitmişsem, Çin'i sevdiğimden, Çin'de yaşamak istediğimden dolayı değil, Çin'den istiklale yakın bir hakka sahip milli bir muhtariyet temin ederek Rusların Doğu Türkistan'a yönelik istila planlarını önlemektir."

İsa Bey ve arkadaşları Çin parlamentosunda çok çetin mücadele vermişlerdir. Esas gaye Doğu Türkistan adının, Türk kimliği ve Türk kültürünün tanınarak yasal güvence altına alınması olmuştur. Çin anayasa taslağı hazırlanırken İsa Bey ve arkadaşlarının sunduğu yasa teklifleri incelenirse, bu nokta açıkça anlaşılır. İsa Bey ve arkadaşları Doğu Türkistan'da yaşayan halkın adının "Türk" adıyla anılması, Şincan isminin "Doğu Türkistan" olarak düzeltilmesi, Doğu Türkistanlılara muhtariyet hakkının tanınması, resmi yazışmalarda, eğitimde, devlet sınavlarında yerli halkların dili ve yazısının kullanılması, Çincenin yabancı ve yardımcı dil olarak okutulması, Doğu Türkistan'daki okullarda din dersinin okutulmasını teklif olarak sunmuştur. Bu teklifler Çinlilerin öfkesine neden olmuş, entelektüel çevrede büyük tartışmalar yaşanmıştır. Bu teklifler doğal olarak Çinliler tarafından reddedilmiştir. Çünkü Çin Cumhuriyeti'nin kurucusu Dr. Sun Yatsin etnik Çinlilere dayalı bir ulus devlet inşa etme projesini ortaya koymuş,

bu projenin gereği olarak Çin sınırları içerisinde yaşayan azınlıklarının asimilasyon edilmesini öngörmüştür. Dolayısıyla Çin'in azınlıklara yönelik etnik politikası asimilasyon ilkesine dayanan cebri kültürel Çinileştirme politikasıdır. Bu politika gerek Milliyetçi Çin, gerekse Komünist Çin iktidarı tarafından uygulanmış ve hala uygulanmaktadır. Çinliler bir taraftan ulusal tamlik, teritoryel bütünlük, çok-etnikli senfonik birleşme söylemleriyle azınlıklara yönelik asimilasyon hedeflerini kamufle ederken, diğer taraftan da etnosantrizm temelli saldırgan milliyetçiliği benimsemişlerdi. Türk kimliğini kabul etmiyorlardı. Çin basınında Doğu Türkistanlı Türklerle ilgili şöyle propaganda yapılıyordu: "1. Doğu Türkistan halkı, Çin milletinden ayrı bir millet olmayıp onun bir kabilesidir. 2. Aradaki lisan farkı, uzun zaman birbirimizden uzakta bulunduğumuzdan ileri gelmektedir. 3. Bütün Şincan halkının Çince'yi öğrenmesi lazımdır. Dilimizi bilmedikçe kardeşlik hislerimiz sağlamlaşamaz. 4. Çinlileri Şincanlı kızlarla evlendirmeliyiz. Böylece kardeşlik, akrabalık sevgi ve muhabbetleri artar. 5. Şincan geniş bir memleketidir. Nüfusu çok azdır. Bunun için Çin'den göçmenler gelmesi lazımdır. Bu suretle nüfus fazlalaşacak ve Çinlilerle Türkistan halkı, birbirlerine daha yakın oturacaklar, aynı zamanda Çince'yi kolayca öğreneceklerdir." Bu durum Çin'in cebri antropolojik kültürel birleştirme taktiğinin bir yansımasıdır. Bu bakımdan İsa Bey'in mücadelesi büyük bir direniş hareketiydi. O Çin parlamentosunda görev yaptığı süreçte kendi taleplerinin gerçekleştirilmesi için çalışmış, Çin hukuk sistemini sonuna kadar zorlamıştır.

İsa Bey büyük bir Türk milliyetçisidir. O kabile milliyetçiliğini değil, Türk milliyetçiliğini savunmuştur. Bunu onun politik mücadelesinde değil, kültürel faaliyetlerinde de görmek mümkündür. İsa Bey Batı Türkistan'dayken Türkiye, İdil-Ural, Kırım, Azerbaycan ve Taşkent'te basılmış binlerce kitap toplamıştır. Onun 1939 yılında Türkiye'ye geldiği vakit, Türk tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu ve Maarif Bakanlığından on sandık kitap toplamış ve bu kitaplarla Yusuf Has Hacıp kütüphanesini kurmuştur. O ayrıca 1946 yılında Altay Neşriyatını kurmuş, Altay adında bir dergi ve Erk adında bir gazete çıkarmıştır. Erk gazetesinin üst sağ köşesinde İsmail Gaspıralı'nın "Dilde, işte, fikirde birlik"

sloganı yazılmış, Sol üst köşesinde ise: “İrkımız Türk’tür. Dinimiz İslam’dır. Yurdumuz Türkistan’ndır.” ibaresi yazılmıştır. Bunlar İsa Bey’in İsmail Gaspıralı’nın temsil ettiği ceditçilik hareketinden ve bu hareketin iki önemli değeri olan Panislamizm ve Pantürkizm ideolojisinden ne kadar etkilendiğini gösterir. Onun tüm Türk boylarının anlayabileceği bir ortak Türk dili yaratma girişimini de burada hatırlatma gerekir. O dönemde yayımlanmış gazete, dergi ve kitapların dili incelenirse, Türkiye Türkçesine ait terim, kavram, sözcük ve ifadelerin yoğunluğu dikkati çeker. Onun Nankin’de çıkarmaya başlayıp Tayvan’da 1980’lin yıllara kadar düzenli olarak yayımlanan “Han Tengri” dergisinin dili de bu özelliğe sahiptir. İsa Bey gençleri Türkiye Türkçesi öğrenmeye sevk etmiş, bir çok genç Türkiye’den getirilen kitaplar sayesinde Türkiye Türkçesi öğrenmişlerdir. İsa Bey Doğu Türkistanlılara milli şuur, Türklük şuru ve kitlesel bilinç aşılama istiyordu. Dolayısıyla gerek Ruslar, gerekse Çinliler İsa Bey ve arkadaşlarını sürekli PantürkistliklePanislamistlikle suçlamışlardır.

O halde Çinliler İsa Bey ve arkadaşları Mesut Sabrı Baykuzu, Mehmet Emin Buğra’ya neden yönetime getirdiler? Bilindiği gibi, o dönemde nasyonel-Bolşevizm ideolojik ve politik sınırını genişletme, yani politik globalleşme hedefi doğrultusunda Doğu Türkistan’ı da kontrol altına almaya çalışıyordu. Diğer taraftan Çin komünistleri Milliyetçi Çin iktidarını tehdit ediyordu. Japon kuvvetleri de Çin’in önemli bölgelerini işgal etmiş durumdaydı. Arada sıkışan Milliyetçi Çin iktidarı zorunlu olarak anti-komünist oldukları bilinen İsa Bey ve arkadaşlarını tercih etmiştir. Bu tercih Doğu Türkistan’daki sağcılarla solcuları birbirine düşürme ve birlik oluşturmalarını önlemede de etkili olacaktı. Gerçekten o dönemde Doğu Türkistanlılar Rus yanlısı komünistler ve Türkçü milliyetçiler olmak üzere ikiye ayrılmış, toplumda büyük huzursuzluklar baş göstermiştir.

İsa Bey son derece mütevazı ve demokrat bir kişiliğe sahipti. Zekiydi, uyanıktı, aynı zamanda espriliydi. Çinlilerin karakteristik özelliklerini, psikolojisini, reflekslerini, düşünce tarzını, iş yapma yöntemlerini çok iyi analiz etmiştir. Dolayısıyla Çinlilerle olan kişisel, sosyal ve politik ilişkilerinde Çinlilerin beklentilerine uygun davranmayı da bilmiştir. Bu davranış tarzının onun Çin siyasi sisteminde yer edinmesinde ön-

emli payı vardır. İsa Bey zihninde tasarladığı hedefe ulaşmada kişisel ve sosyal ilişkilerden etkili bir şekilde istifade etmiştir. Fikir ve düşünce yapısı bakımından tamamen zıt olan kimselerle aynı ortamda yan yana çalışabilmiş ve rakiplerinin dahi takdirini kazanmıştır. Mesela Ahmetcan Kasımı, Abdükerim Abbasov, Seyfettin Azizi, Burhan Şehidi fikir yapısı ve temsil ettiği ideoloji bakımından İsa Bey’den tamamen farklıydılar. Söz konusu kişiler komünist ideolojisini benimsemiş ve bu ideolojinin milleti ve vatani kurtarabileceğine samimi olarak inanmış kimselerdi. Dolayısıyla İslami faaliyetlere ve Türkçülüğe şiddetli karşı idiler. Seyfettin Ezizi kendi anılarında şöyle yazar: “ABD emperyalizmi yine yeni bir suikast planladı, onlar kendi asiliğinden korkup yurt dışına kaçmış olan Mesut, Mummed Emin Buğra ve İsa gibi sadık uşaklarını, Pantürkizm, burjuva milliyetçilerini 1946 yılında Şincang’a saldırdılar”. “Bu üçünün ortak özelliği, milliyetçi olmalarıdır. Temel düşüncesi Sovyetlere ve komünizme karşı olmaktır”. “Onların arzusu pantürkizmi yaymak, “Türkler Devleti”ni kurmaktır. Pantürkizm’in programı Doğu ve Batı Türkistan’daki bütün Türkçe konuşan halkları(Türkiye Türkleri de bunun içinde) bir bayrak altına toplayarak bir bütün Türk imparatorluğunu kurmaktır”. Ama İsa Bey 1946 yılında Milliyetçi Çin hükümeti ile Doğu Türkistan Cumhuriyeti hükümeti temsilcileri arasında kurulan koalisyon hükümetinde bu kişilerle birlikte çalışmıştır. Bu hükümette revizyon yapıldığı vakit, Mesut Sabrı Baykuzu hükümet reisi, İsa Yusuf Alptekin genel sekreter olmuşlardır. Mesut Sabrı Baykuzu’nun hasta ve yaşlı olması dolayısıyla hükümetin işlerini İsa Yusuf Alptekin yürütmüştür.

İsa Bey 1949 yılında Çin komünistlerinin Doğu Türkistan’ı işgal etmesinin ardından yurtdışına çıkmak zorunda kalmıştır. O önce Hindistan’a, sonra Hindistan üzerinden Türkiye’ye gelmiştir. İsa Bey Türkiye’ye geldikten sonra da mücadelesine devam etmiştir. O 1950’li yıllardan 1970’li yıllara kadar pek çok devletin cumhurbaşkanlarına, başbakanlarına, büyükelçilerine, senatörlerine muhtıra göndermiştir. Gönderdiği muhtıraların içeriği incelendiğinde, onun bunlarla Doğu Türkistan Türklerinin tarihini, kültürünü, mevcut durumunu ve taleplerini dile getirdiği, bu vesileyle Doğu Türkistan davasını tüm dünyaya anlatmak istediği görülür.

İsa Yusuf Alptekin tüm hayatını Türklük için, Doğu Türkistan'ın özgürlüğü için feda etmiş bir şahsiyettir. Her şeyden önce bir Türk milliyetçisidir. Anti-komünist duruşu ömrünün sonuna kadar devam etmiştir. Politik mücadelesini eğitim, basın yayın ve sanatla desteklemiştir.

Sosyal ve siyasi ilişkilerinde demokrat kişiliğini kullanmıştır. Diasporada diplomatik mücadele yönetimini kullanmış, lobcilik faaliyeti yürütmüştür. İsa Bey'in politik hedefi, mücadele yöntemi ve pratiği incelenirse, onun İsmail Bey Gaspıralı'yı model aldığı anlaşılır.

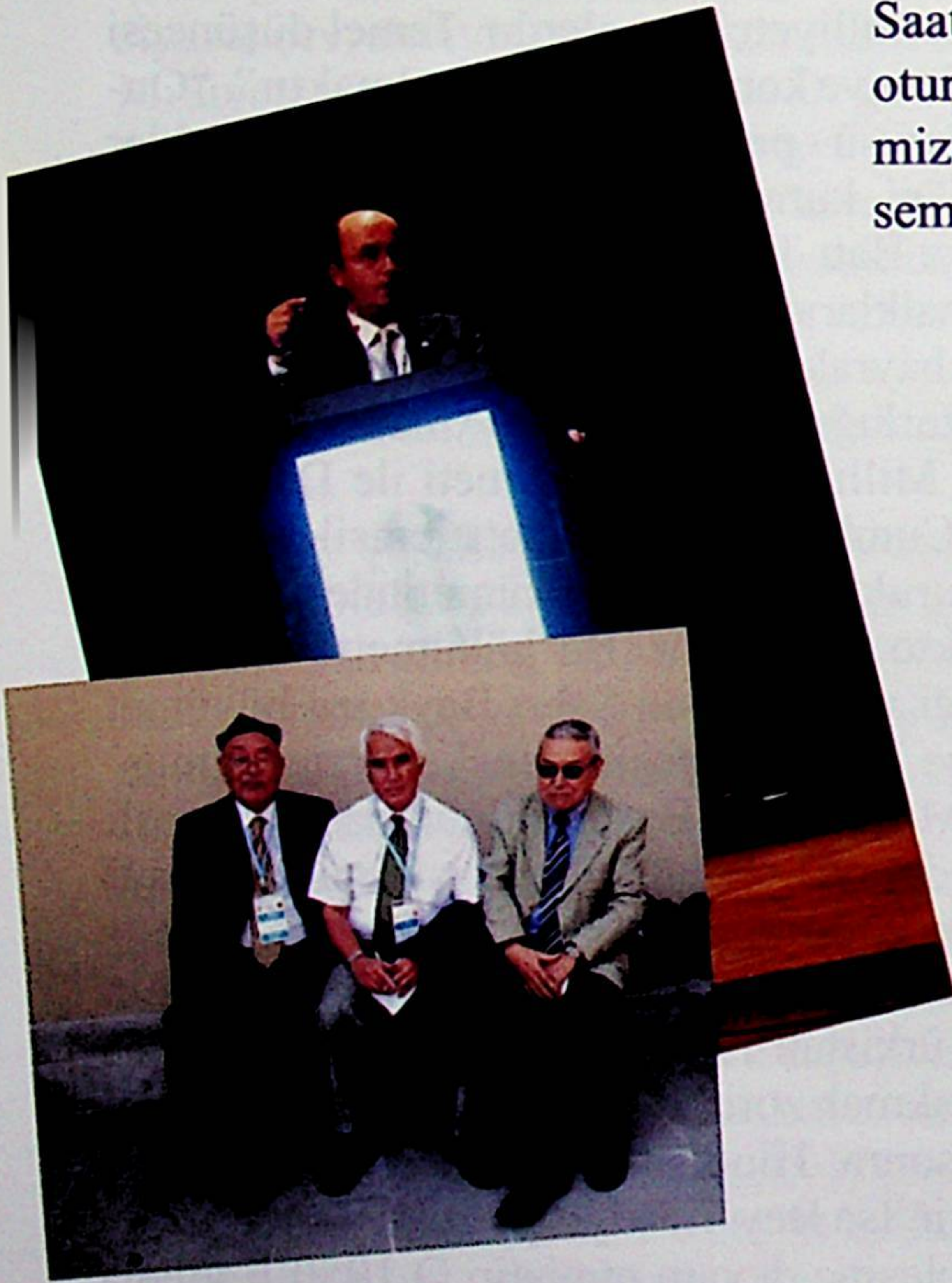
"Vefatının 50. Yılı Hatırasına Uluslararası Mehmet Emin Buğra Sempozyumu"nu gerçekleştirdik

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ile Doğu Türkistan Vakfı'nın müştereken tertip ettiği sempozyuma, Japonya'dan 1, Kırgızistan'dan 1, Azerbaycan'dan 1, Ankara'dan 3, Nevşehir'den 1, Gümüşhane'den 1, Isparta'dan 1, İzmir'den 1 ve İstanbul'dan 2 olmak üzere 12 akademisyen iştirak etti.

Saat 10:00'da yapılan açılış konuşmasını müteakip, ilk oturum gerçekleştirildikten sonra öğlen arasında misafirlerimize Türkistan pilavı ikramımız sonrası iki oturum halinde sempozyumu tamamlamış olduk.

Türkiyat Enstitüsü Müdürüm Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN, Vakıf Başkanım Eser TÜRKİSTANLI SAKA ve Vakıf Mütevelli heyet üyelerine;

Prof. Dr. Alimcan İnayet, Doç. Dr. Erkin Emet, Doç. Dr. Erkin Ekrem, Yrd. Doç. Dr. Nurahmet Kurban, Yrd. Doç. Dr. Abdullah Bakır, Yrd. Doç. Dr. Tekin Tuncer, Doç. Dr. Cavid Qaimov, Arş. Muhammed Ali Alioğlu, Prof. Dr. Seiji Nishihara ve Cebrail Nergiz'e bildirimleri ve katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

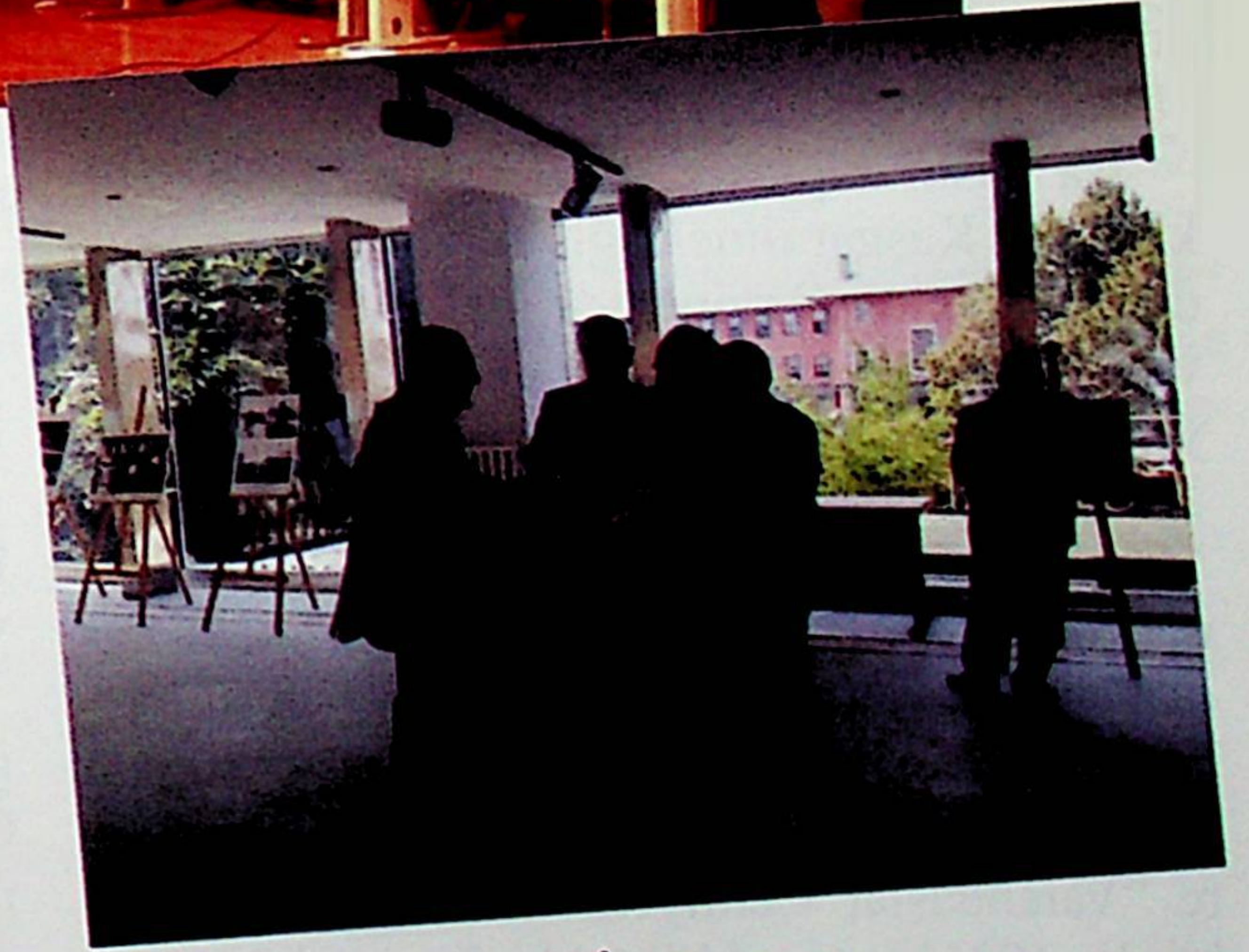
Toplantımız boyunca bizleri yalnız bırakmayan doğu Türkistanlı hemşehrilerimize, Oturum başkanlığı görevlerini yapan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Abdulkadir Donuk, Prof. Dr. Azmi Bilgin, Prof. Dr. Mualla Uydu Yücel'e, Merkez Valileri Grup Başkanı Murat Yıldırım beyefendiye, Erkin Alptekin ağabeyime,

Mansur Teyci, Yakup Can, Prof. dr. Abdulvahap, Maarif derneği başkanı Hidayetullah Oğuzhan'a Abdulhekim Mahsuma, Siyer vakfı başkanı, Doğu Türkistan Gençlik derneği başkanı İlhan İlhan Turanlı,

Uluslararası Öğrenci dernekleri Federasyonu Başkanı, Sempozyum düzenleme kurulu ekip arkadaşlarım Abdulcelil Turan, Ataullah Karakaş, Hafız Osman Karakaş, Alimcan Karluk, Abdulhabir Alioğlu ile araştırma görevlisi Selim Ahmetoğlu - Filiz Ferhatoğlu ve öğrenci kardeşlerim Gülden Kanat, Barış Aydın, Yücel Taşkın in kalbi şükranlarımı sunuyorum.

Toplantı sonunda İpekyolu Uygur Restoranda bizlerle beraber olan dostlarımıza da ayrıca teşekkür ediyorum.

Hayırlara vesile olmasını diliyor, 17 Aralık 2015 Perşembe "Vefatının 20. Yılı Hatırasına Uluslararası İsa Yusuf Alptekin Sempozyumu"nda bulaşmak ümidiyle şimdiden davet ettiğimizi belirtelim.

Doç. Dr. Abdülhamit AVŞAR

İsa Yusuf Alptekin ve Türkiye'nin Siyasal Hayatına Etkileri

Üç Efendilerin sonuncusu olan İsa Yusuf Alptekin, 17 Aralık 1995 günü Hakk'ın rahmetine kavuştu. Ölümünün üzerinden 19 yıl geçti. Her geçen zaman, onun Doğu Türkistan meselesindeki rolünü ve önemini daha da belirgin hale getiriyor. Bu konuşmada İsa Alptekin'in Türkiye'nin siyasal hayatına etkileri üzerinde durmak, ana başlıklarıyla bu konuyu anlatmak istiyorum. Çünkü Türkiye'deki mücadelesi onun ömrünün yarısına denk gelir ve gerek Türkiye gerekse Doğu Türkistan Türkleri açısından önemli bir mahiyet arz eder. Fakat daha önce kısaca onun biyografisine değineceğim.

İsa Yusuf Alptekin, 1901 yılında Doğu Türkistan'ın Kaşgar iline bağlı Yenihisar kazasında dünyaya geldi. O dönemde mahalle mektepleri ve Çin okulları dışında tahsil yapılabilecek bir yer olmadığı için öğrenimini buralarda yaptı. 1926 yılında Özbekistan'ın Andican şehrindeki Milliyetçi Çin Konsoloslukunda Türkçe tercüman olarak göreve başladı ve yaklaşık altı yıl kadar bu görevini sürdürdü. 1932'de Çin'in başkenti Nanking'e gitti. Oradayken Nanking'de yaşayan Türklerin meseleleriyle ilgilenmek üzere "Vatandaşlar Cemiyeti" adında bir teşkilat kurdu. 1936'da Çin Millet Meclisi üyeliğine seçildi. "Üç Efendi" beraberliğinin ilk adımlarının atılacağı bu dönemde, Mesut Baykozi ve Mehmet Emin Buğra ile birlikte Çin Hükümeti'nce Doğu Türkistan Türkleri lehinde kararlar alınabilmesi için mücadele verdiler.

Ardından Doğu Türkistan'a dönen Alptekin, 29 Mayıs 1947'de ilân edilen Mesut Sabri Baykozi başkanlığındaki yeni Eyalet Hükümetinde Genel Sekreterlik (Başbakanlık) görevini üstlendi. 1949 yılında Kızıl Çin işgali başlayınca

ülkeyi terk etmek zorunda kaldı ve Keşmir'e iltica etti. Daha sonra 1954'te Türkiye'ye geldi ve vatandaşlığa geçti. Bu tarihten sonra burada yoğun bir siyasi ve kültürel faaliyet yürütmeye başladı. 1960 yılında Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'ni, 1978 yılında da dönemin önde gelen aydınları ile birlikte Doğu Türkistan Vakfı'nı kurdu. Ancak Vakıf, 12 Eylül ihtilalından sonra faaliyetlerine devam edemedi ve faaliyetlerini askıya almak durumunda kaldı.

İsa Yusuf Alptekin, bu dönemde de Doğu Türkistan için çalışmaktan geri durmadı. 1983 yılında, Doğu Türkistan Neşriyat Merkezini kurdu. Bu yayınevi yoluyla, bizim de kurucuları arasında bulunduğumuz, üç aylık Türkçe, Arapça ve İngilizce dillerinde yayınlanan Doğu Türkistan'ın Sesi dergisini çıkarmaya başladı.

Türkiye'nin Siyasal Hayatına Etkileri

"Türk Dünyasının büyük fikir adamı, 20. yüzyılın bağımsızlık mücahidi, Doğu Türkistan Davasının yılmaz savunucusu, Türklük ve insanlık kahramanı."

Ebulfez Elçibey

İsa Yusuf Alptekin'in Türkiye'deki mücadelesinin iki önemli yüzü olduğu söylenebilir. Bunlardan biri Türkiye'nin iç siyasetine bakar, diğeri Doğu Türkistan merkez olmak üzere, Dış Türklere.

Türkiye'ye dönük, odağında daha çok Türkiye bulunan faaliyetlerini de yine iki kısma ayırabiliriz. Birincisi, doğrudan Türkiye'nin iç politikasını ilgilendiren, komünizme karşı mücadele gibi konularda izlediği politika, ikincisi ise Türkiye'ye karşı içte ve dışta sempati uyandırmaya yönelik, kendi ifadesiyle "Türkiyeperver" tavır.

İsa Bey'in komünizmle tanışması 1920'lerin ikinci yarısına kadar uzanır. Milliyetçi Çin'in Özbekistan'daki temsilciliğine Türkçe tercüman olarak tayin olduğunda gerek kendi yaşadıkları gerek oradaki Türk aydınlarından edindiği intibalar ve gerekse de halkla temasları sonucu öğrendikleri onu, komünizmin dünya, özellikle de Türk Dünyası için çok olumsuz ve tahrip edici bir fikir olduğu kanaatine vardırı. Malumdur ki, İsa Beyin Batı Türkistan'da görev yaptığı yıllar, Stalin'in Milliyetler Politikasını bütün zalimliği ile uygulamaya başladığı ve o zamana kadar Türklerin bir "bütünlük" duygusu içinde ve iç içe geçmiş bir şekilde yaşadığı Batı Türkistan'da, çeşitli boylardan "yeni milliyet-

ler” inşa etme eylemine giriştiği bir dönemdir. İhtilâlin ilk yıllarında Türklere yönelik umut vaat edici bir politika izleyen Bolşevik Ruslar iktidarlarını sağlamlaştırdıktan sonra gerçek niyetlerini ortaya koymaya başlamışlardı.

Evet, İsa Alptekin bir anti-komünistti aynı zamanda da halkını seven bir “milletperver”di. İsa Beyin bu düşüncesinin oluşmasında Batı Türkistan’da tanıştığı Çolpan gibi Türk aydınlarının yanında, henüz çocukluğunda tanık olduğu, Çinlilerin Türkleri aşağılayıcı hareketlerinin de önemli etkisi olmuştur. Hatıralarında anlattığına göre, Çinli yetkililer, hangi rütbe ve mevkie olursa olsun Müslüman bir Türkün yanlarında oturmasına izin vermiyorlar, bir Türkün davetini kabul etmiyorlardı. Hatta kaymakamlara adıyla hitap etmek yasaklanmış, sadece “darin” yani büyük adam lakabıyla denilmesi mecburi kılınmıştı. Bu gibi aşağılayıcı ve küçük düşürücü tavırlar, onun ruhunda derin akisler yapmış ve “öz yurdunda garip olma”nın mahzunluğunu tâ o yaşlarda hissetmeye başlamıştır. Bu ise kendi milletini sevmek ve Doğu Türkistanlıların kendi vatanlarında onurlu yaşayabilmesi için mücadele yolunda İsa Bey’i kamçulamıştır. Kanaatimce İsa Alptekin’in sonraki yıllardaki tutumunu bu perspektiften incelemek onu anlayabilme yolunda önemli ipuçları verecektir.

İsa Yusuf Alptekin burada görev yaptığı yıllar içerisinde, halkların eşitliği iddiası ile ortaya çıkan komünizmin aslında, Çarlık dönemi Rus sömürgeciliğinin yeni bir çehreye bürünmesi olduğunu görmüş ve komünizmin dünyaya yayılmasının insanlık için büyük bir tehlike arz ettiği kanaatine varmıştı. Bu kanaati 1949’da Kızıl Çin’in Doğu Türkistan’ı istilası ve sonrasında yaşananlarla birlikte iyice pekişmişti. Bunun için, İsa Yusuf Alptekin’in faaliyetlerini ve politikalarını değerlendirirken, bu hususun göz önünde bulundurulması gerektiği kanaatindeyim. Yine İsa Beyin Türkiye’ye geldikten sonra neden daha çok milliyetçi ve anti-komünist çevrelerle birlikte hareket ettiğinin sebeplerinden biri olarak da bu hususu sayabiliriz.

Öte yandan İsa Bey’in Doğu Türkistan’ın kurtuluşu için izlediği en önemli politiklardan birisi, basın yayın faaliyetlerine önem vermektir. Her fırsatta gazete çıkarmaya, dergi çıkarmaya gayret eder, basın toplantıları, bültenler yoluyla davasını kamuoyu önüne getirmeye çabalardı. Nitekim henüz Milliyetçi Çin’in başkenti Nan-

king’de bulunduğu sıralarda bile, Doğu Türkistanlılar arasında iletişim kurabilmek, Doğu Türkistan konusunu Çinlilerin nezdinde gündeme getirebilmek için “Altay”, “Uruş Haberleri”, “Çinî Türkistan” gibi dergiler çıkarttığını görmekteyiz.

Yine 1944 yılındaki istiklâl hareketlerinin ardından Doğu Türkistan’a döndükten sonra da “Altay Neşriyatı” adı altında bir yayınevi kurmuş ve halkın milli bilincini artırabilmek için yoğun bir basın-yayın faaliyetine girişmiştir. Burada da yine yakın arkadaşlarıyla birlikte “Erk” adında bir gazete, “Altay” adında bir mecmua çıkararak Türk milliyetçiliği düşüncesini Doğu Türkistan Türkleri arasında yaymaya çaba göstermiştir. Öyle ki Ruslar’ın “Pantürkizm’in merkezinin Ankara’dan Urumçi’ye taşındığı” yolundaki iddiaları “Üç Efendi”nin faaliyetlerinin ne kadar başarılı olduğunun en önemli delili değil midir?

Diğer yandan İsa Yusuf Alptekin’in Türkiye’ye geldiği 1954’te, ülke, İkinci Dünya Savaşından güçlü bir devlet olarak çıkan Sovyetler Birliği’nin tehdidi altına girmişti. Stalin, heme Boğazlar ve Anadolu’nun doğusuyla ilgili taleplerde bulunmaya başlamış, daha da önemlisi bunun yanı sıra, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ciddi bir komünizm sempatisi oluşmaya başlamıştı.

İsa Beyin geldiği yıllarda aynı zamanda, Türkiye’de bir başka hareketlilik daha vardı. Bu ise gerek yaklaşan ve gitgide artan komünizm tehlikesine karşı gerek başta Kıbrıs olmak üzere izlenen dış siyasetin aciziyeti karşısında, ülkenin her tarafında seslerini yükseltmeye başlayan gençlik.

İsa Bey Türkiye’ye geldiğinde karşılaştığı bu manzara karşısında hemen safını seçmiş ve anti komünist cephede yer almıştır. Bu bağlamda her yerde komünizmin iç yüzünü anlatmış, Komünizmle Mücadele Dernekleri vasıtasıyla Türkiye’nin dört bir yanında komünizme karşı insanları uyarmaya çalışmıştır. Dönemin tanıklarından biri olan Ayhan Katırcıoğlu bu hususu şu cümlelerle ifade eder:

“Milli Türk Talebe Birliği Rasim Cinisli ve İsmail Kahraman’ın yönetimlerine geçince, Dış Türkler Müdürlüğü’nün kurulmasına vesile oldu. MTTB’de Türk gençliğine Türk dünyasının tanınmasına yardım etti. Hepimin için artık bir Doğu Türkistan Davası vardı... Sonra İlhan Da-

rendelioğlu ile birlikte Türkiye'ye karış karış dolaştı. Türkiye Komünizmle Mücadele Derneklerinin davetlisi olarak adım atmadığı toprak kalmadı."

İsa Beyin bu tavrı şöyle bir sonucun ortaya çıkmasına yol açmıştır: O günlerden sonra artık, Türkiye'de ben Türkistanlıyım diyen herkes, aksi örnekleri de olmasına rağmen, kategorik olarak anti komünist olarak tanımlanmış ve Türkistanlılık komünizm karşıtlığı ile eş anlamlı hale gelmiştir.

İsa Yusuf Alptekin'in Türkiye'deki mücadelesinin ikinci yönü ise tam anlamıyla bir "Türkiyeperverlik"tir.

İsa Beyin bu sevgisi tüm Doğu Türkistanlılarda olduğu gibi henüz küçükken ortaya çıkmıştı. 1939 yılındaki Türkiye ziyareti ile de iyice pekişmiştir. İsa Bey, o günleri anlatırken Türkiye'de gördüğü yakınlığın ve burada yapılan Türklükle ilgili çalışmaların kendisini nasıl etkilediğinden bahseder. Ve Türk Dünyasının kaderinin Türkiye'ye bağlı olduğu kanaatine vardığını söyler. İlginçtir ki, burada İsa Beyi en çok mutlu eden olaylardan birisi de Şükrü Saraçoğlu'nun Çin Maslahatgüzarından "bu" diye söz etmesidir. İsa Beye göre bu tavır çok önemliydi. Çünkü Doğu Türkistan'da bırakın bir Çinliye "bu" demeyi, Çinli yetkililere adlarıyla hitap edilmesi bile yasaktı. Daha önce değindiğimiz gibi, Çinlilere hitap ederken, yalnızca, "darin" yani büyük adam denilebilirdi.

Hatıralarında, o günkü Türkiye intibalarından söz ederken, "Ağladım. Türkiye'nin mükemmelliğini ve büyüklüğünü gördükçe her zaman gözümde yaş geliyordu. İftihar ediyordum. Hiç olmazsa Türk olarak (yani) bizden, kuvvetli bir devlet varmış diyordum" sözleriyle diyecektir.

İsa Yusuf Alptekin'in 1954'te Türkiye'ye gelişinden sonra bu sevgi daha da artarak varlığını sürdürmüştür. Türkiye, İsa Beyin gözünde "aziz" bir ülke, bütün dış Türklerin "yegane istinatgahı"dır. Türkiye'nin güçlü ve müreffeh olması çok önemlidir. Türkiye'ye yönelen her tehdit, İsa Beye göre, tüm Türklere yönelmiş sayılır. Örneğin ASALA'nın Türk Dışişleri mensuplarına yönelik saldırılarının yoğunlaşması üzerine yayınladığı bir bildiriye sarf ettiği şu sözler onun Türkiye sevdasını çarpıcı bir şekilde ortaya koyan örneklerden biridir:

"Dış Türk Kardeşlerime sesleniyorum!"

Ermeni katilleri protesto eden mitingler, yürüyüşler tertip etmeliyiz. Ermenileri destekleyen devletleri ve milletleri şiddetle telin etmeliyiz...

İslam Dünyasına sesleniyorum!

Bir milyarı aşan İslam alemi; diniyle, kıyatıyla, Rasulüyle bir bütündür. (Bu sebeple) birimizin dostu hepimizin dostu, birimizin düşmanı hepimizin düşmanı olmadı idi... Fakat maalesef olmadı. Olamıyor. Birimizin düşmanı maalesef diğerinin dostu oluyor. Ermeni caniler masum Müslüman Türk kardeşlerimizi katlederken, İslam dünyası sessiz kalıyor, sükut ediyor...

Ortadoğu'daki Müslüman devletler ve milletler şunu bilmelidirler ki, bugün Türkiye Cumhuriyeti, dünya hakimiyeti güden Rusya ile sizin aranızda yıkılmaz bir kale, aşılmaz bir settir. Evvel Allah Türkiye sayesinde hür ve müstakil yaşama imkanına sahip bulunuyorsunuz... Türkiye Cumhuriyeti'nin mevcudiyeti, sizin de mevcudiyetiniz ve bekanızın teminatı demektir.

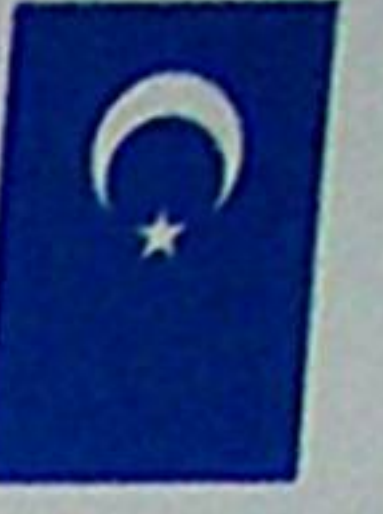
Ermenileri destekleyen devletlere sesleniyorum!

Şunu unutmayınız ki, esaret altında olsalar bile yüz milyon Türk, Türkiye'ye yek vücut gibi bağlıdır. Onun zararına olacak her hareket, bütün Türk dünyasını incitmiş olacak, ona yan bakanlar, yüz milyon Dış Türkü yanında yanında bulacaktır.

"Bunları bütün dünyanın böyle bilmesini istiyoruz."

Öte yandan İsa Bey, Doğu Türkistan ve Dış Türkler konusunda toplumda bir sempati ve ilginin doğabilmesi için de bütün gücüyle çaba sarf ediyordu. Öncelikle şunu belirtmemiz gerekir ki İsa Yusuf Alptekin kendini yalnız Doğu Türkistan'ın değil, tüm Dış Türklerin temsilcisi ve sesi görüyordu. Bu sebeple yaptığı her konuşmada sözü bir şekilde Doğu Türkistan'a ve buradan başta Batı Türkistan olmak üzere Dış Türklere getiriyor ve onların meselelerini anlatıyordu. Doğu Türkistan Vakfı'nın uzun yıllar başkanlığını yapan Em. Gen. Mehmet Rıza Bekin'in ifadesiyle, "ömrünün 70 yılını vatanının istiklali, milletinin hürriyeti uğruna her türlü güçlüklerle ve engellere rağmen yılmadan mücadele ederek geçirmiş olan merhum İsa Yusuf Alptekin, Doğu Türkistan Davasının bayraktarı olmuştur. O, hayatı boyunca milletine bağımsız ve hür bir Doğu Türkistan fikrini telkin etmiştir."

Diğer yandan, İsa Yusuf Alptekin'in faaliyetleri o zamana kadar topluma egemen olan hayalî, tarihte kalmış dış Türkler imajının ete kemiğe bürünmesini, Türk kamuoyunun büyük kısmının, olumlu ya da olumsuz bir tavır şeklinde de olsa, yaşayan ve var olan bir Türk Dünyası olgusunu kabul etmesinde önemli rol oynamıştır.

Yine bu noktada Mehmet Emin Buğra ile birlikte, Türkiye'de deyim yerindeyse bir "Doğu Türkistan diasporası" meydana getirmişlerdir. Denilebilir ki, bugün Türkiye'de yaşayan Doğu Türkistanlıların ekseriyeti, burada bulunmalarını İsa Bey'e borçludurlar. Böylece 14. yüzyılda Anadolu'ya Sultan Eratna'nın öncülüğünde gelen Uygurlardan yaklaşık altı yüzyıl sonra, ikinci bir Doğu Türkistanlı akını olmuştur.

Yine İsa Yusuf Alptekin'in mücadeleleri sonucu, Doğu Türkistanlılık kimliği Türkiye Türkleri arasında hiçbir meşruiyet krizine yol açmadan tanınır ve kabul edilir bir kimlik haline gelmiştir.

İsa Alptekin üzerine yazı yazarların ittifakla birleştikleri bir özelliği vardır: Diplomat kişiliği. Gerçekten İsa Bey bir diplomasi ustasıydı. Doğu Türkistan'ın kurtuluşu için diplomasinin önemli olduğuna inanır ve bunun bütün gereklerini yerine getirmeye çalışırdı. Nitekim Doğu Türkistan davasını anlatabilmek için dünyanın dört bir yanına seyahatlerde bulunmuş; Endonezya'dan ABD'ye, İngiltere'den Somali'ye, Japonya'dan Suudi Arabistan'a kadar gidilmesi ve davanın anlatılması gereken her yere gitmiştir.

Gittiği yerlerde devlet başkanlarından, kamuoyu nezdinde etkili kişi ve kuruluşlara kadar pek çok kimseyle konuşmuş, görüşmüştür. Bütün bunlarda tek derdi, tek meselesi vardı: Doğu Türkistan. Prof. Mim Kemal Öke'nin ifadesiyle, "Türk dünyasının en "duayen" sefiri kebiriydi o... Türk Milleti, Anadolu'nun dışında kendi dilini konuşanların olduğunu ondan öğrendi. Soydaşı, kandaşı, dindaşı için ağlamasını da." Bu yönüyle İsa Bey kadar gayretli, çalışkan ve davasına inanmış, bütün yokluklara ve imkânsızlıklara rağmen meselesini daima ön planda tutan kaç diplomat çıkar acaba?

"Davasında fani olmuştu" diye yazmıştı Ahmet Taşgetiren, onun ardından kaleme aldığı bir yazısında. "Doğu Türkistan'ı uzaktan yakından ilgilendiren bir şey hemen onu harekete geçirir, oradan davasına bir katkı sağlayıp sağlayamayacağını düşünürdü... Bir dava

adamı idi... Bir davayı yüklenmek isteyenler onu tanımalıydılar."

Gerçekten İsa Bey şahsi işleri, kaygıları, dünyası olmayan bir insandı. Yanında birlikte olduğumuz yıllar boyunca yakından şahit olduğumuz üzere, geçim derdi, aile işleri, varlık-yokluk bir yana hayatının neredeyse tüm anlarını Doğu Türkistan'a adamıştı. Doğu Türkistan'ı uzaktan yakından ilgilendiren her şey onu harekete geçirir, tüm enerjisini oradan ülkesi için bir pay çıkarıp çıkaramayacağına tek-sif ederdi. Her fırsatta Doğu Türkistan'ı gündeme getirir, özel sohbetlerinde bile ana tema Doğu Türkistan olurdu. Denilebilir ki İsa Bey, bütün varlığıyla birlikte davasına hemhal olmuş ve onunla "fani"liğe ulaşmıştı.

Evet, İsa Beyi yakından tanıyan aydınlardan biri olan Sevinç Çokum'un ifadesiyle, bundan 19 yıl önce -17 Aralık 1995'te- "Bir büyük insanı daha yitirdik. Anayurdumuz Uluğ Türkistan'ın doğusundan gök renkli bayrak altında, o nazlı hilali, o sönmez yıldızı taşıyarak gelmiş alpereni... Bu ülkenin insanlarına ve dünyaya Çin zulmü altından inleyen toprağının sesini duyurmuş bir destan kişisini... (İsa Yusuf Alptekin) bir ak çiçeği oradan yüreğiyle birlikt koparıp bataklık çağındaki insanlığa sunara geldi ve gitti..."

Elbette İsa Bey gibi, ömrünün her anını davasına adanmış bir insanı kısa bir süre içinde anlatmak mümkün değil. Ama son söz olarak şunu söylemek istiyorum. Ömer Öztürkmen Bey, Bekir Berk Bey merhumun, 1954 yılında Türkiye'ye geldiğinde İsa Bey için "Bir abide indi uçaktan" dediğini nakleder. Evet, o bir abide gibi geldi ve bir abide gibi gitti. Ama biz şuna inanıyoruz ki, onların açtıkları yolda nice abideler yetişecektir. Ve onun tarafından tüm Türk dünyasına emanet edilen, vasiyet bırakılan Doğu Türkistan, Allah'ın da izniyle bir gün mutlaka istiklaline kavuşacaktır. Daha da ötesi, İsa Bey'in sözleriyle "Çin parçalanacaktır".

Doğu Türkistan Vakfı, 1986 yılında Em. Gen. Mehmet Rıza Bekin tarafından ihya edildi ve onun başkanlığı döneminde Doğu Türkistanlıların muhaceret tarihinde derin izler bırakacak pek çok faaliyet hayata geçirildi.

Türkiye-Çin ilişkileri ve Uygur sorunu

Süleyman Seyfi ÖĞÜN

Türkiye’de siyâset son bir ay içinde iyiden iyiye kendi içine kapandı. Mâhut devlet krizi derinleşiyor. Artık iyiden iyiye bir konsorsiyum olarak düşünmeye başladığım bir yapı ile yürütme erki arasındaki gerilim tırmanıyor. Bu sürecin Türkiye’ye kaybettirdiklerini konuşur olduk. Doğrusu ben, bir kısım ağırca bedeller olsa da sonuçta Türkiye’nin bu krizden; üstelik yenilenme ihtiyacını da gidererek çıkacağını, düşününlerdenim. Zâten aksini düşünmek çok tuhaf olur. Çünkü mevcut ve hayli zayıf siyâsal seçenekler arasında Türkiye’nin en büyük sorunu olan Kürt sorunu açıkta kalır. Bu da Türkiye’yi lâlettâyin, kaotik bir ‘Ortadoğu ülkesi’ haline dönüştürür. Kimse kusura bakmasın; ama burası ne Irak, ne Suriye ne de Mısır’dır. Türkiye, siyâsetin içine düştüğü bu kaostan, kendi tarihinin birikimiyle çıkacaktır; çıkmak zorundadır.

Bu değerlendirme Türkiye’nin yenilenme ihtiyacını unutturmamalıdır. Son on yılda Türkiye’nin dinamizmi, elyevm sâhip olduğumuz yapılarla sürdürülebilir mâhiyette olmaktan uzaklaşıyor. Ülkenin kurucu yasa ihtiyacı artık ertelenebilecek bir gündem maddesi olmaktan çıktı. Türkiye, önümüzdeki on yıla yasalarını, kurum ve kuruluşlarını yenileyerek girmeye zorunda. Mevcut krizin aşılmasının ardından; daha şeffaf ve hesap verilebilir bir kaynak tahsisat ve harcamalar rejimi kurmak; orta sınıf krizleri dindirecek, Kürt ve (kapıda bekleyen) Alevi sorununu çözümünü sağlayacak açılımları gecikmeksizin yapmaya başlatmak zorundayız. Seçilmiş olmak kaydıyla muhtemel hükümetleri kuracak olan siyâsal partiler de bu dönüşümleri başaracak kadrolar devşirmek ve kendisini yenilemek zorunda. Türkiye önümüzdeki on yılı başka türlü kaldıramaz.

Öte yandan önümüzdeki on yıllarda Türkiye sâdece Ortadoğu üzerinden tanımlanan bir güç olmaktan çıkmak zorunda. Afroasyatik yüzyılda etkinliğini Pasifik dünyâsında arttırmak zorunda. Bu da Türkiye’nin Japonya, Çin ve Kore gibi Pasifik güçleriyle kuracağı yeni ilişkilerde düğümleniyor. Bu güçler arasında özellikle Türkiye-Çin ilişkileri çok dikkat çekici gözüküyor. Dile getirilsin ya da getirilmesin, Türkiye’nin Çin ile arasında önemli bir sorun var: Uygur

sorunu.

Bu sorunun dramatik taraflarını tahmin etmekle birlikte; doğrusu, bu sorunun iki ülkenin yakınlaşmasını sağlayacak bir fırsat olduğunu düşünüyorum. Bazen bağları sorunlar kuruyor. Uygur coğrafyası ve Uygurlar Türkiye’nin sâdece Çin ile ilişkilerini kuran değil; Pasifik açılımını besleyecek olan temel iticilerdendir.

Çin, önümüzdeki on yıllara, tıpkı Türkiye gibi yenilenerek girmek zorunda. Şu aralar çok önemli kararlar alıyor. Çin’in iç tüketime dayalı bir ekonomiyi hayâta geçirmesi, mevcut siyâsal yapılarını önemli ölçüde yenilemek zorunda bırakacaktır. Çin, tıpkı Türkiye gibi yeni; daha şeffaf ve açık yapılar kurmak zorunda. Bu kestirmeden Çin’in demokratikleşmesi demektir. Bu deneyiminde Çin’in, kendisine Türkiye gibi bir partner bulması; demokratik tecrübe itibarıyla kendisinden daha zengin bir birikime sâhip olan Türkiye ile birlikte davranması ve tecrübe aktarımına kapılarını açması en akılcı yollardan birisidir.

Çin, Uygur sorununun çözümü için de dünyâda partner bulmak zorunda. Türkiye bu açıdan en uygun seçenek olarak gözüküyor. Uygur sorunda fundamentalizmin etkisinin bertaraf edilmesi de yine buna bağlı. Türkiye Uygur Türkleri arasında sâhip olduğu prestijle, zâten marjinalleşen ayrılıkçı aşırılıkçı siyâsetleri giderecek tek güçtür. Türkiye’nin Uygur sorununun Turancı bir mâceracılıkla alâkası olmadığını Çin’e doğru anlatması gerekiyor. Çin de bunu anlamak zorunda. Uygur sorununu gidermek o kadar zor da değildir. 1984 Anayasası’nın vaad ettiklerinin içinin doldurulması Çin’in ‘Uygur açılımı’ ya da ‘çözüm sürecini’ başarması için yeterlidir.

Geçen gün dostum Dr. Ali Gemuhluoğlu, kaya gazı itibarıyla Uygur bölgesinin dünyânın en zengin kaynaklarından birisine sâhip olduğu bilgisini benimle paylaştı. Bu da Uygur Türklerinin yakın gelecekte dünyânın sayılı aktörlerinden birisi haline gelebileceğine işaret ediyor. Uygur bölgesinin kazanacağı değer, uluslararası ihtiraslara kurban edilmeden esenliğe kavuşturulması da yine Çin-Türkiye ilişkileri üzerinden olacaktır. Türkiye-Çin ilişkileri Afro-Asyatik temeldeki yeni dünyânın çok boyutlu ve karşılıklı imkânlarını ihtiva ediyor. Un ve şeker hazır. Lâzım olan onu karacak siyâsal işbirliği...

<http://yenisafak.com.tr>

Banka Hesap Numaramız:

Halk Bankası Fatih Şubesi

Hesap No: 12010071

IBAN : TR92 0001 2009 7540 0012 0100 71

Doğu Türkistan Vakfı'nın 3 aylık olarak çıkarmaya başladığı dergimize abonelik çalışmalarımız devam etmektedir.

Siz ve dostlarınızın yardım ve destekleri daha güzel hizmetler yapmamıza büyük katkılar sağlayacaktır.

Bu güne kadar vermiş olduğunuz desteklerinize 35 milyon Müslüman Türk adına sonsuz teşekkürler ediyoruz.

Vakıf Yönetimi

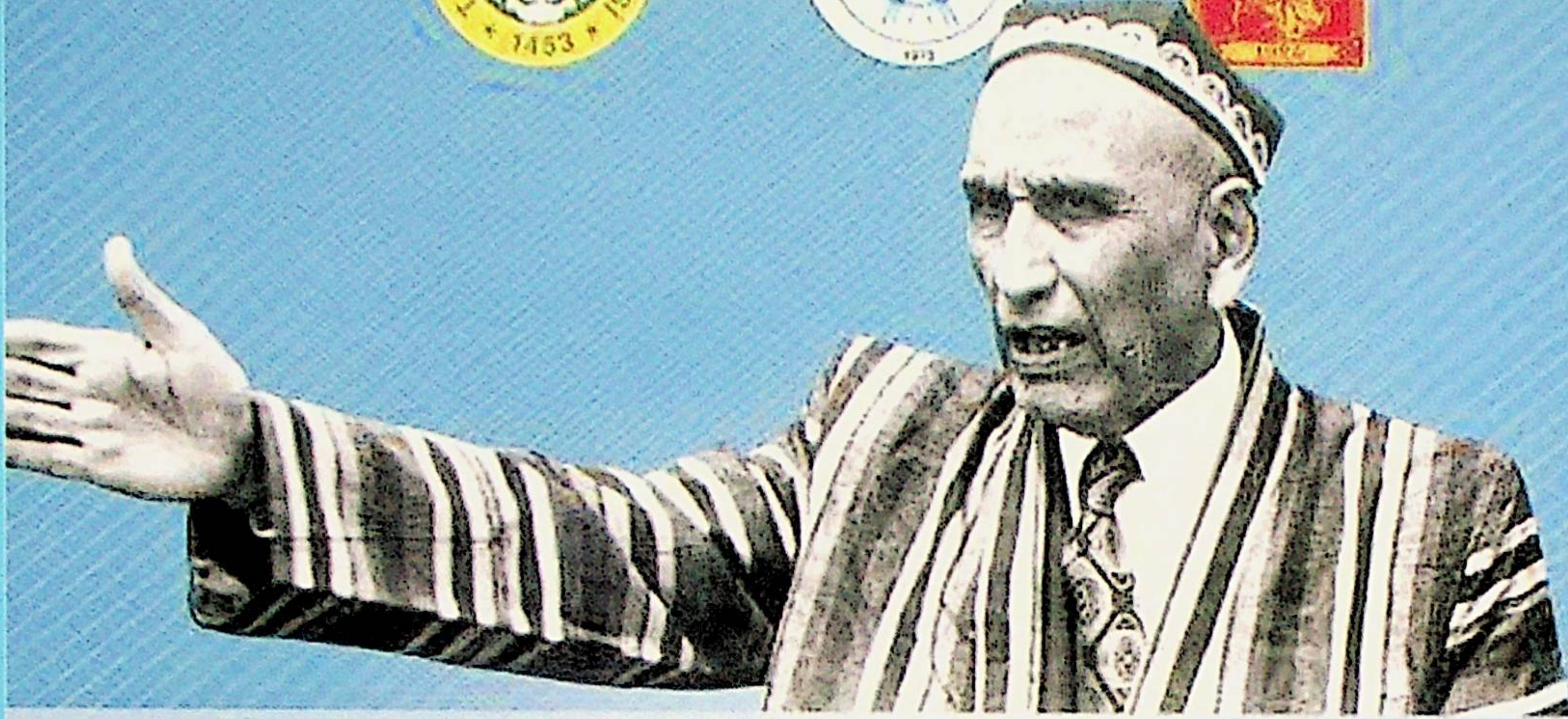
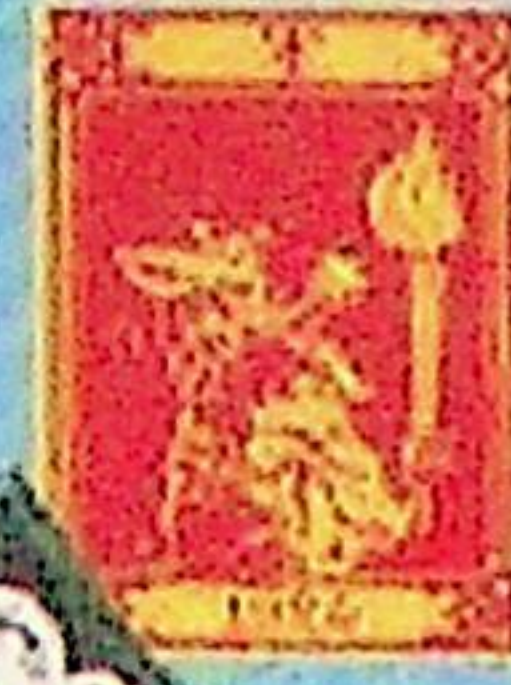
Abone İrtibat: Alimcan KARLUK

Tel : 0535 412 04 11

0212 519 46 67

e-mail : kulomer@hotmail.com

Not: Adres bildirildiği takdirde Türkiye'nin ve dünyanın her noktasına dergimiz tarafınıza ulaştırılmaktadır.

U L U S L A R A R A S I

İSA YUSUF ALPTEKİN SEMPOZYUMU

17 Aralık 2015

Son Başvuru Tarihi

15 Kasım 2015

Kabul Edilen Bildirilerin İlanı

20 Kasım 2015

Sempozyum Programının İlanı

25 Kasım 2015

İletişim: isayusufalptekinsempozyum@gmail.com